

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΙΓ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1964

ΤΕΥΧΟΣ 141ον

ΤΟΥ ΚΑΡΑΝΤΖΑΛΗ

Ἀρχιμανδρίτου

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΓΗΡΟΜΕΡΙΟΥ-ΦΙΛΙΑΤΩΝ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ὡς εἶναι γνωστὸν παρὰ τῇ Ἱερᾷ Μονῇ «Κοίμησις Θεοτόκου» Γηρομερίου, ὑπαγομένη εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου, κατὰ τὸ ἔτος 1911 ἐλειτούργησε τὸ πρῶτον Ἱερατικὴ Σχολή, ἡ ὁποία, παρὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς λειτουργίας αὐτῆς, ἀπέδωκε ἀγλαοὺς καρποὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ φιλιτάτῃ ἡμῶν Πατρίδι.

Ἡ Σχολὴ αὕτη ἐκαλλιέργησεν εἰς τοὺς ἀγκύριους Ἡπειρώτας μαθητὰς τὴν κλίσιν πρὸς τὴν ἱερωσύνην καὶ τὴν παιδείαν. Καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν αὐτῆς, ὅπου καὶ ἂν ἐφοίτησαν οἱ μαθηταὶ αὐτῆς, ἐξῆλθον μετὰ ταῦτα θεοσεβεῖς ἱερεῖς καὶ ἐμπνευσμένοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους ἡμῶν.

Ἡμεῖς, ἐνταῦθα, διὰ τῆς παρούσης ἐπιφυλλίδος μας, ἀποσκοποῦντες νὰ σημειώσωμεν, ὅτι αἰτία τοῦ καλοῦ τῆς ιδρύσεως τῆς Σχολῆς ταύτης ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καὶ κατὰ κύριον λόγον τόσον καὶ ποικιλοτρόπως δρᾶσας Μητροπολίτης Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Νεόφυτος (1) ὡς καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνδεσμος τῶν ἐκ Φιλιατῶν Ἡπειρωτῶν «Ἀγάπη». Τοῦτο καταφαίνεται ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας θὰ καταχωρίσωμεν καὶ τὰς ὁποίας ἀνεδαφίσαμεν ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ (2) τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως καὶ δὴ εἰς τὸν Κώδικα τῆς προσωπικῆς ἀλλη-

1. Νεόφυτος Κοντζαμανίδης ὁ ἀπὸ Βάρνης. Ἐξελέγη Μητροπολίτης Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου τὴν 30ὴν Μαΐου 1909—9 Ὀκτωβρίου 1924.

2. Τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ἐτακτοποιήθη ὑπὸ τοῦ νῦν Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου κυρίου κυρίου Τίτου. Τοῦτο ὅμως διεφυλάχθη καὶ διεσώθη ἀπὸ τὰς περιπετείας, ὡς ὑπέστη κατὰ καιροὺς ἡ Παραμυθία, ἔδρα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ὑπὸ τῶν στρατευμάτων κατοχῆς καὶ κομμουνιστῶν, παρὰ τῶν Αἰδεσιμωτάτων Ἐφημερίων καὶ ὑπαλλήλων τῶν γραφείων ταύτης. Ἀρχιμανδρίτου Νιζολίου Γεώργιου, Γενικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου καὶ Πρωτοπρεσβυτέρου Ἀντωνίου Παπᾶ, ἐπὶ πολλὰ ἔτη διατελέσαντος Γενικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Μητροπόλεως (1925—1943). Ὁ πατὴρ Νιζόλας ὑπῆρξεν καὶ τρόφιμος τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς Γηρομερίου, ὁ μόνος ἐπιζῶν κληρικὸς.

λογραφίας τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Νεοφύτου, χρονολογουμένης ἀπὸ τὸ ἔτος 1909—1912.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς, Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἦτο ὁ Ἰωακείμ ὁ Γ' (3), ὅστις ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Μητροπολίτην Νεόφυτον, κατόπιν αἰτήσεως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδρεύοντος Συνδέσμου τῶν ἐκ Φιλιατῶν Ἑπειρωτῶν «Ἡ Ἀγάπη», ὡς καὶ εἰς τὴν κοινότητα Φιλιατῶν περὶ ἰδρύσεως Ἱερατικῆς Σχολῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Σταυροπηγιακῇ καὶ Πατριαρχικῇ Μονῇ τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Γηρομερίου.

Κατωτέρω παραθέτομεν τὰς ἀνταλλαγείσας, κατὰ χρονικὰ διαστήματα, ἐπιστολάς, μεταξὺ Μητροπολίτου ὡς καὶ ἄλλων Ἑπειρωτῶν, ὡς ἰδιωτῶν ἢ Ὁργανισμῶν, ὡς καὶ τὸν Κανονισμὸν τῆς ἐν λόγῳ Ἱερατικῆς Σχολῆς καὶ τὸ ἀναλυτικὸν καὶ ὁρολόγιον πρόγραμμά της.

Ἀρχιμ. ΤΙΤΟΣ ΚΑΡΑΝΤΖΑΛΗΣ

Τῷ Παναγιωτάτῳ Θειοτάτῳ καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ
Κυρίῳ μοι Κυρίῳ Ἰωακείμ τῷ πανσεβάστῳ μοι Πατρὶ καὶ Δεσπότῃ

Εἰς Κωνσταντινουπόλιν

Παναγιώτατε,

Εὐσεβάστως ἐλήφθη ἡ ἀπὸ 10' τοῦ παρελθόντος Αὐγούστου μηνὸς Σεπτῆ ἐπιστολὴ τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἀναγνοὺς εἶδον ὅτι οἱ αὐτόθι παρεπιδημοῦντες ἐκ τοῦ τμήματος Φιλιατῶν τῆς ταπεινῆς μου παροικίας μετὰ τῆς κοινότητος Φιλιατῶν ὑπέβαλον αἴτησιν, δι' ἧς ἐξαιτοῦνται τὴν σύστασιν ἐν τῇ ἐκεῖ κειμένη Ἱερᾷ Πατριαρχικῇ καὶ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ τοῦ Γηρομερίου Ἱερατικῆς Σχολῆς πρὸς μόρφωσιν τοῦ ἐνοριακοῦ κλήρου ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν καὶ ἐνεκρίθη ἵνα πρότερον ἐπιζητηθῇ καὶ ἡ γνώμη τῆς ἐμῆς ταπεινότητος ἐπὶ τῆς αἰτήσεως ταύτης, συναπεστάλη μοι δὲ ἐπὶ ἐπιστροφῇ καὶ ἡ ἐκθεσις τῆς Μοναστηριακῆς ἐπιτροπῆς ἐν ἣ ἀναφέρονται οἱ προτεινόμενοι ὅροι πρὸς ἀνάληψιν τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μονῆς καὶ μετατροπὴν αὐτῆς εἰς Ἱερατικὴν σχολὴν ὑπὸ τε τῆς κοινότητος Φιλιατῶν καὶ τῶν αὐτόθι ἀποτελούντων τὴν ἀδελφότητα «Ἀγάπη» Ἑπειρωτῶν.

Εἰς ἀπάντησιν ὅθεν ἤκων δηλῶ εὐσεβάστως ὅτι αἱ ἐνέργειαι τῶν ἐν Φιλιάταις καὶ τὸν τὴν ἀδελφότητα «Ἀγάπη» ἀποτελούντων ἐτύγχανόν μοι γνωσταί, καθόσον κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ τρέχοντος ἔτι ἔτους, ὅτε διέτριβον ἐκεῖ ἐγένετο λόγος ἐν συνεδριάσει τῆς ἐπαρχιακῆς Δημογεροντίας καὶ τῆς ἐν Φιλιάταις διαμενουσῆς καὶ περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἐνοριακοῦ κλήρου, ὅστις δυστυχῶς ἤκιστα ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς σημερινὰς περιστάσεις καὶ ἐγένετο σκέψις περὶ βελτιώσεως αὐτοῦ, τότε δὲ ἐρρίφθη ἡ ἰδέα τῆς ἐκχωρήσεως τῆς τοῦ Γηρομερίου Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου καὶ μετατροπὴν αὐτῆς εἰς Ἱερατικὴν Σχολὴν δι' ἧς καὶ μόνης εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ βελτίωσις τῶν Ἱερῶν.

3. Τῇ 4ῃ Ὀκτωβρίου 1878 ἀναδεικνύεται Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἀλλὰ τῇ 30ῃ Μαρτίου 1881 παραιτεῖται τοῦ Θρόνου, ἐνεκα τοῦ προνομιακοῦ ζητήματος. Ἀποχωρήσας τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐν Βιφεροχωρίῳ ἰδιόκτητον οἰκίαν του, ἐφησούχασεν ἐπὶ τριετίαν, μεθ' ὃ ἐταξίδευσεν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, τὴν Δαμασκὸν, τὴν Ἀλεξάνδοειαν καὶ τῷ 1889 ἐγκαθίσταται εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐνθα ἐπὶ 12ετίαν ὄλην παραμένει ἐρημίτης ἐν τῷ Μυλοποτάμῳ.

Τῇ 23ῃ Μαΐου 1901 καλεῖται παμψηφεί τὸ δεύτερον Πατριάρχης. «Ἀσπάζομαι καὶ τοὺς φιλοῦντας καὶ τοὺς μὴ φιλοῦντάς με», εἶναι τὸ σύνθημα τοῦ ἐνθρονιστηρίου λόγου του.

Ἡ ἐπαρχία Παραμυθίας κατατετημημένη εἰς ἑκατὸν πενήκοντα περίπου μικρὰ χωρία ὡς τὸ πολὺ δὲν δύναται ποτὲ νὰ ἀποκτήσῃ ἀξίους τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν Ἱερεῖς, ἀφοῦ ἐλάχιστα οὗτοι ἀμείβονται διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν δύναται νὰ ἔχῃ καλοὺς διδασκάλους, διότι τὰ χωρία μικρὰ καὶ πτωχὰ ὄντα μισθοδοτοῦσι διδασκάλους ἀντὶ ἐτησίου μισθώματος 600—1200 γροσίων ἐκτὸς ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι ἐπιδόματα ἔξωθεν.

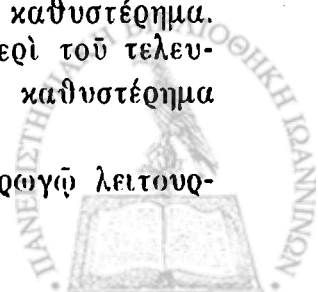
Ἐγένετο λοιπὸν σκέψις νὰ ζητηθῇ ἀρμοδίως ἡ Ἱερά Μονὴ Γηρομερίου καὶ νὰ ἰδρῶθῃ ἐν αὐτῇ ἢ ἐν λόγῳ σχολῇ σκοπὸν ἔχουσα νὰ μορφώσῃ νέους καταλλήλους καὶ ἱκανοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀποφοιτῶντες καὶ χειροτονοῦμενοι νὰ ἀναλάβωσιν ἐν τοῖς χωρίοις καὶ τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου, ὅποτε καὶ αὐτοὶ θὰ ἱκανοποιῶνται καὶ τὰ χωρία τῆς Ἐπαρχίας θὰ ἀποκτήσωσι καλοὺς Ἱερεῖς καὶ διδασκάλους οἱ ὁποῖοι νὰ ἐπιτελέσωσι τὸ καθήκον αὐτῶν ἐν τοῖς χαλεποῖς τούτοις καιροῖς.

Αἱ ιδέαι αὐταὶ ἦσαν ιδέαι καὶ τῆς Μητροπόλεως, διότι ὁμολογούμενως οὐδὲν ἄλλο μέσον ἐνδείκνυνται πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ διπλοῦ τούτου καλοῦ διὰ τὴν ἐπίκαιρον ταύτην ἐπαρχίαν φυτοζωοῦσαν δυστυχῶς ὑπὸ πνευματικὴν ἔποψιν, πνευμένην δὲ καὶ μὴ δυναμένην ἄλλως ἀνακῦψαι καὶ βελτιῶσαι τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῆς κατάστασιν, εἰμὴ διὰ τῆς προτεινομένης ταύτης μετατροπῆς εἰς Ἱερατικὴν Σχολὴν τῆς τοῦ Γηρομερίου Ἱεράς Μονῆς.

Φρονῶ δ' ἐν πεποιθήσει ὅτι ἡ ἐκχώρησις καὶ μετατροπὴ αὕτη οὐδόλως θὰ βλάβῃ τὴν Ἱεράν Μονήν, καθόσον ὀλόκληρος τοῦ λοιποῦ ἡ Ἐπαρχία θὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν καλὴν αὐτῆς διατήρησιν καὶ τὴν προφύλαξιν τῆς παρουσίας αὐτῆς, ἐνῶ σήμερον θεωρεῖται ξένη δι' αὐτὴν καὶ τιμᾶριον ἐνὸς ἡγουμένου, ὁστις διοριζόμενος φροντίζει μόνον περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὠφελείας ἀδιαφορῶν ὅλως διὰ ἀφορῶντα τὴν Μονὴν ἐκτὸς ἐλαχίστων μέχρι τοῦδε ἐξαιρέσεων. Διὰ τῆς ἐπιζητούμενης μετατροπῆς ἀναγκαιῶς καὶ πρωτίστως θὰ ἐπισκευασθῶσι τὰ ὑπάρχοντα δωμάτια καὶ θὰ διορθωθῇ ἐν γένει ἡ Μονή, ἡ ὁποία ἔχει ἀνάγκην ἐπισκευῆς, θὰ ληφθῇ δὲ πρόνοια νὰ μὴ διαφιλονεικῶνται ἢ ἀρπάζονται τὰς τῆς Μονῆς, ἐξασφαλισμένης οὕτω καὶ τῆς κτηματικῆς αὐτῆς παρουσίας.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν διατήρησιν τῆς μελλούσης ταύτης Ἱερατικῆς Σχολῆς θὰ εἶναι καὶ αὕτη κατορθωτή, διότι ἐὰν ὑπολογίσωμεν τὰ ἐτήσια ἔσοδα τῆς Μονῆς καυόλου εἰς τριακοσίας λίρας καὶ τὴν ἐτήσιαν συνδρομὴν τῆς Ἐπαρχίας μετὰ τῶν πέντε ἐνοριακῶν μονῶν εἰς διακοσίας λίρας θὰ ἔχωμεν τὸ ποσὸν τῶν πεντακοσίων λιρῶν ἐκτὸς τῶν προσφορῶν καὶ δωρεῶν τῶν θελόντων νὰ ὑποστηρίξωσι καὶ συντηρήσωσιν ἐν τοιοῦτον ἐθνοφιλέστατον ἔργον. Αἱ δαπάναι κατὰ γενόμενον ἤδη ὑπολογισμὸν δὲν θὰ ὑπερβῶσι τὸ ποσὸν τοῦτο, καθόσον ἐὰν ὀρισθῇ ἐτήσιος μισθὸς ἐξήκοντα λιρῶν δι' ἓνα ἀπόφοιτον τῆς Θεολογικῆς ἡμῶν Σχολῆς ἀναλαμβάνοντα καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς καὶ ἴσον ποσὸν διὰ δύο ἀποφοίτους τοῦ Γυμνασίου Ἰωαννίνων μένει τὸ ὑπόλοιπον ποσὸν διὰ τὴν διατήρησιν καὶ διατροφὴν 20—25 μαθητῶν καὶ τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ. Ἄλλως τε ἡ διαχειριζομένη καὶ ἐποπτεύουσα τὴν Σχολὴν πενταμελής Ἐφορεία ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ ἐπόπτου Μητροπολίτου ἢ τοῦ ἐν Φιλιάταις ἀντιπροσώπου αὐτοῦ θὰ καταβάλλῃ πᾶσαν φροντίδα καὶ μέριμναν ὅπως ὑποστηρίξῃ τὸ Θεάρεστον ἔργον ἀφοῦ προφανῶς τόσον ἱερὸς πρόκειται ὁ σκοπὸς αὐτοῦ καὶ θὰ εἶναι ἐνήμερα εἰς τοὺς πρὸς τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον ὑποχρέωσης, ὥστε οὐδὲν τοῦ λοιποῦ νὰ ὑπάρχῃ καθυστέρημα. Δύναται μάλιστα καὶ προσωπικὴ διὰ γνωστῶν αὐτόθι προσώπων περὶ τοῦ τελευταίου τούτου νὰ δοθῇ ἐγγύησις καὶ οὐδὲν τοῦ λοιποῦ νὰ ὑπάρξῃ καθυστέρημα ὡς μέχρι τοῦδε συμβαίνει.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ὑπάρχει πεποίθησις ὅτι σὺν Θεῷ ἀρωγῇ λειτουργ-

γήση και βαδίση ἀπροσκόπτως τὸ προτεινόμενον ἔργον λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις ἐξεδηλώθη ἤδη παρ' ὅλων τῶν κοινοτήτων τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς διακρινούσης τὸν φιλόπονον ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ Ἡπειρώτην φιλοπατρίας καὶ γενναιοφροσύνης, ὅστις οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι θέλει ὑποστηρίξει γενναίως καὶ τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ προτίθεται νὰ ἐξυψώσῃ τὸν κλῆρον, νὰ καταστήσῃ αὐτὸν διδασκικὸν καὶ δι' αὐτοῦ νὰ μορφώσῃ καὶ φρονιματίσῃ τὸν λαὸν διὰ τῶν ἐκ τῆς Σχολῆς ταύτης ἐξερχομένων Ἱερολοχιτῶν.

Ἐλπίζω ὅτι ἦτε Ὑμετέρα Θειοτάτη Παναγιότης καὶ ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος λαμβάνουσα σπουδαίως ὑπ' ὄψιν τὴν σκοπιμότητα τοῦ προτεινομένου μέτρου ὑπὸ τῶν Ἐπαρχιωτῶν καὶ τῆς Μητροπόλεως Παραμυθίας καὶ σταθμίζουσα τὰς ἐκ τοῦ μέτρου τούτου προσγενησομένας ὠφελείας τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ θὰ εὐδοκήσῃ ἐν τῇ φιλοστόργῳ αὐτῆς μητρικῇ μερίμνῃ καὶ διαθέσει ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν νὰ εὐεργετήσῃ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην διὰ τῆς ἰδρύσεως μιᾶς ἱερᾶς σκοπιᾶς ἐν μέσῳ αὐτῆς ὡς προφυλακῆς τῶν ἱερωτέρων.

Ἐπὶ τούτοις ἐξαιτούμενος καὶ αἰθίς καὶ πολλάκις τὰς Παναγίας καὶ θεοπειθεὶς εὐχὰς καὶ εὐλογίας ἀρωγός μοι ἐν παντὶ καὶ κατασπαζόμενος τὴν Παναγίαν καὶ Χαριτόβρυτον Αὐτῆς δεξιάν.

Τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Νεόφυτος

Παραμυθία 24)9)910

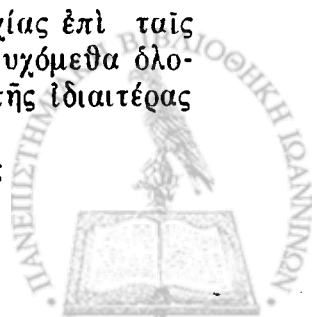
Τῷ Κυρίῳ Ἀντωνίῳ Σούρλα

Μετ' ἐπισταμένην ἐξέτασιν καὶ μελέτην τῶν τῆς ἐμπιστευθείσης μοι ἐπαρχίας διείδον ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποκτήσῃ αὕτη κλῆρον καὶ διδασκάλους ἀνταξίους τῶν σημερινῶν περιστάσεων ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος καὶ πενίας τῶν χωρίων καὶ τῶν μικρῶν ἐπομένως ἐσόδων καὶ μισθοδοσίας αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐθεώρησα ἀνορθωτικὸν καὶ σωτήριον διὰ τὴν ἐπαρχίαν Παραμυθίας τὴν ἐκχώρησιν τῆς ἐν τῷ τμήματι Φιλιατῶν καὶ παρὰ τὸ Γηρομέριον κειμένης Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Γηρομερίου πρὸς ἴδρυσιν ἐκεῖ ἱερατικῆς σχολῆς ἐν ἣ νὰ μορφοῦνται οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι ἅμα τῆς ἐπαρχίας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐνηργήθησαν ἤδη ὑμετέρα συστάσει παρὰ τῶν ἐπαρχιατῶν καὶ τοῦ Προέδρου τῆς αὐτόθι ἀδελφότητος «Ἀ γ ά π η ς» τὰ δέοντα ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, παρ' ὧν ἐζητήθη καὶ ἡ ἐμὴ γνώμη πρὸ πάσης ἀποφάσεως, ἣν διετύπωσα ἐν τῷ ἐν ἀντιγράφῳ διαβιβαζομένῃ ὑμῖν ἐκθέσει μου, ἐν τῇ ὁποίᾳ συντόμως ἐκτίθενται οἱ συνηγοροῦντες ὑπὲρ τῆς ἐκχώρησεως λόγοι τῆς προκειμένης Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Γηρομερίου τῇ ἐπαρχίᾳ μου, ἣν παρακαλῶ καὶ ὑμᾶς ὅπως συνεννοούμενοι καὶ μετὰ τοῦ Προεδρείου τῆς ῥηθείσης ἀδελφότητος προβῆτε εἰς τὰς δεούσας ἐνεργείας παρὰ τε τῇ Α.Θ. Παναγιότητι καὶ τοῖς ἁγίοις Συνοδικοῖς ὅπως κατορθωθῇ ἡ ἐκχώρησις καὶ μετατροπὴ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Γηρομερίου εἰς ἱερατικὴν Σχολὴν τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας πεπεισμένοι ὅτι ἐπιτελεῖται ἔργον μέγα καὶ ἐθνοφελέστατον διὰ τὴν ἀγαπητὴν μας Ἡπειρον.

Ἐκφράζων ὑμῖν ἐκ τῶν προτέρων τὰς εὐχαριστίας τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ ταῖς τελεσφόροις Ὑμῖν ἐνεργείαις ἐν τῷ φιλογενεῖ τούτῳ ἔργῳ καὶ ἐπευχόμεθα ὀλοψύχως ὑμῖν τε καὶ τοῖς φίλοις ἐταίροις τὰ κράτιστα, διατελῶ μετὰ τῆς ἰδιαιτέρας πρὸς Ὑμᾶς ἐκτίμησεως καὶ ἀγάπης.

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Νεόφυτος
Παραμυθία τῆ 25)9)910

**Τῷ Ἐντίμῳ καὶ ἐριτίμῳ Προέδρῳ τῆς ἀδελφότητος
«Ἀγάπης» Κυρίῳ Φιλίππῳ Βουγίδῃ (1) ἐν Κυρίῳ χαίρειν**

Εἰς Κων)πολιν

Προχθὲς ἀπεστάλη μοι ἐκ Φιλιατῶν ἢ ἀπὸ 20ῆς τοῦ μηνὸς ἐπιστολὴ τῆς Ἑμετέρας ἀγαπητῆς Ἐντιμότητος καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἀναγνοὺς εἶδον ὅτι τὸ ἐριτίμον Συμβούλιον τοῦ ἑμετέρου Συνδέσμου «Ἀγάπη» εὐηρεστήθη ἐν τῇ ἀγαθῇ αὐτοῦ πρὸς με διαθέσει νὰ μοι διαβιβάσῃ πολυτίμους εὐχαριστίας ἐπὶ τοῖς διενεργουμένοις πρὸς παραχώρησιν τῆς Πατριαρχικῆς Μονῆς τοῦ Γηρομερίου καὶ μετατροπὴν αὐτῆς εἰς ἱερατικὴν σχολήν.

Ἐκφράζων τοίνυν ἡμῶν τε καὶ τῷ ἐντίμῳ Συμβουλίῳ τῆς ἀγαπητῆς Ἀδελφότητος τὰς ἐγκαρδίους μου εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ πρόφρονι Αὐτῆς ταύτῃ προαιρέσει, δηλῶ ὅτι ἐπετέλεσα ἐπιβαλλόμενον καθήκον ἀπέναντι τῆς ἐμπειστευμένης μοι ἐπαρχίας καὶ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ μου ταύτῃ καὶ εὐτυχῆς λογισθῆσομαι ἂν ἐπιτευχθῆ ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς καὶ κοινὸς ἡμῶν πόθος, ὅστις ἐλπίζω νὰ κατορθωθῆ διὰ τῶν ἑμετέρων πρὸ πάντων ἐνεργειῶν παρὰ τῇ Αὐ. Θ. Παναγιότητι, ἥτις τόσον εὐμενῆς ἐδείχθη ἐν τῇ ἐπαρχιακῇ ἡμῶν προτάσει.

Ἐν τούτοις παρακαλῶ νὰ ἐντείνητε τὰς ἐνεργείας Ἑμῶν καὶ νὰ ἐπισκεφθῆτε καὶ τὸν Σεβασμιώτατον πρόεδρον τῆς Μοναστηριακῆς Ἐπιτροπῆς ἁγίου Προικοννήσου καὶ νὰ ὑποδείξητε αὐτῷ ὅτι θὰ ἐπιτελέσῃ ἔργον θεάρεστον καὶ ἐθνοφελὲς ἐὰν ἀποφανθῆ ὑπὲρ τῆς παραχωρήσεως τῆς Ἱερᾶς Μονῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι δέοντως διαφωτιζόμενος θὰ ἀποφανθῆ ὑπὲρ τῆς προτάσεώς μας καθόσον γνωρίζω τὰς εὐσεβεῖς καὶ φιλογενεῖς διαθέσεις τῆς Α. Σεβασμιότητος.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ μετὰ πατρικῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως ἐπευχόμενος ὑμῖν τε καὶ πᾶσι τοῖς εὐλογημένοις μέλεσι τῆς ἀδελφότητος «Ἀγάπης» πᾶν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον.

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Νεόφυτος

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 5 Νοεμβρίου 1910

**Τῷ Παναγιωτάτῳ Θειοτάτῳ καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ
Κυρίῳ μοι Κυρίῳ Ἰωακείμ τῷ πανσεβάστῳ μοι Πατρὶ καὶ Δεσπότη**

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Παναγιώτατε

Εὐσεβάστως ἔλαβον τὴν ἀπὸ τῆς 25ῆς τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς Σεπτὴν ἐπιστολὴν τῆς Ἑμετέρας Θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος δι' ἧς ἀγγέλλεται μοι ὅτι ἐνεκρίθη καὶ ἀπεφασίσθη Συνοδικῶς ἡ σύστασις Ἱερατικῆς σχολῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ τοῦ Γηρομερίου, τῆς ἐν τῇ ταπεινῇ μου παροικίᾳ κειμένης, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ἤδη ἐν τῇ Βερροίας Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Τιμίμου Προδρόμου λειτουργούσης, καὶ σπεύδω ὅπως ἐκφράσω τὰς ἐγκαρδίους μου εὐχαριστίας τῇ τε Ἑμετέρᾳ Θειοτάτῃ καὶ Προσκυνητῇ μοι Παναγιότητι καὶ τῇ ἀγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ ἐπὶ τῇ ἐπιδειχθείσῃ φιλοστόργῳ διαθέσει τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν οὕτω δαψιλῶς εὐεργετουμένην ἐπαρχίαν αὐτῆς καὶ δηλώσω ὅτι ἐπειδὴ σὺν Θεῷ ἀρωγῷ θὰ λειτουργήσῃ κατὰ τὸ προσεχὲς σχολικὸν ἔτος ἡ ἱερατικὴ σχολὴ ἐν τῇ ἐκχωρηθείσῃ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Γηρομερίου νὰ ἐνεργηθῶσιν ἐγκαίρως τὰ

1. Ὁ Φίλιππος Βουγίδης εἶναι ὁ πατήρ τοῦ Γεωργίου Βουγίδου Διευθυντοῦ τῆς ἑφημερίδος «Θεσπρωτία».

δέοντα παρὰ τῇ Σ. Κυβερνήσει πρὸς ἔκδοσιν τῆς σχετικῆς ἀδείας ἐν ἣ περιπτώσει ὑπάρχει αὐτῆς.

Ἐπὶ τούτοις ἐξαιτούμενος καὶ αὐθις καὶ πολλάκις τὰς Παναγίας καὶ θεοπειθεῖς εὐχὰς καὶ εὐλογίας ἀρωγὸς μοι ἐν παντὶ καὶ κατασπαζόμενος τὴν Παναγίαν καὶ Χαριτόβρυτον Αὐτῆς δεξιάν.

Τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος
Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Νεόφυτος

**Τῷ Παναγιωτάτῳ Θειοτάτῳ καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ
Κυρίῳ Κυρίῳ Ἰωακείμ**

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Παναγιώτατε

Ἐρμηνευταὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς χαρᾶς τῆς ἀπηχούσης καὶ τὰς Ἡπειρωτικὰς καρδίας ἐπὶ τῷ εὐτυχεῖ γεγονότι τῆς ἐκχωρήσεως τῆς Ι.Μ.Γ. πρὸς Ἰδρυσιν Ἱεροδιδασκαλείου συναισθανόμεθα τὴν μεγίστην ἡμῶν ἀδυναμίαν πρὸς ἔκφρασιν τῆς ὑπερεκχειλιζούσης ἡμῶν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Σεπτὸν Ἐθνάρχην καὶ τὴν ἁγίαν Ἱερὰν Σύνοδον.

Διότι ὄντως, Παναγιώτατε, διὰ τῆς συστάσεως τοῦ ἐν λόγῳ ἱεροδιδασκαλείου σταθμὸς φαεινὸς τίθεται εἰς τὰ ἐθνοκτόνα τῆς ἀμαθείας σκότη, τηλαυγῆς δὲ φάρος ὑψοῦται μέλλον νὰ διαλύσῃ τὴν ἀγλὴν τῆς θρησκευτικῆς καταπτώσεως, ἐναρμόνιος δὲ σάλπιγξ, συμπληροῦσα τὸ ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς ποιμενάρχου ἡμῶν υἱοθετηθὲν ἀναμορφωτικὸν ἔργον φέρελπις ὑψοῦται, ἥτις θὰ σαλπίσῃ διατόρως τὰς ἀρχὰς ἐκεῖνας δι' ὧν καὶ πάλιν θέλει μεγαλοργήσῃ τὸ δοκιμαζόμενον ἔθνος, ἡ χειμαζομένη πατρίς μας, ἡ διωκομένη ἐκκλησία μας ἥτις καὶ ἐν τῷ ἀπηνῆ διωγμῷ μὴ λησμονοῦσα τὰ παραπονεμένα τέκνα τῆς, ἅτινα μνήμονα τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος μετὰ πόνου καὶ θλίψεως μὲ εὐελπι βλέμμα ἀτενίζουσι ἐπὶ ἐνὸς μᾶλλον εὐοιόνου καὶ αἰσιωτέρου μέλλοντος τῆς οὕτω ἀστύργως παραμεληθείσης ἐπαρχίας.

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ ἐνθουσιώδης δρᾶσις τοῦ ρηξικελεύθου Μητροπολίτου καὶ πεπνυμένου ποιμενάρχου μας θέλει πραγματοποιήσῃ τὸ μέγα ἔργον τῆς πνευματικῆς ἀναμορφώσεως καὶ θέλει ἀναρριπίσῃ τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἐθνικὸν αἴσθημα τῆς οὕτω φυτοζωούσης ἐπαρχίας μας, δι' εὐχῶν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ Σεπτοῦ μας Πατριάρχου καὶ τῆς ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

**Τῷ Παναγιωτάτῳ Θειοτάτῳ καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ
Κυρίῳ μοι Κυρίῳ Ἰωακείμ τῷ πανσεβάστῳ μοι Πατρὶ καὶ Δεσπότη**

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Παναγιώτατε

Εὐσεβάστως ἔλαβον τὴν ἀπὸ ιε' τοῦ λήξαντος Μαρτίου μηνὸς Σεπτῆν ἐπιστολὴν τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης καὶ Προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος ἐν ἣ ἀνέφερον ὅτι εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀπὸ τῆς δ' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τηλεγραφήματός μου περὶ τῆς συσταθισομένης ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Μονῇ τοῦ Γηρομερίου Ἱερατικῆς σχολῆς, ἐνεκρίθη Συνοδικῶς διαγνώμη ἵνα πρὸ παντὸς ὑποβληθῇ τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ ὁ κανονισμὸς τῆς μελλούσης λειτουργῆσαι σχολῆς πρὸς ἔγκρισιν. Ὅθεν καὶ ἀποστέλλω ἐσωκλείστως τῇ Ὑμετέρᾳ Θειοτάτῃ Παναγιότητι τὸν συνταχθέντα κανο-

νισμόν σὺν τῷ προγράμματι πρὸς ἔγκρισιν καὶ ἐπικύρωσιν διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐπὶ τούτοις ἔξαιτούμενος καὶ αὐθις καὶ πολλάκις τὰς Παναγίας καὶ θεοπειθεὶς εὐχὰς καὶ εὐλογίας ἀρωγὸς μοι ἐν παντὶ καὶ κατασπαζόμενος τὴν Παναγίαν καὶ Χαριτόβροντον Αὐτῆς δεξιάν.

Τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης καὶ προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Νεόφυτος

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 5 Ἀπριλίου 1911

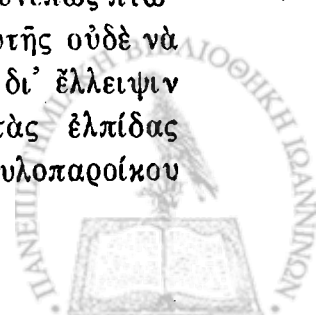
Τῷ Ἐντίμῳ Προέδρῳ τῆς ἐν Κων)πόλει ἀδελφότητος «Ἀγάπη»

Ἐχων ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἄποψιν ὑστεροῦσαν ἐπίκαιρον Ἡπειρωτικὴν ἐπαρχίαν Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου καὶ ἐκ πείρας πεισθεὶς ὅτι μόνον διὰ καλῶς κατηρητισμένων Ἱερέων καὶ διδασκάλων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ ἀναπτερωθῇ τὸ τελείως ἐκμηδενισθὲν ἐκ τῆς ἀμαθείας φρόνημα τῶν ἀδελφῶν Χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐνήργησα τὰ δέοντα ἐν Κωνσταντινῶν πόλει παρὰ τῇ Αὐτοῦ Θειοτάτῃ Παναγιότητι καὶ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ, ὅπως ἐκχωρηθῇ ἡ δώρον τῶν Φιλιατῶν ἀπέχουσα Ἱερὰ Σταυροπηγιακὴ καὶ Πατριαρχικὴ Μονὴ Γηρομερίου καὶ λειτουργήσῃ ἐν αὐτῇ Ἱερατικὴ σχολὴ πρὸς μόρφωσιν Ἱερέων καὶ διδασκάλων, χρησιμοποιοησομένων διὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, διὰ Σεπτῆς δὲ πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς ὑπὸ ἡμερομ. 25ης Ὀκτωβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους 1910 ἀνεκοινώθη τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει ὅτι ἐξεχωρήθη τῇ ἐπαρχίᾳ ῥηθείσα Πατριαρχικὴ Μονὴ Γηρομερίου διὰ νὰ λειτουργήσῃ ἐν αὐτῇ Ἱερατικὴ σχολὴ ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους πρὸς τὸν ρηθέντα σκοπὸν, διὰ νεωτέρας δὲ Πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς ὑπὸ ἡμερ. 6ην παρελθόντος Ἰουνίου μηνὸς ἐπεκυρώθη ὁ κανονισμὸς τῆς σχολῆς ἐξελέγη τετραμελὴς ἐφορεία ὑπὸ τὴν προεδρείαν μου καὶ διωρίσθη ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων ὁ διευθυντῆς τῆς Ἱερατικῆς σχολῆς ἀρχιμανδρίτης Φιλόθεος Παπακωνσταντίου.

Ἡ μετ' οὐ πολὺν λειτουργήσασα Ἱερατικὴ αὕτη σχολὴ, ἐξοχώτατε, μέλλει νὰ ἐπιδράσῃ σπουδαίως ἐπὶ τοῦ φρονήματος καὶ αἰσθήματος τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, μέλλει νὰ ἀφυπνίσῃ ψυχὰς κοιμωμένας καὶ νὰ θερμάνῃ καρδίας ἀποψυγείσας καὶ νὰ προετοιμάσῃ τοὺς πάντας ὅπως ἐν καιρῷ εὐθέτῳ διεκδικήσωσι τὰ δίκαια αὐτῶν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς χώρας των.

Ἐν τούτοις τὰ μέσα τῆς ἐκχωρηθείσης ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων Ἱερᾶς Μονῆς ἀνερχόμενα εἰς τριακοσίας περίπου λίρας ἑτησίως δὲν ἐπαρκοῦσι πρὸς συντήρησιν τῆς σχολῆς ταύτης, ἥς ἡ ἑτήσια δαπάνη ἀνέρχεται εἰς τὸ διπλάσιον καὶ διὰ τοῦτο ἔρχομαι νὰ παρακαλέσω θερμῶς τὴν Ὑμετέραν περισπούδαστόν μοι μοι ἐξοχότητα ἐν τῷ ἐξόχῳ αὐτῆς ἐνδιαφέροντι ὑπὲρ τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ ἵνα συνηγορήσῃ παρὰ τῇ Σεβαστῇ Ἑλληνικῇ Κυβερνήσει ὑπὲρ τῆς ἐθνωφελεστάτης ταύτης σχολῆς καὶ ἐπιτύχῃ ἑτήσιον χορήγημα ἑκατὸν λιρῶν διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον αὐτῆς λειτουργίαν, ἣτις ἀποβήσεται σὺν τῷ χρόνῳ ἐν τῶν ἀσφαλεστέρων ἐρεισμάτων κατὰ τὴν παράλιον Ἡπειρον.

Τὸ χορήγημα τοῦτο δέον νὰ ὀρισθῇ, ἐξοχώτατε, καθόσον οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ἐν ἣ ἰδρύεται ἡ σχολὴ τυγχάνουσι σχεδὸν πάντες δουλοπάροικοι τσιφτσίδες τῶν ἀγάδων Παραμυθίας, Μαργαριτίου, Φιλιατῶν καὶ Δελβίνου, συνεπῶς πτωχοὶ καὶ δὲν εἶναι εἰς θέσιν οὔτε νὰ συνεισφέρωσι πρὸς συντήρησιν αὐτῆς οὐδὲ νὰ εὐνοήσωσι καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἰδρύσεως, θὰ ἴπο δὲ ἐθνικὸν δυστύχημα δι' ἔλλειψιν χρήματος νὰ μὴ λειτουργήσῃ ἡ σχολὴ αὕτη εἰς ἣν στηρίζω πάσας τὰς ἐλπίδας τῆς ἀνορθώσεως τοῦ πεπτωκότος φρονήματος τοῦ περιφρονημένου δουλοπαροίκου

τῆς ἀτυχοῦς Ἡλείου, ὅστις δικαιούται, νομίζω, νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τῶν ἰθυνόντων τὰς τύχας τοῦ ἔθνους αὐτοῦ τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν, ἣτις ἀσφαλῶς κατεργάζεται καὶ τὴν ὕλικήν.

Πεπεισμένος ὅτι ἡ Ὑμετέρα πεπνυμένη ἐξοχότης ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτὴν βαθυνοίᾳ ἐκτιμήσεως κατ' ἀξίαν τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιδειχθείσης καὶ τετυγούσης εὐτυχῶς λειτουργίαν τῆς σχολῆς ταύτης καὶ συνεπῶς θὰ ἀσφάλισῃ ἀπὸ τοῦ ἀρχομένου προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους τὸ αἰτούμενον ἐκατόλιρον ἐτήσιον χορηγήμα, ἐκφράζω αὐτῆς ἐκ τῶν προτέρων τὰς εὐχαριστίας μου μετὰ τῶν εὐεργετουμένων μαθητῶν καὶ διὰ τὴν μετὰ τῆς ἰδιαιτέρας πάντοτε πρὸς αὐτὴν ἐκτιμήσεως καὶ ἀγάπης.

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 5 Ἰουλίου 1911

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Νεόφυτος

**Τῷ Παναγιωτάτῳ Θειοτάτῳ καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ
Κυρίῳ μοι Κυρίῳ Ἰωακείμ τῷ πανσεβάστῳ μοι Πατρὶ καὶ Δεσπότη**

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Παναγιώτατε

Περιοδεύων ἔτι ἐν τῷ τμήματι Φιλιατῶν ἔλαβον τὴν ἀπὸ τῆς κ'. τοῦ λήγοντος μηνὸς Σεπτῆν ἐπιστολήν τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος δι' ἧς ἐξηγγέλλετο εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀπὸ 28 Μαρτίου μηνὸς ταπεινῆς ἐπιστολῆς μου, ὅτι Συνοδικῶς ἐνεκρίθη ἵνα ἡ μὲν ἐφορεία ἀποτελεσθῇ ἐκ τῶν Ἱερέων Βασιλείου καὶ Χρήστου καὶ ἐκ τῶν λαϊκῶν Φιλίππου Βουγίδου καὶ Γεωργίου Βέγκου ὑπὸ τὴν ταπεινὴν μου προεδρείαν, διευθυντῆς δὲ τῆς σχολῆς ἔχων καὶ τὰ καθήκοντα ἡγουμένου διορισθεὶς ὁ ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς ἀρχιμανδρίτης Φιλόθεος ἀντὶ ἐτησίου μισθοῦ ἑβδομήκοντα δύο ὀθ. λιρῶν.

Μετὰ τὴν ἐκ τῆς περιοδείας ἐπιστροφὴν μου εἰς Φιλιάταις προσεκάλεσα τὸν τέως ἡγούμενον τῆς Μονῆς Γηρομερίου Ἀρχιμανδρίτην Διονύσιον, εἰς ὃν ἀνέγνω τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος Πατριαρχικὴν ἐπιστολήν καὶ ἐνεκρίθη νὰ παραδώσῃ τὰ τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐμπειπιστευμένης αὐτῆς Μονῆς. Μετέβημεν ὅθεν μετὰ τῆς διορισθείσης καὶ ἀναλαβούσης Ἐφορείας εἰς τὴν Πατριαρχικὴν Μονὴν Γηρομερίου κατὰ τὴν 24ην Ἰουνίου μηνὸς καὶ παρελάβομεν κατ' ἀντιπαραβολὴν τοῦ καταλόγου τῆς παραλαβῆς τοῦ ἡγουμένου Διονυσίου τὰ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἔθεωρησαμεν δὲ καὶ τὸν λογαριασμὸν τῆς διαχειρίσεως, ὅστις ἔκλεισε μὲ ἔλλειμμα τριῶν περίπου χιλιάδων γροσίων, ἅτινα ἀνεδέχθη ἡ ἐφορεία νὰ πληρώσῃ τῷ τέως ἡγουμένῳ ἀρχιμ. Κυρίῳ Διονυσίῳ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐλήφθη ἐπικεκρυμμένος παρὰ τῆς Α.Θ. Παναγιότητος ὁ κανονισμὸς τῆς Ἱερατικῆς σχολῆς, ἀφίκετο δὲ καὶ ὁ διορισθεὶς διευθυντῆς ἀρχιμανδρίτης Φιλόθεος καὶ ἐγκατεστάθη ἐν τῇ Μονῇ ἐγκαίρως δὲ εἰδοποιήθησαν καὶ αἱ κοινότητες τῆς ἐπαρχίας νὰ στείλωσι περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν ὅσους ἔχουσιν ἀποφοίτους τῆς βίας τάξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου ἵνα ἐξετασθῶσι καὶ καταταχθῶσιν εἰς τὴν ἀριστάτατον ταύτην Ἱερατικὴν σχολὴν συνωδῶ τῷ κανονισμῷ αὐτῆς.

Ἐπὶ τούτοις ἐξαιτούμενος...ὑπὲρ εὐοδώσεως καὶ προκοπῆς τοῦ νέου τούτου γεωργίου τῆς ἐκκλησίας τῆς Χάριτος τοῦ Χριστοῦ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος τῆς ταπεινῆς μου παροικίας καὶ ἐπαναλαμβάνων καὶ αὐτὶς καὶ πολ- λάκις εὐλαβῶς εὐχαριστίας κ.λ.π.

Παραμυθία τῇ 26 Ἰουλίου 1911

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Νεόφυτος

Τῷ Παναγιωτάτῳ Θειοτάτῳ καὶ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ
Κυρίῳ μοι Κυρίῳ Ἰωακείμ τῷ πανσεβάστῳ μοι Πατρὶ καὶ Δεσπότῃ

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Παναγιώτατε,

Πρὸ τῆς λήξεως τοῦ σχολικοῦ τούτου ἔτους ὁ πανσοσιολογιώτατος ἡγούμενος καὶ Διευθυντὴς τῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Γηρομερίου Ἱερατικῆς Σχολῆς ἀρχιμανδρίτης κ. Φιλόθεος ὑποβαλὼν ἔγγραφον παραίτησιν ἕνεκα λόγων ὑγείας ἀνεχώρησεν τῆς σχολῆς καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια, ἀφ' οὗ εἶχον παραμείνη δύο ἐκ τῶν δέκα ἔγγραφέντων μαθητῶν μέχρι τοῦ Πάσχα. Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἐγένετο ἡ παράδοσις τῶν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς εἰς ἐπὶ τούτῳ διορισθεῖσαν ἐπιτροπὴν ὑπὸ τῆς ἐφορείας τῆς σχολῆς καὶ ἐγένετο ἅμα σκέψις ὅπως προσληφθῆ ὡς διευθυντὴς ὁ ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης Ἱερολογιώτατος Προκόπιος Παπαδόπουλος, ἐκ Γηρομερίου ὁριζόμενος, ὡς γνωρίζων κάλλιον παντὸς ἄλλου τὰ τοῦ τόπου ἥθη καὶ ἔθιμα καὶ ἐγράφησαν αὐτῷ ἐγκαίρως τὰ δέοντα ἐν τῷ Γυμνασίῳ Κορυθῆς διδάσκοντι.

Ἐν τούτοις ἐπειδὴ ὁ ρηθεὶς δὲν ἐδέχθη νὰ ἐργασθῆ καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν ἐντεῦθεν νὰ εὐρεθῆ ὁ κατάλληλος διὰ τὴν προκειμένην θέσιν, διὰ ταῦτα παρακαλεῖται καὶ πάλιν ἡ Ὑμετέρα Θειοτάτη Παναγιότης ὅπως φροντίσῃ περὶ εὐρέσεως καταλλήλου προσώπου καὶ διορισμοῦ αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους, ὑφ' οὓς εἶχε διορισθῆ καὶ ὁ ἀπελθὼν ἀρχιμανδρίτης Φιλόθεος καὶ ἐγκαίρως ἀποστείλῃ αὐτὸν ἐνταῦθα πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἀρξαμένου σωτηρίου διὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἔργου ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου μηνός.

Ἐπὶ τούτοις ἐξαιτούμενος καὶ αὐθις καὶ πολλάκις τὰς Παναγίας καὶ θεοπειθεὶς εὐχὰς καὶ εὐλογίας ἀρωγός μοι ἐν παντὶ καὶ κατασπαζόμενος τὴν Παναγίαν καὶ Χαριτόβρυτον Αὐτῆς δεξιάν.

Τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης καὶ προσκνητῆς μοι Παναγιότητος

Ἐλάχιστος ἐν Χριστῷ ἀδελφός

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Νεόφυτος

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 26 Ἰουλίου 1911

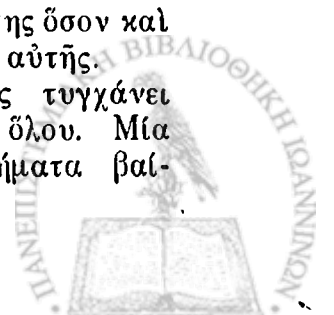
Τῷ ἐντίμῳ Κυρίῳ Φιλίππῳ Βουγίδῃ, Προέδρῳ τῆς ἐν
Κωνσταντινουπόλει ἀδελφότητος «Ἀγάπη» ἐν Κυρίῳ χαίρειν

Εἰς Κωνσταντινούπολιν

Τὴν ἀπὸ τῆς 21ης τοῦ Ἰουλίου μηνός ἐπιστολὴν ὑμῶν, μόλις κατὰ τὴν 21 τοῦ τρέχοντος ἔλαβον καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἐνδιαφερόντως διεξελεθὼν εἶδον ὅσα γράφετε περὶ τῆς ἐν Γηρομερίῳ Ἱερατικῆς Σχολῆς καὶ ζητεῖτε ἐπισήμως ν' ἀπαντήσω διατὶ ἀπέτυχε καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἢ τόσον ὠφέλιμος καὶ λίαν ἐθνωφελὴς ἴδρουσις τοιαύτης σχολῆς, ὡς καὶ τὰς σκέψεις μου περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Μονῆς καὶ τῆς ἐν αὐτῇ Ἱερατικῆς Σχολῆς.

Γνωστὸν τυγχάνει ὑμῖν ὅτι ἡ σκέψις καὶ τὸ ἔργον τῆς ιδρύσεως ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Γηρομερίου τῆς ἀναγκαιοτάτης διὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην Ἱερατικῆς Σχολῆς εἶναι τοῦ γράφοντος, καὶ συνεπῶς οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ ἔχῃ τόσον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν πρόδοον καὶ τὴν ἀπρόσκοπτον πορείαν τῆς σχολῆς ταύτης ὅσον καὶ ἐκείνος, ὅστις πρωτίστως εἰργάσθη πρὸς καταρτισμὸν καὶ λειτουργίαν αὐτῆς.

Ἄλλὰ γνωρίζετε, ἔντιμε Πρόεδρε, ὅτι πᾶσα τοιαύτη ἐπιχείρησις τυγχάνει πάνυ δύσκολος, ἢ δὲ ἀρχὴ τοιοῦτου ἔργου εἶναι μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου. Μία καὶ μόνη δυσκολία ἀρκεῖ νὰ καταστρέψῃ τὰ εἰς τὰ πρῶτα αὐτῶν βήματα βαί-

νοντα τιαυτα ξεγα και να ματαιωση δλους τους ζ6πους και αγωνας των δι' αυτα μογθησαντων. Δυστυχως τιαυτη τις δυσκολια η ανωμαλια ανεφανε ενθους εξ αρχης εν τω προσωπω εκεινου ακριβως, του Διευθυντου οστις ανελαβε να πηδαιουγηση το νεβτευκτον τουτο σκαφος την επι χουσαις ελπισιν ιδρυθεισαν Ιερατικην σχολην.

Προς τούτους γνωρίζετε, αγαπητέ Πρόεδρε, τας πολλὰς δυσκολίας ἃς ἐδοκιμάσαμεν ἀπὸ τὴν ἐναρξιν τῆς σχολῆς· γνωρίζετε ὅτι εἶχεν ἀπαγορευθῆ ῥητῶς τῷ διευθυντῇ νὰ μὴ φέρῃ τὴν συγγενικὴν οἰκογένειαν ἢ καὶ ἂν ἔφερον αὐτήν, ἢ ἐφορεία ἐπ' οὐδενὶ θὰ ἐπέτρεπε νὰ μείνῃ ἐν τῇ Μονῇ· ὁ καλὸς αὐτὸς ἄνθρωπος δὲν ὑπῆκουσε καὶ ἡ εἰσαγωγή παρεισάχτου οἰκογενείας ἐν τῇ μονῇ ὑπῆρξεν ὁ σκόπελος ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσέκρουσε τὸ σκάφος καὶ ἀπέβαλε τὸ πλήρωμα αὐτοῖς, τοὺς μαθητὰς οἵτινες ἐνεπιστεύθησαν αὐτῷ.

Ἄλλ' ἡ Μητρόπολις πρὸ τῆς ἀποτυχίας ταύτης δὲν ἀπελείσθη οὐδ' ἔπαυσε ποσῶς ἐνδιαφερομένη διὰ τὸ θεοφιλὲς αὐτῆς ἔργον, ἀφ' οὗ ἐπέτυχε νὰ ἀπομακρύνῃ ἀθορύβως τὸν Παν. ἀρχιμανδρίτην Φιλόθεον ἐζήτησε νὰ προσλάβῃ ὡς διευθυντὴν τὸν γνωστὸν ὑμῖν Ἱερολογιώτατον κ. Προκόπιον Παπαδόπουλον ὡς γνωρίζοντα τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς ἐπαρχίας καὶ δυνάμενον νὰ ἐργασθῆ ἐπιτυχέστερον παντὸς ἄλλου διὰ τοῦ ἀξιοτίμου κυρ. Ἡλία Βουγίδου (1). Ὅτε δὲ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἀποδέχεται τὴν θέσιν, ἔγραψα καὶ πάλιν πρὸς τὸ Σεβ. Πατριαρχεῖον καὶ ἐζήτησα τὸν παρ' αὐτοῦ διορισμὸν καταλλήλου διευθυντοῦ καὶ ὡς εἶδον εἰς τὰς γῆρας ἡφ θείσας ἐφημερίδας διωρίσθη ἡδη τοιοῦτος ὁ Πανοσ. ἀρχιμανδρίτης Ἰωάννης Ζησημάδης.

Ἡ σχολὴ λοιπὸν θὰ λειτουργήσῃ σὺν θεῷ ἀρωγῷ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πρόγραμμα καὶ πνεῦμα τοῦ ἐγκεκριμένου ὑπὸ τοῦ Σεπτοῦ Πατριαρχείου κανονισμοῦ αὐτῆς, οἱ μαθηταὶ παλαιοὶ τε καὶ νέοι εἰδοποιήθησαν νὰ προσέλθωσι κατὰ τὰς ἀρχὰς 7)βρίου μηνὸς καὶ εὐχεσθε νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν φορὰν ταύτην ἐν τῷ προσωπῷ τοῦ νέου διευθυντοῦ ἵνα μὴ λυπηθῶμεν καὶ πάλιν ἐπὶ τῇ μὴ κανονικῇ λειτουργίᾳ τῆς σωτηρίου διὰ τὴν ἐπαρχίαν μας σχολῆς ταύτης ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ μετὰ πατρικῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως ἐευχόμενος ὑμῖν τε καὶ πᾶσι τῆς εὐλογημένοις μέλεσι τῆς ἀδελφότητος «Ἀγάπη» πᾶν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον.

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 25 Αὐγούστου 1912

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Νεόφυτος

1. Πατὴρ τοῦ Δημητρίου Βουγίδου, Διευθυντοῦ τῆς ἐφημερίδος «Ἡ Φωνὴ τοῦ Φιλιατῶν».

(Τ. Σ.) † Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως
(Πατρ.) **ΙΩΑΚΕΙΜ** ἐπιβεβαιοῖ.

Ἄριθ. Πρωτ.

4746

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΓΗΡΟΜΕΡΙΟΥ ΙΕΡΑΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Ἄρθρον 1ον.— Προνοία τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἱδρύεται ἐν

τῆ Ἱερᾷ Πατριαρχικῇ καὶ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν Γηρομερίῳ Ἱερατικῇ Σχολῇ.

Ἄρθρον 2ον.—Σκοπὸς τῆς Σχολῆς τυγχάνει ἡ προπαρασκευὴ καὶ ὁ καταρτισμὸς καταλλήλων ἐγγάμων ἱερέων καὶ διδασκάλων ἐκ τῶν τέκνων τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου χρησιμοποιηθησομένων διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ἐκπαιδευτικὰς αὐτῆς ἀνάγκας.

Ἄρθρον 3ον.—Ἀναλόγως τῶν ὑλικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἢ τε Μονὴ καὶ ἡ ἐπαρχία διαθέτουσα σήμερον ἡ Ἱερατικὴ αὕτη Σχολὴ ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων τάξεων μετὰ ἀριθμοῦ οἰκοτρόφων ἐν συνόλῳ τ ρ ι ἄ κ ο ν τ α.

Ἄρθρον 4ον.—Δικαίωμα εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Ἱερατικὴν Σχολὴν ἔχουσι πάντα τὰ τέκνα τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου, προτιμωμένων τῶν ἐπιμελεστέρων καὶ χρηστοτέρων μαθητῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐνδεικτικῶν προόδου καὶ διαγωγῆς τῶν οἰκείων Σχολῶν.

Ἄρθρον 5ον.—Ἡ Ἱερατικὴ Σχολὴ ἔχει ἴδιαν σφραγίδα, φέρουσαν ἐν τῷ μέσῳ τὴν εἰκόνα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ περὶ τὰς λέξεις «ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΓΗΡΟΜΕΡΙΟΥ» καὶ τὴν χρονολογίαν 1911.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΦΟΡΙΑΣ

Ἄρθρον 6ον.—Ἡ Ἐφορία τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς διοριζομένη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς περὶ Αὐτὸν Ἱερᾶς Συνόδου συνίσταται ἐκ πέντε μελῶν, ἤτοι τοῦ Μητροπολίτου Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου, δύο ἱερέων καὶ δύο λαϊκῶν ἐκ τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων καὶ ἀπολαυόντων τῆς καλῆς ὑπολήψεως.

Ἄρθρον 7ον.—Ἡ Ἐφορία συνεργομένη εἰς συνεδρίαν, πρὸ ἐκάστου μὲν σχολικοῦ ἔτους συντάσσει τὸν προϋπολογισμὸν, ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ ἔτους τὸν ἀπολογισμὸν ἐσόδων καὶ ἐξόδων, τοὺς ὁποίους καὶ διαβιβάζει πρὸς τὸν Παναγιώτατον Πατριάρχην καὶ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, πρὸς ἔγκρισιν.

Ἄρθρον 8ον.—Ἡ Ἐφορία συνεννοουμένη μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς προβαίνει εἰς ἐξέτασιν καὶ θεραπείαν πάσης ἐν γένει ἀνάγκης, ἀναφερομένης εἰς τὴν συντήρησιν καὶ τὴν διακυβέρνησιν τῆς τε Σχολῆς καὶ τῆς Μονῆς.

Ἄρθρον 9ον.—Πάντα τὰ μέλη τῆς Ἐφορίας ὀφείλουσιν ἐκ περιτροπῆς νὰ ἐπισκέπτονται τὴν Σχολὴν καὶ διατελῶσιν ἐνήμερα τῶν ἐν αὐτῇ γιγνομένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Ἄρθρον 10ον.—Ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς, ὅστις τυγχάνει συγχρόνως καὶ ἡγούμενος τῆς Μονῆς, φέρων δίπλωμα Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τὸν βαθμὸν πρεσβυτέρου, ὑποδεικνύεται μὲν ὑπὸ τῆς Ἐφορίας τῆς Σχολῆς, διορίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς περὶ Αὐτὸν Ἱερᾶς Συνόδου.

Ἄρθρον 11ον.—Ὁ διευθυντὴς ὑπέχων πᾶσαν εὐθύνην ἀπέναντι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἐφορίας διὰ πᾶσαν ἀταξίαν ἐν τε τῇ Μονῇ καὶ τῇ Σχολῇ συνεπῶς δὲ περιβεβλημένος καὶ ἀνάλογον πληρεξουσιότητα ὀφείλει ἀγρύπνως νὰ ἐπιτηρῇ, ὅπως οἱ πάντες ἐκπληρῶσιν εὐσυνειδήτως τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα.

Ἄρθρον 12ον.—Ὁ διευθυντὴς καὶ ἡγούμενος τῆς Μονῆς τῇ προηγουμένῃ μετὰ τῆς Ἐφορίας συνεννοήσει ἀνατίθην εἰς τὸν ἐφημέριον τῆς Μονῆς τὰ καθήκοντα τοῦ οἰκονόμου, ἢ ἐπόπτου, ὅστις φροντίζει περὶ τῆς τροφῆς τῶν ἐν τῇ

Σχολῆ καὶ ἐπιτηρεῖ τοὺς ὑπαλλήλους καὶ τοὺς ἐργάτας τῆς τε Σχολῆς καὶ τῆς Μονῆς, ὑποβάλλων εἰς τὸ τέλος ἐκάστου μηνός, ἢ τοῦλάχιστον κατὰ τριμηνίαν, λογαριασμὸν τῆς διαχειρίσεως καὶ ἔκθεσιν τῆς ἐποπτείας αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

"Ἀρθρον 13ον.—Οἱ προσερχόμενοι καὶ ἐγγραφόμενοι εἰς τὴν Ἱερατικὴν Σχολὴν τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου δεόν νὰ ἔχωσιν ἡλικίαν μῆτε μικροτέραν τῶν 15 ἐτῶν, μῆτε ἄνωτέραν τῶν 17, καὶ νὰ φέρωσιν ἐνδεικτικὸν ἀποφοιτήσεως τοῦλάχιστον ἐκ τῆς πέμπτης τάξεως ἀστικῆς σχολῆς μετὰ βαθμοῦ ἄριστα καὶ διαγωγῆς μεμαρτυρημένως χρηστῆς.

"Ἀρθρον 14ον.—Αἱ ἐξετάσεις καὶ ἐγγραφαὶ τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς ἀρ-
χονται ἀπὸ τῆς εἰκοστῆς Αὐγούστου ἐκάστου ἔτους μέχρι τῆς δεκάτης Σεπτεμ-
βρίου, μετὰ τὴν ὁποίαν οὐδεμίᾳ αἰτησίᾳ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν πρὸς ἐγγραφήν.

"Ἀρθρον 15ον.—Ἐκαστον χωρίον τῆς ἐπαρχίας δὲν δικαιούται ἐπὶ τοῦ πα-
ρόντος νὰ στείλῃ εἰς τὴν Σχολὴν περισσοτέρους τοῦ ἐνὸς ὑποτρόφου.

"Ἀρθρον 16ον.—Ἡ Ἱερατικὴ Σχολὴν δὲν ἀποκλείει εὐπόρους μαθητάς. θέ-
λοντας νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὸν κανονισμὸν αὐτῆς καὶ νὰ ἀκούσωσι τὰ ἐν αὐτῇ
μαθήματα· οἱ τοιοῦτοι πληρώνουσιν ἐτησίως δέκα λίρας καὶ δὲν δύνανται νὰ ὑπερ-
βῶσι τοὺς δέκα τοιοῦτους.

"Ἀρθρον 17ον.—Ὁ μετὰ τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις γενόμενος δεκτὸς ἐν τῇ
Ἱερατικῇ Σχολῇ ὀφείλει νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ δύο συνήθεις ἐνδυμασίας τοῦ τό-
που, μίαν ἐορτάσιμον καὶ μίαν καθημερινήν, προσέτι ἀνὰ τέσσαρα ὑποκάμισα, ἐ-
σώβρακα, περιπόδια καὶ μανδήλια· ἐν ζευγος ὑποδημάτων καὶ δύο μάλλινα κλινο-
σκεπάσματα.

"Ἀρθρον 18ον.—Πάντες οἱ τρόφιμοι τῆς Σχολῆς παρακάθηνται μετὰ τοῦ
διευθυντοῦ καὶ τῶν διδασκάλων ἐν τῇ κοινῇ τραπέζῃ· παρατίθεται δὲ εἰς πάν-
τας κατὰ τὸ γεῦμα καὶ τὸ δεῖπνον ἀνὰ ἓν τριβλίον ἐπαρκοῦς τροφῆς, προσέτι ἕτε-
ρον τριβλίον μετὰ τυροῦ ἢ ἐλαιῶν. Τρεῖς δὲ τῆς ἐβδομάδος θὰ παρασκευάζεται ἡ
τροφὴ τῶν μαθητῶν μετὰ κρέατος. Ἐν τῇ τραπέζῃ, μετὰ τὴν ἑωθινήν προσευχὴν,
δίδεται εἰς τοὺς μαθητάς καφῆς ἢ τῆϊον μετὰ τεμαχίου ἄρτου.

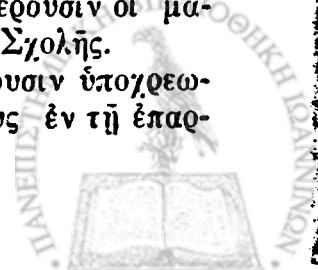
"Ἀρθρον 19ον.—Τηρουμένων ἀσθηρῶς ἐν τῇ Σχολῇ πασῶν τῶν περὶ νη-
στειῶν καὶ προσευγῶν διατάξεων τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, πάντες οἱ μα-
θηταὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ διευθυντοῦ πρωΐας τε καὶ ἑσπέρας τελοῦσι τὰς νενο-
μισμένας προσευχὰς ἐν τῷ ἱερῷ Ναῶ τῆς Μονῆς, οἱ μὲν ψάλλοντες, οἱ δὲ κανο-
ναρχοῦντες ἐκ περιτροπῆς πρὸς ἐξάσκησιν, μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον ἀμέσως ἀναγινώ-
σκειται κατὰ σειρὰν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τὸ ἀπόδειπνον.

"Ἀρθρον 20ον.—Σπουδαστήρια τῶν μαθητῶν χρησιμεύουσιν αἱ αἰθουσαι
τῶν παραδόσεων, κοιτῶνες δὲ τὰ ἐπὶ τούτῳ παρασκευασθέντα δωμάτια τῆς Μο-
νῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος.

"Ἀρθρον 21ον.—Ὁ ἐκουσίως πρὸ τῆς ἑαυτοῦ ἀποφοιτήσεως ἀποχωρῶν τῆς
Σχολῆς μαθητῆς, ἢ διὰ βαρεῖαν ἀταξίαν ἀποβαλλόμενος ἀποζημιωσὶ τὴν Σχολὴν
πληρῶνων διὰ πᾶν ἔτος μαθητείας αὐτοῦ ἀνὰ ὀκτὼ λίρας ὀθωμανικὰς, συμφῶ-
νως τῇ γραπτῇ ἐγγυήσει τοῦ πατρὸς ἢ κηδεμόνος αὐτοῦ.

"Ἀρθρον 22ον.—Τὸ διακριτικὸν ἐνδυμα τῶν μαθητῶν τυγχάνει κοντόρρα-
σον καὶ μικρὸς ἐκ τσόχας σκουῦφος, δῶρον τῆς Σχολῆς, τὰ ὁποῖα φέρουσιν οἱ μα-
θηταὶ ἐν τε ταῖς παραδόσεσι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς καὶ ἐκτὸς τῆς Σχολῆς.

"Ἀρθρον 23ον.—Οἱ ἀπόφοιτοι τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς ὀφείλουσιν ὑποχρεω-
τικῶς νὰ διδάξωσιν ἐπὶ τριετίαν, ὅπου ἂν ἡ Ἐφορὰ διορίσῃ αὐτοὺς ἐν τῇ ἐπαρ-

χία, μετὰ δὲ ταῦτα ἐνηλικιούμενοι καὶ νυμφευόμενοι χειροτονοῦνται πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι καὶ ἀποστέλλονται ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη ἐν ὅλῃ τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπὶ ἀναλόγῳ ἀντιμισθία.

Ἄρθρον 24ον. — Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῆς Σχολῆς χειροτονούμενος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ δύναται νὰ ἀπέλθῃ τῆς ἐπαρχίας πρὸς ζήτησιν καλλιτέρας θέσεως ἐν ἐναντία περιπτώσει ὑποχρεοῦται νὰ ἀποζημιώσῃ τὴν Σχολὴν διὰ τὰ ἔτη τῆς μαθητείας του πληρῶνων ὀκτὼ λίρας ὀθωμανικὰς διὰ πᾶν ἔτος αὐτῆς.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΥΛΗΣ ΚΑΙ ΩΡΩΝ ΣΧΟΛΗΣ ΓΗΡΟΜΕΡΙΟΥ

ΤΑΞΙΣ Α'

Θρησκευτικὰ	Ὁραιοὶ 4
Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπὸ τῶν ἀρχῶν μέχρι τοῦ σχίσματος.	
Ἑλληνικὰ	12
Ἐενοφῶντος Κύρου Ἀνάβασις, γραμματικῶς καὶ ἐρμηνευτικῶς καὶ λόγοι Χρυσοστόμου περὶ Ἱερωσύνης ἀναγνωστικῶς. Γραμματικὴ μέχρις ἐτυμολογικοῦ.	
Μαθηματικὰ	3
Κλάσματα, δεκαδικοί, συμμιγεῖς μετ' ἀναλόγων προβλημάτων.	
Ἱστορικά: Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου	3
Φυσικὰ: Ἀνθρωπολογία ἐν ἐκτάσει καὶ Ζωολογία.	3
Γεωγραφία	3
Ἡπειρος καὶ λοιπὴ Τουρκία καὶ Ἑλλάς ἐν ἐκτάσει καὶ τὰ λοιπὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἐν συντόμῳ. Χαρτογραφία καὶ ταξείδια κατὰ φαντασίαν	
Γυμναστικὴ	3
Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ	2
	<hr/>
Τὸ ὅλον	33

ΤΑΞΙΣ Β'

Θρησκευτικὰ	Ὁραιοὶ 4
Ἐκκλ. Ἱστορία ἀπὸ τοῦ σχίσματος μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν	
Ἑλληνικὰ	12
Κύρου παιδεία ἐρμηνευτικῶς, γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς. Λόγοι Χρυσοστόμου περὶ Ἱερωσύνης ἀναγνωστικῶς, ὀλόκληρος ἡ Γραμματικὴ.	

Μαθηματικά	3
Περὶ μεθόδων, ἀπλῆς, συνθέτου, τόκου, ὑφαιρέσεως, ἑταιρείας κ.τ.λ. μετ' ἀναλόγων προβλημάτων.	
Ἱστορικά	3
Ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους.	
Γεωγραφικά	3
Εὐρωπαϊκὰ κράτη ἐν ἐκτάσει καὶ λοιπαὶ Ἠπειροὶ ἐν συντόμῳ. Χαρτογραφία καὶ ταξίδια κατὰ φαντασίαν.	
Φυσικά. Φυτολογία.	3
Γυμναστική	3
Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ	2
	<hr/>
	33

ΤΑΞΙΣ Γ'

	Ῥοι
Θρησκευτικά	3
Ἱερὰ Κατήχησις.	
Ἑλληνικά	12
Λόγοι Ἐκκλ. Βασιλείου καὶ Χρυσοστόμου ἐρμηνευτικῶς, γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς. Συνθέσεις καὶ θέματα ἐκ τῆς ἀρχαίας εἰς τὴν νέαν.	
Μαθηματικά	4
Θεωρητικὴ ἀριθμητικὴ καὶ γεωμετρία.	
Ἱστορικά	4
Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. ἔθνους ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους ἐν εἴδει εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Βυζαντινὴν καὶ Βυζαντινὴν μέχρι τοῦ 1453.	
Βοτανικὴ	3
Κηπουρικὴ, δενδροκομία, ἀμπελοφυξία.	
Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ	2
Παιδαγωγικά	2
Γυμναστικὴ	2
	<hr/>
	32

ΤΑΞΙΣ Δ'

	Ῥοι
Θρησκευτικά	4
Ἐρμηνευτικὴ καὶ πατρολογία.	
Ἑλληνικά	12
Ἑλληνες συγγραφεῖς ἐρμηνευτικῶς καὶ συντακτικῶς. Λόγοι Ἐκκλ. Ὅμηρος, συνθέσεις, θέματα.	

Μαθηματικά	3
Ἀριθμητικὴ Θεωρητικὴ καὶ Γεωμετρία.	
Ἱστορικά	3
Ἱστορία τῶν νεωτέρων χρόνων.	
Φυσικά	3
Περὶ τῶν καθαρῶς φυσικῶν φαινομένων καὶ ἀποτελε- σμάτων αὐτῶν ἐν συντόμῳ.	
Παιδαγωγικά	3
Ὑποδειγματικαὶ διδασκαλίαι.	
Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ	2
Γυμναστικὴ	2
	32

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 5ῃ Ἀπριλίου 1911

ΣΗΜ.: Ὁ παρῶν Κανονισμὸς ἀναγνωσθεὶς καὶ ἐπιψηφισθεὶς κατὰ τὴν συνοδικήν συνεδρίαν τῆς 31 Μαΐου 1911 ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς Α.Θ.Π.

(Ἐκ τοῦ Γραφείου τῆς Ἱ. Συνόδου 11 Ἰουνίου 1911)

ὁ,τι ἀκριβὲς ἀντίγραφον

Ὁ ἀρχιγραμματεὺς

ὁπ. † ΑΡΧΙΜ. ΑΠΟΣΤ. ΤΡΥΦΩΝΟΣ

ΚΩΣΤΑ Δ. ΒΕΛΙΑΡΟΥΤΗ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΠΙΤΣΑΣ

(Ἀγωνιστῆς τοῦ 1321—Ἐθνικὸς Εὐεργέτης)

«Χρυσὴν ἐπέθηκε στεφάνην εἰς πάντα τὸν
μέχρι τοῦδε χριστιανικὸν αὐτοῦ βίον»

Κ. Κοντογόνης (1895)

Σήμερα μπορούμε νὰ ἐκτιμήσουμε τὴ φιλοπατρία καὶ τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας γιὰ τὸ κοινωνικὸ Σύνολο ποὺ διέκρινε τοὺς ἐθνικοὺς εὐεργέτες. Μέσα στὴν ψυχὴ των ἔκλειναν τὸ ἀνθρωπιστικὸ ἰδανικόν. Ὁ πλοῦτος δὲν γινότανε λίπασμα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐγωκεντρικοῦ ἀτομικισμοῦ.

Ἡ ἀγάπη γιὰ τὸ Ἔθνος, τὴν πατρίδα καὶ τὸν λαὸ ἀποτελοῦσε τὸν σκοπὸ στὴν ζωὴ τους. Αὐτὸς ὁ σκοπὸς τοὺς κέντριζε καὶ τοὺς καθωδηγοῦσε σὴν ἐκπλήρωση τοῦ μεγάλου χρέους. Καὶ ἡ ζωὴ αὐτῆ χαρακτηρίζονταν, ὀρθῶς, ὡς «βίος χριστιανικός». Γιατὶ ἀρνιόταν τίς ἀπολαύσεις της. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ἀπαιτοῦσε μεγάλη πίστη, ἰσχυρὴ θέληση φανατισμὸ καὶ ὑπομονή.

Στὰ χρόνια μας, ὅμως, ἡ συσσώρευση τοῦ πλοῦτου στὰ χέρια τῶν ἀτόμων δὲν ἀκολουθεῖ τὴν ἠθικὴ αὐτὴ κατεύθυνση. Γίνεται σκανδαλώδης καὶ ἐπιδειχτικὴ σπατάλη. Γίνεται ἐξοργιστικὴ καὶ προκλητικὴ στὰ μάτια τῆς μεγάλης μάζας τοῦ Λαοῦ, ποὺ μαστίζεται ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα.

Ἔτσι στὴν ἐποχὴ μας ἡ ἀρετὴ αὐτὴ, ποὺ περιέκλεινε, πατριωτικὴ ἔξαρση, ἥρωϊσμό, καὶ αὐτοθυσία καὶ ἦταν ποτισμένη με ἀγάπη γιὰ τὸν συνάνθρωπο, ἔχει σχεδὸν ἐκλείψει. Κόπηκε τὸ νῆμα τῆς ὠραίας παράδοσης τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν.

* *

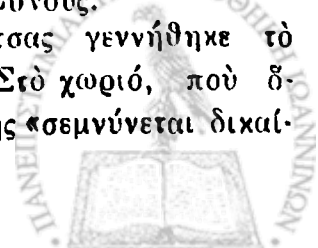
Ἡ Ἠπειρὸς εἶναι ἰδιαίτερη πατρίδα πολλῶν καὶ μεγάλων ἐθνικῶν εὐεργετῶν. Γι' αὐτὸ εἶναι περήφανη καὶ δίκαια τῆς ὀφείλεται ἡ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη.

Μιὰ τέτοια θαυμάσια παράδοση εἶχε δημιουργηθεῖ, γύρω στὰ 1800 καὶ στὸ χωριὸ Γραμμένο, κοντὰ στὰ Γιάννινα. Τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ χωριό, στὰ μαῦρα χρόνια τῆς τουρκικῆς τυραννίας, εἶχε γίνει ἓνα λαμπρὸ φυτώριο, ἀπ' ὅπου ξεφύτρωσε μιὰ σειρά, μεγάλης ὀλκῆς, ἐθνικῶν εὐεργετῶν.

Νά, τὴ εἶχε εἰπῆ ὁ διαπρεπὴς λόγιος Κοινσιαντίνος Οἰκονόμος (1), μιλῶντας σὲ μνημόσυνο τῶν Ζωσιμάδων, στὴν ἐκκλησιὰ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης τῆς Ἀθήνας στίς 23 Ἀπριλίου 1842: «Αὐτῶν δὲ τῶν μεγάλων εὐεργετῶν οἱ ἀείμνηστοι γονεῖς Παῦλος καὶ Μαργαρίτα ἐκαλοῦντο καὶ τὸ γένος εἶλκον ἐκ κώμης Ἠπειρωτῆδος Γραμμένου καλουμένης. Ἐμελλε δὲ ἄρα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παλαιοῦ τῶν προγόνων ἐδάφους ἔξαιρέτως ἐπαληθεύσειν εἰς τοὺς μέλλοντας γεννήσεσθαι φιλογραμμάτους Ζωσιμάδας. Ἐκ τοιαύτης λοιπὸν ρίζης ἀγαθῆς, ἀγαθοὶ καρποὶ ἀνεβλάστησαν καὶ ἄλλα τέκνα καὶ ἡ πεντὰς τῶν ἀειμνήστων ἀδελφῶν».

Δὲν πέρασαν ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ποὺ ἔλεγε αὐτὰ ὁ Κ. Οἰκονόμος, οὔτε εἴκοσι χρόνια. Ἐνας ἄλλος Ἠπειρωτῆς, εὐεργέτης τοῦ Ἔθνους, ὁ Βασίλειος Μπίτσας, φωτίζει με τὴν ὑπέροχη πράξη του, τὸ στερέωμα τῆς Ἑλλάδος. Κλείνει τὴ χριστιανικὴ του ζωὴ, με χρυσὸ στεφάνι, ὅπως λέγει χαρακτηριστικὰ, ὁ Κ. Κοντογόνης (2). Καὶ τὸ ὄνομά του γράφτηκε σὲ βιβλίον τῶν Εὐεργετῶν τοῦ Ἔθνους.

Ὁ Βασίλειος Μπίτσας γεννήθηκε τὸ 1802 στὸ Γραμμένο. Στὸ χωριό, ποὺ ὀπως λέγει ὁ Κοντογόνης «σεμνύεται δικαί-

ως ἐπὶ τῇ γεννέσει τῶν ἀειμνήστων Ζωσιμαδῶν καὶ Καπλανῶν τῶν ἐνδόξων καὶ μεγάλων τούτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους εὐεργετῶν».

Ἐξῆν ἀπὸ τῆ χρονολογία πρὸ γεννήθηκε δ-ν γ ωρίζομε οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του, οὔτε ἄλλο στοιχεῖο σχετικὰ μὲ τὴν οἰκογένειά του. Ἀπὸ ἓνα ἀνέδοτο γράμμα τοῦ ἔμβροθῆ ἑλληνοιστῆ καθηγητοῦ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς Στ. Ράδου πρὸς τὸν σοφὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Κ. Ἀσώπιο διαπιστώνεται, ὅτι ἦταν θεῖος τους (3).

Μοναδικὴ πηγὴ ἀπ' ὅπου ἀντ'οῦμε τὶς πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ Β. Μπίτσα, εἶναι ὁ λόγος πρὸς ἐκφωνήθηκε σὶ τὸ θάνατό του (4). Τὸν ἐλικήδαισ αὐτὸν ἐξεφώνησε ὁ Ἡπειρώτης καθηγητῆς τῆς Θεολογίας σὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀθήνας καὶ σὶ τὴ Ριζάρειο Σχολῆ Κων(στίνος) Κοντογόνης.

Τὰ πρῶτα γράμματα τὰ ἔμαθε σὶ τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ του. Ὑστερα γιὰ λίγὸ καιρὸ πῆγε σὶ τὰ Γιάννινα, γιὰ νὰ συνεχίσει τὴ μόρφωσή του. Ἐκεῖ μαθήτεψε σὶ τὸ θεῖο του Κ. Ἀσώπιο, πρὸς ἀργότερα ἔγινε ὁ πρῦτανις τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων.

Γεμάτος ἀνησυχίες, νεαρὸς δέκα πέντε χρονῶν ἀκόμα, ἀνεχώρησε γιὰ τὴ Βλαχία. Ἡ συμπλήρωση καὶ βελτίωση τῆς μόρφωσῆς του τὸν ἀπασχολεῖ.

Ἐτσι διαπλάσσει ἓνα τέλειο χαρακτῆρα. Στὴν ξενητεία δίνει πολλὰ δείγματα εὐσεβείας, φιλοπατρίας, ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης.

Στὶς παραμονές τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνα στὴν ἀγνὴ ψυχὴ του βρῆκε ἀπήχηση ἢ προετοιμασία γιὰ τὸ ξεσκλάβωμα τοῦ Γένους ἀπὸ τὸν βαρὺ τουρκικὸ ζυγὸ. Ἀνυπόμονα περιμένει νὰ σημάει ἢ μεγάλη ὥρα τῆς Ἐλευνάστασης.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάτης, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ὠργάνωσε τὸν Ἱερὸ Λόχο στὴ Φωξάνη τῆς Βλαχίας (Ρουμανία). Ἀποελοῦνταν ἀπὸ ἐθελοντῆς σπουδαστές, πρὸς μὲ ἐνθουσιασμό κατατάχτηκαν καὶ ὠρκίστηκαν νὰ χύσουν τὸ αἷμα τους γιὰ τὴν ἐλευθερία. Φανατικὸς καὶ θερμὸς πατριώτης ὁ Β. Μπίτσας ἔσπευσε κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τοῦ Ἱεροῦ Λόχου.

Οἱ Ἱερολοχίτες ἐπετέθησαν μὲ ὀρμὴ στὶς ἀρχές τοῦ 1821 σὶ τὸ Δουγατσάνι, πρὸς κατεῖχαν οἱ Τούρκοι. Ἡ μάχη, πρὸς ἐπικολούθησε, ὑπῆρξε σκληρὴ καὶ αἱματηρή. Οἱ Ἱερολοχίτες πολέμησαν μὲ ἀφαινεταστο ἢ ρωῖσιμὸ καὶ ἔγραψαν στὴ νεκρὴ ἢ κὴ ἱστορία μιὰ ἐνδοξὴ σελίδα. Ὁ Ἱερὸς Λόχος ἔπαθε καταστροφὴ.

Λαμπρὸ παλῆκαρι ὁ Β. Μπίτσας διασώθηκε, ἀλλ' ἀ ἔζησε ὅλες τὶς ἀνείπωτες καὶ σκληρῆς περιπέτεις τῆς πολεμικῆς ἀποτυχίας τοῦ γενναίου τούτου τμήματος.

Μὲ τὴ συμμετοχὴ του στὸν Ἱερὸ Λόχο, ὁ ἀγωνιστῆς Β. Μπίτσας κέρδισε ἓνα μεγάλο τίτλο τιμῆς. Ἦταν ἓνα ἠρωτῆ ὁ Ἑλληνοπούο. Καὶ αὐτὸ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ μεγαλώσει ἢ ἀγάπη καὶ ἢ συμπαιθεια τόσο τῆς κοινωνίας, ὅσο καὶ τῶν προυχόντων τῆς Βλαχίας.

Ὁ μεγαλέμπορος Χατζῆ Μόσχος ἐκτιμῶντας τὶς ἰκανότητες τὸν ἔνιμο καὶ καλὸ χαρακτῆρα τοῦ Β. Μπίτσα, τὸν προσέλαβε γιὰ πολλὰ χρόνια διευθυντῆ στὶς ἐμπορικῆς του ἐπιχειρήσεις.

Ὁ βιογράφος του ἀναφέρει ἀκόμα, ὅτι εἶχε ἀποσπάσει καὶ τὴν εὐνοια τοῦ Ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Γκίκα.

Καὶ ὁ Γκίκας τὸν ἐχρησιμοποίησε γιὰ νὰ φέρει σὲ πέρας πολλὰς ὑποθέσεις, τὶς ὀποῖες διαχειρίστηκε μὲ ἐπιμέλεια καὶ τιμιότητα. Ἐκεῖνο ὅμως, πρὸς πρέπει νὰ σημειώσουμε εἶναι, ὅτι ἢ ζωὴ του γενικὰ ἦταν ἀψογη, δηλαδή, εἶχε ἀληθινὸ «χριστιανικὸ φόντο». Γι' αὐτὸ τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν τιμοῦσαν.

Ὁ ἔρωτας τοῦ Β. Μπίτσα γιὰ τὴν Ἑλλάδα παρέμεινε ἀσβεστος ὡς στὴν στερνὴ του ὥρα. Τὸ δειρὸ του ἦταν ὁ γυρισμὸς. Νὰ ἐπιστρέψει καὶ νὰ φιλήσει τὰ χῶματα τῆς ἐλεύθερης πατρίδας, πρὸς στὴ χαραυγὴ τῆς Ἐθνικῆς Ἐξέγερσης: ἔδωσε ἀπὸ οὐς πρῶτους τὸ «παρῶν» καὶ προσέφερε τόσες θυσίες.

Στὸ μεταξὺ μὲ τὴν ἐργατικότητά του ἀπόχτησε μεγάλη περιουσία.

Μακρόχρονη ὅμως ἀρρώστεια τὸν τυραννοῖσε. Γιὰ νὰ θεραπευθῆ, πῆγε στὴν Προύσσα τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ δὲν εἶδε βελτίωση στὴν ὑγεία του.

Βλέποντας, ὅτι ὁ θάνατος σιμώνει, ἀ-

ποφάσισε νὰ ἔλθῃ σ' ἡν Ἑλλάδα. Θέλησε νὰ πεθάνῃ κάτω ἀπὸ τὸν γαλάζιο οὐρανὸ τῆς πατρίδος του, πού τόσο τὴν εἶχε ἀγαπήσει, καὶ πού, γι' αὐτὴν, ἀπὸ παιδί τόσες ταλαιπωρίες πέρασε. Ἔτσι τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1857 ἦλθε στὴν Ἀθήνα.

Σὰν καλὸς χριστιανὸς ἐξομολογήθηκε καὶ μετᾶλαβε τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων. Ὑστερα σὰν ὑπέροχος πατριώτης κάλεσε Συμβολαιογράφο γιὰ νὰ συντάξῃ τὴ διαθήκη του.

Μὲ τὴν διαθήκην του αὐτὴ ὁ φιλογενέστατος Βασίλειος Μπίτσας ὅπως γράφει ἡ ἐφημερίδα τῆς Ἀθήνας «Ἑλπίδα» — συμπολίτης τῶν ἀειμνήστων ἀδελφῶν Ζωσιμάδων ἐκ Γραμμένου τῶν Ἰωαννίνων, ἀφήνῃ ὅλην του τὴν περιουσίαν στὸ Ἑλληνικὸ Κράτος. Σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες τῆς ἐφημερίδας ἡ περιουσία ἀνῆρχετο σὲ 14.000 Ὀλλανδικὰ (5).

Εἰς τοὺς συγγενεῖς του μεταξὺ τῶν ὀπίσθων συγκαταλέγονταν καὶ ὁ καθηγητὴς Κ. Ἀσώπιος, ἀφῆκε μόνον 300 ἢ 400 γρόσια. Καὶ τοὺς παρακαλοῦσε νὰ τὸν συγχωρήσουν γιὰ τὴ μικρὴ του χειρονομία. Γιατὶ — λέγει — δὲν ἤθελε νὰ ὀλιγοστεύσῃ ἡ προικοδότηση πρὸς τὴν ἀγαπημένην του πατρίδα.

Στὶς 11 Δεκεμβρίου 1857 πέθανε στὴν Ἀθήνα ὁ Β. Μπίτσας στὸ ξενοδοχεῖο τοῦ Παρνασσοῦ. Σαραντα χρόνια ἔμεινε στὴ Βλαχία. Πενήντα μέρες μονάχα στὴν ἐλεύθερον Ἀθήνα. Τὸ χωριὸ του, πού γεννήθηκε, ἦταν ἀκόμα σκλαβωμένο στοὺς Τούρκους.

Ἡ Κυβέρνηση τοῦ ἔκανε ἐπίσημη κηδεῖα, ὅπως ταίριαζε σὲ τέτοιον μεγάλο πατριώτη. Παρευρέθησαν ὑπουργοί, βουλευτὲς καὶ γερουσιαστὲς, καθηγητὲς καὶ ἀμέτροιτο πλῆθος λαοῦ. Μὲ ἐντολὴ τῆς Κυβέρνησης ἔβγαλε τὸν ἐπικήδειον λόγον ὁ καθηγητὴς Κ. Κοντογόνης. Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα εἶπε καὶ τὰ παρακάτω ὁ ὁμιλητής: «Καὶ ἀνακηρύττεται λοιπὸν ἀπὸ τῆς σήμερον καὶ ὁ ἔνδοξος οὗτος γόνος τῆς Ἡπείρου εὐεργέτης τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ γράφεται ἐν τῇ ἀνεξαλείπτῳ βίβλῳ τῶν γενναίων καὶ μεγαθύμων ἐκείνων

ἀνδρῶν, ὧν τὸ μνημόσυνον οὐδέποτε θέλει ἀπωλεσθῆ, ἀλλὰ ἀκμαῖον πάντοτε καὶ νεάζον μετ' εὐγνωμοσύνης θέλει διαβιβάζεσθαι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἄξιον τούτων λαχόντων γέρας, τῆς καθαρᾶς καὶ εἰλικρινοῦς καὶ ἀπὸ κέντρον ψυχῆς προερχομένης φιλοπατρίας αὐτῶν φιλογενεῖας».

* *

Ἀξία ὁ Β. Μπίτσας, ὁ φλογερὸς πατριώτης, ἀνακηρύχτηκε Ἐθνικὸς Εὐεργέτης. Ἡ Ἑλλάδα τὸν ἐτίμησε γιὰ τὶς ἐξαίρετες πράξεις του.

Ἀξίζει νὰ σημειώσω τὶ ἔγραφε τότε ἡ «Ἑλπίδα», στὸ φύλλον τῆς 13)12)1857: «Τὸ αἶσθημα τὸ ὁποῖον ὑπαγορεύει τοιαῦτα ὑπὲρ τῆς φίλης πατρίδος εὐεργετήματα ἀρκεῖ νὰ πείσῃ τετυφλωμένην ὡς πρὸς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ δὲν καταβάλλεται διὰ συνθηκῶν καὶ πρωτοκόλλων ἢ ἀκαταμάχητος δυνάμεις τῆς εἶναι ἡ καρδιά της». Γιὰ τὸν Β. Μπίτσα ἔγραψε σχετικὰ καὶ ἡ ἐφημερίδα τῆς Σμύρνης «Ἀμάλθεια» (6).

1. Κ. Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων (1780—1857) θεωρεῖται καὶ ἐξέχουσα φυσιογνωμία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπιφανῆς ἐκπρόσωπος τῆς πνευματικῆς κινήσεως στὰ χρόνια τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821.

2. Ὁ Κ. Κοντογόνης ἦταν Ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς (1812—1878). Στὰ 1837 διωρίστηκε καθηγητὴς στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ νεοστατου τότε Πανεπιστημίου εἰς Ἀθήνας. Ἐγραψε ἀρκετὲς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας. Γιὰ μιὰ δεκαετία (1866—1876) ἐξέδιδε στὴν Ἀθήνα τὸ θεολογικὸν περιοδικὸν «Εὐαγγελικὸς Κήρυξ».

3. Ἀνέκδοτον γράμμα τοῦ Σ. Ράδου πρὸς τὸν Κ. Ἀσώπιον, σῴζεται στὸ ἀρχεῖον τοῦ τελευταίου. Ὁ Ράδος ἐκείνη τὴν ἐποχὴ (1858) βρισκόταν στὴ Γερμανία γιὰ μετεκπαίδευσιν. Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, πού γράφει στὸν Ἀσώπιον, ἀναφέρει μὲ παράπονον, γιὰ τὸν θεῖον τοῦ Β. Μπίτσας, δὲν ἄφησε τίποτα στὴν Ἡπειρον, ὅπως ἔκαναν οἱ Ζωσιμάδες καὶ ὁ Καπλάνης.

4. «Εὐαγγελικὸς Κήρυξ», Ἀθηναί 1858, σ. 44—48.

5. «Ἑλπίς», ἐφημερίς τῶν Ἀρχῶν τῆς Γ' Σεπτεμβρίου (φύλλον 13—12—1857).

6. Ἐφημερίδα «Ἀμάλθεια», φύλλον 28 Δεκεμβρίου 1857.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΥΡ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ*

ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΣΕΡΒΟΓΥΦΤΩΝ

Εἰς τὸ Νοτιοανατολικὸν ἄκρον τοῦ Μετσόβου ὑπάρχει ἀπὸ ἀμνημόνευτα χρόνια ἡ συνοικία τῶν Γύφτων—τὰ Γύφτικα (Ἰὰ Γύφτοι, βλάχικα)—ἡ ὁποία περιλαμβάνει 40—45 σπίτια, εἰς τὰ ὁποῖα στεγάζονται ἐξήντα περίπου οἰκογένειαι Γύφτικαι. Κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ Γύφτοι αὐτοί, ποὺ ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν κατεργασίαν τοῦ σιδήρου—καρφιὰ μεγάλα γιὰ πόρτες καὶ στέγες τῶν παλαιότερο καιρῶ, καρφουπέταλα γιὰ ζῶα, σιδηριῆς γιὰ πιασάθυρα, κλειδαριῆς κλπ—ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Μετσόβον ὡς καὶ εἰς πολλὰ Ζιγοροχώρια, εἰς τὸ Μαλακάσι, τὴν Καστανιά, τὴν Βεντίστα καὶ τὸν Κλεινοβὸ τῆς Κιλαμπάκας καὶ εἰς τὰ Τρίκκαλα ἀκόμη, κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Σέρβων εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Ὅπως εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τὸ 1346 ὁ Κράλλης τῆς Σερβίαις Σιέφανος Ντουσάν κατήλθεν ἀπὸ τὴν Σερβίαν καὶ κατέλαβε μὲ τὴν σειράν τὴν Νέαν Ἡπειρον (Βόρειον Ἡπειρον), τὴν κυρίως Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, ἐγκαταστήσας εἰς τὴν Ἄρταν, τὰ Ἰωάννινα καὶ τὰ Τρίκκαλα ἡγεμόνας (δ-σποτας) τοὺς Συμεῶν καὶ Πριάλιμπον καὶ τὸν Θωμᾶν ἀργότερον εἰς τὰ Ἰωάννινα. Οἱ ἐν λόγῳ Γύφτοι ἀπαραίτητοι διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν μεταγωγικῶν τῶν Σερβικῶν στρατευμάτων, ἐγκατασταθέντες εἰς τὰ μέρη αὐτά, κατοικοῦμενα ἀπὸ Βλάχους, ἐξεβλαχίσθησαν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐξέμαθαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποῖαν ἐμάνθαναν καὶ ἔγραφαν οἱ Βλάχοι. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ Κουτσοβλάχικα οἱ Γύφτοι αὐτοί, ποὺ ὡς τὰ σήμερα ἀποφεύγουν μὲ θοησκευτικὸν φανατισμὸν τὴν ἐπιμιξίαν τῶν μὲ ἄλλην Φυλὴν, ὁμιλοῦν κρυφὰ μετὰ τῶν καὶ ἄλλην ἰδικὴν τῶν διάλεκτον, τὰ Γύφτικα, ἡ ὁποία πυραδόξως ὁμοιάζει καταπληκτικὰ μὲ τὴν γλῶσσαν, ποὺ ὁμιλοῦν εἰς τὴν Θεσσαλίαν οἱ γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα Τουρκόγυφτοι, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας (1924) ἐβαπτίσθησαν ὁμαδικῶς λαβόντες χριστιανικὰ ὀνόματα εἰς ἀντικατάστασιν τῶν τουρκικῶν τοιούτων ὅπως: Ἀγγελῆς ὀνομάσθη ὁ Ἀλῆς, Φανῆ ἢ Φατιμέ, Ἐλένη ἢ Ἐσμὲ κλπ. Ἐγὼ ἔχω τὴν γνώμην ὅτι οἱ ἐν λόγῳ Γύφτοι, Τουρκόγυφτοι καὶ Σερβόγυφτοι, εἶναι λείψανα τῆς Στρατιᾶς τοῦ Μογγόλου Τσεγκις Χάν, καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν λέγονται Τσεγκινέδες ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἡπείρου. Ὁ ἐν λόγῳ Τσεγκις Χάν ἐπὶ κεφαλῆς ἑκατοντάδων χιλιάδων ἐφίππων ἀνδρῶν ἐφθασε τὸ 1200—1220 ἀπὸ τὰ βίθη τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην, τῆς ὁποίας κατέλαβε μέγα μέρος. Ἀπὸ τὴν Φυλὴν αὐτὴν τῶν Σερβογύφτων προέρχονται καὶ ὅλοι οἱ ὀργανοπαῖκται τοῦ Μετσόβου, τοῦ Ζαγορίου καὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου, τῶν Τρικκάλων καὶ ἄλλων Θεσσαλικῶν πόλεων καὶ ἡ μουσικὴ τῶν παλαιῶν τραγουδιῶν, ποὺ παίζουν μὲ φλογέρας μεταλλικῆς στὰ παλαιὰ χρόνια, μὲ κλαρίνα ἀργότερα, μὲ βιολιὰ καὶ μὲ τὸ ἀπαραίτητο ντέλφι καὶ τὸ μεγάλο νταούλι εἰς τοὺς μεγάλους δημοσίους χοροὺς καὶ τοὺς γάμους, ὁμοιάζει καταπληκτικὰ μὲ τὰ παλαιὰ Σέρβικα καὶ τὰ Ἀρβανίτικα τραγού-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 790.

δια, πού μπορεί κανείς νά ἀκούσῃ ἀπό τοὺς ραδιοφωνικοὺς σταθμοὺς τῶν Σκοπίων (Σερβία) καὶ Τιράνων Ἀλβανίας. Ἡ μουσικὴ εἰς πολὺ παλαιοῦ Μετσόβικου τραγουδιοῦ, πού ἐπαιζαν οἱ ὄργανοπαῖκται τοῦ Μετσόβου πρὸ ἑβδομήντα ἔτων, εἶναι ἀπαράλλακτη μὲ τὴν μουσικὴν παλαιοῦ Γερμανικοῦ τραγουδιοῦ. Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ εἶχε γράψῃ—τὴν μουσικὴν του—ὁ Μετσόβιτης ἱεροψάλτης Σούλης Τάμπας μὲ μουσικὰ στοιχεῖα τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ ἐδημοσίευσε πρὸ πολλῶν ἔτων εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν «Φόρμιγξ», πού ἐξέδιδε τότε ὁ καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς εἰς τὸ Ὁδεῖον Ἀθηνῶν Ψάχος καὶ πρωτοψάλτης τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν. Ὅταν ἀργότερα τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ἀνέγνωσε Γερμανὸς καὶ ηγητὴς τῆς Μουσικῆς ἐν Βερολίῳ, ἔγραψεν εἰς τὸν Ψάχον ὅτι ἡ μουσικὴ αὐτὴ εἶναι μουσικὴ παλαιοῦ Γερμανικοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ σιδήρου καὶ τὴν μουσικὴν οἱ Σερβόγυφτοι τοῦ Μετσόβου ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὴν μεταφορὰν κανσίμου ξυλείας ἀπὸ τὰ δάση τοῦ Μετσόβου, λίθων δι' οἰκοδομὰς καὶ πέτρινων πλακῶν, μὲ τὲς ὁποῖες σκεπάζουν τὰ σπίτια οἱ κάτοικοι τοῦ Μετσόβου. Διὰ τὸ ἔργον αὐτὸ τῆς μεταφορᾶς χρησιμοποιοῦν πολλὰ ταπεινὰ τετράποδα—ὄνους—γερῆς ράτσας, πού ἔχουν εἰς τὴν κατοχὴν των.

Παραθέτω μερικὰ ὀνόματα, πού χρησιμοποιοῦν τόσο οἱ Σερβόγυφτοι, ὅσον καὶ οἱ Τουρκόγυφτοι τῆς Θεσσαλίας καὶ τὰ ὁποῖα ὀνόματα ἐπληροφορήθηκα ἀπὸ ἔρευναν, πού διενήργησα ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια:

Ψωμί=μαντρὸ	αὐλή=τὰν
νερὸ=παλὶ	παπούτσια=ταραχὰ
φαγητὸ=χαμπέ	μαντήλι=σιαμιά
κρασί=μὸλ	οὐρανὸς=κὸμ
κρέας=μὰς	κουφὸς=κασικὸ
σπίτι=κέρ	σκούπα=σιουλιαμνὶ
κορίτσι=τσιαῖ	πέτρα=μπὰρ
παιδὶ=τσιάβο	μάτια=γιατιχὰ
δένδρο=ντουντουλὶν	στόμα=μοῦζι
δόντια=ντανὰ	μητέρα=ντάϊω
κεφάλι=σοφὸ	βροχὴ=μπρισίμ
χρῆμα=λουβέ	ποδᾶρι=πινδρὸ
χέρι=βὰς	νύχια=τερνάκια
πατέρας=ντάντε	αὐτιά=κανὰ
μὴ φοβᾶσαι=μάνταρα	μαλλιά=μπαλά
	ἀδελφὸς=μαουπρὰρ

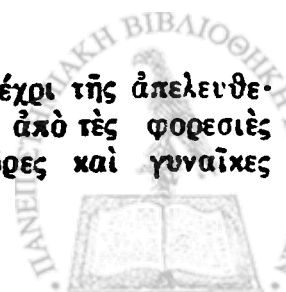
Ἀπὸ τὰ ἐκτεθέντα ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι οἱ Σερβόγυφτοι τοῦ Μετσόβου καὶ οἱ Τουρκόγυφτοι τῆς Θεσσαλίας ἔχουν κοινὴν τὴν καταγωγὴν. Πολλοὶ Τουρκόγυφτοι τῆς Θεσσαλίας ἐξειλίχθησαν εἰς καλοὺς ὄργανοπαίκτας τελευταίως καὶ συνεργάζονται εἰς τοὺς γάμους τοῦ κάμπου μὲ τοὺς Σερβογύφτους τοῦ Ἀσπροποτάμου.

Παραθέτω καὶ μερικὰ ὀνοματεπώνυμα τῶν Σερβογύφτων τοῦ Μετσόβου:

Μπάος Νικόλαος, Χρόνας Κώστας, Τίκος Λάζαρος, Ἀβράμης Δημήτρης, Μάσσιος Γεώργιος, Χαλιάσος Ντάφος, Πιξομάτης Μιχάλης, Μάνης Σπύρος, Μουχαρέμης Δημήτρης, Κολιὸς Βασίλης, Σαράντης Γιάκος, Σιάτρας Μάντης.

Ε Θ Ι Μ Α

Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους καιροὺς εἰς τὸ Μέτσοβον καὶ μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεώς του, ὑπῆρχον τρεῖς κοινωνικαὶ τάξεις, πού διεκρίνοντο ἀπὸ τὲς φορεσιῆς τῶν ἀνδρῶν ὅσον καὶ τῶν γυναικῶν. Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἄνδρες καὶ γυναῖκες

για πανωφόρι φοροῦσαν τὴν μαύρη Φλοκάτα—σάρικα (1) στὴ βλάχικη διάλεκτο—γαρνιρισμένη γύρω μὲ ταινία ἀπὸ κόκκινη διπλωμένη τσόχα. Οἱ ἄρχοντες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, φοροῦσαν τὴν τσόχα γύρω ἔμπρός, στοὺς ὤμους—νωμίτια—καὶ στὶς τσέπες τῆς Φλοκάτας, ἡ ὁποία ἐγένετο ἀπὸ μαύρη τσόχα, ἀγοραστή. Ἡ κόκκινη τσόχα ἐχωρίζετο ἀπὸ τὴν Φλοκάτα ἀπὸ δύο συρραμμένα μεταξωτὰ γαϊτάνια, μπλὲ καὶ κόκκινα στὸ χρῶμα. Οἱ ἄνδρες φοροῦσαν τσιπούνια—ντουλαμάδες—ἕως τὰ γόνατα μακρὰ ἀπὸ τσόχα πάλι χρώματος λουλακὶ κλειστό. Οἱ ἄρχόντισσες φοροῦσαν φουστάνια μεταξωτὰ μονόχρωμα ἢ κλαδωτὰ, μὲ φαρδεῖα¹ μανίκια, καὶ γιλέκο ἀπὸ κάτω μὲ στενὰ μανίκια, τὸ κλειστό, μὲ ἐπιστήθιο ἀνοικτὸ ὀλίγον ἀπὸ μαῦρο ἀτλάξι

¹Ο Βασιλεὺς Παῦλος ἐν μέσῳ κτηνοτρόφων τοῦ Μετσόβου

συνήθως καὶ κεντημένα γύρω μὲ μεταξωτὰ καὶ χρυσὰ γαϊτάνια. Οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες τῆς δευτέρας τάξεως φοροῦσαν Φλοκάτα μαύρη μάλλινη, ὑφασμένη ἀπὸ τὲς γυναῖκες καὶ τσόχα ἔμπρός γύρω ἕως κάτω καὶ στὶς τσέπες. Τὰ τσιπούνια τῶν ἀνδρῶν ἦσαν μάλλινα ἕως τὰ γόνατα, χρώματος λουλακὶ καὶ αἱ περικνημίδες—τσοάριτσι—καθὼς καὶ τὸ τσαμαντάνι—γιλέκο—ἐπίσης μάλλινα τοῦ ἰδίου χρώματος. Αἱ γυναῖκες φοροῦσαν φουστὲς μάλλινες καὶ ντουλαμάδες ἀπὸ ἑπάνω μαύρου χρώματος ἀπὸ μάλλινο ὑφαντό, μὲ κίτρινα μεταξωτὰ γαϊτάνια γύρω. Φοροῦσαν ἐπίσης κλειστὸ καὶ φαρδὺ μανίκια¹ μεταξωτὰ ἢ ἀπὸ δευτέρας ποιότητος βαμβακερὸ ὑφασμα. Οἱ τῆς τρίτης τάξεως ἄνδρες καὶ γυναῖκες φοροῦσαν τσόχα στὴ Φλοκάτα τους ὡς τὴ μέση ἔμπρός, μὲ σειρήτια μάλλινα—ἀντὶ γαϊτάνια—καὶ στὰ πόδια τσαρούχια γενικῶς. Οἱ κτηνοτρόφοι φοροῦσαν ἀντὶ Φλοκάτας μαῦρο μάλλινο ταλαγάνι μὲ λαγγιόλια καὶ οἱ γέροι μαύρη χονδρὴ Φλοκάτα, μακρὰ, φαρδὺ καὶ μὲ αὐτὰ στοὺς ὤμους καὶ ἄσπρα τσιπούνια μάλλινα καὶ περικνημίδες—τσοάριτσι—μὲ κόμπες. Οἱ ἄνδρες τῶν δύο πρώτων τάξεων φοροῦσαν κόκκινο φέσι, ἐνῶ τῆς τρίτης—γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι—φοροῦσαν ἄσπρο φέσι, γνωστὸ μὲ τὸ ὄνομα μπαρμπαροῦσα. Αἱ γυναῖκες τῆς πρώτης τάξεως φοροῦσαν καὶ ἀλυσίδες μὲ φλωριὰ στὶς περσοῦκες—αἱ πλουσιώτερες 2—3 ἀλυσίδες μὲ μικρὰ καὶ μεγάλα φλουριά, χρυσὰ ὠρολόγια κρεμασμένα μὲ ἀλυσίδες στὸν λαιμό, χρυσὰ βραχιόλια καὶ ἄρκετὰ δακτυλίδια στὰ χέρια των. Φοροῦσαν εἰσὶς ζώνη συρματερὴ μὲ πλάκες, πόρπες μαλαματοκαπνισμένες στὴ μέση καὶ ποδιὲς μαῦρες ἀπὸ μετᾶξι κεντημένες μὲ χρυσὰ γαϊτάνια. Αἱ γυναῖκες τῶν ἄλλων δύο τάξεων φοροῦσαν ποδιὲς

1. Σάρικα ἐκ τοῦ Λατιν. *Saricum*—ἑσθίης.

ἀπὸ κόκκινη τσόχα, γαρνιρισμένες μὲ γαϊτάνια μεταξωτὰ κίτρινα. Αἱ γοῆς φοροῦσιν ποδιὲς ἀπὸ πράσινη τσόχα, καὶ ὅταν ἐκκλησιάζοντο ἔβαζαν στὸ κεφάλι τῶν ἑνα βαμβακερὸ ἄσπρο πεσίκρι, πὺν σκέπυζε τὲς περοῦκες μπροστὰ καὶ αἱ δύο ἄκρες ἔφθαναν κάτω ἀπὸ τὴ μέση. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὁμως τοῦ Μετσόβου καὶ μετὰ τὴν ἀπαλλοτριώσιν τῶν ἀντροτιῶν κτημάτων τῶν κοτζαμπάσηδων τοῦ Μετσόβου ἤρχισαν νὰ ἐξαφανίζονται οἱ ἐκτεθεῖσαι κοινωνικαὶ διακρίσεις καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τοὺς ἀρχοντάδες τοῦ Μετσόβου διεδέχθησαν οἱ μεγάλοι κτηνοτρόφοι, οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἠγόρασαν χειμερινὰ λειβάδια καὶ χωράφια ἀκόμα εἰς τὸν κάμτον τῆς Θεσσαλίας. Οἱ πρῶτοι ἔγιναν ἔσχατοι καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι! Στὰ πικραιότερα χρόνια οἱ νέοι τοῦ Μετσόβου ἀπέφευγαν νὰ νυμφεῦνται σὲ μικρὰ ἡλικία, ὅπως συνέβαινε εἰς τὰ Ζαγοροχώρια. Ἐπρεπε νὰ φθάσουν εἰς τὰ 25 χρόνια γιὰ νὰ ἀποφασίσουν γιὰ γάμο. Τὴν ἡμερσίτιαν πρὸς σύνα-

Μετσοβιτοπουλα περιστοιχίζοντα τὸν συγγραφέα τῆς παρούσης μελέτης

ψιν συνοικεσίου μεταξὺ δύο νέων, τὴν προξενειά, ἀνελάμβαναν συνήθως γυναῖκες ἐπιτήδειες, αἱ προξενήτριες. Κατ' ἀρχὴν ἀπυράβωτην σπανίως ἕνας νέος ζητοῦσε μίαν νέαν νὰ τὴν νυμφευθῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ κορίτσι ἔκαμε τὴν πρότασιν εἰς τὸν νέον, μέσῳ τρίτου πάντοτε προσώπου. Κατὰ τὴν ἔποχην, πὺν μέγα μέρος τῶν νέων τοῦ Μετσόβου ἐταξείδευαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, Ρουμανίαν, Ρωσίαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς αἰεὺρεσιν καλυτέρας τύχης, ὅταν ὕστερα ἀπὸ χρόνια ἔλεσσαν εἰς τὴν γενέτειράν των, ἐδέχοντο τὰς συνεχεῖς καὶ ἀδιαλείπτους ἐπισκέψεις διαφόρων προξενητριῶν, αἱ ὁποῖαι μὲ ἐπιτηδειότητα καὶ πειστικότητα προέτρεπαν τοὺς νέους νὰ νυμφευθοῦν καὶ ὁσάκις συνέβαινε αἱ ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὰ ξένα νὰ εἶχαν δημιουργήσει περιουσίαν, τότε αἱ προσπάθειαι τῶν ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ ἡ κάθε μία προσπαθοῦσε νὰ ἐπιτύχη ἐκθειάζουσα μὲ μεγάλη τέχνη τὰ προσόντα τῆς ὑποψηφίας κόρης, τὴν ὠραιότητα, τὴν σεμνότητα, τὴν οἰκοκυρῶσύνην της, διότι ἀπέβλεπε καὶ εἰς μίαν ὑλικὴν συνήθως ἱκανοποίησιν της ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῆς κόρης. Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὑποψηφίου γαμβροῦ συνήρχοντο τότε οἱ στενώτεροι συγγενεῖς καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἀπεφάσιζαν ποίαν ἀπὸ τὰς νέας νὰ προτιμήσουν. Συνήθως ἐλαμβάνοντο ἀποφάσεις ἐρήμην τοῦ ἐνδιαφερομένου νέου, ὁστις ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ σεβασθῇ τὴν ἀπόφασιν τῶν οἰκείων του, διότι κατὰ τὰ τότε ἐπικρουτοῦντα ἔθιμα, ὅταν ὁ νέος θὰ ἀναχωροῦσε διὰ τὴν εἰς τὰ ξένα ἐργασίαν του, ἡ σύζυγός του θὰ ἔμεινεν ὑποχρεωτικῶς πλησίον τῶν γονέων τοῦ γαμβροῦ καὶ λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του! Πολλάκις ὁ νέος ἠρραβωνίζετο

εύρισκόμενος εἰς τὰ ξένα ὑπὸ τῶν γονέων του καὶ μόνον ἀπὸ περιγραφὰς τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ φωτογραφίας, ποὺ ἀντήλλασαν, ἐγνωρίζοντο οἱ ἐνδιαφερόμενοι νέοι. Οἱ ἀρραβῶνες ἐγίνοντο εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύφης, ὅπου μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν δακτυλιδίων ὑπὸ τῶν γονέων συνήθως τῶν δύο νέων, ἢ μεγαλυτέρων ἀδελφῶν καὶ πλησιεστέρων συγγενῶν, ὅταν δὲν ὑπῆρχον οἱ πρῶτοι, παρουσιάζετο ἡ κόρη ντυμένη μὲ τὴν καλύτερη κοριτσίστικη φορεσιά της—γιατὶ οἱ παντρευμένες φοροῦσαν διαφορετικὴ στολὴ—καὶ προσέφερον εἰς τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν ἀκολουθίαν του 2—3 εἶδη γλυκοῦ τοῦ κουταλιοῦ, σὲ ἀσημένια βάζα, πάνω σὲ μεγάλον δίσκον μὲ ἀνάλογα ποτήρια μὲ κρὺο νερό. Τότε ὁ γαμπρὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι του εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδουν καὶ νὰ ἐκτιμήσουν τὸ κάλλος καὶ τοὺς τρόπους τῆς κόρης. Μετὰ ταῦτα ἔστρωναν τραπέζι—σκαμνί—τοποθετοῦντες τὰ βλάν ἐπάνω σὲ σκαμνὶ καὶ προσέφερον εἰς τοὺς συμπεθέρους τηγανίτες ζεστές ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διάφορα εἶδη ζαχαρικῶν καὶ φρούτα τῆς ἐποχῆς. Οἱ εὐποροὶ ξενητευμένοι ἐπαιρναν καὶ βιολιά στὸν ἀρραβῶνα γιὰ νὰ παίξουν οἱ ὄργανοπαῖχται μερικὰ νουμπέτια, ἐπιτραπέζια, δηλαδή, τραγούδια καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα ἐπαιζαν καὶ τραγουδοῦσαν τὸ τραγοῦδι τοῦ Μετσοβίτη ὄπλαρχηγοῦ Ντεληγιάννη, ποὺ κατ' ἐπανάληψιν ἔσωσε τὸ Μέτσοβον ἀπὸ ληστρικὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀρβανιτᾶδων. Ἐπειτα τραγουδοῦσαν τὸ ἀκόλουθο τραγοῦδι:

Μαῖρα ματάκια πούεἰδα ἴγῳ
καὶ διάφορο δὲν ἔχω,
μὲ πῆρε τὸ παράπονο,
κι ἡ φλόγα τῆς καρδιάς μου
καὶ πρὸς τὴν κόρη ζύγωσα
καὶ πρὸς τὰ μαῦρα μάτια.
Μὰ ἡ κόρ' ἔλαχε φρόνιμη,
ἔλαχε λογισμένη
κι' ἀπὸ κοντά της μ' ἔδιωξε
μὲ χέρια καὶ μὲ λόγια:
«Πίσω, πίσω λεβέντη μου
στὰ στήθη μ' μὴν ἀπλώσης
τὶ μαραγκιάζ' ὁ κόρφος μου
χαλάει τὸ πρόσωπό μου
κι' ἂν ἀπεικάσ' ἡ μάννα μου
θὲ νὰ μὲ καταργιέται».

Τραγουδοῦσαν καὶ τραγουδοῦν καὶ σήμερα βλάχικα τραγούδια, ὅπως τῆς Βαγγελίτσας, τοῦ ῥποίου παραθέτω ἐλεύθερην μετάφρασίν μου εἰς τὴν ἑλληνικὴν:

«Ἀπὸ μικρὴ σ' ἀγάπησα, χρυσῆ μου Βαγγελίτσα,
καὶ χρόνια τώρα καρτερῶ γυναῖκα νὰ σὲ κάμω,
Μὰ σὺ σὰν ἐμεγάλωσες, ἐπῆρες ἄλλον ἄντρα,
καὶ μένα μὲ παράτησες, μὲ ξέχασες γιὰ πάντα,
Νάειχα ἓνα μῆλο κόκκινο, ἀπάνω σου νὰ ρίξω
νὰ σὲ λαβῶσω ἄπονη στὰ στήθια σου τ' ἀφράτα,
νὰ σὲ πληγῶσω πιὸ βαθεῖα σ' αὐτὰ τὰ φυλλοκάρδια,
γιὰ τὸ κακὸ ποὺ μούκαμες καὶ πῆρες ἄλλο ταῖρι,
νὰ σὲ πληγῶσω Βάγγιω μου, νὰ πέσης ν' ἀρρωστήσης
καὶ γιαιτρικὸ νὰ μὴ βρεθῇ τὸν πόνο σου νὰ γειάνη
γι' αὐτὸ ποὺ μοῦχεις κάνει»

Τὸ γλέντι διαρκεῖ μέχρι τῶν βραδυνῶν ὥρῶν, ὅποτε οἱ ἄνθρωποι τοῦ γαμ-
προῦ ἀποχαιρετῶν τὸς οἱ εἰους τῆς νύφης καὶ ἐπιστρέφουν εἰς τὸ σπίτι των.
Καὶ ἅ τὴν ἀναιώρησιν κερνοῦν τὴν ἀραβωνισθεῖσα κόρη με χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ
νομίσματα, λίρες καὶ φλωριά οἱ εὐπορώτεροι καὶ μεζήλια καὶ γούσια οἱ κατώ-
τεροι. Ἀναφέρομαι εἰς τὴν πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Μετσόβου ἐκ τοῦ τουρ-
κικοῦ ζυγοῦ ἐποχὴν, διότι ἀργότερα ἄλλαξαν κάπως τὰ ἔθιμα. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας
τῶν ἀραβῶνων ἡ κόρη εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ μείνῃ κλεισμένη καὶ ὅταν βγῆ ἔξω
νὰ προφυλάσσεται γιὰ νὰ μὴ τὴν ἴδῃ ἕστω καὶ δεύτερος ἐξάδελφος τοῦ μνηστή-
ρος της!! Ὅταν δὲ συναντιοῦσε κανένα συγγενῆ τοῦ μνηστήρος της ἔσπευδε νὰ ἔ-
ξαφανισθῆ ῥίπτουσα τὴν φλοκάτα της στὸ κεφάλι της γιὰ νὰ μὴ ἴδουν τὸ πρό-
σωπὸ της!! Ὁ γαμπρὸς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπισκεφθῆ ὁ μόνος του τὴν μνη-
στή του, παρὰ συνοδευόμενος πάνποτε ἀπὸ τὴν μητέρα του ἢ τὸς ἀδελφίς του,
προσφέρων δῶρα διάφορα εἰς αὐτήν, ἢ οἱ σκουλαρίκια, δακτυλίδια, βραχιόλια,
ὑφάσματα μεταξοτὰ οἱ εὐποροὶ γιὰ φόρεμα, παπούτσια ἐπὶ παραγγελίᾳ καὶ ἄλλα
παρόμοια. Ἡ νύφη εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ στείλῃ ἀνάλογα δῶρα εἰς ἐκείνους ἐκ
τῶν συγγενῶν τοῦ γαμπροῦ, πού τὴν ἐκέρασαν στὸν ἀραβῶνα ἢ εἰς ἄλλην δευ-
τέραν ἐπίσκεψιν, τὸ βγάλλισιμο, καὶ συνήθως στέλλει τσοράπια μάλλινα ἢ ἄλλα
δῶρα μεγάλης ἀξίας, ὅταν ἀνήκῃ εἰς ἀνωτέραν κοινωνικὴν τάξιν. Ὅταν κάποτε
ἀποφασισθῆ νὰ γίνῃ ὁ γάμος, τὴν Πέμπτη τὸ ἀπόγευμα ὁ πατέρας τῆς νύφης ἢ ὁ
μεγαλύτερος ἀδελφὸς της, ὅταν λείπῃ ὁ τρώτος μαζί με 2—3 ἄλλα συγγενικά πρό-
σωπα πηγαίνει εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ γιὰ νὰ συντάξουν τὸ προικοσύμφωνο καὶ
νὰ μετρήσῃ τὴν εἰς μετρητὰ—λίρας συνήθως—προῖκα. Τὸ προικοσύμφωνο τὸ
συντάσσει ὁ ἐφημέριος τῆς ἐνορίας τοῦ γαμπροῦ ἀρχίζοντας: «εἰς τὸ ὄνομα τῆς
Ἀγίας, ὁμοουσιου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος» καὶ ἂν μείνῃ κανένα ὑπόλοιπον ἀπὸ
τὰ μετρητά, τότε ὁ πατέρας τῆς νύφης ὑπογράφει χρεωστικὸ γραμματίον—ὁ μὴ ὁ-
λογο—πῆρωτέον εἰς διαταγὴν τοῦ γαμπροῦ ἐντὸς καθοριζομένου χρονικοῦ δια-
στήματος. Εἰς τὸ προικοσύμφωνο ἀνογράφονται καὶ τὰ ἀκίνητα καὶ κίνητά, πού
δίδει ὁ πατέρας τῆς νύφης, ἢ τὰ χωράφια, κῆποι, τσαίρια, ἀμπέλια, γελᾶδια, ἄ-
λογα, πρόβατα καὶ γίδια καὶ ὁ ρουχισμὸς τῆς νύφης κατὰ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου. Ὁ
ρουχισμὸς, πὺν ἔλαιονεν ἢ νύφη καὶ παίρνει ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ἐπαρκοῦσε γιὰ
ποῖλα χιόνια καθῶς καὶ τὰ μάλλινα στρωσίδια, σκεπάσματα καὶ τὰ χάλκινα μα-
γειρικά σκευῆ. Ἀφοῦ ὑπογραφῆ τὸ προικοσύμφωνο καὶ τὸ δόμολογο, ὕστερα ἀπὸ
τὸ μέτρημα τῶν ληρῶν, προσφέρονται γλυκὰ εἰς τὴν συνοδείαν τοῦ πατέρα τῆς νύ-
φης καὶ ἀφοῦ ἀνταλλάξουν εὐχές, νὰ εἶναι κολοροζικὰ καὶ τίμια στέφανα, ἢ συν-
οδεῖα γυρίζει σπίτι της γιὰ νὰ ἐπιμασθῶν γὰ τὰ προζύμια. Τὰ προζύμια πιά-
νονται πάντα Πέμπτη βράδυ, τόσο εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ ὅσον καὶ τῆς νύφης.
Εἰς τὰ προζύμια καλοῦν τοὺς πλησιέστερους συγγενεῖς καὶ γείτονας, ἰδίως κορί-
τσια με χέρια γερά, γιὰ νὰ ζυμώσουν ἀργότερα τίς κουλοῦρες, καὶ εἰς τὸ εὐρυχω-
ρώτερον δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ παρουσιάζεται ἕνα κορίτσι ἄσπρο, με μάννα καὶ
πατέρα ἐν ζωῇ, με ἕνα σκαφίδι, ἄλεῦρι, σίτα, νερό, ἄλατι καὶ ξύστρα. Γονατίζει
προστὰ τὸ σκαφίδι καὶ κοσκινίζει σὲ ψιλὴ σίτα τὸ ἄλεῦρι καὶ ἔπειτα παίρνει
προζύμι παλιὸ καὶ τὸ ἀνακατώνει με τὸ ἄλεῦρι, με ἄλογο ἄλατι καὶ με νερὸ καὶ
τὸ ζυμώνει—τὸ ἀναπιάνει—ἐφ' ὅλοι γύρω ἄνδρες καὶ γυναῖκες τραγουδοῦν: Τώρα
πρωτοζυμώνω, ζυμώνω γιὰ το γάμο καὶ ἐπα ολουθοῦν βλάχικα τραγούδια τῆς ἁ-
γάλης. Οἱ Σαρακατσάνοι στὰ προζύμια τραγουδοῦν τὸ ἀκόλουθο:

Ἀνάλο, ἀνάλο εἶν' τὸ νερὸ κι ἀφρατο τὸ προζύμι,
Κόρη ξανθὴ τ' ἀνάπιανε με μάννα καὶ πατέρα.
Ζύμωτο κόρη μ' ζύμωστο καὶ πάλι ἀνέβασέ το,
Σύμτο πέρα σιὰ πλατάνια, κόρη μου με τὰ φουστάνια,

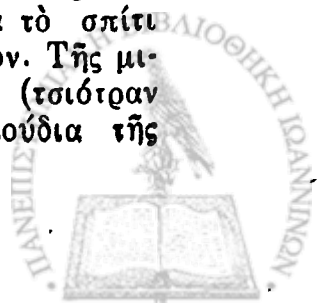
Πάρτο σύρτο στο ποτάμι, κόρη μου με το γιορντάνι,
Σύρτο πέρα και στα γίδια, κόρη μ' με τα δαχτυλίδια...

Ἐπειτα ὅλοι οἱ παριστάμενοι ρίχνουν στο σκαφίδι με τὸ προζύμι ἓνα νόμισμα μεταλλικό, φλωρί ἢ γρόσι. Τὸ ζυμᾶρι ξαναζυμώνεται μαζί με τὰ νομίσματα και ἔπειτα ἡ κόρη μοιράζει ἀπὸ λίγο ζυμᾶρι σὲ ἓναν ἓναν ἀπὸ τοὺς παρισταμένους, οἱ ὁποῖοι τὸ ξαναρρίχνουν στο σκαφίδι ἀφοῦ τὸ ἐρευνήσουν γιὰ νὰ βροῦν τὸ νόμισμα σ' αὐτό. Ἀφοῦ τελειώσει ἡ τελετὴ αὐτή, κάθονται ὅλοι στο τραπέζι—σὲ 2—3 τραπέζια συνήθως—και ἀφοῦ φᾶν και πιοῦν ἀρχίζουν τὰ τραγούδια ἕως τὸ πρωί. Τὴν Παρασκευὴ τὸ πρωί τὰ κορίτσια, πὺ ἔχουν προσκληθῆ στα προζύμια, ζυμώνουν τὲς κουλοῦρες, ψωμιὰ δηλαδὴ ἀπὸ σιταρένιο ἀλευρι, τὲς τοποθετοῦν σὲ

Παλαιὰ φορεσιὰ Μετσοβίτου κτηνο-
τρόφου με μαύρη φλογκάτα

μεγάλα ταψιά, πὺ στέλλουν στὸν φούρνο τῆς ἀγορᾶς, γιὰτὶ οἱ φούρνοι τῶν σπιτιῶν εἶναι μικροὶ και δὲν παίρνουν τόσα ταψιά με κουλοῦρες. Γιὰ τὸ μαγείρεμα τῶν φαγητῶν συμφωνοῦν ἰδιαίτερη μαγείρισσα, με πείραν ἀπὸ ἄλλους γάμους και μνημόσυνα. Μέχρι τοῦ 1896 ὁ γαμπρὸς πῆγαινε με τὸ ψίκι του νὰ πάρη τὴν νύφη τὴν Κυριακὴ τὸ πρωί, δυὸ ὥρες πρὶν ξημερώσει δηλαδὴ, μᾶλλον μετὰ τὰ μεσάνυχτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν. Γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ ὅμως τὴν παρέα του ὁ γαμπρὸς τὸ Σάββατο τὸ ἀπόγευμα, μᾶλλον πρὸς τὸ δειλὶ, ἀνάλλαγος μαζί με τὸν μπρατίριον—φρατάτουλον—ἀκολουθοῦμενος ἀπὸ ὄργανοπαῖκτες ἐπεσκέπτετο τὰ σπίτια ὄλων τῶν κεκλημένων εἰς τὸν γάμον και τελευταῖα τὸ σπίτι τοῦ νουνοῦ—κουμπάρου—και τοὺς προσκαλοῦσε νὰ τιμήσουν τὸν γάμον. Τῆς μικρᾶς αὐτῆς πομπῆς προηγείτο νέος 12—15 ἐτῶν κρατῶν τὴν πλόσκαν (τσιότσαν ἢ κόφαν) γεμάτην με κρασί και στολισμένη με βασιλικὸ και ἄλλα λουλούδια τῆς

ἐποχῆς. Τὸ αὐτὸ ἐγίνετο καὶ εἰς τὸ σπίτι τῆς νύφης, ὁ πατέρας τῆς ὁποίας μὲ ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιά του ἢ ἄλλον στενὸν συγγενῆ ἐκαλοῦσε ὁμοίως τοὺς συγγενεῖς του εἰς τὸν γάμον. Στὸ σπίτι τῆς νύφης καλοῦν ἐπὶ πλέον καὶ ὅλα τὰ κορίτσια τῆς γειτονιάς καὶ τὰ συγγενικά τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα τραγουδοῦν συνεχῶς γύρω ἀπὸ τὴν νύφη διάφορα τραγούδια βλάχικα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ὀλίγα ἑλληνικά, ἀπὸ τὴν ὥρα, πὺν τὴν ντύνουν καὶ τὴν στολίζουν ἕως ὅτου τὴν πάρῃ ὁ γαμπρός. Ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι πηγαίνουν στὰ σπίτια τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης μὲ πλόσκα γεμάτη κρασί, μὲ κουλούρα καὶ μὲ μπουῖτι κρέας ἢ καὶ μὲ ὀλόκληρο σφαχτό. Ὁ νουνὸς στέλνει ἓνα σφαχτὸ ζωντανὸ καὶ ἐντάσσεται καὶ αὐτὸς στὴν συνοδεία τοῦ γαμπροῦ. Προηγεῖται ἡ πλόσκα—κόφα—τοῦ νουνοῦ καὶ ἓνας δίσκος μὲ τὰ δῶρα ἦτοι ρύζι, κουφέτα, λαμπάδες καὶ μάλλινο ἢ μεταξωτὸ ὕφασμα—ἐννέα πήχεις—μὲ τὸ ὁποῖον θὰ σκεπάσῃ τὰ κεφάλια τῶν νεονύμφων κατὰ τὴν στέψιν. Στέφανα χρησιμοποιοῦν τῆς ἐκκλησίας ἀσημένια καὶ μὲ τὰ ἴδια στεφανώνονται πτωχοὶ καὶ πλούσοι. Ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν ὅλοι οἱ κεκλημένοι εἰς τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, εἰς τοὺς ὁποίους προσφέρουν γλυκὸ καὶ ρακή, εἰς τὸ μέσον τοῦ μεγαλυτέρου δωματίου τοποθετοῦν ἓνα σκαμνὶ—τραπεζάκι—καὶ ταῦτοχρόνως παρουσιάζεται καὶ ἓνας ἐπαγγελματίας ἢ αὐτοσχέδιος κουρεὺς—μπαρμπέρης—μὲ ὅλα τὰ σύνεργά του, ἦτοι ξυράφι, σαποῦνι, λεγένι, πετσέτα, ψαλίδι, πινέλο καὶ ποῦδρα. Ἐπειτα καθίζουν σὲ ἄλλο σκαμνὶ ἢ καρέκλα τὸν πατέρα τοῦ γαμπροῦ καὶ ὁ μπαρμπέρης ἀρχίζει νὰ σαπουνίζει τὸ πρόσωπό του καὶ νὰ τὸν ξυρίξῃ, ἐνῶ ὅλοι γύρω του συνοδεύονται καὶ ἀπὸ τὰ βιολιά τραγουδοῦν:

Τί σοῦ πρέπει ἀφέντη
στὸ σκαμνὶ νὰ κάτσης
βασιληᾶς νὰ γένης.

Ἐπειτα ξυρίζουν τὸν μπράτιμο καὶ ἄλλους τοῦ σπιτιοῦ καὶ τελευταία τὸν γαμπρό, ἐνῶ οἱ γύρω τραγουδοῦν:

Ἀργυρὸ ξυράφι, σέρνου ἀγάλια ἀγάλια
τρίχα μὴν ἀφήσης καὶ τὸν ἀσχημήσης.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ λαϊκὴ φράσις: στὸ τέλος ξυρίζουν τὸν γαμπρό—γιὰ νὰ εἶναι προφανῶς φρεσκότερος.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ξυρίσματος, ὁ παριστάνων τὸν κουρέα περιφέρει ἓνα μῆλο σὲ ἓνα πιάτο εἰς ὅλους τοὺς παρισταμένους καὶ στὸ μῆλο αὐτὸ μπήγουν δεκάρες καὶ γροσάκια. Ἐπειτα στρώνουν τὸ τραπέζι, 3—4 σοφράδες, τάβλες δηλαδὴ πάνω σὲ χαμηλὰ σκαμνιά, παίρνουν θέση ὅλοι γύρω, οἱ ἄνδρες σταυροπόδι καὶ αἱ γυναῖκες στὰ γόνατα καὶ ἀρχίζει τὸ φαγοπότι μὲ συνεχεῖς καὶ ἀτέλειωτες εὐχές. Ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια τὸ πρῶτο φαγητὸ πὺν σερβίρεται σὲ μικρὲς σουπιέρες, 3—4 σὲ κάθε σοφρᾷ, εἶναι ὁ ἀπαραίτητος τσουρβᾶς, σούπα ἀπὸ ζωμὸ κρέατος μὲ ρύζι ἄφθονο αὐγοκομμένη, δεύτηρον φαγητὸ τὸ στιφάδο ἢ βουλωμένο (βουλωσίτα, βλάχικα) κρέας δηλαδὴ μὲ κρεμμύδια ξηρὰ μικρὰ καὶ διάφορα μπαχαρικά, πὺν τὸ ἔβραζαν σὲ μεγάλες χάλκινες κατσαρόλες βουλωμένες μὲ προζύμι γύρω στὸ καπάκι, γιὰ νὰ μὴ χαθῇ ἡ μυρουδιά τῶν μπαχαρικῶν. Παρατίθεται τρίτο φαγητὸ ἀπὸ κρέας μὲ λαχανικά τῆς ἐποχῆς καὶ τελευταῖο τὸ ψητὸ, ἀρνὶ ψημένο στὴ σούβλα, τυρὶ καὶ φροῦτα τῆς ἐποχῆς, ἐνῶ τὸ κρασί προσφέρεται ἄφθονο μὲ μαστραπάδες, πὺν ἀδειάζει ὁ γαμπρός καὶ μπράτιμος στὰ ποιήρια. Τὴν πρωτοκαθεδρίαν στὸ τραπέζι ἔχει ὁ κύριος νουνός, πὺν διευθύνει τὰ πάντα καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πάρῃ ἔκτος τῶν οἰκείων του καὶ ἄλλους φίλους στὸν γάμο. Ἀμα τελειώσουν ἀπὸ τὸ φαγί, χωρὶς νὰ σηκώσουν τίς τάβλες, ἔτσι σταυροπόδι, πὺν κάθονται οἱ ἄνδρες καὶ στὰ γόνατα αἱ γυναῖκες, τραγουδοῦν διάφορα τραγούδια, τραγούδια κλέφτικα,

τραγούδια τῆς ἀγάπης καὶ τραγούδια τῆς ξενητεῖας, ὅπως: Τοῦ Ντεληγιάννη, Πλατάνια ἀπὸ τὸ Μέτσοβο κι' ὄξυες ἀπὸ τὰ Χάσια, τῆς Βαγγελίτσας, ὅπως ἀνέφερα εἰς τὰ προηγούμενα μετάφρασή μου στὴν ἑλληνική, Μαῦρα ματάκια πούειδα ἄγὼ κλπ. Σηκώνουν μερικὲς τάβλες—τραπέζια—ἀργότερα γιὰ νὰ μείνῃ χῶρος ἐλεύθερος γιὰ χορό. Ἀρχίζουν καὶ χορεύουν κατὰ ζεύγη τὸν συγκαθιστὸν χορὸν παίζοντας μὲ βιολιά καὶ τραγουδώντας:

Πράσινο μαντῆλι, κόκκινη ποδιά,
μούβαλαν μαράζι, ντέρτι στὴν καρδιά.

Τὸ μαῦρο τὸ μανιῆλι, ποὺ δένεις στὰ μαλλιά,
νὰ μὴν τὸ ξαναδέσης, ζουρλαίνεις τὰ παιδιά.

Μετὰ τὸν συγκαθιστὸ χορεύουν τοὺς Μετσοβίτικους χοροὺς καὶ τὸν συρτὸ' στὸ τέλος χορεύουν ὅλα τὰ ζευγάρια κι' ἀργότερα ὁ νουνὸς μὲ τὴν νουνά καὶ στὸ τέλος τὰ μπρατίμια μὲ τὲς ἀδελφές των ἢ ἄλλες γυναῖκες συγγενικές. Δυὸ ὥρες πρὶν ξημερώσει κινάει τὸ ψίχι τοῦ γαμπροῦ γιὰ νὰ πάρῃ τὴν νύφη. Ξεκινοῦν ὅλοι οἱ κεκλημένοι, ἔκτος ἀπὸ τοὺς γονεῖς τοῦ γαμπροῦ. Προηγοῦνται ὁ ἐφημέριος τῆς ἐνορίας τοῦ γαμπροῦ, τὸ παιδί μὲ τὴν τσότρα, ἄλλο παιδί μὲ τὰ δῶρα τοῦ νουνοῦ, ὁ κύρ νουνὸς μὲ τὴν παρέα του, οἱ ἄλλοι καὶ τελευταῖος ὁ γαμπρὸς ἔχοντας μαζί του τὸν μπράτιμον καὶ μικρότερα ἀδέρφια του. Οἱ ὄργανοπαῖκται ἀκολουθοῦν ἀπὸ πίσω καὶ παίζουν καὶ τραγουδοῦν τὸ τραγοῦδι:

Χριστέ μου τὴν εὐχή σου τώρα στὸ κίνημά μου,
Ἄφέντη μ' τὴν εὐχή σου τώρα στὸ κίνημά μου,
Μάννα μου τὴν εὐχή σου τώρα στὸ κίνημά μου.

Ἐπειδὴ εἶναι σκοτάδι τὴν ὥρα ἐκεῖνη, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κεκλημένους κρατοῦν μασσαλάδες, दाδιά δηλαδὴ ἀναμμένα καὶ ἄλλοι χάρτινα ἐνετικά φαναράκια. Ἐν συνεχείᾳ τραγουδοῦν τὸ τραγοῦδι τῆς ἀγάπης:

Θέλω νάβγω νάϊ πααίνω κι' ἡ ἀγάπη δὲν μ' ἀφήνει,
κίνησα τὸν δρόμο δρόμο, τὸ στενὸ τὸ μονοπάτι,
βρίσκω μιὰ μηλιά στὸν δρόμο ποῦταν φορτωμένη μῆλα,
ἄπλωσα νὰ πάρω ἓνα καὶ τὸ μῆλο μου μιλοῦσε:
Μὴ μὲ παίρνεις μὴ μὲ πιάνεις μὴ μ' ἀγουρομαραγκιάζεις
τ' ἔχω τὴν ἀγάπη μέσα, ποὺ κοιμᾶται κύκλου-κύκλου (1).

Τὰ τραγούδια αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται ἕως ὅτου τὸ ψίχι τοῦ γαμπροῦ φθάσει εἰς τὸ σπίτι τῆς νύφης. Ὅπως σιὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ ἔτσι καὶ σιὸ σπίτι τῆς νύφης στρώνουν τραπέζια τὸ Σάββατο βράδυ, εἰς τὰ ὁποῖα κάθονται οἱ προσκεκλημένοι συγγενεῖς καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπιτιοῦ. Ἐπὶ πλέον ἔκσι ἔχουν προσκαλέσει καὶ ὅλα τὰ κορίτσια τῆς γειτονίας καὶ συγγενικά, τὰ ὁποῖα τρώγουν σὲ ξεχωριστὸ τραπέζι μαζί μὲ τὴν νύφη.

(Συνεχίζεται)

1. Τρ. Μάρτα: «Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος».

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΚΟΛΙΔΗΣ

ΓΙΑΤΡΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΙΤΣΑ—ΣΥΝΕΤΑΙΡΟΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Τώρα πού πλησιάζει ή επέτειος τής απελευθέρωσης του Έθνους μας από τον τουρκικό ζυγό, αισθανόμεθα χρέος μας ιερό να στρέψουμε εύλαβικά τή σκέψη μας στους ήρωας του 1821, πού χάρισαν τήν ελευθερία στο σκλαβωμένο Έθνος μας, και να προσφέρουμε τόν όφειλόμενο φόρο ευγνωμοσύνης και σεβασμού στη μνήμη τόσο αυτών όσο και όλων τών προδρόμων και πρωτομαρτύρων τής εθνικής μας εξέγερση πού προετοιμάσαν τó έδαφος για τó σκοπό αυτό.

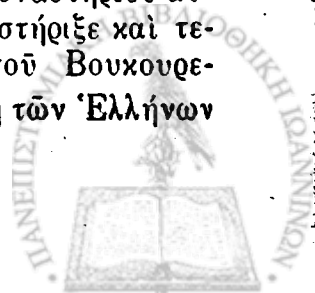
Ένας από τούς προδρόμους και πρωτομάρτυρας, με τόν όποιον θα ασχοληθούμε σήμερα, ήταν κι ό Δημήτριος Νικολίδης, γιατρός από τή Ζίτσα τής Ήπειρου, δεξι χέρι του Ρήγα Φεραίου, πού στραγγαλίστηκε από τούς Τούρκους μαζί μ' αυτόν και τούς άλλους έξι συνεταίρους του στί φυλακές του Βελιγραδίου.

Δέν πρόκειται να έπεκταθούμε εδώ και να εκθέσουμε με λεπτομέρειες τήν εθνική δράση και τó συγκινητικό μαρτύριο τών ήρωϊκών αυτών μορφών, γιατί αυτά είναι γεγονότα από τήν ιστορία γνωστά.

Πρόθεσή μας είναι να σκιαγραφήσουμε στις γραμμές αυτές τήν μεγάλη φυσιογνωμία του Ζιτσιώτη Δημητρίου Νικολίδη, όπως μās τόν διέσωσε ή τοπική παράδοση, του νεαρού αυτού γιατρού πού επάνω στο άνθος τής ήλικίας του έχυσε τó αίμα του για τήν απελευθέρωση του σκλαβωμένου Έθνους μας, και να τόν κάνουμε ευρύτερα γνωστό στο ήπειρωτικό και γενικώτερα στο έλληνικό κοινό, έφόσον οι ιστορικοί μας περιορίζονται σε μιá ξηρή άναγραφή του όνόματός του, και παραιοποι ν, από άγνοια άσφαλώς, και τόν άκριβή τόπο τής καταγωγής του.

Ό Δημήτριος Νικολίδης γεννήθηκε στην κωμόπολη Ζίτσα τής Ήπειρου τó έτος 1766. Στην κωμόπολη αυτή έζησε τά παιδικά του χρόνια κι έμαθε και τά πρώτα γράμματα στο «κρυφό σχολειό» πού μόλις πρò δυò έτων είχεν ιδρύσει ό Ιερομόναχος Κοσμάς ό Αιτωλός, ό μεγάλος αυτός και όξυδερκέστατος έθναπόστολος και άγιος, όταν στην πρώτη περιοδεία του πέρασε απ' εκεί, με χρήματα πού μάζεψε από τούς ίδιους τούς κατοίκους, και πού σώζονταν ως τά 1920 με τήν όνομασία «Λασκαλειό».

Η τοπική παράδοση διέσωσε ότι ώρφάνεψε μικρός από μάνα και πατέρα, πλην όμως ή θεία πρόνοια δέν τόν άφηκε άπροστάτευτο, παρò του έπεφύλαξε προστασία άμεση, πατρική και γενναιοδωρη. Στο Μοναστήρι του Αϊλιά τής Ζίτσας ήταν καλόγηρος κι άργότερα ήγούμενος τήν εποχή εκείνη ό θεϊός του Ζαχαρίας πού τόν πήρε άμέσως μετά τήν ώρφάνια του και τόν μεγάλωσε στο Μοναστήρι, κι όταν έγινε δώδεκα χρονών, τόν έστειλε στην Βλαχιά με συστατικό γράμμα πρòς τόν ήγούμενο του εκεί Μοναστηριού Άγιος Ιωάννης, πού ήταν Μετόχι του Μοναστηριού του Αϊλιά τής Ζίτσας. Ό ήγούμενος του Μοναστηριού αυτού σαν τόν είδε παιδί έξυπνο πού διψούσε για μόρφωση, τόν ύπεστήριξε και τελείωσε τις έγκύκλιες σπουδές του στα έλληνικά εκπαιδευτήρια του Βουκουρεστίου, όπου τήν εποχή-ε εκείνη, χάρις στην πλουσιωπάροχη συνδρομή τών Έλλήνων ήγεμόνων τής Βλαχιάς, άνθούσε ή έλληνική παιδεία.

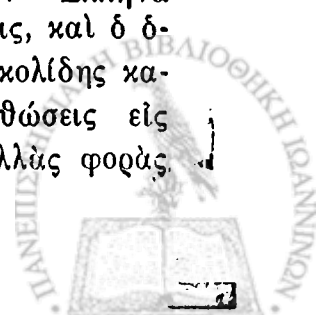
Μόλις τελείωσε τις ἐγκύκλιες σπουδές τοῦ βρῆκε ἄλλη πάλι γενναιόδωρη καὶ πατρικὴ προστασία. Στὸ Βουκουρέστι εἶχε τὴν ἔδρα τοῦ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας Δοσίθεος Φιλίτης ποὺ εἶχε τὴν καταγωγὴν τοῦ ἀπὸ τὸν Παρακάλαμο, καὶ ὁ ὁποῖος ἔζησε τὰ παιδικὰ καὶ ἐφηβικά του χρόνια στὸν Ἄϊλιὰ τῆς Ζίτσας. Ὁ Δεσπότης αὐτὸς ὅπως ἀναφέρει ὁ Κοραῆς, «ὑπεστήριξε πολὺ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ βοηθοῦσε ἀπόρους νέους νὰ σπουδάξουν», χάρις λοιπὸν στὴν ὑποστήριξη καὶ πατρικὴ προστασία τοῦ φιλόμουσου καὶ φωτισμένου αὐτοῦ Δεσπότη πῆγε στὴ Βιέννη ὅπου σπούδασε τὴν ἰατρικὴν. Παίρνοντας τὸ δίπλωμά του ἐγκατεστάθηκε μόνιμα στὴν Βιέννη, καὶ ἄρχισε νὰ ἐξασκῆ ἐκεῖ τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα μὲ πελατεία τοὺς ὁμογενεῖς κυρίως τῆς ἀνθηρότατης καὶ πολυάριθμης ἑλληνικῆς παροικίας, ἣ ὁποία τὴν ἐποχὴ ἐκείνη βρῖσκονταν μεγάλη οἰκονομικὴ ἀκμὴ καὶ σὲ πνευματικὴ δραστηριότητα ἀξιόλογη.

Ἐκεῖ λοιπὸν στὴ Βιέννη σχετίσθηκε μὲ τὸ Ρήγα, καὶ μυήθηκε ἀπ' αὐτὸν στὸ ἀπελευθερωτικὸν κίνημα, δημιούργησαν δὲ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, γνωστοὺς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν πατριῶτες, τὸν πρῶτον ἐπαναστικὸν πυρῆνα καὶ κατέστρωσαν τὰ σχέδια γιὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ προετοιμασίαν τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ ἀγῶνα κατὰ τοῦ προαιώνιου καὶ θανάσιμου ἐχθροῦ, ἐνὸς ἀγῶνα ποὺ προμηνύονταν σκληρὸς καὶ ἀδυσώπητος, ἀγῶνα ζωῆς καὶ θανάτου, ἀπὸ τὴν ἐκβασὴν τοῦ ὁποίου θὰ κρίνονταν ἡ τύχη τῆς Φυλῆς.

Στὸ ἔργο του αὐτὸ ὁ Νικολίδης ἔδειξε μεγάλο καὶ φλογερὸ ζῆλον ἀφοσιώθηκε δὲ δλόψυχα, παραβλέποντας τὴ λαμπρὰ ἐπαγγελματικὴν σταδιοδρομίαν του ποὺ σὲ τόσο νεαρὰ ἡλικίαν εἶχεν ἀνοιχτῆν διάπλατην μπροστὰ του καὶ ἀψηφῶντας τὸ μεγάλο καὶ φοβερὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεχε ἀπὸ τὸ κράτος τῶν Ἀμβούργων ποὺ τηροῦσε στάσιν ἀπόλυτα ἐχθρικήν σ' ὅλα γενικὰ τὰ φιλελεύθερα κινήματα καὶ κατέδωκε καὶ τιμωροῦσε ὅλους ἐκείνους ποὺ τολμοῦσαν νὰ γίνουιν ἀπόστολοι καὶ κήρυκες τους, γιὰ τὸν τοῦ ἔβλεπε σὰν φοβεροὺς καὶ ἐπικίνδυνους συνωμότες καὶ σὰν θανάσιμους ἐχθροὺς τῶν «ἐλέω Θεοῦ» ἀπολυταρχικῶν καθεστώτων τῶν ὁποίων τὸ κράτος αὐτὸ εἶχε γίνῃ ὁ στυλοβάτης καὶ ὁ θεματοφύλακας στὴν Εὐρώπῃ.

Σ' αὐτὸν ἀνέθεσεν ὁ Ρήγας τὴν φροντίδα νὰ διορθώσῃ τὴν μετάφρασιν τοῦ βιβλίου «Νέος Ἀνάχαρις» περίφημου φιλολογικοῦ ἔργου τοῦ Γάλλου λογοτέχνου καὶ ἀρχαιολόγου ἀββᾶ Μπαρθελεμύ, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἕναν ὑπέροχον ὕμνον στὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα καὶ τὸ ὁποῖον συνετέλεσε τότε πολὺ στὴ δημιουργίαν φιλελληνικοῦ πνεύματος σ' ὅλες τὶς χῶρας τῆς Δύσεως. Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐσκόπευε νὰ τὸ κυκλοφορήσῃ στὴν Ἑλλάδα ὅταν θὰ κατέβαινε γιὰ νὰ κηρύξῃ τὴν ἐπανάστασιν, γιὰ τὴν φρονοῦσε ὅτι τὸ ἐγκωμιαστικὸν περιεχόμενον του θὰ ἐνέπνεε τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ ἀνύψωνε τὸ φρόνημα τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων. Τὸ γεγονός δὲ ὁ Νικολίδης ἀποτελοῦσε τὸ δεξιὸν χεῖρ τοῦ Ρήγα καὶ ἦταν ἐκ τῶν πρῶτων ἐμπιστῶτων συνεταίρων του μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ἡ συνοπτικὴ ἐκθεσὴ τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Ἑσωτερικῶν Αὐστρίας Ρεργεν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Φραγκίσκον τὴν ὁποίαν παραλαμβάνομεν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Κ. Ἀμαντου «Ἀνέκδοτα» ἔγγραφα περὶ τοῦ Ρήγα τοῦ Βελεστινλή» καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

«Κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐπετεύχθη ἡ φυλάκισις τῶν ἐξῆς προσώπων: Τοῦ Δημητρίου Νικολίδου, τοῦ Παναγ. Μιχαήλ καὶ τοῦ Φιλίππου Πέτροβιτς. Ὁ πρῶτος εἶναι ἤδη ἀπὸ τινῶν ἐτῶν γνωστὸς ὡς ἄνθρωπος ἐκτάκτως ὑπόπτων πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ βεβαρημένος μὲ φιλελεύθερον πνεῦμα. Εὐρίσκετο εἰς μυστικὰς συνεννοήσεις ἐνταῦθα μὲ πολλὰ ὑποπτα πρόσωπα πρὸ πάντων μὲ κάποιον Ἑλληνα ἰατρὸν Πολύζον ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ συχνὰ εἰς τὰς (ἀστυνομικὰς) ἐκθέσεις, καὶ ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου ἐξηφανίσθη. Σχετικῶς μὲ τωρινὴν περίπτωσιν ὁ Νικολίδης κατηγορήθη ἀπὸ τὸν Ἀνδρέαν Μαγιώτην ὅχι μόνον ὅτι ἔκαμε τὰς διορθώσεις εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Ἀναχάρσιδος ἀλλὰ καὶ προσέτι ὅτι παρευρέθη πολλὰς φορὰς

κατὰ τὴν ἀναγνώσιν ὑπὸ τοῦ Ἀργέντη, τῆς ἑλληνικῆς προκηρύξεως, δι' ἣτο ἐμπιστος τοῦ Ρήγα καὶ δι' ἀκόμη ἐπεκρότησε τελείως τὴν ἐπιλήψον προκήρυξιν».

Ἡ σκληρὰ ὅμως μοῖρα δὲν ἐπέτρεψε δυστυχῶς νὰ συνεχίσουν καὶ δλοκληρώσουν τὸ σωτήριο αὐτὸ γιὰ τὸ Ἔθνος μας ἔργο τους γιατί ἡ Αὐστριακὴ Ἀστυνομία, μόλις ἔμαθε τὴ «συνωμοτικὴ» δράση τους, τοὺς ἔπιασε ἀμέσως, καὶ ὕστερα ἀπὸ αἰσχροὺ συναλλαγῆς τῆς αὐστριακῆς κυβέρνησης μετὰ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη, τοὺς παρέδωκε τὴν πλησιέστερη Ὀθωμανικὴ φρουρά, τὸν Τούρκο Καϊμακάμη τοῦ Βελιγραδίου, ὁ ὁποῖος ἔπειτα ἀπὸ ἐπείγουσα καὶ ἐμπιστευτικὴ διαταγὴ τοῦ ἔλαβε ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ Κυβέρνηση τοὺς ἐστραγγάλισε τὴν νύχτα στὶς 11 Ἰουνίου τοῦ 1798 μέσα στὶς φυλακὰς τοῦ Βελιγραδίου.

Αὐτὸ ἦταν τὸ τραγικὸ καὶ μαρτυρικὸ τέλος τοῦ Δημ. Νικολίδη, τοῦ Ζιτσιώτη γιατροῦ, τοῦ φλογεροῦ αὐτοῦ πρωτεργάτη τοῦ ξεσηκωμοῦ τοῦ Ἔθνους μας καὶ προδρόμου τῆς ἐλευθερίας του, ποὺ σὲ τόσο νεαρὰ ἡλικία στὴν—ἡλικία τῶν 32 χρόνων ποῦναι τὸ μεσουράνημα τῆς νεότητος καὶ ἡ ἀκμὴ τὴν ἀνθρώπινης ζωῆς, ἔγινε Ἐθνομάρτυρας.

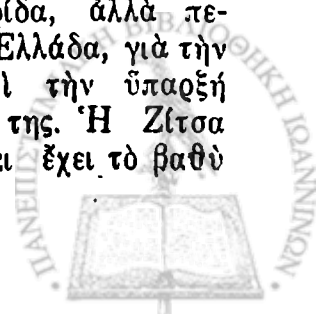
Δὲν διασώθηκαν δυστυχῶς περισσότερες λεπτομέρειες γιὰ τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τοῦ Νικολίδη στὴ Βιέννη, καὶ δὲν ξέρουμε ἂν εἶχε δημιουργήσει δική του οἰκογένεια ἐκεῖ, γιατί τὸ βαθὺ καὶ ἀδιαπέραστο σκοτάδι τῆς ἀμορφωσιάς ποὺ ἐπικρατοῦσε τὰ χρόνια ἐκεῖνα τῆς φοβερῆς καὶ ἀβάσταχτης σκλαβιάς καὶ ἡ μεγάλη γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἀπόσταση ποὺ τὸν χωρίζε ἀπὸ τὴν γεννέτειρά του δὲν ἐπέτρεψαν νὰ φθάσουν πρὸ πολλὰς πληροφορίας γιὰ τὸν ἐκεῖ βίω του. Ἐξ ἄλλου οἱ γονεῖς του δὲν ἀφῆκαν ἄλλους ἀπογόνους γιὰ νὰ ἐνδιαφεροῦν νὰ μάθουν καὶ ἐξιστορήσουν τὰ τῆς ζωῆς του στὴ Βιέννη. Ὁ μοναδικὸς συγγενὴς θεῖος του Ζαχαρίας εἶχε καὶ αὐτὸς τραγικὴ τύχη γιατί κρεμάστηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ ἔτος 1822 ἡμέραν τῶν Βαίων μετὰ τὴν κατηγορία ὅτι ἦταν φίλος τοῦ Ἀλῆ Πασιά, «καὶ ὀχτρός τοῦ Σουλτάνου». Ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ προῆλθε καὶ τὸ λαϊκὸ δίστιχο ποὺ λέγεται καὶ σήμερα ἀκόμα στὰ Γιάννινα καὶ στὰ χωριὰ τῆς Ἡπειροῦ:

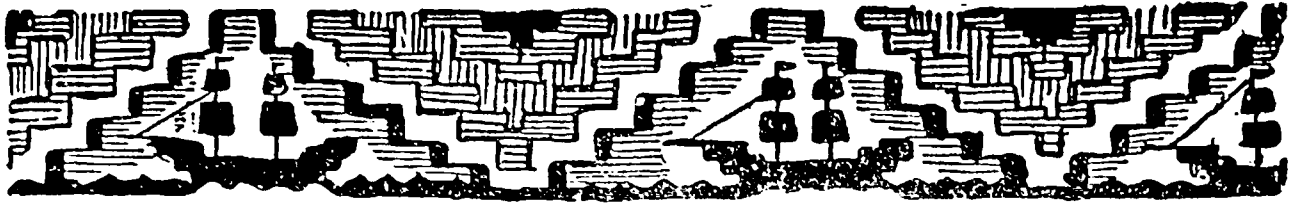
«ψάρια στὸ νταβά,
κρέμασαν τὸ Ζαχαριά.»

Γι' αὐτὸ καὶ τὸ προγονικὸ του ἐπίθετο χάθηκε μετὰ τὸ θάνατό του, καὶ μόνο σὰν θρύλος παρέμεινε στὸ πέρασμα τῶν χρόνων τὸ δοξασιμένον ὄνομά του, καὶ θὰ διαιωνίζεται ἐπ' ἄπειρον ὄχι μόνο στὴ γεννέτειρά του ἀλλὰ καὶ στὸ πανελλήνιο.

Γι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν ὑπέροχο, τὸν ἰδεώδη Νικολίδη, οἱ ἱστορικοὶ μας ἀναφέρονται τόσο συνοπτικὰ καὶ τὸν ἀναγράφουν ἀπλῶς «Ἡπειρώτην ἱατρόν». παρασιωποῦν δέ, ἀπὸ ἄγνοια ἀσφαλῶς, καὶ τὸν ἀκριβῆ τρόπο τῆς καταγωγῆς του τὴν ἰδιαίτερον δηλαδὴ πατρίδα του. Ἄν καὶ εἶναι ἀλήθεια δι' μορφῆς ποὺ ἔχουν ἐμπνευσθῆ ἀπὸ τὰ εὐγενέστερα ἰδανικὰ καὶ ποὺ μετὰ τὴν αὐταπάρνηση καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τους θρόνιασαν στὴ συνείδηση τοῦ Ἔθνους καὶ ἔγιναν σύμβολά του, ὅπως ὁ Ρήγας, ὁ Νικολίδης καὶ οἱ λοιποὶ συνεταῖροί τους, εἶναι μορφῆς πανελληνίαι, ποὺ ἡ ἀκτινοβολία τους καταυγάζει ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸν Ἑλληνικὸ οὐρανὸ, καὶ στέλνει τὸ γλυκὸ τῆς φῶς πολὺ μακρύτερα ἀκόμα στὸν ὀρίζοντα ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος, γιατί ἡ ἀπήχηση τοῦ ἔργου καὶ τῆς θυσίας τους εἶναι παγκόσμια.

Τέτοιες λοιπὸν ὀλύμπιες μορφῆς ἀσφαλῶς δὲν ἐγκλωβίζονται καὶ δὲν χωροῦν σ' ἓναν μικρὸ καὶ περιορισμένον τόπον, τὴν ἰδιαίτερον δηλαδὴ πατρίδα, ἀλλὰ πετοῦν σὰν ἀετοί, ἀγκαλιάζουν, καὶ κάνουν πατρίδα ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὁποίας ἀφωσιώθηκαν ὀλόψυχα, καὶ προσέφεραν καὶ τὴν ὑπαρξὴ τους ἀκόμα ὀλοκαύτωμα στὸ βωμὸ τῆς καὶ ἔγιναν πρωτομάρτυρές της. Ἡ Ζίτσα ὅμως σὰν γεννέτειρά του δοκιμάζει εὐλογα ἓνα αἶσθημα πικρίας καὶ ἔχει τὸ βαθὺ

ΔΗΜ. ΣΤ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΓΙΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΥ 1185

Ὁ μελετητὴς τῆς ἱστορίας τῶν Γιαννίνων, ἀνάμεσα στὶς ἀφθονες ἄλλες δυσκολίες, ἀπάνω στὶς ὁποῖες—ἀπὸ ἔλλειψι, ἐπαρκῶν ἱστορικῶν πηγῶν—προσκρούει κατὰ τὴν ἔρευνά του, συχνὰ ἴσως θὰ σταμάτησε καὶ σὲ μιὰ—πῶς νὰ τὴν ποῦμε;—ἀντινομία πὺν προβάλλει ἀπὸ ἀντιπαραβολὴ δυὸ ἀντιμαχόμενων σχεδὸν πληροφοριῶν:—Αὐτῆς πὺν δίνει, ὁ περίφημος Ἄραβας περιηγητὴς Ἐντρεσί, πὺν ἔχοντας ἐπισκεφθῆ τὴν Ἡπειρο στὰ 1153 μ.Χ., βρῆκε τὰ Γιάννινα ἀκμάζοντα σὲ πλῆθος κατοίκων καὶ πλοῦτο, καὶ τῆς ἄλλης πὺν μᾶς δίνει, σὲ σημειώμά του, ἀπὸ τὰ 1217 χρονολογούμενο, ὁ τότε Μητροπολίτης Ναυπάκτου, ὅτι ὁ πρῶτος Δεσπότης τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου Μιχαήλ, βρῆκε ἐδῶ ἓνα, μονάχα «πολίδιον», καὶ ὅτι αὐτὸς ἦταν πὺν τὸ ἀνήγειρε «εἰς μόρφωσιν κάστρου».

Ὅπως ὅμως ἀπὸ ἀσφαλεῖς ἱστορικὲς πηγὲς εἶναι βεβαιωμένο, τὸ πρῶτο κτίσμα καὶ ἡ κοιτίδα τῆς πόλης τῶν Γιαννίνων, χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν τρίτη ἀκόμα δεκαετηρίδα τοῦ 6ου μ.Χ. αἰῶνα. Ἀπὸ τότε δηλ. πὺν ὁ Ἰουστινιανὸς ἐμόρφωσε τὴν περιοχὴ τοῦ Βράχου, σὲ μιὰ ὀχυροτάτη πόλη, ὅπου μετατόπισε καὶ ἐγκατέστησε τοὺς κάτοικους μιᾶς ἄλλης, ἀρχαίας, Εὐροίας. Κατὰ τὴ διάρκεια κατόπι τοῦ 10ου μ.Χ. αἰῶνα, τὰ Γιάννινα, ἀναφέρονται σὰν Ἐπισ-

κοπή, πὺν ἀντικατέστησε τὴν ἀπὸ τὸν 6ο ἢ 7ο αἰῶνα, μὴ πιά μνημονευομένη Ἐπισκοπὴ Δωδώνης. Καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 10ου καὶ ἀρχὲς τοῦ 11ου μνημονεύονται, σὰν Ἐπισκοπὴ—ἐκκλησιαστικὸ φέουδο—τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου Βουλγαρίας, πὺν εἶχε τὴν ἔδρα του στὴν Ἀχρίδα. Ὅταν, ἐπίσης, στὰ 1082, τὰ κατέλαβε ὁ Ἰταλονορμανδὸς Βαϊμούνδος, τὰ βρῆκε περιτειχισμένα μὲ φρούριο, προικισμένα, καὶ μὲ Ἀκρόπολη. Ἐχτισε δὲ αὐτὸς καὶ μιὰν ἄλλη, σὲ ἄλλο μέρος τῶν τειχῶν τους.

Κατὰ τοὺς χρονογράφους τῆς Ἡπείρου, ἦταν κίβλας τὴν ἐποχὴ αὐτὴ σχηματισμένες, καὶ ἔξω μάλιστα ἀπὸ τὰ τείχη, ἐκτὸς ἀπὸ χριστιανικὲς καὶ οἱ Ἑβραϊκὲς τῆς πόλης συνοικίες, μὲ τὴ Συναγωγὴ τους καὶ τὸ Νεκροταφεῖο τους. Στὰ 1153 τέλος, ὁ Ἐντρεσί, βρῖσκει—ὅπως εἶπαμε—τὰ Γιάννινα πολυκατοικούμενα καὶ ἀκμάζοντα.

Πῶς λοιπὸν συμβαίνει, ὕστερα ἀπὸ 50 μόλις χρόνια, τὰ Γιάννινα νὰ χαρακτηρίζονται σὰ μικρὴ καὶ ἀμυντικὰ ἀδιαμόρφωτη γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πόλη;

Τὴν ἀπάντηση σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, εἶναι πιθανό, ἔμμεσα, νὰ μᾶς τὴν δίνη μιὰ ἱστορικὴ λεπτομέρεια, στὴν ὁποία ὅμως δὲ δόθηκε, φαίνεται, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἢ πρέπουσα προσοχή.

Οἱ ἀγῶνες τοῦ Βιζάντιου μὲ τοὺς εἰ-

παράπονο ὅτι ἀδικεῖται ἀπὸ τὴν ἔστω καὶ ἀπὸ ἄγνοια ἀποσιώπηση ἐκ μέρους τῶν ἱστορικῶν τοῦ ἀκριβοῦς τόπου τῆς καταγωγῆς τοῦ λαμπροῦ καὶ δοξασμένου αὐτοῦ τέκνου τῆς, γιὰ τὸ ὁποῖον δικαιούται νὰ ναι περήφανη, καὶ τὸ ὁποῖον θεωρεῖ καύχημά της καὶ πραγματικὸ στολίδι της. Τρέφει ὅμως τὴν ἐλπίδα, ὅτι μεταγενέστεροι ἱστορικοὶ θὰ ἐρευνθῆσουν λεπτομερέστερα καὶ θὰ προσπαθῆσουν μὲ ἐπιμέλεια καὶ προσοχὴ νὰ ἀνιχνεύσουν τὰ βήματά του καὶ παρακολουθῆσουν τὴν πορεία τῆς ζωῆς του, ὅποτε καὶ θὰ ἐντοπίσουν ἀσφάλως τὴν καταγωγὴν του, καὶ ἔτσι θὰ ἐπανορθώσουν τὴν ἀδικία πὺν ἐγένε ἀπὸ τοὺς προγενέστερους σὲ βάρος της ἀπὸ τὴν παράλειψη αὐτῆ.

σβολείς Ἴταλονορμανδούς τῆς Νότιας Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας, πού εἶχαν ἐγκαινιστή μὲ τὴν κάθοδο τοῦ Βαϊμούνδου, γιοῦ τοῦ Ροβέρτου Γουϊσκάρδου στὴν Ἡπειρο, μὲ τελικὴ κατεύθυνση τὴν κατάκτηση τοῦ Βυζάντιου καὶ τῆς Ἀνατολῆς, συνεχίστηκαν γιὰ πολλὲς κατόπι δεκαετηρίδες, μὲ ἐναλλαγὲς νικῶν καὶ ἀποτυχιῶν.

Στὰ 1147, ἀνεπιὸς τοῦ Ῥοβέρτου, ὁ Ρογῆρος, βασιλεὺς τότε τῆς Σικελίας καὶ Νεάπολης, λεηλάτησε ἄγρια τὰ παράλια τῆς Ἡπείρου καὶ ἐξανδραπόδισε τοὺς κάτοικους τῆς· σιὰ δὲ 1185, Νορμανδικὰ στίφη, ἀπὸ κείνα πού, μὲ ὑποκίνηση τοῦ ἐξόριστου τότε ἀπὸ τὸ Βυζάντιο Ἀλέξιου Κομνηνοῦ, ἐκστράτευαν κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐξορμῶντας ἀπὸ τὸ Δυρράχιο, εἰσέβαλαν καὶ στὴν Ἡπειρο, τὴ λεηλάτησαν, παρέδωκαν δὲ σὲ πραγματικὸ ὄλεθρο, καὶ τὴν πόλη τῶν Γιαννίνων, πού τὴν κατέστρεψαν «μέχρις ἐρημώσεως».

Αὐτὸ λοιπὸν θὰ πρέπει νὰ εἶναι τὸ περιστατικόν, πού ἀπὸ ἀφορμὴ του, ὁ Μιχαὴλ ὁ Α΄, ὕστερα ἀπὸ 30 μόλις χρόνια, βρῆκε στὰ Γιάννινα ἓνα μονάχα «πολίδιο», ἀντὶ τῆς ἀκμάζουσας καὶ πολυάνθρωπης πόλης τοῦ Ἐντρεσσί·

Β΄.

Γιὰ τὸ μέγεθος ἀκριβῶς καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὄλεθρου πού δοκίμασαν τότε ἀπὸ τοὺς γείτονες Ἴταλονορμανδούς ἢ βασανισμένη πάντα πόλη τῶς Γιαννίνων καὶ οἱ κάτοικοί τῆς, μᾶς δίνεται γιὰ σύγκριση, μιὰ μικρὴ εἰκόνα, παρμένη ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τῆς συμφορᾶς, πού ἀμέσως κατόπι καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἐπιδρομείς, ἔπαθε ἡ Θεσσαλονίκη, συνθεμένη ἀπὸ τὸ Μητροπολίτη τῆς Εὐστάθιο, ὅπως αὐτὸς τὴν ἔζησε καὶ σὰν αὐτόπτης μάρτυρας τὴν ἀφηγεῖται.

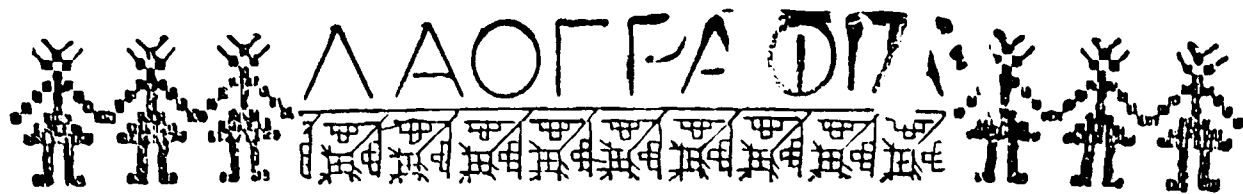
«Δεινήν, γράφει αὐτὸς, οἱ πολέμιοι ἄρχισαν σφαγὴν, καὶ λεηλασίαν δεινοτάτην, μὴ φεισθέντες, μήτε γυναικῶν, μήτε παίδων, μήτε ἐμβρύων, μήτε ἱερῶν ἀνδρῶν καὶ τόπων». Σὲ ἑχιλιάδες ἀνέρχονται, συνεχίζει, οἱ ἔτσι πολύτροπα καὶ πολύμορφα πεσόντες. Πολλοὶ κἀηκαν μαζί μὲ τὰ σπῆτια τους. Μιὰ σπεῖρα τῶν ἐπιδρομῶν, εἰσέβηλε, καὶ σ' αὐτὴ ἀκόμα τὴν Ἀρχιεπισκοπή, καὶ ἀφοῦ ἄρπαξαν τὸν Εὐστάθιο ἀπὸ τὰ γένηια, τὸν ἀπήγαγαν σπρώχοντας,

βρίζοντας, λακτίζοντας, καὶ κάθε στιγμὴ ἀπειλῶντας ὅτι θὰ βᾶσουν τὰ ξίφη τους στὰ σπλάγχνα του. Τὸν ἄφησαν μὲ ξερὸ μὴνάχα ψωμί καὶ λίγο νερό· τὸν ἀνέβασαν ἔπειτα σ' ἓνα ἀλογάκι, καὶ διασχίζοντας σωρεία ἀπὸ νεκρούς, πού ἄχνιζε ἀκόμα τὸ αἷμα τους, τὸν ὠδήγησαν στὸ Ναύσταθμο, ζητῶντας του λύτρα.

Ὅταν τὸν ἀπελευθέρωσαν, καθὼς, μαζί μὲ λιγοστοὺς ἄλλους, ἔτρωγε στὸ φτωχικόν του τραπέζι σ' ἓνα σπιτάκι πού ἐγειρόταν στὸν κῆπο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς, σταμάτησαν ἐκεῖ κοντά, ἀποκάλυψαν τ' ἀναποκάλυπτα, καὶ ἀποπάτησαν μπροστὰ τους.

Ὅλα σχεδὸν τὰ σπῆτια τῆς Θεσσαλονίκης, εἶχαν καταληφθῆ ἀπὸ τοὺς κατακτητές, καὶ ὅλα τὰ τρόφιμα εἶχαν ἀπ' αὐτοὺς ἐπιταχθῆ· οἱ δὲ πολῖτες, γύριζαν δῶθε—κεῖθε, ἄστεγοι, πεινασμένοι, διψαλέοι καὶ ὀργῶντας, γιὰ τὸν εἶχαν πάρει καὶ τὰ στειχειοδέστερα ἀκόμη ἐσώρρουχα, καὶ εἶχαν καταντήσῃ θεόγυμνοι, προσπαθῶντας νὰ κρύβουν, μὲ τὰ χέρια τους πιά, ὅτι συνήθως πρέπει νὰ εἶναι σκεπασμένο. Ἄλλ' αὐτά, δὲν ἦταν τὰ μόνα πού δοκίμασαν—οἱ κάτοικοί τῆς πόλης: Ὅσες φορὲς τοὺς συναντοῦσαν, τοὺς φτιοῦσαν, τοὺς ἔσπρωχναν, τοὺς κλωτσοῦσαν, τοὺς σκέπαζαν μὲ βροσιές καὶ τοὺς μυκτῆριζαν. Ἄν ἦταν σκυθρωποί, τοὺς ἔβριζαν... Ἄν γελοῦσαν, τοὺς ἔδειχναν τὸ γρόθο. Ἄν κάποιος νοικοκύρηδες θυμόταν τὰ σπῆτια τους, οἱ κατακτητές, στὴν ἀρχή, τοὺς δεχόταν καὶ τοὺς προσκαλοῦσαν νὰ φᾶνε μαζί τους. Κατόπι ὅμως, ἡ σκηνὴ ἄλλαξε: τοὺς βίαζαν νὰ μαρτυρήσουν, πού εἶχαν κρυμμένα τὰ πολύτιμά τους, καὶ γι' αὐτό, τοὺς κρεμοῦσαν, τοὺς χτυποῦσαν, τοὺς κάπνιζαν μὲ ἄχυρα, καὶ μ' ἄλλους κακότροπους τρόπους τοὺς βασάνιζαν. Οὔτε αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς σεβάστηκαν οἱ ἐπιδρομείς, μπαίνοντας μέσα τους ξιφῆρεις σὲ καιρὸ πού γινόταν λειτουργίες, ἀπειλῶντας, ἐμπαίζοντας καὶ κατὰ παντοίους τρόπους ἀσχημονῶντας».

Εἶχαν δὲ οἱ Λατίνοι αὐτοὶ τῆς Ἰταλικῆς Χερσονήσου, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κατακτητικούς καὶ ἐπιδρομικούς σκοπούς, καὶ κάποιον ἄλλο λόγο, νὰ μὴ βάλουν χαλινὸ στίς

Δ. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

Δύο είναι οί παράγοντες πού προσδιορίζουν και κατευθύνουν τήν πολιτιστική πορεία κάθε έθνους, από τήν όποία εξαρτάται και ή θέση του και ή αξία του γενικά ανάμεσα στα άλλα έθνη: 'Η προώθηση πού δίνουν οί εξαιρετικοί άνθρωποι στήν εξέλιξη και στόν πολιτισμό με τήν πρωτότυπη δημιουργία και τό έργο τους και από τό άλλο μέρος ή συνολική ύλική και πνευματική προσφορά του άνώνυμου πλήθους.

'Η προσφορά αύτή των πολλών έχει χαρακτήρα ομαδικό και δέν είναι εύκολο νά μελετηθῆ στίς λεπτομέρειές της και νά αξιολογηθῆ ή σημασία και τό βάρος της σε κάθε έποχή. Δέν έχει τήν ίδια αξία σε όλες τι περιόδους πού διατρέχει ένα έθνος, αλλά είναι άλλοτε ανώτερη και άλλοτε κατώτερη, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε ολιγώτερο σημαντική, για τήν αλλαγή και τήν εξέλιξη της ζωής. Είναι, κατά κανόνα, συντηρητική· δέν διακρίνεται δηλαδή για μεγάλα άλματα πρὸς νέους τρόπους ζωής, πρὸς αυτό πού ονομάζουμε πρόοδο. Αποτελεῖ όμως τό απαραίτητο υπόβαθρο για τήν πρωτότυπη δημιουργία και τήν αλλαγή των βιοτικών συνθηκών.

Μέσα από τή συνολική πολιτιστική κατάσταση, πού είναι των πολλών δημιούργημα, θα ξεπεταχτούν τα ισχυρά άτομα, τα προνομιούχα πνεύματα, πού θα χαράξουν νέες κατευθύνσεις στην πνευματική και ύλική ζωή και θα τραβήξουν πρὸς τα εμπρός. Αυτοί είναι οί εξαιρετικοί άνθρωποι, πού ένσαρκώνουν και αντιπροσωπεύουν όλες τις ιδιότητες και ικανότητες του πολιτισμού του έθνους πού τους γέννησε, και έχουν τή δύναμη νά προαγάγουν και νά δώσουν καινούργια πνοή στίς ιδιότητες και ικανότητες αυτές.

Νά μιλήσουμε με συγκεκριμένο παράδειγμα: Στην αρχαία Ελλάδα, από τις λαϊκές συνήθειες και δοξασίες, από τήν λαϊκή θρησκεία και λατρεία, από τους λαϊκούς τρόπους ζωής, με άλλα λόγια από τον λαϊκό πολιτισμό, ξεκίνησε ή πνευματική και καλλιτεχνική δημιουργία, πού εκφράζεται με τήν λογοτεχνία, τό θέατρο, τήν αρχιτεκτονική, τήν ζωγραφική,

ιρικές αυτές και καταστροφικές πράξεις των στρατιωτών τους: Τρία μόλις χρόνια ρίν, τα άγρια φυλετικά μίση πού είχαν δημιουργηθῆ στην πρωτεύουσα του Βυζάντιου από τό θρησκευτικό σχίσμα, με τήν ρώτη άφορομή, ξέσπασαν σε φανερά σφαές όλων των δυτικών πού έμεναν εκεί: Γυναίκες και παιδιά, ιερείς και μοναχοί, κι αυτοί οί άσθενείς, γράφει ο Παπαρρηόπουλος, άνηλεως έθανατώθησαν». «Ούκ

ολίγοι έπωλήθησαν ως δούλοι εις τους μωαμεθανούς. Αί έμπορικοί αποθήκαι έλεηλατήθησαν, αί εκκλησΐαι και αί οικΐαι έτυροπολήθησαν».

Κι' από εκδίκηση λοιπόν—όχι μονάχα από πολεμικούς σκοπούς—είναι πιθανότατο νά μὴν άφησαν οί 'Ιταλονορμανδοί του 1185 και στα Γιάννινα λίθον επί λίθου. "Έτσι, πού τα κατάντησαν ένα άσυμμόρφωτο πολΐδιο.

τήν 'μουσική' δηλαδή τὸ πολιτιστικὸ οἰκοδόμημα, ποὺ ὀνομάζεται «ἐλληνικὸ θαῦμα», θεμελιώθηκε μὲ τέτοια ἐξελικτικὴ πορεία, ἀπὸ τὸ ὁμαδικὸ στὸ ἀτομικὸ, ἀπὸ τὴν προσφορὰ τῶν πολλῶν καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῆς προσφορᾶς αὐτῆς ἀπὸ τοὺς ὀλίγους, τοὺς ἐκλεκτοὺς. Σὲ ὄλους τοὺς λαοὺς δὲν σημειώθηκε, βέβαια, ἡ ἴδια πολιτιστικὴ ἀνοδος. Οἱ κλιματολογικὲς, οἰκονομικὲς καὶ ἱστορικὲς συνθήκες τῆς κάθε χώρας συντελοῦν σὲ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο ἀνέβασμα τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅμως ὅτι σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, ποὺ ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν κάποιον πολιτισμὸ, τὰ ἀνώτερα πνευματικὰ, ἠθικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἐπιτεύγματα, ὅσο καὶ ἂν φέρονται ὡς ἔργα ὀρισμένων προσώπων, ἔχουν τὴν ἀφετηρία τους στοῦ ἀνώνυμου πλήθους τὴν πνευματικὴ καὶ ὕλική συγκρότηση, στὸν λαϊκὸ πολιτισμὸ. Προηγμένη βαθμίδα τοῦ λαϊκοῦ μύθου, τοῦ παραμυθιοῦ, ἀποτελεῖ, σὲ ἕνα μεγάλο βαθμὸ, ἡ σύνθεση τοῦ λογοτέχνη, τοῦ ποιητῆ, σὲ κάθε ἐποχῇ. Ἐξελιγμένη μορφή τῆς ἀπλοϊκῆς λαϊκῆς παράστασης στὸ χωριὸ εἶναι τὸ ὀργανωμένο θέατρο, ποὺ ἔχει σήμερα κατακτήσει τὶς πολυάνθρωπες πολιτεῖες· τὸν λαϊκὸ σχεδιαστὴ μορφῶν καὶ ἀντικειμένων ἀκολουθεῖ καὶ συνεχίζει, ὡς ἕνα βαθμὸ, ὁ ἐμπνευσμένος ζωγράφος· στὴν λαϊκὴ παρατήρηση καὶ θυμοσοφία μπορεῖ νὰ στηρίξει τὴν δική του θεωρία καὶ σκέψη ὁ φιλοσοφημένος ἄνθρωπος· ἀπὸ τὸ σχέδιο τῆς λαϊκῆς κατοικίας ἐμπνέεται πολλὰ φορὲς ὁ ἀρχιτέκτων, γιὰ νὰ δώσει τὴν κατάλληλη μορφή καὶ ἔκφραση στὸ οἰκοδόμημά του. Πολλὰ εἶναι τὰ σχετικὰ παραδείγματα, ποὺ μᾶς προσφέρει ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ πνευματικὴ δημιουργία· στοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ νεώτερους χρόνους ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς θρύλους καὶ τὶς παραδόσεις γεννήθηκαν ἔργα μὲ κλασσικὴ ἐπιβολή.

Τὴν στενὴν σχέσιν ἀνάμεσα στὴν ὁμαδικὴν προσφορὰ, στὴν λαϊκὴ παράδοση, καὶ τὴν προσωπικὴν δημιουργίαν, καθὼς καὶ τὴν ἐπίδρασιν ποὺ ἔχει ἡ πρώτη ἀνάπτυξις τῆς δεύτερης, τὴν πρόσεξαν ἤδη ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Θὰ περιοριστοῦμε ν' ἀναφέρουμε τὴν σχετικὴ γνώμη ἑνὸς μόνου ἀνδρός, ποὺ εἶχε συλλάβει θεωρητικὰ τὸ νόημα ὅλων τῶν ἐπιστημῶν, τοῦ Ἀριστοτέλη. Ἐξετάζοντας προβλήματα φυσικὰ καὶ ἠθικὰ, ὁ Σταγειρίτης σοφός, δὲν παραλείπει νὰ σημειώσῃ, ὅτι ἡ παράδοσις, ἡ γνώμη τῶν πρεσβυτέρων, «αἱ ἀναποδείκτοι φάσεις καὶ δόξαι», καθὼς λέγει, ἔχουν ἀξίαν ὅχι μικρότερην ἀπὸ τὶς ἀποδείξεις, «... καὶ ἦδε ἡ ἡλικία νοῦν ἔχει καὶ γνώμην, ὡς τῆς φύσεως αἰτίας οὔσης. Διὸ καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος νοῦς· ἐκ τούτων γὰρ αἱ ἀποδείξεις καὶ περὶ τούτων. Ὅστε δεῖ προσέχειν τῶν ἐμπειρῶν καὶ πρεσβυτέρων ἢ φρονίμων ταῖς ἀναποδείκτους φάσεις καὶ δόξαις οὐχ ἦττον τῶν ἀποδείξεων· διὰ γὰρ τὸ ἔχειν ἐκ τῆς ἐμπειρίας ὄμμα, ὁρῶσιν ὁρθῶς»(1). «Ὁμοία γνώμη διατυπώνει καὶ σὲ ἄλλη μελέτη, ὅπου μιλάει γιὰ ἀληθεῖς πατρίους λόγους. «Διόπερ καλῶς ἔχει συμπεῖθειν ἑαυτὸν τοὺς ἀρχαίους καὶ μάλιστα πατρίους ἡμῶν ἀληθεῖς εἶναι λόγους, ὡς ἔστιν ἀθάνατόν τε καὶ θεῖον τῶν ἐχόντων κίνησιν» (2). Ἄλλοῦ πάλιν ἀποδίδει σημασίαν στίς παμπάλαιες δοξασίαις γιὰ τὴν ὕπαρξιν θεῶν. «Παραδέδοται δὲ παρὰ τῶν ἀρχαίων καὶ παμπάλαιων ἐν μύθου σχήματι καταλελειμένα τοῖς ὕστερον, ὅτι θεοὶ τέ εἰσιν οὗτοι καὶ περιέχει τὸ θεῖον τὴν ὅλην φύσιν» (3).

Δὲν ἐπιτρέπει ὁ χῶρος ν' ἀναφέρουμε καὶ ἄλλες, ὅμοιες μαρτυρίες, ποὺ ἀποδεικνύουν, ὅτι πάντοτε ἦταν γνωστὴ ἡ σημασία τοῦ λαϊκοῦ παράγοντα γιὰ τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ὄλου πολιτισμοῦ.

Παρὰ τὴν κατανόησιν αὐτῆ, ἡ συστηματικὴ ἔρευνα τοῦ λαϊκοῦ πολιτι-

1. Ἠθικὰ Νικομάχεια Ζ' 12 (11436,8).

2. Περὶ οὐρανοῦ Β', 1 (284α).

3. Μεταφυσικὰ Α' 8 (1074β).

σμοῦ πολὺ ἄργά ἐγινε τὸ ἀντικείμενο χωριστῆς ἐπιστήμης. Μεμονωμένα σχετικὰ θέματα ἀπασχόλησαν συγγραφεῖς καὶ στοὺς ἀρχαίους καὶ στοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχουν τὸ σύστημα καὶ τὴν μέθοδο ποὺ χαρακτηρίζει μιὰ ἀνεξάρτητη ἐπιστήμη. Πρὸς τὰ θεωρούμενα σημαντικὰ γεγονότα, τοὺς πολέμους, τὶς κατακτήσεις, τὴν ἴδρυση ἀποικιῶν, τὶς καταστροφές, τὴν δράση μεγάλων στρατηγῶν καὶ πολιτικῶν, τὰ ἔργα τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν καὶ συγγραφέων, στράφηκε πάντοτε κατὰ πρῶτον λόγον τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἔρευνας. Ἔτσι γνωρίζουμε λεπτομέρειες σημαντικῆς καὶ ἀσήμαρτες ἀπὸ τὰ Μηδικὰ ἢ ἀπὸ τὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο, ποὺ συνετάραξε τὸν ἑλληνικὸ κόσμον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἔχουμε ἀξιόλογες συγγραφές, ποὺ ἀποθανατίζουν τὰ ἔργα μεγάλων ἀνδρῶν, ἀλλὰ δὲν εἴμαστε στὸν ἴδιο βαθμὸ ἐνημερωμένοι σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Μοναδικοὶ δημιουργοί, ἐν τούτοις, τῶν μεγάλων ἔργων καὶ γεγονότων δὲν εἶναι μόνον οἱ ἔξοχοι ἄνδρες, ὁ Ὅμηρος, ὁ Πλάτων, ὁ Περικλῆς, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ ἄλλοι τῆς ἴδιας ἢ κατώτερης ἀξίας. Στοὺς ἄνδρες αὐτοὺς ἀνήκει ἡ μεγάλη τιμὴ, ὅτι συνέλαβαν τὸ νόημα τῆς ζωῆς στὴν ἐποχὴ τους καὶ μὲ τὴν ἰσχυρὴ προσωπικότητά τους ἐπρόβαλαν καὶ συνειδητοποίησαν ἀξίες καὶ τάσεις, ποὺ συνειδητὰ ἢ ὑποσυνείδητα ὑπῆρχαν καὶ στὴ ζωὴ τῶν πολλῶν· δὲν μποροῦν ὅμως νὰ νοηθοῦν μεγάλοι ἡγέτες καὶ στρατηγοί, μεγάλοι φιλόσοφοι καὶ συγγραφεῖς, χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τὸ πολὺ πλῆθος, τοῦ ὁποῖου τὴν διανόηση καὶ τοὺς τρόπους ζωῆς ἀντιπροσωπεύουν. Πίσω ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔργα καὶ ἐπιτεύγματα ὅποιασδήποτε μορφῆς στέκεται ὁ πολὺς κόσμος, ὁ λαός, ἔμπνευστῆς καὶ ὡς ἓνα σημεῖο δημιουργοῦ τῶν ἔργων αὐτῶν. Ποιὸς εἶναι ὁ λαός σὲ κάθε ἐποχῇ, πῶς σκέπτεται, πῶς περνᾷ τὴν καθημερινὴν του ζωὴν, ποιό τὸ ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ του, εἶναι θέμα, ποὺ ἐβράδυνε ν' ἀπασχολήσῃ στὸ σύνολό του τὴν συστηματικὴν ἔρευνα. Μακρὸς χρόνος ἔπρεπε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποὺ ἄρχισαν νὰ διαμορφώνωνται οἱ διάφοροι ἐπιστημονικοὶ κλάδοι, ὡς ὅτου θεμελιωθῇ ἡ ἐπιστήμη, ποὺ ἔχει ὡς θέμα τὴν μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ λαοῦ, τὴν συστηματικὴν ἐξέταση τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Στὴν προώθηση τῆς ἔρευνας αὐτῆς συντελεῖ προπάντων ἡ ἀφύπνιση τῆς ἐθνικῆς ιδέας, ποὺ παρατηρεῖται στοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαούς, στίς ἀρχές τοῦ περασμένου αἰῶνα. Μὲ τὶς ἀναστατώσεις, ποὺ ἐπιφέρουν οἱ πόλεμοι καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν ρωμαντικῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς τὰ ἔθνη ἀναζητοῦν τὴν προέλευσίν τους, τὴν αὐτοεπίγνωση, τὴν ἀναγνώριση τῶν φυλετικῶν ἀρετῶν καὶ ἐλαττωμάτων, τὴν ἀπόδειξη καὶ καταξίωση τῶν ἀτομικῶν ιδιοτήτων, τὴν ἀπόδειξη τῆς προσφορᾶς τους στὸν πολιτισμὸν. Τὴν ἀπόδειξη αὐτὴν θὰ τὴν δώσουν τὰ δημιουργήματά τους, πνευματικά, ἠθικά καὶ ὕλικά, στὸ πρόσφατο καὶ ἀπώτερο παρελθόν. Ἔτσι παρατηρεῖται ἡ τάση γιὰ τὴν ἔρευνα τοῦ ἐθνικοῦ παρελθόντος, τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως ἐπιζῆ καὶ φαίνεται στὴν καθημερινὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ στροφὴ αὐτὴ πρὸς τὸ παρελθόν τοῦ λαοῦ διαφέρει οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὴν στροφὴν πρὸς τὸ παρελθόν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγέννησης. Δὲν ἀποβλέπει ἡ νέα αὐτὴ στροφὴ ὅπως ἐκείνη τῆς Ἀναγέννησης στὸ ν' ἀποκαλύψῃ τὰ ἔξοχα ἐπιτεύγματα περασμένων ἐποχῶν, γιὰ νὰ τὰ προβάλλῃ πρότυπα γιὰ μίμηση· ἔχει σκοπὸ νὰ ἐρευνήσῃ τὸ ἄμεσο καὶ ἀπώτερο παρελθόν τοῦ λαοῦ σὲ κάθε ἐκδήλωσίν του, σὲ κάθε δημιουργία, κατώτερη ἢ ἀνώτερη, ἀλλὰ καὶ τὴ σύγχρονη κατάστασίν του, τὸ παρόν, γιὰ νὰ γνωρίσῃ ἔτσι γνήσια τὴν βαθύτερη λαϊκὴν ὑπόστασιν μὲ τὰ προτερή-

ματα και ἐλαττώματά της, και ν' ἀνακαλέση, ὅσο τὸ δυνατόν, στή ζωὴ δ-τι καλὸ ἔχει παραμεριστῆ και κινδυνεύει νὰ χαθῆ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ, ὅτι ἡ στροφή πρὸς τὴν συστηματικὴ λαογραφικὴ ἔρευνα σημειώνεται σὲ ὄλους τοὺς λαοὺς σὲ κρίσιμες κυρίως ἔθνικες στιγμές, σὰν μέσο ἔθνικῆς ἀναζωογόνησης· ὡς πάρομε μερικὰ παραδείγματα: οἱ Ναπολεόντειοι πόλεμοι και οἱ ἀναστατώσεις στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο ἔγιναν ἀφορμὴ ν' ἀφυπνισθῆ ἡ γερμανικὴ ἔθνικὴ ἰδέα. Γιὰ νὰ στηρίξουν και ἀναπτύξουν τὴν ἰδέα αὐτῆ, λόγιοι και ποιητὲς ἔρευνοῦν τὰ πολιτιστικὰ κατάλοιπα ποὺ κληροδότησε ἡ γερμανικὴ ἀρχαιότητα. Διακηρύσσουν, ὅτι ἡ πηγὴ κάθε πολιτιστικῆς ἐξέλιξης πρέπει ν' ἀναζητηθῆ στὰ δημιουργήματα τῆς ἀνώουμης μάζας, ποὺ ἐνσαρκώνει τὴν ἔθνικὴ ψυχὴ, τὸ ἔθνικὸ πνεῦμα. Μὲ πολλὴ δόση ρομαντισμοῦ ὑποστηρίζουν οἱ Γερμανοὶ ὅτι οἱ λαϊκὲς παραδόσεις, τὰ τραγούδια, οἱ μῦθοι, τὰ παραμῦθια, τὰ ἦθη και ἔθιμα, προέρχονται ἀπὸ δυνάμεις, ποὺ κατὰ μυστηριώδη τρόπο δροῦν μέσα στὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι στὰ λαϊκὰ τραγούδια ὁ Herder ἀκούει ν' ἀντηχοῦν οἱ φωνὲς τῶν λαῶν. Ὁ Goethe σὲ νεαρὴ ἡλικία ἐπιδίδεται, στὴν Ἀλσατία, στὴν συλλογὴ λαϊκῶν τραγουδιῶν ποὺ εἶναι ἐκφραστικὰ μέσα τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, καθὼς και στὴν ἀπόδοση ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν στὴ γερμανικὴ γλῶσσα. Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα οἱ ἀδελφοὶ Grimm καταγράφουν και μελετοῦν τὰ παραμῦθια· ὁ ἱστορικὸς και νομικὸς Justus Möser συλλέγει στὴ Βεστφαλία τὰ ἦθη και ἔθιμα τῶν χωρικῶν και μελετᾷ τὴν ἐπίδρασή τους στὴν διαμόρφωση τοῦ ἔθνικοῦ δικαίου.

Ἀκόμη χαρακτηριστικώτερο παράδειγμα τῆς στροφῆς πρὸς τὴν ἔρευνα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐθνότητος παρέχει ἡ Φινλανδία. Κάτω ἀπὸ τὴν κυριαχία τῆς Σουηδίας ὡς τὸ 1809 χρησιμοποιοῦν οἱ Φινλανδοὶ τὴν σουδικὴ γλῶσσα και φιλολογία. Ὑστερα ἀπὸ γενναῖο, ἀλλ' ἀτυχῆ ἀγῶνα τὸ 1809, ἡ χώρα προσαρτᾶται στὴ Ρωσσία. Ἡ ἀναστάτωση αὐτῆ και ἡ προσπάθεια ἐκρωσσιτισμοῦ ἀπὸ τὸν κατακτητὴ προκαλεῖ τὴν ἔθνικὴ ἀντίδραση, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν τάση νὰ χρησιμοποιήσουν οἱ Φινλανδοὶ ὡς ζωντανὸ ἐκφραστικὸ μέσο τὴν ἔθνικὴ τους γλῶσσα και νὰ γνωρίσουν τὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ ἰδιάζουν στὴν ἐθνότητά τους, ὅπως διαφαίνονται στὸν λαϊκὸ τους πολιτισμὸ. Ἐνθουσιώδης μύστης τῆς ἔθνικῆς ἰδέας ὁ γιατρός Elias Lönnrot συλλέγει δημοτικὰ τραγούδια, ποὺ συνήθως τραγουδοῦσαν οἱ λαϊκοὶ ἀοιδοί, οἱ ροῦνο—λάουλουγιατ, και ἀπαρτίζει ἔθνικὸ ἔπος, τὴν Kalewala (1). Ἄλλοι ἐπίσης ἐπιδίδονται στὴν συλλογὴ και δημοσίευση τραγουδιῶν και ἄλλων μνημείων τῆς λαϊκῆς φιλολογίας, ὅπως ὁ Salmenaineu, ποὺ δημοσίευσε σημαντικὴ συλλογὴ παραμυθιῶν και παραδόσεων. Ἔτσι ἀπαρτίσθηκε πλουσιώτατη συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν και ἄλλων μνημείων τοῦ λαϊκοῦ προφορικοῦ λόγου, και ἡ ὅλη λαογραφικὴ ἔρευνα ἔχει φτάσει στὴν χώρα ἐκείνη σὲ μεγάλη ὀριμότητα και ἀκμὴ.

Ἐθνικὰ ἐλατῆρια ἔχει στὴν ἀρχὴ της και ἡ ἔρευνα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ σὲ ἄλλους λαοὺς, και μάλιστα στοὺς γείτονές μας Γιουγκοσλάβους και Βουλγάρους.

Τοὺς ἴδιους δρόμους, παιδευτικοὺς και ἔθνικούς, ἀκολουθεῖ στὴν πρώτη της ἐμφάνιση ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα και στὴν χώρα μας, μὲ τὴν ἰδιάζουσα δμως μορφή ποὺ τῆς προσδίδει ἡ μακρὰ ἱστορία μας μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ πνευματικὴ και καλλιτεχνικὴ ζωὴ. Γιὰ τὴν γνώση τοῦ ἐνδόξου ἑλληνικοῦ

1. Λαογραφία 6,265, πρλ. Γ. Α. Μέγα, Ἡ σπουδὴ τῆς λαογραφίας, σκοπὸς και τὸ ἔργον αὐτῆς. Περιοδ. Πλάτων ἔτος Γ', τεύχος Α' (1951) σ. 12.

παρελθόντος διά μέσου τῶν ἐπιβιώσεων στήν ζωὴ τοῦ νεοελληνικοῦ λαοῦ ἐνδιαφέρονται ξένοι λόγιοι καὶ περιηγητὲς στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, καθὼς καὶ μερικοὶ Ἕλληνες λόγιοι, ποὺ προσέχουν καὶ σημειώνουν στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς φιλολογίας καὶ τῆς τέχνης. Τὴν ἀδιάσπαστη συνέχεια τοῦ ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ τοῦ λόγου διαπιστώνει ὁ σοφὸς πρῶτος ἐκδότης τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν Claude Fauriel στήν μοναδικὴ σὲ σκέψεις καὶ πρωτότυπες ἐπιστημονικὲς ἀναζητήσεις εἰσαγωγή του.

Μὲ τίς ἴδιες κατευθύνσεις γιὰ τὴν ἀπόδειξη τῆς συνέχειας στὴ ζωὴ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ μὲ ὅμοια ἐπιστημονικὴ μέθοδο ἐργάζονται Ἕλληνες καὶ ξένοι λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες, ποὺ μετὰ τὴ διατύπωση τῆς περίφημης θεωρίας τοῦ Fallmerayer καταπιάστηκαν μὲ λαογραφικὰ θέματα. Δὲν ἄργησαν ὅμως νὰ καταλάβουν, ὅτι ὁ σκοπὸς καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς λαογραφικῆς ἔρευνας δὲν εἶναι τόσο ἀπλὰ καὶ μονόπλευρα. Πέρα ἀπὸ τὴν ἐπισήμανση ἐπιβιώσεων στοιχείων στὴ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, μὲ σκοπὸ ν' ἀποδειχθῇ ἡ ἐθνικὴ συνέχεια, ὑπῆρχαν καὶ ἄλλα συναφῆ ἐπιστημονικὰ προβλήματα. Ἔπρεπε ν' ἀναζητηθῇ ἡ ἀρχὴ τῶν στοιχείων αὐτῶν καὶ νὰ μελετηθοῦν οἱ λόγοι τῆς ἐπιβίωσης καὶ ἡ σημασία τους στὴ σύγχρονη ζωὴ· νὰ διευκρινισθῇ ποιά ἀποτελοῦν οὐσιώδη συστατικὰ τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιζήσουν ὅσο τὸ δυνατόν μακρότερο χρόνο, γιὰ νὰ στηριχθῇ ἐπάνω σ' αὐτὰ ἡ νέα δημιουργία· νὰ καθορισθῇ ἐπίσης ποιὲς λαϊκὲς ἐκδηλώσεις, τυχόν λησμονημένες μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, εἶναι ἐθνικὴ ἀνάγκη ν' ἀναζητήσουν καὶ μὲ ποιοὺς τρόπους εἶναι δυνατὴ ἡ ἀναβίωσή τους. Ἐπὶ πλέον, ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα, ποὺ βρισκόταν σὲ ἄνοδο τὸν περασμένο αἰῶνα, ἄνοιγε νέους δρόμους γιὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τοὺς σκοποὺς ποὺ διαγράφονταν στὴ λαογραφικὴ μελέτη. Στὴν διεύρυνση αὐτῆ τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης συνετέλεσαν οἱ πολλὲς καὶ ἐμπεριστατωμένες ἀναζητήσεις γιὰ τὸ νόημα καὶ τὴν ἀποστολὴ τῆς λαογραφίας, ποὺ εἶχαν ἀρχίσει σὲ εὐρωπαϊκὲς χῶρες, καὶ προπάντων στὴν Γερμανία.

Ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας Νικόλαος Πολίτης μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ διαύγεια σκέψης καὶ τὴν εὐρυμῆθειά του, μνημένος ἀπὸ τὴν νεαρή του ἡλικία στὶς νέες μεθόδους καὶ κατευθύνσεις, ποὺ παίρνει ἡ λαογραφία σὲ διεθνή κλίμακα, ἐργάσθηκε μὲ τὴν ἀνάλογη συγκριτικὴ ἐπιστημονικὴ μέθοδο καὶ παρουσίασε ἔργο παγκόσμιας ἐπιβολῆς. Ἄξιοι διάδοχοι καὶ συνεχιστὲς τοῦ ἔργου του μελετοῦν λαογραφικὰ θέματα μὲ τὴν ἴδια ἐπιστημονικὴ μέθοδο καὶ μὲ ἀξιόλογη σὲ πολλὰ ἐπιτυχία· προσπάθεια καταβάλλεται ἀπὸ πολλοὺς, γιὰ νὰ ἐπιζήσουν παλιὲς λαϊκὲς ἐκδηλώσεις, ἀτόφυνες ἢ μὲ κάποιες προσαρμογὲς πρὸς τίς σύγχρονες ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς.

Ἔτσι, ἂν ἀνασκοπήσουμε στὶς γενικὲς τῆς γραμμῆς τὴν πορεία ποὺ ἀκολούθησε ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα, θὰ διαπιστώσουμε, ὅτι οἱ ἄξονες, οἱ κατευθυντήριες γραμμῆς, γύρω ἀπὸ τίς ὁποῖες κινήθηκε καὶ κινεῖται, εἶναι: Α) Ἡ διερεύνηση τῶν ἐπιβιώσεων παλαιῶν πολιτιστικῶν στοιχείων στὴ σύγχρονη ζωὴ τοῦ λαοῦ, σανδρασμένα καὶ μὲ τὴν προσπάθεια τῆς συντήρησης τῶν στοιχείων τούτων ἢ τῆς ἀναβίωσης ἄλλων, ποὺ ἔχουν λησμονηθῇ. Β) Τὸ παρὸν τοῦ λαοῦ, ἡ ζωντανὴ καὶ παλλόμενη λαϊκὴ ψυχὴ, ὅπως παρουσιάζεται μὲ τίς ποικίλες φάσεις τῆς καὶ τίς δραματικὲς, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐκδηλώσεις τῆς στὴν καθημερινὴ ζωὴ. Γ) Ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα, ποὺ συντελεῖ στὴ βαθύτερη κατανόηση τῆς προέλευσης τῶν λαογραφικῶν φαινομένων καὶ στὴν ἀξιολόγησή-τους.

Ἡ μελέτη τῶν ἐπιβιώσεων ἐπιβάλλεται, ὄχι ἀπὸ φανατικὸ ἐθνικισμὸ καὶ προγονοπληξία, ὅπως πρόχειρα θὰ μπορούσε νὰ εἰπῇ ἀστόχαστος ἐπι-

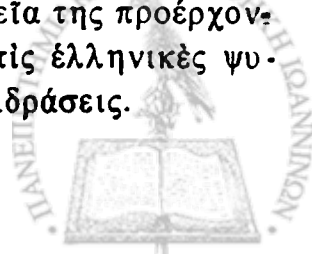

κριτής, αλλά για την ίδια την γνώση του εαυτού μας. Όσο βαθύτερα μελετάμε την παράδοση του τόπου μας, σε κάθε έκδηλωση της ζωής, όσο έρευνάμε τις ρίζες μας, τόσο καλύτερα αντικρύζουμε την ψυχική μας υπόσταση, βλέπουμε καθαρότερα ποιοι είμαστε, από ποῦ ἐρχόμαστε, ποιά πορεία μπορούμε και πρέπει να πάρουμε, ποῦ μπορούμε να φτιάσουμε. Είναι απαραίτητη ἡ έρευνα αὐτή, γιατί με τοὺς προγόνους μας είμαστε πάντα δεμένοι, είτε τὸ θέλουμε είτε ὄχι, ἔχουμε κληρονομήσει τὸν ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ τους κόσμον· καὶ εἶναι στερεὸς ὁ δεσμὸς αὐτὸς μετὰ τὰ περασμένα· προέρχεται ἀπὸ ἀνάγκη ὀργανική, ποῦ ἐπιβάλλει τὴν μετάγγιση μορφῶν ζωῆς ἀπὸ τὴν μιά γενεὰ στὴν ἄλλη. Ἔτσι ἐπιζῆ τὸ παρελθὸν μέσα στὸν παρὸν καὶ εἶναι αὐτὸ ἡ δύναμη, ποῦ συγκρατεῖ καὶ διαμορφώνει τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία καὶ χαράζει τὸ δρόμον ποῦ πρέπει νὰ πάρη. Χωρὶς τὴν παράδοση καὶ τὴν ἐπιβίωσή της εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξη κοινωνία μετὰ τὴν ἐκδηλώσεις ποῦ συνοπτικὰ ὀνομάζουμε πολιτισμὸ, τὴν γλῶσσα, τὴν φιλολογία, τὴν τέχνη, τὸ δίκαιο, τὴν ἐπιστήμη, τὴν θρησκεία.

Σε ποῖο σημεῖο ὅμως βρίσκεται ἡ σχετικὴ έρευνα στὴ χώρα μας καὶ ποιά προβλήματα ἀντιμετωπίζει; Γιὰ νὰ δώσουμε θετικὴ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα, πρέπει νὰ ἴδουμε τὴς διάφορες μορφές ποῦ παρουσιάζει τὸ θέμα.

Ἐπιβιώσεις ἔχουμε γενικὰ στὴν πνευματικὴ καὶ ὕλικὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ· ἂν θέλουμε εἰδικὰ νὰ προσδιορίσουμε τὴς πρῶτες, πρέπει νὰ τὴς χωρίσουμε σὲ ἐπιβιώσεις στὰ μνημεῖα τοῦ λόγου καὶ ἐπιβιώσεις στὰ μνημεῖα τῆς τέχνης. Ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς έρευνας στὴν πρώτη γραμμὴ ἔρχονται τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου. Κείμενα τραγουδιῶν, μύθων, παραμυθιῶν, παραδόσεων, παροιμιῶν, αἰνιγμάτων, ἔχουν σὲ μεγάλο ἀριθμὸ καταγραφῆ καὶ καταγράφονται ἀπὸ πολλοὺς συλλογεῖς λαογράφους. Πολλὰ ἔχουν γίνει κατὰ καιροὺς θέματα εἰδικῶν μελετῶν. Μεγάλῃ προσοχῇ δόθηκε κατὰ τὴν μελέτη τους στὴν μακρὰ παράδοση ποῦ χαρακτηρίζει τὸ περιεχόμενό τους καὶ τὴν μορφὴ τους. Ἦταν φυσικὸ σὲ χώρα σὰν τὴν δική μας, μετὰ μακροχρόνια καὶ πλούσια γραπτὴ καὶ προφορικὴ φιλολογικὴ παράδοση, νὰ ἔχη τὴν πρώτη θέση ἡ μελέτη κειμένων. Ἔτσι ἔγινε ἐντατικὴ ἐργασία γιὰ τὴν συλλογὴ λαϊκῶν κειμένων τοῦ προφορικοῦ λόγου. Πολλὴ σχετικὴ ὕλη ἔχει συγκεντρωθῆ στὰ Ἀρχεῖα, καὶ προπάντων στὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Μόνον ἡ συλλογὴ ὅμως δὲν ἀρκεῖ. Τὸ συγκεντρωμένο ὕλικὸ ἀποτελεῖ νεκρὸν σῶμα, ἂν δὲν μελετηθῆ καὶ δὲν ἀποδοθῆ στὸν ἑλληνικὸ λαὸ γιὰ τὴν κατάλληλη χρῆση. Προέρχεται ἀπὸ τὸν λαὸ καὶ πρέπει ν' ἀποδοθῆ στὸν λαὸ. Ὡς τώρα, ἀλήθεια, ἔχουν γίνει μεμονωμένες μελέτες, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ὕλικου περιμένει τὴν μελέτη καὶ τὴν ἀξιοποίησή του. Σὲ ἀξιόλογο σημεῖο ἔχει φθάσει ἡ μελέτη τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ μετὰ τὴς ἐργασίες τοῦ Πολίτη, τοῦ Κυριακίδη, τοῦ Ἀποστολάκη, τοῦ Gregoire, τοῦ Baud-Bovy καὶ πολλῶν ἄλλων ἐρευνητῶν.

Πρέπει ὅμως νὰ ὀμολογήσουμε ὅτι ἡ έρευνα τοῦ τραγουδιοῦ στὴν χώρα μας ἔχει τὸ μειονέκτημα τῆς μονομέρειας. Τραγούδι, καθὼς καὶ ἡ λέξη δηλώνει, σημαίνει, κατὰ κύριον λόγον, ἄσμα, μελωδία, καὶ ἡ ὀλοκληρωτικὴ έρευνά του ἀπαιτεῖ μελέτη τῆς μελωδίας καὶ τοῦ κειμένου. Προχωρημένη ἡ έρευνα τῶν κειμένων, σὲ κατάστασιν ὕποσιτισμοῦ ἢ μουσικολογικῆς έρευνας στὴν χώρα μας. Σποραδικές καὶ σπάνιες οἱ μουσικὲς μελέτες, μετὰ ἐρασιτεχνικὸ χαρακτήρα οἱ περισσότερες, δὲν κατορθώνουν νὰ μᾶς δείξουν ὅσο πρέπει τὸν χαρακτήρα τῆς ἐθνικῆς μας μουσικῆς, ποιά στοιχεῖα της προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ μας παράδοση καὶ ἀνταποκρίνονται στὴς ἑλληνικὲς ψυχικὲς διαθέσεις καὶ ποιά ἔχουν διαμορφωθῆ ἀπὸ ξένες ἐπιδράσεις.

Τους λείπει κατά μέγα μέρος ή έπιστημονική θεμελίωση, πού άπαιτεί μακροχρόνια ένασχόληση και θυσίες πολλές. Άναμφισβήτητο γεγονός είναι, ότι στην μουσική όλων των λαών υπήρξαν και υπάρχουν πάντοτε άλληλοεπιδράσεις. Άπλή έπικοινωνία είναι άρκετή να μεταδώσει μελωδίες από τον ένα λαό στον άλλο. Οί λαοί όλων των χωρών είναι σαν παιδιά πού εύκολα μιμούνται και μαθαίνουν ό,τι άκούνε. Έτσι, σε κανένα έθνος δέν θα μπορέσει κανείς να διαπιστώσει την ύπαρξη μελωδιών, πού ν' ανήκουν αποκλειστικά στο έθνος αυτό, χωρίς να έχουν έκδηλες ή άσθενείς όμοιότητες με τις μελωδίες άλλων λαών. Πάντοτε, έν τούτοις, υπάρχουν και μελωδίες με ιδιάζοντα χαρακτήρα, πού μπορούν να όνομασθούν έθνικές. Για να διακριθούν όμως και να προβληθούν χρειάζεται λεπτό και καλλιεργημένο μουσικό αίσθητήριο, άνεπηρέαστο από προκαταλήψεις, έξονυχιστική διερεύνηση των λεπτομερειών, κόπος και ύπομονή μεγάλη. Το δημοτικό τραγούδι της ήπειρωτικής Ελλάδας και των νησιών π.χ., όσο και αν παρουσιάζει μελωδικές όμοιότητες με τα τραγούδια άλλων βαλκανικών ή ανατολικών λαών, διατηρεί πάντοτε μελωδική χροιά και γνωρίσματα πού είναι μόνον έλληνικά. Τα γνωρίσματα αυτά, όχι, πάντοτε ευδιάκριτα, μόνον με την συστηματική μελέτη μπορούν να προσδιορισθούν, να έξαρθούν και να παραδοθούν στις νέες γενεές σαν πατροπαράδοτη κληρονομιά, επάνω στην όποία θα οίκοδομηθής και θα συνεχισθής ή έθνική μας μουσική. «Δέν υπάσχει άμφιβολία πως το δημοτικό μέλος, το τραγούδι των άνίδεων και των καλών άνθρώπων, ή μουσική παράδοση ενός λαού, θα είναι πάντα πολύτιμα και αναπλήρωτα για την άφειτηρία, το ξεκίνημα, στη διάπλαση της προσωπικής τεχνικής μας νέας έθνικής μουσικής γλώσσας» έγραψε ο άείμνηστος μουσικοσυνθέτης Μανώλης Καλομοίρης (1). Πρός την κατεύθυνση αυτή είναι άνεπαρκής ή έργασία πού έχει γίνει ως τώρα. Μετρημένοι στα δάχτυλα στην χώρα των Μουσών οί άνθρωποι με άρτια μουσικολογική κατάρτιση στον τομέα της λαϊκής μουσικής. Έχουμε αφήσει σχεδόν στην τύχη του ένα σοβαρώτατο έθνικό θέμα. Δεχόμεθα να εισδύουν στην μουσική μας ξένα στοιχεία πού δέν αντιπροσωπεύουν τον έθνικό μας χαρακτήρα.

Άπό την ιστορία είναι γνωστό, ότι οί Έλληνες επέδειξαν καταπληκτική ίκανότητα στο να επιλέγουν και να άφομοιώνουν, ότι καλύτερο εύρισκαν από την ξένη είσφορά, χωρίς ποτέ να ύποτάσσουν ή να χάνουν τις δικές τους δημιουργικές ίκανότητες και όταν άκόμη ήσαν ύποτελείς σε ξένους, κατάρθωναν να κρατούν την πνευματική και καλλιτεχνική ήγεσία, όπως συνέβη στα χρόνια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, και της τουρκοκρατίας άκόμη, για να αναφέρουμε δύο χαρακτηριστικές περιπτώσεις. Δέν γίνεται το ίδιο στην εποχή μας. Φαίνεται ότι τα ρεύματα των ξένων επιδράσεων είναι ισχυρά, και ή αντίσταση, πού άπορρέει από ένα έσωτερικό δυναμισμό, είναι χαλαρωμένη.

Το δημοτικό μας τραγούδι εκφράζει με άπαράμιλλη πραγματικά δύναμη, όπως ταιριάζει στην έλληνική φύση και την έλληνική ψυχή, τον πόνο και την γενναιότητα, την έθνική αντίσταση και την ύπερηφάνεια την χαρά και την λύπη, τον έρωτα και την στοργή. Άντι όμως να τραβήξει το δρόμο του, όπως διαγράφεται από τη μακρά του παράδοση, με προεξάρχουσα την γνήσια φυσιογνωμία του, κατά τρόπο πού να μή μπορούν να το παραμορφώσουν οί αναπόφευκτες ξένες επιδράσεις, παρουσιάζεται όσο πάει και πιο άδύνατο σε αντίσταση. Άπό το ένα μέρος ή είσβολή των ευρωπαϊκών με-

1. Ο Μανώλης Καλομοίρης και ο Κωστής Παλαμάς (Παλαμική Συμφωνία). Άνάτυπο από την έκδοση της Παλαμικής Συμφωνίας, Άθήνα, 1961, σ. 6.

λωδιών, πού κατακτᾶ ὀλοένα καὶ περισσότερο τὰ λαϊκὰ τραγούδια τῶν ἀστικῶν κέντρων, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ γεμᾶτες παθολογικὸ ἐρωτισμὸ μελωδίες τῆς Ἀνατολῆς, ἀσκοῦν παραμορφωτικὴ ἐπίδραση στὸ γνήσιο ἑλληνικὸ τραγούδι. Ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀναχαίτιση τῶν ξένων αὐτῶν εἰσβολῶν εἶναι μειωμένη. Μεμονωμένες διαμαρτυρίες ἀτόμων καὶ μουσικῶν συλλόγων μικρὴ βελτίωση ἐπέτυχαν, χωρὶς προσεκτικὴ ἐπιλογή καταγράφονται συχνὰ σὲ δίσκους ὡς ἑλληνικά, τραγούδια μὲ ἀμφίβολη μουσικὴ σύνθεση καὶ προέλευση καὶ μεταφέρονται καὶ σὲ ξένες χώρες ὡς ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς χώρας. Ἔτσι κατάντησε νὰ θεωροῦνται ἀπὸ πολλοὺς ὡς χαρακτηριστικὰ δείγματα ἑλληνικῆς μουσικῆς ὁ ἀμανὲς καὶ ἄλλες παντοειδεῖς μελωδίες, ξένες πρὸς τὸ ἔθνικὸ μουσικὸ μας κλίμα. Τὸ λυπηρότερο εἶναι ὅτι καὶ ραδιοφωνικὲς ἐκπομπὲς μέσα στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ σὲ ξένες χώρες, τροφοδοτοῦν κάποτε τὸ κοινὸ καὶ μὲ μελωδίες τοῦ εἴδους αὐτοῦ. Τὴν σημασία τοῦ πράγματος καταλαβαίνει κανεὶς σὲ ὅλη τῆς τὴν σοβαρότητα, ἂν ἀναλογισθῆ, ὅτι τὸ ραδιόφωνο ἔχει εἰσχωρήσει σήμερα καὶ στὴν τελευταία καλύβα τοῦ χωριοῦ.

Μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν πραγματικὴ κατάσταση τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς μουσικῆς, τὰ ἐγκώμια γιὰ τὴν μουσικὴ μας, πού ἀκούονται συνήθως ἀόριστα καὶ ἀνεύθυνα ἀπὸ πολλοὺς, εἶναι κενὰ καὶ χωρὶς ἀξία. Τὸ θέμα εἶναι ἔθνικὸ καὶ πρέπει ν' ἀποτελέσει σοβαρὴ μέριμνα τῆς Πολιτείας. Μόνο ἂν ξεκινήσουμε ἀπὸ τὴν ἑθνικὴ μας μουσικὴ παράδοση, θὰ μπορούμε νὰ παρουσιάσουμε δημιουργία μὲ ἀξίωση πρωτοτυπίας.

Ὅταν μιλάμε γιὰ ἑθνικὴ μουσικὴ παράδοση, δὲν ἐννοοῦμε, ὅτι πρέπει, σώνει καὶ καλά, νὰ μείνουμε ἀκλόνητα πιστοὶ στὶς μελωδίες πού ὑπῆρχαν στὸ παρελθόν, ἐδῶ καὶ 50 ἢ 100 χρόνια. Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνῃ, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ ἐπιθυμούσαμε. Οἱ ἐπιδράσεις καὶ ἡ ἐξέλιξη εἶναι ἀναπόφευκτα, ὅπως συμβαίνει ἄλλωστε καὶ σὲ κάθε ἐκδήλωση τῆς ζωῆς. Ἡ ἐξέλιξη ὅμως πρέπει νὰ βασίζεται στὸν ἰδιάζοντα ἑλληνικὸ μουσικὸ χαρακτήρα καὶ νὰ μὴν κυριαρχῆται καὶ καταπνίγεται ἀπὸ τὶς ξένες ἐπιδράσεις, εἴτε ἀπὸ τὴ Δύση μᾶς ἔρχονται, εἴτε ἀπὸ τὴν Ἀνατολή. Ἐξέλιξη σύμφωνα μὲ τὶς σύγχρονες μουσικὲς τάσεις, ἐγκατάλειψη ἴσως ὀρισμένων πρωτογονικῶν μελωδιῶν τοῦ παρελθόντος, ἀλλ' ὄχι ὀλοκληρωτικὴ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ μουσικὸ χρῶμα. Γιὰ νὰ μιλήσουμε πιὸ συγκεκριμένα, ἄς πάρουμε ἓνα παράδειγμα. Τὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς σημερινῆς Αὐστρίας καὶ Γερμανίας δὲν ἔχει πλέον τὴν καθαρὴ λαϊκὴ μορφή τοῦ τραγουδιοῦ τῆς ἐξοχῆς καὶ τοῦ χωριοῦ, πού εἶχε πρὶν χρόνια· ἔχει ἐκδηλῆ τὴν ἐπίδραση ἀπὸ τὶς ἀτομικὲς συνθέσεις τῶν μουσικῶν· δὲν παύει, ἐν τούτοις, νὰ ἔχῃ τὸν ἰδιάζοντα ἑθνικὸ χαρακτήρα. Μὲ τὸ πρῶτο ἄκουσμα καταλαβεῖν κανεὶς, ὅτι εἶναι αὐστριακὸ ἢ γερμανικὸ. Μιὰ τέτοια ἐξέλιξη πρέπει νὰ τὴν περιμένουμε καὶ στὸ δικὸ μας δημοτικὸ τραγούδι, καὶ τὴν βλέπουμε σὲ μερικὲς ἀξιόλογες συνθέσεις Ἑλλήνων μουσουργῶν, πού ἔχουν γιὰ βάση τὴν ἑθνικὴ μας παράδοση· μοιραῖα τὸ τραγούδι θὰ ὑποστῆ τὴν ἐπίδραση ἀπὸ τὶς προσωπικὲς δημιουργίες καὶ ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ ξένων μελωδιῶν· τὸ κακὸ θὰ εἶναι ἂν καταπνιγῆ ἀπὸ αὐτὲς καὶ χάσῃ κάθε ἑθνικὸ γνῶρισμα. Ὁ κίνδυνος θ' ἀποφευχθῆ, ἂν τὸ προσέξουμε ὅπως τοῦ πρέπει, ἂν διδαχθῆ στὸ σχολεῖο, ἂν δὲν ἐξακολουθήσῃ ν' ἀγνοῖται σχεδὸν ἐντελῶς ἀπὸ τὰ ἐπίσημα προγράμματα διδασκαλίας στὰ Πανεπιστήμια. Νομίζω, ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς ἑθνικῆς μουσικῆς ἀπὸ πανεπιστημιακὴ ἔδρα, καὶ τὴν σπουδὴ τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς μουσικῆς θὰ προαγάγῃ, καὶ τοὺς φιλολόγους, πού ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μέτρα καὶ ρυθμούς, πολὺ θὰ ὠφελήσῃ. Οἱ δυνάμεις γιὰ μιὰ τέτοια

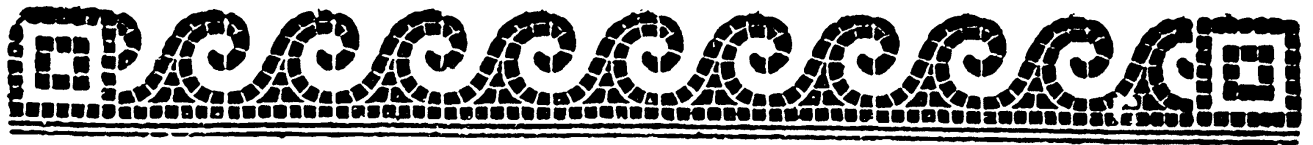
διδασκαλία δὲν μᾶς λείπουν. Ἀπόδειξις ὁ Ἕλληνας μουσικὸς Θρασύβουλος Γεωργιάδης, ποὺ τὴν μουσικολογία διδάσκει, δυστυχῶς, σὲ ξένο πανεπιστήμιο. Μὲ τὴν ἴδρυση μουσικολογικῆς ἔδρας θὰ ὑπάρξῃ ὑπεύθυνη γνώμη καὶ ἐμπεριστατωμένη μουσικὴ διερεύνηση γιὰ τὴν παράδοση καὶ τὴν πορεία τῆς ἐθνικῆς μας μουσικῆς, γιὰ τὶς διαφορὰς τῆς ἀπὸ τὴ μουσικὴ ἄλλων λαῶν.

«Ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσικῆ». Ἐγραφε ὁ Ἴων Δραγούμης (1), «μπορεῖς νὰ προβλέψῃς πῶς θὰ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ μουσικῆ... καὶ τὰ λαλούμενα ὅσα βρίσκονται ὁ τεχνίτης μουσικὸς θὰ τὰ σπουδάσῃ· τὴ λύρα μὲ τὸ δοξάρι, τὸ μπουζούκι, τὸ ζουρνά, τὸ νταούλι, τὴν κιθάρα, τὸ λαούτο, τὴ γκάϊδα, τὴ φλογέρα, καὶ θὰ ταιριάσῃ μ' αὐτά, διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν δυτικὴ, τὴν ἑλληνικὴ ἐνορχήστρωση». Αὐτὲς τὶς σκέψεις καὶ τὶς προβλέψεις ἔκανε ὁ μέγας Ἕλληνας δραματιστὴς πρὶν ἀπὸ 50 χρόνια περίπου, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ σωστὸς δρόμος, ποὺ πρέπει ν' ἀκολουθήσουμε, ἂν πραγματικὰ αἰσθανώμεθα τὸν ἑαυτὸ μας ὡς ἔθνος μὲ μακρὰ παράδοση καὶ δημιουργία, καὶ ἂν θέλουμε μὲ τὴ δική μας προσφορὰ νὰ δείξουμε τὴν παρουσία μας μέσα στὴν πλημμυρίδα καὶ τὸ ἀνακάτωμα τῶν σημερινῶν ἔθνῶν. Τὸ ν' ἀπομιμούμεθα ξένους καὶ κακόζηλους μουσικοὺς σκοποὺς δὲν ἀποτελεῖ δημιουργία, οὔτε προσφορὰ στὸ μεγάλο οἰκοδόμημα τοῦ παγκόσμιου πολιτισμοῦ.

(Συνεχίζεται)

1. Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. (1913), Β' ἔκδοσις, Ἀθήνα, 1927, σ. 219, 223.

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

**Δ Η Μ Ο Τ Ι Κ Α
ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ***

(ΑΝΕΚΔΟΤΑ)

ΒΡΑΒΕΙΟΝ "ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΩΝ,, (1926)

136

ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΜΕΝΗΣ

Τώρα τὸ πρωτὶ
τώρα κοντὰ νὰ φέξει
πέρασ' ἕνας νιὸς
καβάλα στ' ἄλογό του
καὶ μὲ γέλασε
μοῦειπε πῶς θὰ μὲ πάρει
καὶ μὲ φίλησε
στά μάτια καὶ στά φρύδια
καὶ στὸ μάγουλο
ποῦειχα τὸ κοκκινάδι
καὶ μοῦ τῶκοψε.

137

ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΙΣΜΕΝΗ ΣΟΥ ΠΟΔΙΑ

Στὴν κεντισμένη σου ποδιά—ΜΩΡ' ΒΛΑΧΑ—
—ΜΩΡ' ΒΛΑΧΑ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΑ ΚΙ' ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΑ—

Στὴν κεντισμένη σου ποδιά
λαλοῦν ἀηδόνια καὶ πουλιά.
Στὴν κεντισμένη σου ποδιά
νὰ ξενοχτήσω μιὰ βραδιά.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 898.

Στά κατσάρα σου τὰ μαλλιά
λαλοῦν ἀηδόνια καὶ πουλιά,
Στὴν κεντισμένη σου ποδιά
παίζουν μαχαίρια καὶ σπαθιά
καὶ στά χρυσά σου γόνατα
λυγοῦρες καὶ καμώματα

138

ΤΗΣ ΠΕΡΔΙΚΑΣ

—Ποῦησουν πέ — ΜΩΡΗ ΠΕ — ρδικα
— ΠΟΥΗΣΟΥΝ ΠΕΡΔΙΚΑ — γραμμένη
— ΠΟΥΗΣΟΥΝ ΠΕΡΔΙΚΑ ΓΡΑΜΜΕΝΗ —
κι' ἦρθες τὸ πρωὶ βρεμένη

—Ποῦησουν πέρδικα γραμμένη
κι' ἦρθες τὸ πρωὶ βρεμένη
— Ἡμουνα πέρα στά πλάγια
στὶς δροσιές καὶ στά χορτάρια
— Τ' ἔτρωγες πέρα στά πλάγια
στὶς δροσιές καὶ στά χορτάρια
— Ἐτρωγα τὸ Μάη τριφύλλι
καὶ τὸν Αὔγουστο σταφύλι.

139

ΚΟΡΗ ΓΙΑΝΝΙΩΤΟΠΟΥΛΑ

— Κόρη Γιαννιωτοπούλα, μωρὴ ντελὴ ρωμιὰ
ἔβγα στὸ παραθύρι κι' ἀπόλα τὰ μαλλιά
Δυὸ λόγια νὰ σοῦ κρίνω καὶ τρίγια νὰ σοῦ εἶπω
Τὸν ἄντραν ὅπου πήρες ἔμισογέρασε,
"Αἴψο' αὐτὸ τὸ γέρο καὶ πάρ' ἐμὲ τὸ νιὸ
— Καὶ πῶς νὰ τὸν ἀφήσω αὐτὸν τὸ γέροντα
Αὐτὸς μικρὴ μὲ πήρε καὶ μὲ κουνάρησε,
Μὲ πότισε μὲ μόσχο, μὲ ζαχαρόθρεψε.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑ

— Παπαδοπούλα του παπα
 ποιόν αγαπᾶς καλλίτερα
 — τὸν ἄντρα μου τὸν ἀγαπῶ
 τὸ φίλο μου τὸν καρτερῶ.
 Τ' ἄντρός μου βράζω τραχανά
 τοῦ φίλου μου τυρί κι' αὐγά
 τ' ἄντρός μου στρώνω στρώματα
 τοῦ φίλου μου παπλώματα.
 "Ἄντρας νά πάει στὴν ἐκκλησιά
 κι' ὁ φίλος μου στὴν ἀγκαλιά.
 "Ἄντρας νά γένει μάρμαρο
 κι' ὁ φίλος μου τραντάφυλλο
 γιὰ νά πατῶ στὸ μάρμαρο
 νά φτάνω τὸ τραντάφυλλο.

ΤΗΣ ΜΑΡΙΓΩΣ

Μιά φορά ἦμουν πουλί
 καὶ ἀγάπαγα πολὺ
 — ΓΥΙΕ Μ' — πουλί καὶ κελαηδοῦσα
 στὰ κλαράκια περπατοῦσα.
 Τώρα μοῦ κόψαν τὰ φτερά
 δὲν ἔχω πιά τὴ λευτεριά.
 — ΓΥΙΕ Μ' — καὶ πάω μπουσουλώντας
 στὴν ἀγάπη μου γλεντώντας.
 Σὰν πέρν' ἐν ἔρημο στρατι
 πᾶν τὰ ματάκια μου βροχή.
 — ΓΥΙΕ Μ' — στρατι καὶ μονοπάτι
 βάσανα πῶχ' ἢ γὰγάπη.
 Τὸ μονοπάτι μ' ἔβγαλε
 στὴν κόρη ποῦ μὲ γλένταγε
 καὶ τοὺς γειτόνους ἐρωτῶ:
 — Μὴν εἶδαταν τὴ Μαριγώ
 — Μέσα εἶναι καὶ γυφαίνει
 γέρους καὶ παιδιὰ μαραίνει.
 Μαζώνω πέτρες στὴν ποδιά
 — ποῦεσαι ν' ἀγάπη μου γλυκειά —
 Τίς πετῶ στὰ κεραμίδια
 οὔτε μάτια οὔτε φρύδια.

142

ΞΕΝΟΣ ΗΜΟΥΝ ΚΙ ΗΡΘΑ ΤΩΡΑ

- Ξένος ἤμουν κι' ἦρθα τώρα
 ἀπὸ τὴν καινούργια χώρα.
 Ὅλα τὰ κορίτσια τᾶειδα
 μὲ τὰ γέλια μὲ τὰ χაίδια.
 Μιά κοκκινοφορεμένη
 μῶχει τὴν καρδιά καμμένη
- Στὸ χορὸ ν ὅπου χορεύει
 σύρε πιάσ' τὴ ἀπὸ τὸ χέρι
 Κι' ἂν τὴ δεῖς ποῦ κοκκινίσει
 πὲς πὼς θέλ' νά σ' ἀγαπήσει,
 κι' ἂν τί δεῖς ποῦ πάρει πέτρα
 παρ' τὰ ροῦχα καὶ σκαπέτα.

143

ΚΟΡΗ ΠΟΥΕΙΣΑΙ ΣΤΟΝ ΑΡΓΑΛΕΙΟ

- Κόρη — ΜΩΡΕ ΚΟΡΗ
 — ΝΗ — ποῦεσαι στὸν ἀργαλειό,
 Ποῦ γύφαινεῖς καὶ κρουσταίνεις
 — ΚΑΙ ΔΕ ΜΠΕΓΕΝΤΑΣ ΝΑ ΚΡΑΙΝΕΙΣ —

Κόρη ποῦεσαι στὸν ἀργαλειό,
 ποῦ γύφαινεῖς καὶ κρουσταίνεις,
 πῶχεις τὸν ἀργαλειὸ χρυσὸ
 καὶ τὸ φιλτεσένιο χτένι,
 νά σοῦ χαλάσ' ὁ ἀργαλειὸς
 νά σοῦ τσακισθεῖ τὸ χτένι,
 νά σοῦ κοποῦν τὰ ράμματα
 γιὰ νά κάθεσαι νά δένεις.

Περὶ Χασιώτη VI.

144

ΝΥΣΤΑΖΩ ΝΥΣΤΑΖΩ

- Νυστάζω νυστάζω καὶ ποιὸς θὰ πάει στὸ μύλο
 — Κοιμήσου κορασιά μου καὶ πάω ἐγὼ στὸ μύλο
 — Νυστάζω νυστάζω καὶ ποιὸς θὰ μοῦ τ' ἀλέσει
 — Κοιμήσου κορασιά μου κι' ἐγὼ θὰ σοῦ τ' ἀλέσω

- Νυστάζω νυστάζω και ποιός θά μου φορτώσει
- Κοιμήσου κορασιά μου κι' έγώ θά σου φορτώσω.
- Νυστάζω νυστάζω και ποιός θά ξεφορτώσει
- Κοιμήσου κορασιά μου κι' έγώ θά ξεφορτώσω,

145

ΠΕΣ ΜΟΥ ΚΟΡΗ ΠΟΥ ΚΟΙΜΑΣΑΙ

- Πές μου κόρη που κοιμάσαι
- Κι' από μένα μή φοβάσαι
- Δέ σου λέγω που κοιμάμαι
- Τ' είμαι κόρη και φοβάμαι

146

ΨΕΣ ΕΙΔΑ ΣΤΟ ΕΪΝΕΡΟ ΜΟΥ

- Ψές είδα στο εΐνερό μου
- μαύρα μάτια στο πλευρό μου
- και ξυπνώ και δέν τά βρήσκω
- μέ τά ρούχα μου μαλλώνω
- Τά ξεσκιά και τά μπαλώνω
- ρούχα μου και πάλε ρούχα
- Που ν' τά μαύρα μάτια πουχα.

147

ΠΑΠΑΣ ΒΑΡΕΙ ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΡΑ

- Παπάς βαρεί τά σήμαντρα,
- δέ σ' είχα χτές και σήμερα.
- Τά μαλλιά σου ρούσα ρούσα
- μούφεραν φωτιά κι' άγκούσα.
- Στόν κρουσταλένιο σου λαιμό
- κάν' ό παπάς τόν άγιασμό
- Τά μαλλιά σου κι' ό λαιμός σου
- μ' έβαλαν στόν όρισμό σου
- Στά κατσαρά σου τά μαλλιά
- λαλοϋν άηδόνια και πουλιά
- Τά μαλλιά σου τέλι τέλι
- κι' ή καρδιά μου έσένα θέλει
- Τά κατσαρά σου τά μαλλιά
- μέ βάλανε στη γή βαθιά.

Γιὰ τ' ἑσένα εἶν' ἐτοῦτα
τὰ βιολιά καί τὰ λαοῦτα
Τὰ κατσαρά σου Ρήνα μου
μὲ ρίξανε στὸ μνήμα μου
εἶχα μάνα καί πατέρα,
καί μοῦ δῶσαν τὸν ἀέρα.
Γιὰ σένα μπαζαρκάνα μου
ἀρνήθηκα τὴ μάνα μου.

148

ΚΑΙ ΤΙ ΤΟΝ ΕΧΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΠΑ

— Καί τί τὸν ἔχεις τὸν παπα πού κάθεσαι κοντά του
— Τὸν ἔχει ἡ μάνα μ' ἀδερφό κι' ἐγὼ τὸν ἔχω μπάρμπα
Ἐμένα ἡ μάνα μ' ἔστειλε νὰ μάσω μανουσάκια
Καί πῆγα καί τὰ μάζεψα καί τᾶκαμα ματσάκια.

149

ΕΚΑΝΑ ΠΩΣ ΕΚΑΝΑ

Ἔκανα πῶς ἔκανα — ΩΡ' ΜΑΝΑ —

Ἔκανα πῶς ἔκανα
Κι' ἔπιασα μιὰ πέρδικα
καί τὴ βάνω στὸ κλουβί
νὰ λαλεῖ κάθε πρωτὶ
νὰ ξυπνάει τὰ νιόγαμπρα
γιὰ νὰ πᾶν στὴν ἐκκλησιά
ν' ἀσπασθοῦν τὴν Παναγιὰ

150

ΟΛΗ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ

Ἄολη τὴν ἡμέρα
καί τὸ βράδι βράδι
μ' ἔπιασε σκοτάδι.
Τὸν ἥλιο μαλλώνω
— Στάσου ἥλιε στάσου
στάσου κομματάκι
ν' ἀποσεργιανῆσω
τὸ περιβολάκι,

νᾶβρω μαυρομάτες
 και καγκελοφρύδες.
 "Άλλες με τὰ μάτια
 μ' ἔκαμαν κομμάτια
 κι' ἄλλες με τὰ φρύδια
 μ' ἔκαμαν κοψίδια,
 κι' ἐγὼ με τὸ στόμα
 Τ'ς ἔρριξα στὸ στῶμα.

151

ΣΤΗΣ ΜΑΝΤΖΟΥΡΑΝΑΣ ΤΟΝ ΑΝΘΟ

(χορὸς τσάμικος)

Στῆς μαντζουράνας τὸν ἀνθὸ
 γύρισα ν' ἀποκοιμηθῶ,
 λίγον ὕπνο νὰ πάρω
 τὴν ἀγάπη μου γιὰ νᾶβρω.
 Εἴνορο εἶδα στὸν ὕπνο μου,
 εἴνορο και στὸ ξύπνιο μου,
 εἴνορο στὴ φαντασιά μου
 γειὰ σ' ἀγάπη μου γλυκειά μου.
 Παντρεύετ' ἡ ἀγάπη μου
 και παίρει τὸν ὀχτρό μου
 στὸ γινάτι τὸ δικό μου.

152

ΛΗΜΜΟΝΑΚΙ ΜΥΡΟΥΔΑΤΟ

—Λημμονάκι μυρουδάτο
 κι' ἀπὸ περιβόλι ἀφράτο
 μὴν παραμυρίζεις τόσο
 και με κάμεις και νυχτώσω.
 —Κι' ἂν νυχτώσεις παλληκάρι
 κάτσε νᾶβγει τὸ φεγγάρι
 νὰ σὲ ἰδῶ νὰ σὲ γνωρίσω
 γιὰ νὰ μὴ σ' ἀλησμονήσω.

153

ΠΕΡΔΙΚΑ ΠΟΥΕΙΣΑΙ ΣΤΗ ΦΤΕΡΗ

Πέρδικα ποῦειςαι στὴ φτέρη
 ποιὸν νὰ στείλω νὰ σὲ φέρει
 στέλλω τὸ ἕνα, στέλλω τᾶλλο.

στέλλω τὸ χηλιδονάκι
 πούειναι γρήγορο πουλάκι
 —Σύρε Γιώρη νὰ τὴν πάρεις
 —Δέν ἀδειάζω καπετᾶνε
 θὰ λά πάω νὰ πολεμήσω
 κάτου μέσ' στὴν ἄγιο— Μαύρα
 πούειναι τὰ σταφύλια μαύρα.

154

ΩΡ' ΜΗΛΙΕΣ ΜΗΛΙΤΣΕΣ ΜΟΥ

Ὁρ' μηλιές μηλίτσες μου
 καὶ τρανταφυλίτσες μου
 Ὁρ' δομάστε τ' ἄνθια σας
 καὶ τὰ λουλουδάκια σας
 νὰ ντυθῶ ν' ἀρματωθῶ
 στὸ χορὸ νὰ κατηβῶ
 νὰ μαράνω τρεῖς καὶ δυό,
 τρεῖς καὶ δυό καὶ δώδεκα
 καὶ τσῆ χήρας τὸν ὑγιὸ
 ποὺ τὸν ἔχει μοναχὸ
 μοναχὸ στὰ γράμματα
 καὶ στὰ κοντιλιάσματα

155

ΣΤΟΥ ΠΑΠΑ ΤΗΝ ΚΡΕΒΑΤΙΝΑ

Στοῦ παπᾶ — ΓΚΡΙΤΣΙΡ — ΓΚΡΙΤΣΙΡ —
 — ΣΤΟΥ ΠΑΠΑ — τὴν κρεβατίνα.
 — ΣΤΟΥ ΠΑΠΑ ΤΗΝ ΚΡΕΒΑΤΙΝΑ
 κρέμεται μιὰ προβατίνα

Στοῦ παπᾶ τὴν κρεβατίνα
 κρέμεται μιὰ προβατίνα.
 Νᾶχα ἐγὼ τὴν προβατίνα.
 κι' ὁ παπᾶς τὴν κρεβατίνα.

Στοῦ παπᾶ τὴν πορτοπούλα
 κάθεται παπαδοπούλα.
 Νᾶχα τὴν παπαδοπούλα
 κι' ὁ παπᾶς τὴν πορτοπούλα

Στοῦ παπᾶ τὰ παραθύρια
 κάθονται δυὸ μαῦρα φρύδια.

Νάχα ἐγὼ τὰ μαῦρα φρύδια
κι' ὁ παπᾶς τὰ παραθύρια

Στοῦ παπα τὰ μπαλκονάκια
κάθονται δυὸ μαῦρα μάτια,
Νάχα ἐγὼ τὰ μαῦρα μάτια
κι' ὁ παπᾶς τὰ μπαλκονάκια.

156

ΣΚΙΖΩ—ΡΙΖΩ—ΤΟ ΛΕΗΜΟΝΙ

Σκίζω Ρί—ΜΩΡΗ ΠΑΝΑΓΙΩ—
ΣΚΙΖΩ ΡΙ—ζω τὸ λεημόνι

Σκίζω ρίζω τὸ λεημόνι
βρίσκω τὴν πανάγιω μέσα
πῶπλεχε χρυσὸ γαϊτάνι
—Τὶ τὸ θέλεις τὸ γαϊτάνι
—Νὰ τὸ βάλω στὸ τουμάνι
—"Αἰντε μωρ' Πανάγιω
καὶ Παναγιοπούλα,
ἄιντε μας στὴ βρύση
καὶ στὸ κυπαρίσι
νὰ ἴδεις τὰ λουλούδια
νὰ ἴδεις τὰ καλούδια
νὰ ἴδεις καὶ τῆς πόλης
τὰ παλληκαρούδια.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚ. ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ - ΘΑΛΑΣΣΑ*

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Γ') Όνοματολογία τῶν ψαριῶν καὶ τῶν θαλασσινῶν φυτῶν κλπ.

Λάμπαινα (ή). Πετρόψαρο μὲ φύλλες ἀπὸ καφέ σὲ φόντο ἀπὸ καφέ πάλι σὲ ἀποχρώσεις. Τὸ κορμί της εἶναι λίγο πατημένο ἀπὸ τὰ πλάγια. Τὸ στόμα της εἶναι σχετικὰ μικρὸ καὶ ὅπως ἀνοίγει καὶ φαίνονται τὰ πεταγμένα ἔξω δόντια της καὶ τὰ τραβηγμένα χεῖλια της φαίνεται σὰν νὰ γελᾷ. Δὲν εἶναι πιὸ μεγάλη ἀπὸ 10—15 πόντους ἀλλὰ εἶναι νόστιμη ὅπως ὅλα τὰ πετρόψαρα.

Λαμπούρδα (ή). Γίνεται γύρω στὶς 3—4 ὀκάδες. Ἔχει χροῶμα μελανὶ καὶ ψαλλιδωτὴ οὐρά. Τὸ κεφάλι της εἶναι στρογγυλωπὸ καὶ δὲν ἔχει δόντια ἐνῶ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ αἰμοχαρῆ ἀγριόψαρα.

Λάσπης (τῆς) ψάρια. — Καὶ λασπόψαρα. Τὰ ψάρια πού ζοῦν, τρέφονται κινουῦνται καὶ πολλαπλασιάζονται στὴ λάσπη. Τέτοια εἶναι ὅλες οἱ παστανάκες, οἱ δρόγγοι, οἱ χωματίδες. Εἶναι σπόρκα ψάρια, τρίτης κατηγορίας, ἀλλὰ τὰ βγάνουν ἀσπροπρόσωπα τὰ μπαρμπούνια πού εἶναι κ' αὐτὰ λασπόψαρα.

Λαυράκι (τὸ) = Ἀγριόψαρο. Ἔχει χοντρὸ κορμί, μοιάζει κάπως μὲ κέφαλο ἀλλὰ ἔχει τεράστιο στόμα μὲ μεγάλα δόντια καὶ μάτια, χροῶμα ἀσημένιο πρὸς τὸ μολυβὶ καὶ σκοῦρο στὴ ράχη καὶ μιὰ σκούρα γραμμὴ ἀπὸ τ' αὐτὰ μέχρι τὴν οὐρά. Μάστιγα γιὰ τὰ ρουκλιὰ τοὺς σαργοὺς καὶ τὰλλα μικρὰ ψάρια. Εἶναι ὑπουλο. Κρούβεται στὰ πιὸ ἀτίθιμα μέρη καὶ ἐπιτίθεται ἀστραπιαῖα σὰν δολοφόνος πού εἶναι χτυπῶντας τὴν οὐρά του καὶ κάνοντας παφλασμοὺς ὅταν ἐκδηλώσῃ τὴν ἐπίθεσί του. Δὲν εἶναι ἐκλεκτικὸ στὸ φαγητό του. Τρώει ὅ,τι γνᾶναι, ἀκόμη καὶ βρώμικα, γι' αὐτὸ οἱ ψα-

ράδες πού τὰ ψαρεύουν μὲ πεταχτάρι δολώνουν βρώμικες σαρδέλλες, ρέγγες καὶ σουπιές. Πολλοὶ τὸ συχαινοῦνται γιὰτι ξέρουν τὴν ἀδυναμία του στὰ βρώμικα ποντίκια καὶ σὲ ὅ,τι βρώμικο κατεβάζουν τὰ ποτάμια.

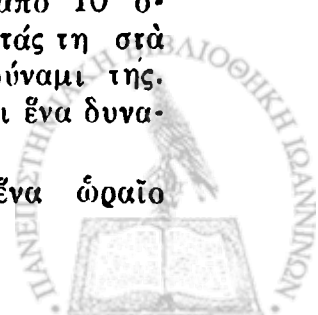
Λεβιδόχορτο (τὸ) = Καφεπράσινο χορταράκι πού βγαίνει στὴν ἀκροθαλασσιά. Τὸ χρησιμοποιοῦν γι' αὐτοὺς πού ἔχουν λεβίδες (ἐλμινθες) καὶ εἶναι πολὺ ἀποτελεσματικὸ.

Λεθρίνι (τὸ) = Χρυσοκόκκινο (ἐρυθρίνος) ψάρι τοῦ πάτου πού συχνάει σὲ λάσπη, δρογάνα καὶ συνήθως σὲ μεγάλα βάθη. Ἔχει πολὺ μεγάλο λεφάλι καὶ δυσανάλογα μεγάλα μάτια. Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ νόστιμα ψάρια. Ψαρεύεται στὰ σιάνο καὶ μὲ ἀνεμότρατες. Ὅταν τὸ βγάξῃς ἀπὸ τὸ νερὸ ἀφήνει ἕναν ἦχο σὰν χαχαρητὸ καὶ λένε οἱ ψασάδες μας ὅτι... γελᾷ ἀπὸ τὴ χαρά του. Γιὰ τὸ κεφάλι του λένε ὅτι «δὲν τὸ τρώνε οἱ γάτες γιὰτι τὸ τρώνε οἱ ἀνθρώπο» τόσο κρεατωμένο εἶναι.

Λέτσα (ή) = Ἀγριόψαρο μὲ μολυβὶ χροῶμα, πατημένο πολὺ ἀπὸ τὰ πλάγια κορμί, οὐρά ὅμοια μὲ πολὺ ἀνοικμένο ψαλλιδι, κεφάλι χοντρὸ καὶ μυτερό, μάτι ἀποκρουστικὸ σὰν φειδιοῦ καὶ μεγάλα σκυλόδοντα καὶ δόντια. Ὀνομασίη εἶναι ἡ ταχύτητα καὶ ἐπιθετικότητά της. Πολλὲς φορές ἀπὸ τὸ πείσμα πού κυνηγᾷ διάφορα ψάρια καὶ ἰδίους κέφαλους, δὲν βλέπει μπροστά της καὶ μ' ἕνα πήδημα βρίσκειται ἔξω στὴ στεριά. Γίνεται πίνω ἀπὸ 10 ὀκάδες καμμιά φορὰ καὶ πιάνοντάς τη στὰ χέρια μισοζώντανη βλέπεις τὴ δύναμι της. Σοῦ φαίνεται σὰν νὰ ἀναδεύεται ἕνα δυνατὸ ἐλατήριο στὰ χέρια σου.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 834.

Λουλουδόχορτο (τὸ) ἕνα ὄραϊο

μπλὲ χορταράκι πού τὸ χρώμα του τὸ κάνει νὰ μοιάζει μὲ βιολέττα, γι' αὐτὸ τὸ λένε μανουσάκι (ἀγριοβιολέττα) τῆς θάλασσας.

Λοῦφα (ἦ)—ἄλλο ὄνομα τοῦ βουταλιδιοῦ (βλ. λέξι).

Μαυριάκι (τό). Εἶδος κέφαλου μὲ πιὸ σκούρα ράχη καὶ φαρδεῖες γραμμὲς στὸ κορμὶ καὶ λίγα ἀλλὰ μεγάλα καὶ χοντρὰ λέπια. Τὸ κεφάλι του ἔρχεται λίγο πιὸ μακρουλὸ ἀπὸ τοῦ κέφαλου.

Μελανοῦρι (τό). Ζῆ κοντὰ σὲ βραχίονες ἀκρογιαλιῆς κατὰ κοπόδια. Ἔχει σχῆμα σαργοῦ ἀλλὰ πιὸ αὐγοειδὲς ἕως τὸ κοιτᾶς ἀπὸ τὰ πλάγια, μὲ μεγάλο μάτι, ἀσημένια κοιλιά πρὸς τὸ μολυβί, σκούρα ράχη καὶ ἓνα πλατὺ μαῦρο δαχτυλίδι στὸ κορμὶ ἐκεῖ πού ἀρχίζει ἡ οὐρά του. Ψαρεύεται σὲ θολοῦρα μὲ καλαμίδι καὶ τὶς ἡσυχες νύχτες τοῦ καλοκαιριοῦ μὲ φεγγάρι στὸν ἀφρὸ μὲ μελανουροπαράγαδα ἢ πολὺ ψιλὲς πετονιὲς χωρὶς καθόλου βαρίδι ἔτσι πού νὰ τὶς παρασύρη τὸ ρέμμα. Οἱ ὁμορφες μελαχροινὲς γυναῖκες λέγονται μελανούρια.

Μενίδα (ἦ). Ὑπογάλαξο ψαράκι τοῦ ἀφροῦ, λίγο μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ μαρίδα καὶ μὲ μεγάλη κοιλιά. Χρονιὲς—χρονιὲς πῆγει ἡ θάλασσα ἀπὸ τὴ μενίδα ἔτσι πού δὲν ἔχουν ποῦ νὰ τὴ βάλουν οἱ τράτες καὶ τὰ μπραγάνια χάνεται σὰν νὰ ἔξαφανίστηκε ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Μηλοκόπι (τό). Μοιάζει πολὺ μὲ τὸ σκιδό, ἀλλὰ γίνεται πολὺ μεγάλο 10—15 ὀκάδες.

Μόκος (ὀ). (1) γόνος τῆς σαρδέλλας ἀλλὰ καὶ ἄλλων ψαριῶν πού ζῆ κατὰ κοπάδια τὶς περισσότερες φορὲς ἀκίνητος σὲ ἡσυχα νερά. Γι' αὐτὸ λένε «κάνε μόκο» δηλαδή μὴ μιλάς, ἐνῶ φυσικὰ δὲν εἶναι ὁ μόκος τὸ μόνο ψάρι πού δὲ μιλάει. Εἶναι τὸ προσφάτι κάθε ἀγριοψαροῦ καὶ ποτὲ δὲν βρῖσκει ἡσυχία. Ἀκόμα καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸν κυνηγáει καὶ περισσότερο γιὰ μέλισμα γιὰ δόλωμα παραγαδιῶν ἀλλὰ καὶ γιὰ φαί.

Μουδιάστρα (ἦ). Εἶδος παστανάκας, πλεκερὴ κι' αὐτὴ πού μοιάζει σὰν τὸν ἀριθμὸ ὀχτώ, ἀλλὰ μὲ τὸ ἓνα στρογγυλὸ τὸ πιὸ μικρὸ καὶ ἐκεῖ ἔχει τὴν μακρόστε-

νη σὰν βέργα οὐρά τῆς. Εἶναι ἐργοστάσιο γιὰ τὸ σῶμα τῆς παράγει ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια ἱκανὴ νὰ σκοτώνη μικρὰ ψαράκια καὶ νὰ μουδιάση γιὰ πολὺ ὥρα τὸ ἀνθρώπινο χέρι, γι' αὐτὸ καὶ τὸνομά τῆς. Κάθεται πάντα στὸ βυθὸ καὶ ἰδίως σὲ ἄμμο. Τὸ κρέας τῆς τὸ περιφρονοῦνε γιὰτὶ εἶναι ὑπόξυνο.

Μουξινάρι (τό). Εἶδος κέφαλου πού τὸ σῶμα του διακρίνεται γιὰτὶ ἔχει τὸ ἴδιο πάχος σ' ὅλο τὸ κορμὶ καὶ πιὸ ἀνοιχτὸ ἀσημὶ χρώμα, καὶ λίγο κίτρινο χρώμα στ' αὐτιά του, σταχτιά ράχη καὶ μυτερὸ ρύγχος. Περνáει κατὰ κοπάδια κατὰ τὸ Σεπτέμβριο καὶ ὀκτώβριο.—καὶ «Κοκλάνι» (τό).—

Μουρμουῦρι (τό). Ὁραιότατο ἀσπρόψαρο τοῦ πάτου. Δὲν ἔχει μουσιάκια σὰν τοῦ μπαρμπονιοῦ ἀλλὰ ἐν τούτοις σκάβει συνέχεια τὸ βυθὸ ἀνοίγοντας τρύπες ἐδῶ κι' ἐκεῖ γιὰ νὰ βρῆ τὸ φαί του, ἐνῶ ἀπὸ πίσω τὸν ἀκολουθοῦν οἱ κεφαλάδες γιὰ ν' ἀρπάξουν τίποτε. Τὸ κορμὶ του εἶναι καμωμένο ἀπὸ πλατίνα, πατημένο ἀπὸ τὰ πλάγια μὲ μεγάλο κεφάλι καὶ κάθετες μαῦρες ραβδώσεις σ' ὅλο τὸ κορμὶ.

Μουσοῦνι (τό) καὶ Κεφαλᾶς (ὀ). Ἔχει χρώμα ὅπως τοῦ μουρμουριοῦ τὸ ὁποῖο ἀκολουθεῖ πάντα, ἀλλὰ δὲν ἔχει ραβδώσεις, δὲν γίνεται μεγάλο ὅπως αὐτὸ καὶ δὲν κάνει ἄλλο παρὰ νὰ χαλάη τὰ δολώματα πού προορίζονται γιὰ τὸ μουρμουῦρι.

Μπάφα (ἦ) καὶ Μπαφόψαρο. Εἶδος κέφαλου ἀλλὰ πολὺ μεγάλος πού γίνεται μέχρι δύο ὀκάδες. Διαφέρει στὸ κεφάλι πού εἶναι μεγάλο καὶ πλατὺ καὶ ὅλο μικραίνει πηγαίνοντας πρὸς τὴν οὐρά. Ἀπὸ τὴ μπάφα βγαίνει τὸ αὐγοτάραχο. Τὶς μαντρώνουνε μέσα στὰ βιβάρια καὶ δταν ἔρθει ἡ ἐποχὴ τους τὶς πιάνουν.

Μπάγκος (ὀ). Ἐνα ὄροπέδιο μέσα στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας. Ἀπὸ τοὺς πιὸ καλοὺς ψαρότοπους.

Μπακαλιάρος (ὀ). Ὁ γνωστὸς μπακαλιάρος πού ἔχει μεγάλο κεφάλι καὶ πολὺ μεγάλα δόντια. Εἶναι ψάρι τῆς λύσσης καὶ πιάνεται ἀπὸ τὶς ἀνεμότρατες

Μπάλτσαμος (ὀ)—Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὠραῖα πετρόψαρα. Ἔχει πολλὰ χρώματα, μπλὲ καφέ, κίτρινο, πράσινο σὲ ὅλες τὶς

ἀποχρώσει; και σὲ λουρίδες λοξὲς σὰν τραπέζια. Είναι μακρόστενος με ἀνοιχτὰ χεῖλια και κοφτερὰ δοντάκια. Δὲν σταματᾷ ποτὲ νὰ κινῆται και ὄλο πηγαίνοῦρχειται στὶς ξέρες και τὶς τρύτες. Είναι δύο εἶδη μάλταμου, ὁ μέγας και ὁ μικρὸς με πιὸ ἀνοιχτὰ χρώματα πού λέγεται μπαλταμικος.

Μπαρμποῦνι (τό). (Ἰταλ. barbone = πωγωνᾶτος). Ὁ Βασιληῆς τῶν ψαριῶν ἀπὸ νοστιμάδα και γνωστὸς σὲ ὄλον τὸ κόσμο. Ζῆ σὲ λασπερὰ μέρη και βρίσκει τὴν τροφή του σκάβοντας ἀδιάκοπα τὴ λάσπη και σηκώνοντας θολοῦρα. Τὸ πετρομπάρμπονυ ὅμως εἶναι βουνίσιο ψάρι και ὀργώνει τὸ χῶμα πού βρίσκει σὲ ξέρες μοναχὸ του και σὲ μικρὰ κοπάδια, γι' αὐτὸ γίνεται πιὸ μέγας και πολὺ πιὸ νόστιμο. Τὸ χῶμα του ἔτσι, γιὰ νὰ προσαρμόζεται με τὸ ἔδαφος, γίνεται πιὸ σκοῦρο.

Μπόρμπολας και **μπόρμπολος** (ὁ) και **μπορμπόλι** (τό). Ὅτι και ὁ ἀληθινὸς ἀλλὰ πού γίνεται πολὺ μέγας και τὸν χρησιμοποιοῦνε οἱ ψαράδες γιὰ σάλπιγγά τους, σπάζοντάς του λίγο τὸ πίσω μέρος και φυσῶντας με δύναμι ἀπὸ κεῖ. Τὸ σφύριγμά του βαρὺ και μακρόσυρτο ἀκούγεται σὲ μεγάλη ἀπόστασι.

Μύγα (ἡ). Ἐνα μικρὸ ζωῖφιο τῆς θάλασσας πού μοιάζει με τὴν ψεῖρα ἀλλὰ δὲν κολλάει στὰ ψάρια παρὰ κάθεται και παίζει σὲ χορταράκια τοῦ γυαλοῦ.

Μύδι (τό). Δὲν τὸ φιλοξενοῦν τὰ νερά μας τὸ γνωστὸ αὐτὸ στρεῖδι γιὰτὶ εἶναι ἄγρια ἐνῶ αὐτὸ προτιμᾷ μεγάλους κόλπους με ἡσυχὰ νερά, ἀλλὰ οἱ ψαράδες μας τὸ ἀγοράζουν και τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ δόλο ἰδίως ψαρεύοντας λειθρίνια στὸ στόμα.

Νταβέτα ἢ **Ψαλίδα** ἢ **Τσοῦχιρα**. Ἐνα ζωῖφιο σὰν τὴν σαρανταποδαρούσα τῆς στεριᾶς πού γίνεται ὅμως πάνω ἀπὸ 15 πόντους και κινεῖται πολὺ ἀργὰ με τὰ πολυάριθμα πόδια της στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας. Τὸ χῶμα της εἶναι πρὸς τὸ μολυβὶ και τὰ πόδια και ἡ κοιλία της ἄσπρα. Πηγαίνει και κολλάει σὲ ἀγκιστρομένα ψάρια και τὰ ρουφᾷ ὀλόκληρα ἀφήνοντας ἀπάνω τους μονάχα τὸ σκελετό τους, ἀλλὰ και τὰ δολώματα μαζί με ὄλο τὸ ἀγκίστρι τὰ χᾶφτει. Είναι πολὺ ἀηδιαστικὴ και ἄμα

σ' ἀγγίξη τσοῦζει και πρήζεται τὸ χέρι. Γιὰ νὰ περάση, λένε οἱ ψαράδες μας, πρέπει νὰ πῆς σαράντα φορὲς «Νταβέτα».

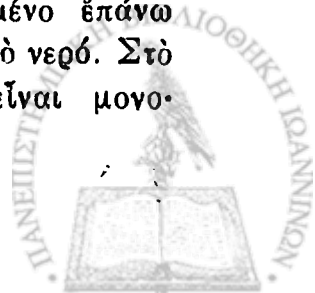
Ὁβδέλλα (ἡ) και **βδέλλα**. Μοιάζει κάπως με τῆς στεριᾶς ἀλλὰ ἔχει πιὸ μικρὸ κορμὶ και πιὸ ἀνοιχτὸ πρὸς τὸ καφὲ χωρὶς νὰ ἔχη τὴν εὐκινησία και τὶς βεντούζες τῆς στεριανῆς. Τὶ βρίσκουνε οἱ ψαράδες μαζί με τὴ γλύτσα και τὴν χρησιμοποιοῦν γιὰ δόλωμα.

Παλαμίδα (ἡ) και **Παλαμίδι**. Διαβατάριο ψάρι τοῦ ἀφροῦ πού ζῆ κατὰ μεγάλη κοπάδια. Ταξειδεῖει συνέχεια και ἄν δὲν τὸ κυνηγᾶνε οἱ γόφοι και τὰλλα ἄγριοψάρα κυνηγᾷ αὐτὴ βγῶπες, μενίδες, ζαργάνες και ἄλλα μικρὰ ψάρια. Ἐχει σῶμα σὰν παχὺ ἀδράχι κι' ἔτσι καταλήγει τὸ στόμα της με τὰ μικρὰ ἀλλὰ μυτερὰ δόντια, ἐνῶ ἡ οὐρά της εἶναι ψαλιδωτὴ ἀλλὰ στενὴ. Τὸ χῶμα της εἶναι μολυβὶ και πολὺ σκοῦρο στὴ ράχη. Ἐχει πολὺ νόστιμο κρέας και ἀπ' αὐτὴ γίνεται ἡ πιὸ νόστιμη λακέρδα.

Παποῦτσι (τό). Ὁ μέγας γουβιάς πού εἶναι σκοῦρος πολὺ ἀπὸ τὸν μικρὸ και πιὸ μουνταλὸς ἀπ' αὐτόν. Ψαρεύεται με τὶς φουροῦνες ἔξω—ἔξω στὸ γυαλὸ κι' ἐκεῖ πού νομίζει κανένας ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ σταθῆ τίποτε ὄρθιο.

Παστανάκα (ἡ). Παστανάκες λέγονται ὄλα τὰ σελάχια πού εἶναι συνήθως λασπόψαρα ὅπως οἱ μουδιάστρες, οἱ ράζιες, οἱ ἀετοί, ρίνες κλπ. Ἡ κυρίως παστανάκα εἶναι πλακουτσωτὴ και πλατειά, τὸ σῶμα της εἶναι σὰν ἕνα μεγάλο ἀμβλυγώνιο τρίγωνο με τὸ κεφάλι στὸ μέρος τῆς γωνίας αὐτῆς και ἀντίθετα στὴ μεγάλη πλευρὰ τὴν πολὺ μικρὴ οὐρά της με κάτι κρεατώματα ἀπὸ κάθε μεριά. Γίνεται πολὺ μέγας μέχρι 50 ὀκάδες και ἄνω και ὅπως εἶναι κολλημένη στὸ βυθὸ δὲν ξέρει ὁ ψαράς ἄν τὸ παραγάδι του εἶναι ντεμένο ἢ ἔχει πιασμένη παστανάκα. Σκορτσάρει πάρα πολὺ και γιὰ νὰ τὴ φέρη κανένας στὴ βάρκα πρέπει νὰ ἔχη μεγάλο γραμπιὸ ἢ δελφινιέρα δεμένη με σιτζίμι γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο.

Πάτελλα ἢ **Πεταλλίδα** (ἡ). Μικρὸ ζωῖφιο με ἕνα ὄστρακο κολλημένο ἐπάνω στὰ βρόχια, μέσα ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ νερό. Στὸ πλάι ἀπὸ τὸ ποδάρι της πού εἶναι μονο-

κόμματο διακρίνεται τὸ κεφαλάκι τῆς μὲ δύο μικρὰ κέρατα. Ὄταν δῆ κίνδυνον ἐφαρμόζει ἀκριβῶς ἐπάνω στὸ βράχο καὶ μόνον μὲ μαχαίρι ξεκολληθεῖται. Εἶναι ἀρκετὰ νόστιμη καὶ χρησιμοποιεῖται σὰν δόλωμα γιὰ πετρόψαα.

Πατόψαρο (τό) ἢ ψύρια τοῦ πάτου. Μία κατηγορία ἀπ' αὐτὲς πού ξεχωρίζουν τὰ ψάρια οἱ ψαράδες μας, γιατί ζοῦν κινουῦνται καὶ ἀπαράγουν στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας (πιστανάκες, λεθρίνια, σφυρίδες κλπ.) δὲν μποροῦν νὰ ζήσουν στὰ ρηχὰ καὶ ἀνεβάζοντάς τα ἐπάνω σκόνε καὶ στὴ γλώσσα τους σχηματίζεται μιὰ μεγάλη φουσκάλα.

Πατσαρόκλιτσα ἢ Πιτσαρόκλιτσα (ή). Μικρὸ ὄστρακο μὲ ὠραιώτατα φαν ἀχτερὰ χρώμα α καθε εἶδους. Δὲν γίνεται οὔτε δύο πόντιν. καὶ εἶναι κριμια γιατί ἔχει νοστιμώτατο κρέας. Ζῆ σὲ χοντὸ ἄμμο οἷου χώνεται βγάζοντας τὴ γλώσσα τῆς ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τοῦ ὄστρακου τῆς πού εἶναι τριγωνικό. Χαρὰ τῶν παιδιῶν πού τὴ βρίσκουν σκάβοντας στὰ γουλιὰ καὶ τὴν καμαρώνουν γιὰ τὰ ὠραία τῆς χρώματα.

Πέρδικα (ή) = Πετρόψαρο μὲ μεγάλο κεφάλι καὶ πολλὰ χτυπητὰ χρώματα (κόκκινο, πολὺ μπλέ, καφέ γαλάζιο, πορτοκαλί) πού εἶναι σὲ πλατειῆς λουρίδες ἀπὸ τὴ ράχη πρὸς τὴν κοιλιά τῆς. Ἀνάλογα μὲ τὸ βάθος πού ζῆ εἶναι ζωηρὰ καὶ τὰ χρώματά τῆς. Δὲν γίνεται οὔτε 70 δράμια. Ἐχει ὅλες τὶς ἀδυναμίες τοῦ χάνου κι' ἀκόμα τὸ σουλοῦπι τοῦ σώματός τους εἶναι τὸ ἴδιο μόνον πού διαφέρουν στὸ χρῶμα, ἀκόμα ἔχει τὴν ἀδυναμία πού ἔχει ἕκκεϊνος στὸ καθ' ἕνα γι' αὐτὸ τὴν ψιφεύουνε μὲ καβουράκια. Ὁ χταποδὰς πάλι ἄμα βλέπη περδικι ἀκίνητη νὰ κοιτᾷ πρὸς ἕνα σημεῖο, ξέρει ὅτι πρὸς ἐκεῖ ὑπάρχει χταπόδι πού ροκανίζει κανένα καβουράκι καὶ περιμένει μὴ περισσέψη καὶ γι' αὐτὴν τίποτε.

Πεσκαντρίτσα (ή) (Ἰταλ. Pescatore—trice = ψαράς). Ἀνήκει στὴν οικογένεια τῆς πιστανάκας. Ζῆ κι' αὐτὴ μέσα στὴ λάσπη. Ἐχει ἕνα τεράστιο στόμα πού ἀνοίγει μπροστὰ σὰν δόκανο μὲ μεγάλα δόντια καὶ μιὰ κοιλιά πού κρέμεται σὰν

νεροβλιασμένη καὶ προκαλεῖ ἀηδία. Γίνεται 5—6 ὀκάδες καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ στόρκα ψάρια, ἐν τούτοις κάνει ἐξαίρετη σούπα. Τὴ βγαζοῦν συνήθως οἱ ἀνεμότρατες.

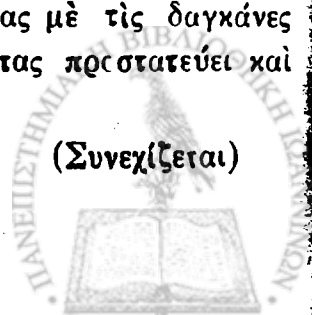
Πετριὸς (ὀ) = Ἀδελφὸς τῆς Λάμπαινας καὶ λένε ὅτι εἶναι ἢ ἴδια ἢ Λάμπαινα ὅταν μεγαλώνει γιατί αὐτὴς γίνεται καμὰ φορὰ ἀπάνω ἀπὸ 300 δράμια. Τὸ ἴδιο καφεῖ χρῶμα, πεταγμένα δόντια καὶ χυμογευστὸ στόμα.

Πετρόψαρο (τά). Μία κατηγορία ἀπὸ ψάρια πού ζοῦνε στὰ βράχια τῆς θάλασσας κοντὰ στὴ στεριά ἀλλὰ καὶ στὸ βάθος σὲ γράδο ἔχουνε χρώματα σὰν τὰ χορτάρια γιὰ νὰ μοιάζουν μὲ τὸ ἔδαφος πού ζοῦνε ἀλλὰ καμμιὰ φορὰ τὸ παρακάνουνε γιατί εἶναι σωστὸ δειγματολόγιο ἀπὸ χρώματα ἔτσι πού νὰ φαντάζουν ἀπὸ μακρὰ.

Πίννα (ή) = Ἰταλ. Pinna = πτέρυγα καὶ πραγματικὰ τὰ δύο ὄστρακά τῆς πιὸ μεγάλα ἀπὸ μισὸ μέτρο τὶς περισσότερες φορὲς μοιάζουν σὰν φτερὰ χωμένα μέχρη τὴ μέση σὴ λάσπη τοῦ βυθοῦ ἀπ' ὅπου κραιέται γερὰ μ' ἕνα χορτάρι σὰν μαλλί. Τὸ ἐξωτερικὸ χρῶμα τῆς εἶναι σὰν χακί, ἐνῶ ἀπὸ μέσα ἔχει σὰν ἀσημένια κύματα. Τὰ δύο ὄστρακά τῆς κρατιῶνται κολημένον στὴν ἀκρη καὶ στὴ μέση ἀπὸ ἕνα κομμάτι κάτωστρω κρέας καὶ μ' αὐτὸ πάλι κλείνει σφιχτὰ ὅταν δῆ κίνδυνον. Τὸ ὑπόλοιπο κρέας τῆς εἶναι κοκκινωπὸ κι' ἔχει γιομάτο πραγματικὰ κάρβουνα πού πρέπει νὰ καθαριστοῦνε πρὶν μαγερευτῆ καθὼς ἐπίσης πρέπει νὰ βγῆ τὸ καὶ ἀπὸ μέσα πού εἶναι ὅτι ἡ χολὴ στὰ ζῶα μόνον πού καίει ἀνυπόφορα Δὲν ἔχει (ὅπως ὅλα τὰ στρεῖδια) μάτια ἀλλὰ τὴν προστατεύει ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ὀ:

Πινοκάβουρας (ὀ) = Ἐνα πολὺ μικρὸ ξεθωριασμένα ἀπὸ τὴν κλεισούρα καβουράκι πού ζῆ πάντα μέσα σὲ μιὰ πίννα κι' ἀπὸ ἕνα. Μοιάζει καὶ μὲ γαρίδα καμμιὰ φορὰ, κι' ὅταν δῆ κίνδυνον τσιμπάει τὸ κρέας τῆς πίννας μὲ τὶς δαγκάνες τοὺς κι' αὐτὴ, κλείνοντας προστατεύει καὶ τοὺς δύο.

(Συνεχίζεται)

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΚΙΤΣΟΥ

Δρος Π., Ὑποδιευθυντοῦ Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων

ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ*

(Πορίσματα ἀπὸ εἰδικὴ ἔρευνα)

4. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ

I. — Τὸ ἐρωτηματολόγιο πρὸς τοὺς γονεῖς.

- Ἐρώτηση 1η Πῶς ἐκλέγετε τὰ ἐξωσχολικὰ βιβλία γιὰ τὴν ἐπιμόρφω-
ση τῶν παιδιῶν σας; (ἔχετε ὑπ' ὄψην σας κριτικὲς τῶν εἰ-
δικῶν, ἔχετε ἐμπιστοσύνη σ' ὠρισμένα ὀνόματα συγγρα-
φῶν ἢ ἐκδοτῶν, ζητεῖτε τὶς γνώμες τῶν ἐκπαιδευτικῶν
ἢ τῶν βιβλιοπωλῶν, ἐνθυμεῖσθε δικές σας προτιμήσεις
ἀπὸ τὰ παιδικὰ σας χρόνια, ἐξετάζετε τὶς προτιμήσεις
τῶν παιδιῶν σας, ὑπολογίζετε τὴν ἡλικία τους;)
- Ἐρώτηση 2α Τὰ βιβλία ποὺ ἔχετε γιὰ τὰ παιδιά σας ἢ ποὺ τοὺς προσ-
φέρουν οἱ συγγενεῖς σας τί περιεχόμενον ἔχουν; (μύθους,
περιπέτειες, ταξίδια, λαογραφικά, ἱστορίες, ἐπιστημο-
νικὲς γνώσεις, θέματα ἀπὸ τὴν παλαιότερη ἢ σύγχρονη
ἑλληνικὴ ζωὴ, ἀπὸ τὴ ζωὴ ἄλλων λαῶν, μεταφράσεις κλπ.).
- Ἐρώτηση 3η Μπορεῖτε ν' ἀναφέρετε ἐντυπώσεις τῶν παιδιῶν σας ἢ
συναισθηματικὲς καὶ ἄλλες ἐπιδράσεις καὶ συνέπειες ἐπ'
αὐτῶν (ἀμέσως ἢ ἀργότερα) ἀπὸ τὰ βιβλία ποὺ ἐδιάβα-
σαν κατὰ τὶς διάφορες ἡλικίες των;
- Ἐρώτηση 4η Ἔχετε παρατηρήσει διαφορετικὲς προτιμήσεις βιβλίων
μεταξὺ τῶν ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν σας; Ἀπὸ πότε; σὲ
ποῖα εἶδη βιβλίων;
- Ἐρώτηση 5η Ποιὲς ἐποχὲς τοῦ χρόνου ἀφοσιώνονται περισσότερο τὰ
παιδιά σας στὴ μελέτη τῶν βιβλίων ποὺ περιέρχονται
στὰ χέρια τους;
- Ἐρώτηση 6η Βρίσκετε συχνὰ πλήρεις καὶ κατατοπιστικὲς πληροφορίες
στὶς ἐφημερίδες καὶ στὰ περιοδικὰ γιὰ τὰ νέα παιδικὰ
βιβλία;
- Ἐρώτηση 7η Ποία εἶναι ἡ γνώμη σας γιὰ τὰ σύγχρονα παιδικὰ βι-
βλία ὡς πρὸς α) τὸ περιεχόμενον, β) τὴν εἰκονογράφηση,
γ) τὴν ἐκτυπωτικὴν ἐργασία καὶ δ) τὴν τιμὴν πωλήσεως;

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 848.

Ἐρώτηση 8η "Άλλες δικές σας προσωπικές παρατηρήσεις γιά τὰ παιδικὰ βιβλία.

II.—Οἱ ἀπαντήσεις:

Ἀπήντησαν: δύο ἔμποροι, ἕνας γιατρός, ἕνας ψυχίατρος, ἕνας φαρμακοποιός καὶ ἕνας δικηγόρος.

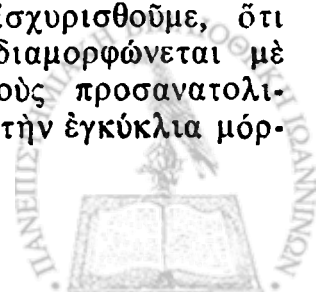
III.—Τὰ δεδομένα ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ τὰ σχετικὰ πορίσματα

Οἱ γονεῖς μαθητῶν, στοὺς ὁποίους ἀπευθύναμε τὸ σχετικὸ ἐρωτηματολόγιο, ἔχουν παιδιά, πὸ φοιτοῦν στὰ πρότυπα δημοτικὰ σχολεῖα τῆς Παιδαγωγ. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων. Τὰ τέκνα τους, συμβαίνει νὰ ἔχουν διαβάσει πολλὰ βιβλία μέχρι σήμερα, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ σχετικὴ ἐρευνά μας, γιά τὴν ὁποία ὁμιλοῦμε σ' ἄλλο σημεῖο τῆς μελέτης αὐτῆς. Συμβαίνει ἀκόμη νὰ ἔχουν ἀγόρια καὶ κορίτσια, μαθητὰς τώρα στὸ δημοτικὸ σχολεῖο καὶ στὸ Γυμνάσιο, καὶ ἔτσι οἱ ἀπαντήσεις των καλύπτουν πολλὰς ἡλικίας. Προτιμήσαμε κι' ἐζητήσαμε τὶς γνώμες ἀπὸ οἰκογένειες μαθητῶν μὲ ποικίλα ἐπαγγέλματα, ἀλλ' ὅπωςδήποτε μὲ μὀρφωση τῶν γονέων τοῦ Γυμνασίου καὶ ἄνω. Ἔτσι, ἀπὸ τοὺς ἀπαντῶντες στὸ ἐρωτηματολόγιό μας τρεῖς εἶναι μητέρες καὶ τρεῖς πατέρες καὶ ἀνήκουν σὲ οἰκογένειες ἐμπόρων, ἱατροῦ, ψυχιάτρο, δικηγόρου, φαρμακοποιοῦ. Ἀπὸ τὶς πληροφορίες, πὸ εἶχαμε ἀπὸ τοὺς δασκάλους τῶν τάξεων, πὸ φοιτοῦν τὰ παιδιά τους, ἐσχηματίσαμε τὴ γνώμη, ὅτι πρόκειται γιά γονεῖς, πὸ ἐνδιαφέρονται γιά τὴν ἀγωγή τῶν παιδιῶν τους καὶ ὅτι, κατὰ συνέπεια, θὰ ἔχουν ἀσχοληθῆ καὶ μὲ τὰ ἐξωσχολικὰ παιδικὰ ἀναγνώσματα. Μπορούσαμε νὰ ἔχωμε γνώμες καὶ ἄλλων γονέων, ἀλλὰ θεωρήσαμε τὶς ἀπόψεις ἕξ γονέων μόνον ἱκανοποιητικὰ ἀντιπροσωπευτικὰς.

1.—Ἀπὸ τὶς γνώμες των διαπιστώναμε ὅτι ἡ ἐκλογή τῶν παιδικῶν βιβλίων γίνεται μὲ τὰ ἐξῆς κριτήρια:

Ἐπολογίζον, μὲ τὶς ὀλίγες ἐμπειρικές των γνώσεις, τὴν ἡλικία τοῦ παιδιοῦ τους, τὰ διαφέροντά του καὶ τὶς ἱκανότητές του καὶ ἀποφασίζουν ἢ ὠθοῦν τὰ τέκνα τους πρὸς τὰ ἀνάλογα βιβλία. Συνήθως, ὁμως, τὰ παιδιά τους ἐκλέγουν μόνον τοὺς βιβλία μὲ βάση τὸν τίτλο, τὶς εἰκόνες καὶ τὶς γνώμες ἄλλων παιδιῶν. Τὶς γνώμες τῶν δασκάλων καὶ καθηγητῶν συνήθως δὲν ζητοῦν. Κατὰλληλες καὶ κατατοπιστικὰς κριτικὰς εἰδικῶν δὲν βρίσκουν. Ὀλίγοι φαίνεται νὰ ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὶς δικές των προτιμήσεις ἢ ἀναμνήσεις ἐπὶ βιβλίων κατὰ τὰ παιδικὰ τους χρόνια. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ὁ σεβασμὸς μερικῶν γονέων στὶς προτιμήσεις τῶν παιδιῶν τους, στὶς ἀναζητήσεις καὶ τὶς ἀτομικές των ἀνιχνεύσεις. Ὅλοι ὁμως ἐπιθυμοῦν νὰ εἶναι ἠθικὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου, πὸ θ' ἀγοράσουν τὰ παιδιά τους.

Ἀπὸ τὰ δεδομένα αὐτὰ καταφαίνεται ὅτι ὑπάρχει σοβαρὸ πρόβλημα ἐκλογῆς τῶν βιβλίων στοὺς γονεῖς. Καμμιά σχεδὸν βοήθεια δὲν ἔχουν ἀπὸ εἰδικούς. Ἄν λάβωμε μάλιστα ὑπ' ὄψη, ὅτι στὴ χώρα μας δὲν ὑπάρχουν εἰδικὰς «Σχολὰς Γονέων» καὶ ὅτι στὶς συγκεντρώσεις μ' αὐτούς, πὸ ὀργανώνουν οἱ ἐκπαιδευτικοί, δὲν συζητοῦνται συνήθως σὲ ἕκταση τὰ θέματα τοῦ ἐξωσχολικοῦ παιδικοῦ βιβλίου, μποροῦμε νὰ ἰσχυρισθοῦμε, ὅτι τὸ κριτήριον τῶν γονέων, κατὰ τὴν ἐκλογή βιβλίων, δὲν διαμορφώνεται μὲ εἰδικὴ ψυχοπαιδαγωγικὴ μὀρφωση, ἀλλὰ στηρίζεται στοὺς προσανατολισμοὺς καθενὸς γιά τὴ ζωὴ, στὰ δικά του διαφέροντα καὶ στὴν ἐγκύκλια μὀρφωσὴ του.

2.—Τὸ περιεχόμενον τῶν βιβλίων, ποὺ ἔχουν στὰ χέρια τοὺς τὰ παιδιά τους, ἀναφέρεται σὲ ποικίλα θέματα. Ἄν λάβωμεν ὑπ' ὄψη ὅτι τὰ παιδιά τῶν γονέων αὐτῶν ἔχουν διαβάσει ἕως τὸ 110—120 ἔτος τῆς ἡλικίας των 70—100 παιδικὰ βιβλία, μποροῦμε νὰ δεχθῶμε, ὅτι ἔχουν γνωρίσει ὅλα σχεδὸν τὰ εἶδη τῶν παιδικῶν βιβλίων: Παραμύθια, ταξειδιωτικά, περιπετειώδη, ἱστορικά, ἐπιστημονικά, βιογραφίες, ἠθογραφικά, ἑλληνικά καὶ περισσότερα ξένα σὲ μεταφράσεις. Δὲν ἀναφέρονται ἐνδεικτικὰ πληροφορίες γιὰ ὠρισμένα εἶδη βιβλίων, ὅπως π.χ. εἶναι τὰ βιβλία αἰσθητικῆς ἀγωγῆς, κοινωνικῆς ὀργανώσεως, υγείας, τὰ ὅποια θὰ μποροῦσαν νὰ διαβασθοῦν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα παιδιά τους, ποὺ θὰ εἰσῆλθαν στὴν ἐφηβεία. Τέτοια, ὅμως, βιβλία δὲν ὑπάρχουν, ὅπως διαπιστώνεται ἀπὸ τὴν ἐρευνά μας ἐπὶ τῶν τιμοκαταλόγων παιδικῶν βιβλίων τῶν διαφόρων ἐκδοτικῶν Οἴκων. Μερικοὶ γονεῖς ξεύρουν νὰ κάμουν διάκριση ἡλικιῶν καὶ ἀναλόγων βιβλίων καὶ μᾶς πληροφοροῦν, ὅτι προσφέρουν μύθους στὰ παιδιά τῆς πρώτης ἡλικίας καὶ κατόπιν ταξειδιωτικά, λαογραφικά, ἱστορικά καὶ μὲ θέματα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ στὰ μεγαλύτερα παιδιά.

3.—Μεταξὺ τῶν ἐντυπώσεων καὶ συναισθηματικῶν καὶ ἄλλων ἐπιδράσεων καὶ συνεπειῶν ἐπὶ τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὰ βιβλία, ποὺ διαβάζουν, ἀναφέρονται θαυμασμοὶ των γιὰ ὠρισμένους φορεῖς πνευματικῶν ἀξιῶν (δικαίου, ἐλευθερίας, τιμιότητος κ'λ.π.), ἀπηχήσεις ἐντυπώσεων στὰ ἰχνογραφήματά τους, ἐμπλουτισμὸς τῶν γνώσεών τους, συγκινήσεις ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ δυσπραγία μεγάλων ἀνδρῶν, χρησιμοποίησις δεδομένων ἀπὸ τὰ παιδικὰ βιβλία στὴν ρύθμισιν τῶν σχέσεών τους στὴν οἰκογένεια καὶ στὴν κοινωνία τῆς γειτονίας των, συμμετοχὴ στίς συζητήσεις τῶν ἐνηλίκων μὲ ἀναφορὰ σὲ παραδείγματα ἀπὸ τὰ ἀναγνώσματά τους. Οἱ πληροφορίες αὐτές, παρ' ὅτι εἶναι γενικές, μᾶς ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι ἐπηρεάζονται σημαντικὰ τὰ παιδιά ἀπὸ τὰ βιβλία, ποὺ διαβάζουν, καὶ ὅτι μποροῦν ὄχι μόνον νὰ τὰ κατανοοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ ζοῦν τὸ περιεχόμενό τους, νὰ «συμπάσχουν» καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν τοὺς θησαυροὺς, ποὺ ἀνακαλύπτουν, ὅταν τοῦτο ἀπαιτηθῇ. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ δημιουργεῖ τὸ χρέος τῶν γονέων νὰ προσφέρουν τὰ πιὸ κατάλληλα βιβλία, ὥστε οἱ ἐντυπώσεις καὶ οἱ σχετικὲς ἐπιδράσεις ν' ἀποβαίνουν ἐποικοδομητικὲς στὴν παιδικὴ προσωπικότητα. Φαίνεται, ὅτι ἡ παιδικὴ ψυχὴ μπορεῖ νὰ συγκινεῖται μπροστὰ στίς πνευματικὲς ἀξίες, ν' ἀπλώνη τὴν περιέργειά της στοὺς ἄγνωστους κόσμους, γιὰ νὰ τοὺς γνωρίσῃ, καὶ νὰ χρησιμοποιῇ τὰ μέσα, ποὺ μὲ τὴ δική της προσπάθεια ἀνακάλυψε, στὰ προβλήματα τῆς ζωῆς. Τὰ δεδομένα αὐτὰ μᾶς διδάσκουν, ὅτι γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλαναγνωσίας στὰ παιδιά πρέπει ν' ἀρχίσωμε ἀπὸ ἀναγνώσματα, ποὺ ἐπιδροῦν ἔντονα ἢ ποὺ προσφέρουν χειροπιαστὲς, σαφεῖς, γνώσεις ἢ ἀκὸμη ποὺ ἐξεικονίζουσι ἔντονες σκηνὲς ἀπὸ τὴν ζωὴν, στίς ὁποῖες διαλάμπουν κάποιες πνευματικὲς ἀξίες· τότε οἱ ἐνεργητικὲς ἐπιπτώσεις θ' ἀποτελέσουν τὸ ἰσχυρὸ θεμέλιον τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ βιβλίον. Πρέπει νὰ τονισθῇ ἐπίσης ἐδῶ ἡ διαπίστωση, ὅτι τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς προσφέρουν οἱ γονεῖς ὡς πρὸς τὴν ἐπιδράσιν τῶν βιβλίων ἐπὶ τῶν παιδιῶν τοὺς εἶναι πολὺ πενιχρὰ καὶ ὅτι, κατὰ συνέπειαν, δὲν παρακολουθοῦν συστηματικὰ τὴν ἐπιπτώσιν ἐπὶ τῶν τέκνων τους, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν σὲ πολλὰ θὰ εἶχαν νὰ διαφωτισθοῦν· ἐνῶ ξοδεοῦσι 40—60 δρχ. γιὰ κάθε βιβλίον, ποὺ ἀγοράζουσι στὰ παιδιά τους, καὶ δαπανοῦν φυσικὰ τὸ ποσὸν αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὑστέρημά τους, δὲν ἐνδιαφέρονται νὰ παρατηρήσουν συστηματικὰ τὴν ἑκτασιν καὶ τὴν ἔντασιν τῆς μορφωτικῆς ἐπιδράσεως τῶν βιβλίων αὐτῶν.

4.—Οἱ γονεῖς διαπιστώνουν, ὅτι τὰ παιδιά προτιμοῦσι βιβλία ἀνάλογα

μέ την ηλικία τους, τὸ φύλο τους καὶ τὸ χαρακτήρα τους. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα, πὸ μᾶς δίνουν, διαφαίνεται ὅτι τὰ μικρότερα παιδιά προτιμοῦν τοὺς μύθους, ἐνῶ τὰ μεγαλύτερα τὶς ἱστορίες, τὶς περιπέτειες κλπ. Συμβαίνει, ὅμως, παιδιά, πὸ ἔχουν περάσει στὴν ἐφηβεία νὰ θέλουν νὰ διαβάσουν βιβλία, πὸ κρατοῦν στὰ χέρια τους μικρότερα ἀδέλφια τους, ἐφ' ὅσον περιέχουν ἥρωϊσμούς, περιπέτειες, ταξείδια, βιογραφίες καὶ παραμύθια ἀκόμη. Τοῦτο φαίνεται νὰ γίνεται, διότι βρίσκουν στὰ βιβλία αὐτὰ ἱκανοποίηση τῶν διαφερόντων τους, ἔστω κι ἂν εἶναι ἀπλᾶ γραμμένα ἢ κι ἂν διαβάζονται ἀπὸ μικρότερα παιδιά. Διαπιστώνεται, ἐπίσης, διαφοροποίηση προτιμήσεων μεταξὺ ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν· ἔτσι τὰ κορίτσια, λέγουν οἱ γονεῖς, προτιμοῦν κείμενα, βιβλία, μὲ συναισθηματικὸ περιεχόμενο, ἐνῶ τὰ ἀγόρια μὲ περιπέτειες καὶ ἥρωϊσμούς. Διακρίνουν, ὅμως, οἱ γονεῖς καὶ διαφορετικὸν χαρακτήρα στὰ τέκνα τους καὶ βρίσκουν μιὰ συνάφεια μὲ τὶς προτιμήσεις βιβλίων· τὴ διάκριση αὐτὴ διαπιστώνουν γιὰ παιδιά ἡλικίας 10 ἐτῶν καὶ ἄνω· ἔτσι ὁ δραστήριος καὶ ζωηρὸς χαρακτήρας (εἴτε κορίτσι εἴτε ἀγόρι) προτιμᾷ, λέγουν, βιβλία μὲ ἥρωϊσμούς καὶ περιπέτειες, ἐνῶ ὁ εὐσυγκίνητος τύπος ἀναζητεῖ ἀναγνώσματα, πὸ ἀναφέρονται στὶς σχέσεις καὶ στὶς ψυχικὲς καταστάσεις τῶν ἀνθρώπων. Οἱ γονεῖς μᾶς ἀναφέρουν ἀκόμη ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι κάμνουν διαχωρισμὸ στὰ βιβλία, πὸ θὰ προσφέρουν στὰ τέκνα τους· στηρίζονται κυρίως στὸ φύλο, στὴν ἡλικία καὶ στὸ χαρακτήρα. Ἀπὸ τὰ δεδομένα αὐτὰ ὡς πρὸς τὶς προτιμήσεις τῶν παιδιῶν καὶ ὡς πρὸς τὶς ἀντίστοιχες θέσεις τῶν γονέων, γεννῶνται μερικὰ σοβαρὰ προβλήματα: ἀναφαίνεται ἄραγε ὁ ἰδιαίτερος χαρακτήρας στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ νεαρὴ παιδικὴ του ἡλικία; ὑπάρχουν ἀμιγεῖς τύποι ἀνθρώπων; Πρέπει οἱ γονεῖς ὅπως ἴσως νὰ προσφέρουν στὰ παιδιά τους βιβλία, πὸ ἀντιστοιχοῦν μόνον στὸ χαρακτήρα τους καὶ στὸ φύλο τους; εἴμαστε ὑποχρεωμένοι γενικὰ νὰ προσφέρωμε στὰ παιδιά μόνον τὰ κείμενα ἐκεῖνα πὸ προτιμοῦν, λόγῳ τῆς ἡλικίας των ἢ λόγῳ τοῦ φύλου των ἢ λόγῳ τοῦ χαρακτήρος των, καὶ νὰ προσαρμόζωμε ἔτσι ὅλες τὶς μορφωτικὲς μας ἐνέργειες στὶς ἐπιθυμίες των; Τὰ προβλήματα αὐτὰ ἀπασχόλησαν πολὺ τὶς ἐπιστῆμες τῆς ἀγωγῆς. Ἄν καὶ θ' ἀσχοληθῶμε ἐκτενέστερα σὲ εἰδικὸ κεφάλαιο τῆς μελέτης αὐτῆς μὲ τὰ ζητήματα αὐτά, ἐν τούτοις μὲ συντομία θὰ διατυπώσωμε τὴ γενικὴ ἀπάντηση, ὅτι δὲ συμφέρει γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ προσεχθοῦν ὀρισμένες μόνον ἀποκλίσεις τῆς προσωπικότητός του, πὸ θολὰ κάπως ἀρχίζουν νὰ διαφαίνονται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς εἰσόδου τοῦ ἐφηβεία καὶ ὅτι ἡ τάση τοῦ παιδιοῦ νὰ ξεπερνᾷ κάθε φορὰ τὸν ἑαυτό του δὲν ἱκανοποιεῖται μὲ τὴν προσφορὰ ἐκείνων πὸ θέλει ἀλλὰ καὶ ἐκείνων πὸ πρέπει γιὰ τὴν ὀλοκλήρωσή του· θὰ ξεκινῶμε, βέβαια, ἀπὸ τὸ παιδί, ἀλλὰ θὰ σκεπτόμαστε τί ὀφείλει νὰ μάθῃ καὶ θὰ φροντίζωμε «ὄχι νὰ κάνῃ ὅ,τι θέλει, ἀλλὰ νὰ θέλῃ ἐκεῖνο πὸ πρέπει νὰ κάνῃ» (1).

5.—Τὰ παιδιά, στὸ διάστημα τοῦ ἔτους, ἀφοσιώνονται περισσότερο στὰ ἐξωσχολικὰ ἀναγνώσματα, κατὰ τὶς διακοπὲς τῶν Χριστουγέννων· τότε εἶναι χειμῶνας, δὲν βγαίνουν ἔξω γιὰ νὰ παίξουν, βρίσκουν ζεστασιὰ στὴ σόμπα, ἔχουν τὴν περιέργεια νὰ ἰδοῦν τὰ βιβλία, πὸ μόλις τοὺς προσέφεραν ὡς δῶρα οἱ γονεῖς των ἢ οἱ συγγενεῖς. Κατὰ τὶς ἄλλες διακοπές, προσφέρονται κι' ἄλλες εὐχάριστες ἀπασχολήσεις (ἐξοχὴ, παιγνίδια, συντροφιάς, περὶπατοι, ταξείδια). Κατὰ τὸ χρόνο τῆς φοιτήσεως στὸ σχολεῖο δὲ βρίσκουν εὐκαιρία νὰ διαβάσουν ἐξωσχολικὰ βιβλία, λόγῳ τῶν «κατ' οἶκον» σχολι-

1. E. Claparède στὸ βιβλίον: Μεγάλοι Παιδαγωγοί, ἐκδ. «Κένταυρος», Ἀθῆναι, 1958.

κῶν καθηκόντων. Ἀπὸ τὸ τελευταῖο τοῦτο στοιχεῖο διαφαίνεται ὅτι οἱ δάσκαλοι δὲν ἐντάσσουν στὸ διδακτικὸ τους ἔργο καὶ στὶς «κατ' οἶκον» ἐργασίες τῆ μελέτῃ ἐξωσχολικῶν ἀναγνωσμάτων, ποῦ θὰ συσχετιζόταν μὲ τὰ διάφορα μαθήματα, οὔτε ἐφαρμόζουν τὸ σύστημα «τῶν διαλέξεων τῶν παιδιῶν στὴν τάξη» ἐπὶ θεμάτων, γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ εἶχαν ὡς πηγὲς ἐξωσχολικὰ βιβλία. Ἀφοῦ τὰ παιδιά διαβάζουν, συνήθως κατὰ τὶς διακοπὲς τῶν ἑορτῶν, θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ ὀργανώνωνται στὸ σχολεῖο, μετὰ τὴ λήξη τῶν διακοπῶν, ἀνακοινώσεις τῶν παιδιῶν καὶ συζητήσεις ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῶν βιβλίων, ποῦ ἐδιάβασαν. Ἐπίσης, ἀρκετὲς ἡμέρες πρὸ τῶν διακοπῶν αὐτῶν, πρέπει νὰ διενεργεῖται ἀπὸ τὸν τύπο, ἀπὸ τὰ περιοδικά, ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ τοὺς ἐκδότας καὶ βιβλιοπώλας ἢ ἀνάλογη διαφήμιση καὶ παρουσίαση τῶν καλῶν παιδικῶν βιβλίων, ὥστε γονεῖς, παιδιά καὶ συγγενεῖς νὰ γνωρίζουν μερικὰ ὀνόματα καλῶν συγγραφέων καὶ ἐκδοτῶν, λίγες ἐπιστημονικὲς ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὰ διαφέροντα τῶν παιδιῶν κάθε ἡλικίας κι' ὡς πρὸς τὰ στοιχεῖα, ποῦ συνθέτουν ἓνα καλὸ παιδικὸ βιβλίον.

6.—Οἱ πληροφορίες, ποῦ ἔχουν οἱ γονεῖς γιὰ τὰ νέα κάθε φορὰ παιδικὰ βιβλία εἶναι ἐλάχιστες, διότι δὲν δημοσιεύονται συχνὰ κριτικὲς παιδικῶν ἀναγνωσμάτων στὶς ἐφημερίδες καὶ στὰ περιοδικά. Μερικοὶ μάλιστα γονεῖς δὲν σκέφθηκαν νὰ κατατοπισθοῦν καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο γιὰ τὰ παιδικὰ βιβλία, διότι δὲν θὰ ἔτυχε νὰ διαβάσουν καὶ κάτι σχετικόν, γιὰ νὰ ὑποκινηθοῦν στὴν ἀνάλογη ἀναζήτηση. Οἱ γονεῖς ζητοῦν ἀπὸ τοὺς κριτικοὺς καὶ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς νὰ τοὺς διαφωτίζουν μὲ τὸν τύπο ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ.

7.—Τὰ σύγχρονα παιδικὰ βιβλία θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἱκανοποιητικὰ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, τὴν εἰκονογράφηση καὶ τὴν ἐκτυπωτικὴν ἐργασία. Μερικοὶ μάλιστα γονεῖς ἐκφράζονται μὲ ἰδιαίτερον ἐνθουσιασμό γι' αὐτὰ στὸ σύνολόν τους ἢ ὡς πρὸς τὴν εἰκονογράφηση καὶ τὴν ἐκτύπωσίν τους. Εἶναι γεγονός, ὅτι μερικὲς ἐκδόσεις εἶναι ἐξαιρετικὲς, τὰ περισσότερα ὅμως παιδικὰ βιβλία ὑστεροῦν σὲ πολλὰ (περιεχόμενον, εἰκονογράφηση, μέγεθος καὶ σχῆμα τυπογραφικῶν στοιχείων, βιβλιοδεσία). Οἱ γονεῖς, ὅπως μᾶς λέγουν μερικοὶ, δὲν ἔχουν τὸ χρόνο νὰ παρακολουθήσουν ὅλες τὶς ἐκδόσεις καὶ νὰ ἐκφράσουν τὴ σχετικὴ γνώμη τους ἢ δὲν ἔχουν στὴ διάθεσίν τους, δὲ γνωρίζουν, τὰ κριτήρια γιὰ τὴν ἀντίστοιχὴ ἀξιολόγησιν. Ἄν δημοσιεύοταν οἱ ἀνάλογες κριτικὲς ἀπὸ εἰδικοὺς ἢ σχετικὲς διαφωτιστικὲς μελέτες ἀπὸ ἐκπαιδευτικοὺς, σὲ κάθε ἐποχῇ, ποῦ ἀγοράζονται παιδικὰ ἀναγνώσματα, θὰ μπορούσαν οἱ γονεῖς ν' ἀποκτήσουν τὰ κριτήρια ἐκεῖνα, ποῦ θὰ τοὺς βοηθοῦσαν στὴν ἐπιτυχημένη ἐκλογή τῶν βιβλίων καὶ θὰ συντελοῦσαν ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους στὴ βελτίωσίν των. Ἡ τιμὴ πωλήσεως θεωρεῖται ὑψηλὴ γιὰ τοὺς γονεῖς χαμηλοῦ εἰσοδήματος (ἐργάτες, ἐπαγγελματίες, ὑπαλλήλους), ἐνῶ εἶναι ἀνάλογη πρὸς τὴν ποιότητα τῶν βιβλίων (ἐξοδα γιὰ τὴν πλούσια εἰκονογράφηση, γιὰ τὴν ἐπιμελημένη ἐκτύπωση, τὴν καλὴν ποιότητα τοῦ χάρτου, τὴν πολυτελεῆ βιβλιοδεσία). Μὲ τὶς ἀπόψεις αὐτὲς διαφαίνεται ὅτι τὰ περισσότερα ἐλληνόπουλα, ποῦ ἀνήκουν σὲ οἰκογένειες χαμηλοῦ εἰσοδήματος, δὲν μποροῦν νὰ χαροῦν ἀρκετὰ καλὰ παιδικὰ βιβλία. Τίθεται, λοιπόν, τὸ πρόβλημα τῆς ἐκδόσεως καλῶν βιβλίων σὲ φθηνὴν τιμὴν. Τὸ κόστος ὅμως κάθε βιβλίου θὰ ἐκπέσει μὲ τὴν ἐκδοσὴ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀντιτύπων καὶ τὴν κατανάλωσίν τους· ἢ πώληση πολλῶν ἀντιτύπων ἐξασφαλίζεται μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ γονεῖς τῆς ἀνάλογης ἐκτιμῆσεως τῆς μορφωτικῆς σημασίας γιὰ τὰ παιδιά τους τῶν ἐξωσχολικῶν ἀναγνωσμάτων· τοῦτο εἶναι ἔργο κυρίως τῶν ἐκπαιδευτικῶν, τοῦ τύπου καὶ τοῦ ραδιοφώνου.

8.—Στην ἐρώτησή μας, πού ἀναφέρεται στὶς προσωπικὲς παρατηρήσεις τῶν γονέων γιὰ τὰ παιδικὰ βιβλία, ἔχομε ἀπόψεις σχετικὲς μὲ τὴ σημαντικὴ βελτίωση τῶν συγχρόνων βιβλίων, μὲ τὴν ἀπαγόρευση κυκλοφορίας τῶν ἐπιβλαβῶν ἀναγνώσμάτων (μὲ φόνους, μαστιγώσεις, φαντάσματα κλπ.), μὲ τὴν ἔκδοση φθηνῶν βιβλίων. Κοντὰ σ' αὐτὲς τὶς ἀπόψεις δύο ἀκόμη παρατηρήσεις πρέπει νὰ ἐγείρουν τὴν ἰδιαίτερη προσοχή μας. Ἡ μία παρατήρηση ἀναφέρεται στὴν ἀναγκαιότητα ἐκδόσεως περισσοτέρων βιβλίων, πού θὰ μπορούσαν νὰ χαρίσουν τὸ γέλοιο στὰ παιδιὰ· οἱ γονεῖς ἐδῶ θέλουν νὰ ζήσουν τὰ τέκνα τους τὴν παιδικὴ ζωὴ, νὰ γελάσουν, νὰ χαροῦν, νὰ ψυχαγωγηθοῦν μὲ τὸ κωμικὸ στοιχεῖο τοῦ ἀνάγνωσμά τους. Τὸ γέλοιο εἶναι, πράγματι, ἀπαραίτητο γιὰ τὸ παιδί, γιατί, καθὼς προέρχεται ἀπὸ τὴ διαπίστωση τῆς ἀσυμφωνίας μεταξὺ μιᾶς ἐννοίας καὶ ἐνὸς αἰσθητοῦ ἢ τῆς δυσαρμονίας μιᾶς λογικῆς ἀντιδράσεως καὶ μιᾶς αὐτόματης καὶ μηχανικῆς, πού βλέπομε, ὅταν ἀντιλαμβανώμαστε τὸ κωμικὸ στοιχεῖο σ' ἓνα ἀνάγνωσμα, δὲν δημιουργεῖ μόνον τὴν εὐχαρίστηση, ἀλλ' ὀξύνει καὶ τὴ νοημοσύνη καὶ τὴν ἱκανοποιεῖ μὲ τὴν ἀνακάλυψη αὐτῆς τῆς ἀσυμφωνίας ἢ δυσαρμονίας. Τὸ κωμικὸ ἀνήκει στὰ εἶδη τοῦ ὠραίου καὶ ἔχει μορφωτικὴ δύναμη, γι' αὐτὸ ἔχουν δίκαιο οἱ γονεῖς νὰ ζητοῦν περισσότερα βιβλία, πού θὰ χαρίζουν τὸ γέλοιο στὰ παιδιὰ τους. Ἡ ἄλλη παρατήρηση ἀναφέρεται στὴ μορφωτικὴ ἀξία τῶν βιβλίων ἐκείνων, πού παρουσιάζουν τὸ περιεχόμενον μὲ πολλὰ εἰκόνες καὶ ὀλίγες μόνον φράσεις. Βρίσκουν οἱ γονεῖς τὰ τέτοια κείμενα ὡς ἐπιβλαβῆ, γιατί μὲ τὴν εὐκόλη προσφορὰ τοῦ περιεχομένου μὲ τὴν εἰκόνα περιορίζουν τὴν πνευματικὴν προσπάθεια τοῦ παιδιοῦ καὶ γιατί ἐξάπτουν τὴ φαντασία κι' ἀδυνατίζουν τὴν ἱκανότητα γιὰ πνευματικὴ συγκέντρωση μὲ τοὺς ἀπίθανους ἥρωισμούς. Μὲ τὴν παρατήρηση αὐτὴ ἀνακύπτουν δυὸ σοβαρὰ παιδαγωγικὰ προβλήματα: τὸ πρόβλημα τῆς μορφωτικῆς ἀξίας τῆς εἰκόνας καὶ τὸ πρόβλημα τῆς παιδευτικῆς δυνάμεως τοῦ μυθικοῦ, τοῦ ὑπερφυσικοῦ, τοῦ ὑπερανθρώπινου στοιχείου στὰ παιδικὰ ἀναγνώσματα. Ἡ σύγχρονη παιδαγωγικὴ ἐπιστῆμη διατηρεῖ ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴ μορφωτικὴ ἀξία τῶν δύο αὐτῶν δεδομένων στὰ παιδικὰ βιβλία. Τὰ προβλήματα αὐτὰ, πού θέτουν οἱ γονεῖς, ἀνήκουν στὰ βασικὰ θέματα τῆς μελέτης αὐτῆς καὶ θ' ἀντιμετωπισθοῦν συστηματικώτερα σὲ ἄλλο κεφάλαιο.

5. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ

I.—Τὸ ἐρωτηματολόγιον πρὸς τοὺς δασκάλους.

- Ἐρώτηση 1η Οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου σας διαβάζουν ἐξωσχολικὰ βιβλία; Πόσοι ἀπ' αὐτοὺς; πόσα περίπου τὸ ἔτος; ποίου περιεχομένου;
- Ἐρώτηση 2α Τὰ βιβλία, πού διαβάζουν οἱ μαθηταὶ σας τὰ ἀγοράζουν οἱ γονεῖς των; τὰ προσφέρουν οἱ συγγενεῖς των; τὰ βρίσκουν στὴ σχολικὴ βιβλιοθήκη;
- Ἐρώτηση 3η Ἐχετε διαπιστώσει ἐντυπώσεις τῶν παιδιῶν ἢ συναισθηματικὲς καὶ ἄλλες ἐπιδράσεις καὶ συνέπειες ἐπ' αὐτῶν ἀπὸ τὰ βιβλία, πού ἐδιάβασαν κατὰ τὶς διάφορες ἡλικίας των;
- Ἐρώτηση 4η Τὰ ἀγόρια προτιμοῦν διαφορετικὰ βιβλία ἀπὸ τὰ κορίτσια; ποῖα εἶναι τὰ εἶδη τῶν βιβλίων αὐτῶν;
- Ἐρώτηση 5η Προτρέπετε τοὺς μαθητὰς σας ν' ἀνατρέχουν σ' ἐξωσχο-

λικά βιβλία για προσωπική των έρευνα, για συμπλήρωση ή εμπέδωση γνώσεων, για άναψυχή και τέρψη; πώς έκμεταλλεύεσθε στο σχολείο τὰ ἐλεύθερα παιδικὰ ἀναγνώσματα;

- Ἐρώτηση 6η Οἱ γονεῖς ἢ συγγενεῖς παιδιῶν ζητοῦν τὴ γνώμη σας γιὰ τὴν ἐκλογή παιδικῶν βιβλίων, πού θ' ἀγοράσουν;
- Ἐρώτηση 7η Πῶς πληροφορεῖσθε σεῖς γιὰ τὰ νέα παιδικὰ βιβλία πού κυκλοφοροῦν; Οἱ πληροφορίες πού ἔχετε εἶναι πλήρεις, ὥστε νὰ μπορεῖτε νὰ ἐκφέρετε ὑπεύθυνες γνώμες γιὰ τὴ μορφωτικὴ ἀξία τους;
- Ἐρώτηση 8η Ποῖα εἶναι ἡ γνώμη σας γιὰ τὰ σύγχρονα παιδικὰ βιβλία ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενό τους, τὴν εἰκονογράφηση, τὴν ἐκτυπωτικὴ ἔργασία καὶ τὴν τιμὴ πωλήσεώς των;
- Ἐρώτηση 9η Ἰδιαιτέρες δικές σας ἀπόψεις.

II.—Οἱ ἀπαντήσεις:

Ἀπήντησαν δέκα δάσκαλοι σχολείων πόλεως Ἰωαννίνων καὶ χωριῶν, Οἱ κ.κ. Μ. Κουνάβος, Ἀπ. Κίτσος, Κ. Λαζαρίδης, Δ. Μπάμιας, Δ. Παπαδόπουλος, Ν. Παπανικολάου, Φ. Παπαστεργίου, Δ. Πλιᾶκος, Δ. Σακελλαρίου, καὶ Ν. Στάρρας.

III.—Τὰ δεδομένα ἀπὸ τοὺς δασκάλους καὶ τὰ σχετικὰ πορίσματα.

1.—Οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων διαβάζουν συνήθως ἐξωσχολικὰ ἀναγνώσματα κατὰ τὰ 2)3 αὐτῶν. Τὰ «Κλασσικὰ Εἰκονογραφημένα» καὶ τὰ βιβλία μὲ ἥρωες εἶναι ἐκεῖνα, πού βρίσκονται στὰ χέρια τῶν περισσοτέρων παιδιῶν. Κάθε παιδί διαβάζει κατὰ μέσον ὄρον στίς μεσαῖες τάξεις 7 βιβλία, ἐνῶ στίς δύο ἀνώτερες τάξεις 12 βιβλία. Ὅπως δὲ ὅμως ὅλα τὰ παιδιά θὰ ἔχουν διαβάσει ἢ βιβλία ἢ περιοδικά. Ἔτσι, στίς πόλεις οἱ μαθηταὶ ἔχουν γνωρίσει τὰ ἐξωσχολικὰ ἀναγνώσματα καὶ τρέφονται λίγο—πολύ ἀπ' αὐτά. Ἀπὸ τοὺς πίνακες βιβλίων ποῦ μᾶς δίνουν οἱ δάσκαλοι καταφαίνεται ὅτι τὰ ἐξωσχολικὰ ἀναγνώσματα, πού διαβάζουν τὰ παιδιά, δὲν εἶναι ὅλα κατάλληλα γιὰ τὴν ἡλικία τους, ἐνῶ μερικὰ πρέπει νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ψυχοφθόρα (ταρζάν, ἀστυνομικά, ρομάντζα κλπ).

Στὰ χωριά, ἀντίθετα, οἱ μαθηταὶ δὲν διαβάζουν ἐξωσχολικὰ ἀναγνώσματα. Σπανιώτατα συναντᾷ κανεῖς μαθητὰς νὰ ἔχουν διαβάσει ἓνα ἢ δύο περιοδικὰ καὶ 2—3 βιβλία. Τὰ παιδιά τῆς ὑπαίθρου στεροῦνται τῆς πνευματικῆς τέρψεως καὶ ἀγωγῆς ἀπὸ τὰ ἐλεύθερα ἀναγνώσματα.

2.—Τὰ βιβλία, πού συμβαίνει νὰ διαβάζουν τὰ παιδιά, προσφέρονται κυρίως ἀπὸ τοὺς γονεῖς των καὶ τοὺς στενοὺς συγγενεῖς των. Οἱ σχολικὲς βιβλιοθηκὲς ἔχουν ὀλίγα παλαιὰ παιδικὰ βιβλία, δὲν πλουτίζονται συνεχῶς καί, στὰ περισσότερα σχολεῖα, δὲν λειτουργοῦν. Τὰ σχολικὰ ταμεῖα δὲν διαθέτουν κονδύλια γιὰ τὴν προμήθεια βιβλίων. Ἀξίζει ν' ἀναφέρωμὲ τὴ δραστηριότητα ἐνὸς δασκάλου, ὁ ὁποῖος μὲ τίς ἐκκλήσεις του στίς Ἀδελφότητες τῶν ξενητεμένων συγχωριανῶν ἐπέτυχεν τὴν προσφορά μιάς σειρᾶς παιδικῶν βιβλίων καὶ ἔτσι ὠργάνωσε τὴ σχολικὴ του βιβλιοθήκη.

3.—Ὡς πρὸς τίς ἐντυπώσεις τῶν παιδιῶν καὶ τίς συναισθηματικὲς καὶ ἄλλες ἐπιδράσεις ἐπ' αὐτῶν ἀπὸ τὰ βιβλία, πού ἐδιάβασαν κατὰ τίς διάφορες ἡλικίες των, οἱ δάσκαλοι παρατηροῦν τὰ ἑξῆς:

α) Τὰ παιδιά ἐμπλουτίζουν τὶς γνώσεις των, ἀλλὰ συμβαίνει μερικὰ ἀπ' αὐτὰ ν' ἀπορροφῶνται στὰ ἐξωσχολικὰ ἀναγνώσματα ἐπὶ πολλὰς ὥρες εἰς βάρος τῶν σχολικῶν καθηκόντων καὶ ν' ἀποφεύγουν ἐργασίες ἐπὶ τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς ἀριθμητικῆς, διότι οἱ ἀσχολίες αὐτὲς δὲν τοὺς προσφέρουν ἄμεσες εὐχάριστες ἐντυπώσεις ἀπὸ ἐπεισόδια καὶ περιγραφὲς τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσεως. Συμβαίνει μάλιστα μερικοὶ μαθηταὶ νὰ διαβάζουν τόσα πολλὰ καὶ τόσο ποικίλα βιβλία, ὥστε νὰ μὴ μποροῦν νὰ ταξινομοῦν στὸ πνεῦμα τοὺς τὶς ἐντυπώσεις καὶ τὶς γνώσεις, νὰ ζοῦν μιὰ σύγχυση παραστάσεων καὶ νὰ βασανίζονται ἀπὸ πολλὰ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα δὲν μποροῦν νὰ λύσουν οὔτε οἱ γονεῖς, οὔτε τὸ σχολεῖο, λόγω ἐλλείψεως χρόνου. Σὲ μερικὲς ἐπίσης περιπτώσεις ἡ φιλαναγνωσία ἀναπτύσσεται τόσον πολὺ, ὥστε ἀποβαίνει καὶ εἰς βάρος τοῦ παιγνιδιοῦ καὶ τοῦ περιπάτου, ποὺ εἶναι τόσον ἀπαραίτητα γιὰ τὰ παιδιά. Οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς δημιουργοῦν τὴν ὑποχρέωση στοὺς ἐκπαιδευτικοὺς ν' ἀναπτύξουν τὴν ἀνάλογη συνεργασία μὲ τοὺς γονεῖς καὶ νὰ συμβάλουν στὴν ἀποφυγὴ αὐτῶν τῶν σοβαρῶν ἐπιπτώσεων τῆς φιλαναγνωσίας ἐξωσχολικῶν ἀναγνωσμάτων.

β) Παρατηροῦνται ἐπίσης ἐπιδράσεις στὸ συναισθηματικὸ κόσμον τῶν παιδιῶν, στὴ φαντασία καὶ στὶς δραστηριότητες. Ἔτσι σημειώνονται ἀνησυχίες, ἐκνευρισμοί, ἀφηρημάδες, ἔλλειψη πνευματικῆς συγκεντρώσεως, ὀπως καὶ ἐνθουσιασμοί, θαυμασμοί καὶ ὑποκινήσεις γιὰ κατασκευὲς καὶ παιγνίδια.

4.—Τὰ κορίτσια προτιμοῦν συνήθως διαφορετικὰ βιβλία ἀπὸ τὰ ἀγόρια· ἀρέσκονται περισσότερο στὰ παραμύθια, στὰ μυθιστορήματα καὶ στὰ θέματα μὲ φυσικὴ, ἀβίαστη, ἡρεμὴ ἐξέλιξη τῶν γεγονότων. Τὰ ἀγόρια, ἀντίθετα, προτιμοῦν τὰ περιπετειώδη, τὰ πολεμικὰ, τὰ ἀστυνομικὰ, τὰ ἐξερευνητικὰ θέματα. Οἱ διαπιστώσεις τῶν δασκάλων συμπέτουν μὲ τὰ πορίσματα, ποὺ ἔχομε ἀπὸ τὴν εἰδικὴ ἔρευνά μας στὶς προτιμήσεις τῶν παιδιῶν καὶ τὰ ὁποῖα παρουσιάσαμε σὲ ἄλλο κεφάλαιο.

5.—Οἱ δάσκαλοι προτρέπουν τοὺς μαθητὰς των συνήθως νὰ διαβάζουν βιβλία καὶ ἐκμεταλλεῦνται τὶς ἐντυπώσεις καὶ τὶς γνώσεις των κατὰ τὴν προσφορά, τὴν ἐπεξεργασία καὶ τὴν ἐμπέδωση τῆς διδασκομένης ὕλης. Ὅλα αὐτὰ γίνονται μόνον μὲ τὶς αὐθόρμητες ἀνακοινώσεις τῶν παιδιῶν καὶ σπανιώτατα μὲ συστηματικὸν τρόπον καὶ μὲ τακτικὴν τὴν πρόθεσιν τοῦ δασκάλου. Τὸ ἐξωσχολικὸν ἀνάγνωσμα δὲν χρησιμοποιεῖται στὸ σχολεῖο συστηματικὰ γιὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ παιδιοῦ. Ἡ διδασχὴ τοῦ δασκάλου καὶ τὸ σχολικὸν ἐγχειρίδιον εἶναι τὰ μόνον μέσα ἀκόμη γιὰ τὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν. Τὰ παιδιά δὲν ἀνατρέχουν στὰ βιβλία καὶ στὰ περιοδικὰ μὲ συγκεκριμένον σκοπὸν γιὰ ἔρευνα καὶ μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ προσκομίσουν στὴν σχολικὴν τάξιν τὰ πορίσματα ἀπὸ τὴν μελέτην τους. Ὀλίγες φορές μόνον δίδονται παραγγελίες, γιὰ ν' ἀναζητήσουν πληροφορίες ἀπὸ παιδικὰς ἐγκυκλοπαίδειας καὶ λεξικά. Δὲν ἀναφέρονται ἀκόμη οὔτε οἱ βασικὲς ὑποδείξεις στὰ παιδιά γιὰ μιὰ γόνιμη μελέτη βιβλίων, γιὰ νὰ κρατοῦν σημειώσεις καὶ περιλήψεις, γιὰ νὰ γράφουν τὶς ἐντυπώσεις καὶ τὶς κρίσεις των καὶ νὰ κάμουν σχετικὰς ἀνακοινώσεις στὴν τάξιν τους, στὰ ἀδελφία τους καὶ στοὺς γονεῖς των.

6.—Οἱ γονεῖς κι' οἱ συγγενεῖς τῶν μαθητῶν δὲν ζητοῦν συνήθως τὶς συμβουλὰς τῶν δασκάλων γιὰ τὰ εἶδη τῶν βιβλίων, ποὺ σκέπτονται ν' ἀγοράσουν γιὰ τὰ παιδιά τους. Ἡ εὐθύνη δὲν βαρύνει, νομίζομε, μόνον τοὺς γονεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς δασκάλους, οἱ ὁποῖοι δὲν καλλιέργησαν τὴν συναίσθησιν αὐτῆς τῆς ἀνάγκης στοὺς γονεῖς. Γιὰ νὰ εἶναι ὁμως σὲ θέση νὰ δύνουν συμβουλὰς, πρέπει νὰ παρακολουθοῦν οἱ ἴδιοι συστηματικὰ τὶς νέες παιδι-

κὲς ἐκδόσεις, τὶς σχετικὲς κριτικὲς καὶ τὶς ψυχολογικὲς μελέτες ἐπὶ τῶν παιδικῶν διαφερόντων.

7.—Οἱ περισσότεροὶ ἐκπαιδευτικοὶ δὲν ἔχουν πληροφορίας γιὰ τὰ παιδικὰ βιβλία, ποὺ κυκλοφοροῦν. Εἰδικὲς κριτικὲς δὲν δημοσιεύονται συχνά, οἱ τιμοκατάλογοι δὲν ἔχουν πλήρη στοιχεῖα, οἱ βιβλιοπῶλαι δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ δώσουν θετικὲς πληροφορίας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐκπαιδευτικῶν δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ζωηρὸ γιὰ τὸ παιδικὸ βιβλίον. Μερικοὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς ἀξιολογοῦν τὰ βιβλία μόνον μὲ βάση τὴν ἠθοπλαστικὴν δύναμιν καὶ ἱκανοποιοῦνται, ὅταν διαπιστώνουν σ' αὐτὰ πλοῦσια καὶ καταφανῆ τὴν ἠθικολογίαν. Ἡ τάση τοῦ διδακτισμοῦ, ἵπου τοὺς συνέχει, δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ ἐκτιμοῦν ὅπως πρέπει καὶ τὶς ἄλλες ἀρετὲς τοῦ παιδικοῦ βιβλίου (ζωντανεία, φυσικότητα, δράση, λογοτεχνικὴ χάρη, παιδικότητα, εἰκόνες, ἐπεισόδια, τυπογραφικὴ ἐμφάνιση κλπ). Τὸ ἠθικὸν δίδαγμα δὲν πρέπει νὰ λέγεται, ἀλλ' ἀόρατα νὰ ἐπιδρᾷ στὴν κρίσιν καὶ στὸ συναίσθημα τοῦ παιδιοῦ μὲ τὰ ἐπεισόδια, τὶς εἰκόνες, τὴ φυσικότητα, τὴ φραστικὴν χάρη.

8.—Διαπιστώνεται ὅτι τὰ τελευταῖα χρόνια ἔχει βελτιωθῆ τὸ παιδικὸ βιβλίον σημαντικὰ ὡς πρὸς τὴν εἰκονογράφισιν καὶ τὴν ἐκτυπωτικὴν ἐμφάνισιν. Τὸ περιεχόμενον δὲν εἶναι πάντοτε κατάλληλον καὶ εὐχάριστον γιὰ τὰ παιδιά καὶ ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ὁμοίομορφη ὄχι μόνον σ' ὅλα τὰ παιδικὰ βιβλία γενικὰ ἀλλὰ καὶ στὸ ἴδιον ἀκόμη βιβλίον. Ἡ τιμὴ θεωρεῖται ἀπρόσιτη γιὰ τὶς περισσότερες οἰκογένειαι. Οἱ ἀπόψεις τῶν δασκάλων συμφωνοῦν μὲ τὶς γνώμας τῶν γονέων καὶ τῶν κριτικῶν ὡς πρὸς τὰ σημεῖα αὐτά. Οἱ δασκαλοὶ ἐκφράζονται ἐνθουσιαστικὰ γιὰ τὰ βιβλία τῆς Π. Δέλτα, τῆς Ἀντιγόνης Μεταξᾶ, τοῦ Σπεράντζα καὶ τοῦ Στασινόπουλου. Ὅλοι τοὺς σχεδὸν δὲν γνωρίζουν τὶς τελευταῖαι καλὲς ἐκδόσεις τοῦ ἐκδοτοῦ Οἴκου Πεχλιβανίδου, Βασιλείου, Παπαδημητρίου, «Ζωῆς», «Ἀποστολικῆς Διακονίας». Δὲν γνωρίζουν τοὺς νέους συγγραφεῖς, κ.κ. Α. Τροπαιάτη, Δ. Γιᾶκο, Τάκη Λάππα, ποὺ μᾶς ἔδωσαν ἐκλεκτὰς σειρὰς βιβλίων μὲ θέματα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ ζωὴν. Δὲν ἔχουν ἀκόμη ὑπ' ὄψιν τοὺς τὶς ἐκλεκτὰς σειρὰς τευχῶν ἐπὶ ἐπιστημονικῶν, κοινωνικῶν καὶ τεχνικῶν θεμάτων ποὺ παρουσίασαν τελευταῖα οἱ Οἶκοι Πεχλιβανίδου καὶ Ἀλικιώτη ὡς μεταφράσεις ἀπὸ Ἀμερικανικὰ καὶ Γαλλικὰ κείμενα.

9.—Στὶς προσωπικὰς ἰδιαίτερας ἀπόψεις των, οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ἐπιμένουν στὴν ἀνάγκην δημιουργίας ὑπεύθυνου ὀργανισμοῦ, ποὺ θὰ ρυθμίσῃ τὴν ἐκδοσὴν τοῦ καλοῦ καὶ φθινοῦ παιδικοῦ βιβλίου. Διατυπώνουν τὴν γνώμην ὅτι τὰ ἀγόρια γενικῶς διαβάζουσιν ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ κορίτσια, διότι προσελκύονται περισσότερο ἀπὸ τὸ γῆπεδο, ἀπὸ τὸν κινηματογράφον, ἀπὸ τὴν ἀγοράν. Διαπιστώνουν ἀκόμη, ὅτι πολλὰ παιδιά δὲν ἔχουν καὶ τὸν ἀπαραίτητον χρόνον, γιὰ νὰ διαβάσουν παιδικὰ βιβλία, ἀφοῦ οἱ γονεῖς των τὰ ὀδηγοῦν στὸ Ἰνστιτούτον ξένων γλωσσῶν, στὰ Ὠδεῖα κλπ. καὶ τὰ φορτώνουν μὲ πολλὰς ἀπασχολήσεις καὶ ὑποχρεώσεις. Ἡ βιασύνη πολλῶν γονέων στὶς πόλεις νὰ πλουτίσουν τὰ παιδιά τους μὲ ξένες γλώσσας, μὲ μουσικὰς καὶ ἄλλας καλλιτεχνικὰς δεξιότητες, οἱ ποικίλαις ἄλλαις ἀπασχολήσεις των (γῆπεδο, κινηματογράφος κλπ.) βαρύνουν τὸ πνεῦμα τῶν παιδιῶν, ἀφαιροῦν πολὺν χρόνον ἀπὸ τὸν ἀπαραίτητον γιὰ τὴν συστηματικὴν ἐκτέλεσιν τῶν μαθητικῶν καθηκόντων τους καὶ τὴν μελέτην ἐξωσχολικῶν ἀναγνωσμάτων, ποὺ μμποροῦν νὰ προσφέρουν θετικώτερον τροφήν γιὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν πνευματικὴν τους τέρψιν.

10.—Ἀπὸ τὶς ἀπόψεις τῶν δασκάλων στὸ ἐρωτηματολόγιόν μας διαπιστώνεται ὅτι οἱ ἴδιοι δὲν ἀσχολοῦνται συστηματικὰ στὸ σχολεῖόν τους μὲ τὰ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΜΕ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΣ ΚΥΡΑ ΝΟΥΝΑ

Μὲ τὴ γέννηση τούτου τοῦ μωροῦ, ἡ κυραμάνα μας ἡ Λένη εἶχε ἀλλάξει ὀλότελα διάθεση.

Τὰ ὀγδόντα τόσα χρόνια της, ἔχασαν ξαφνικά τὸ βάρος τους, ἔγιναν πουπουλένια κι' ἓνα χαμόγελο ἀπέραντης εὐτυχίας ἀπλώθηκε στ' αὐλακωμένο ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ τὴ σκληρὴ χωριάτικη ζωὴ, πρόσωπό της.

Ποῦ καὶ ποῖ, ἔπαιρνε σιγανὰ καὶ γλυκὰ κι' ἀπόναν Ἡπειρώτικο σκοπὸ, κοιτάζοντας μὲ προσοχὴ γύρω της, μὰ καὶ τὴν ἀκούσει κανένας καὶ πεῖ πὼς—πάει, τὰ μισοῦσε ἡ γρηά—.

Ναὶ εἶχε ξαναγιώσει θαρροῦσες ὀλόκληρη.

Τὸ κυρτωμένο κορμί, στηλώθηκε περήφανο καὶ τὸ βλέμμα της ἔλαμπε γελαστό.

Δυὸ γαλάζες φτεροῦγες λὲς καὶ φύτρωσαν στὴν ψυχὴ της καὶ τὴν ἔπαιρναν ἀνάλαφρα καὶ τὴν ταξίδευσαν σ' ἄλλους καιροὺς καὶ σ' ἄλλους τόπους. Σὲ καιροὺς τοῦ χρόνου τὸ πέρασμα, οὔτε τῆς ζωῆς τὰ βάσανα οὔτε καὶ σὲ τόπους ποὺ δὲν τοὺς ἄγγιξε,

οὔτε τοῦ χάρου τὸ σκληρὸ χέρι.

Κι' ὅλα αὐτὰ, ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ γεννήθηκε, τοῦτο τὸ ἀρσενικὸ παιδί, ἀπὸ τὴν ὀρφανὴ ἐγγονὴ της. Ἐνα μυστικὸ θαῦμα συντελέστηκε μέσα της, καὶ τὴν ἔκανε ἄλλον ἄνθρωπο, ἀπαράλλαχτα, ὅπως γίνονται ὅλα τὰ θαύματα στὸν κόσμον κι' ἀλλάζουν τῆς ζωῆς τὴν ὄψη.

Κι' ὅμως, οὔτε ἄδειο ἦταν τὸ σπῖτι τῆς Λένης κι' οὔτε ἔλειψη ἀπὸ παιδιὰ, ἐγγόνια καὶ δισέγγονα εἶχεν ἡ καρδιά της.

Δοξασμένος ἄς εἶναι ὁ μεγαλοδύναμος. Ἡ εὐλογία τοῦ πλούσιου ἀπλώθηκε γύρω της κι' ἡ χάρη του, ἄγρυπνη, ἔσκεπε τὸ σπιτικό της, γεμᾶτο κόσμον κι' ἀγαθὰ.

Παιδιὰ κι' ἐγγόνια, μεγάλωναν κάτω ἀπὸ τὸν πλατὺ της ἴσκιον καὶ πρόκοβαν, κάτω ἀπὸ τὴ σοφὴ ὀρμήνια της, τὴν ἀγάπη της καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς της.

Ἔτσι ὅπως τὰ λογάριαζε καὶ τὰ ποθοῦσε ἔγιναν. Ἡ σοφὴ παροιμία τοῦ τόπου της, ἀλήθεψε, σὰν προφητεία σωστὴ στὴ ζωὴ της.

παιδικὰ βιβλία οὔτε ἔχουν τίς δυνατότητες (οἰκονομικὰ μέσα, πληροφορίες γιὰ τὰ βιβλία), ὥστε νὰ ἐπωφελοῦνται γόνιμα οἱ μαθηταὶ τῶν ἀπὸ τὸ μορφωτικὸ τοῦτο μέσον. Ἡ συνεργασία τους μὲ τοὺς γονεῖς γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν σχετικῶν προβλημάτων εἶναι ἀπαραίτητη. Ἡ Διοίκηση τῆς ἐκπαιδεύσεως ὀφείλει νὰ ἐνδιαφερθῆ περισσότερο γιὰ τὸ θέμα καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ τίς ἀξιόλογες σχετικὲς προσπάθειες ὀρισμένων δασκάλων. Οἱ διαπιστώσεις μας δὲν ἀναφέρονται μόνον στὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ στὰ Γυμνάσια καὶ μάλιστα ἐκεῖ εἶναι ἀκόμη θλιβερότερες. Ἀπὸ τίς συγκεκριμένες πληροφορίες, ποὺ ἔχομε, στὰ Γυμνάσιά μας οὔτε δυνατότητες ὑπάρχουν ἀλλ' οὔτε καὶ λόγος γίνεται γιὰ σχολικὲς μαθητικὲς βιβλιοθηκὲς, γιὰ ὑποκίνηση καὶ ὑπόδειξη μελέτης ἐξωσχολικῶν ἀναγνωσμάτων ἢ γιὰ συστηματικὴ ἐκμετάλλευση, στὶς ὥρες τῶν μαθημάτων, τῶν γνώσεων καὶ ἐντυπώσεων τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὰ ἐλεύθερα βιβλία ποὺ θὰ διαβάζουν. Οἱ αἰτίες γιὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι πολλές· μία ὅμως ἀπ' ὅλες αὐτὲς ἀναφέρεται στὸ σύστημα μορφώσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τῆς Στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

(Συνεχίζεται)

«Νᾶν τὰ γεράματα καλὰ κι' ἄς εἶν' καὶ τὰ νιάτα».

Τὰ νιάτα τῆς Λένης εἶχαν περάσει μὲ κρες καὶ σκληρὴ δουλειά. Χήρεψε νιά, πανιά, μὲ μιὰ ἀρρωθιά ἀνήλικα. Κε- κλάκια γύρω τῆς παραπονεμένα, νὰ πε- μένουν νὰ τὰ προστοτέψει αὐτή. Ἄθῶα πιάκια νὰ τὴν κυτᾶζουν, σὰν γαμένα που- ῖ σὲ καταιγίδα, καὶ πεινασμένα στόματα, περιμένουν νὰ χορτάσουν ἀπὸ τὰ γυ- ρίκια χέρια τῆς.

Κι' ὅμως ποτὲ δὲν λύγισε. Δέντρο βα- ροριζο μονάχο στὴ μέση τοῦ κάμπου, νὰ πολεμάει ὁ βοριάς κι' ὁ νότος, νὰ τοῦ ρηνεὶ τὰ κλαδιὰ κι' αὐτὸ πάλι νὰ ὑψώνει κρηφانو τὴν κορφὴ του στὸν ἥλιο. Κα- λιά λιανόκορμη στὴν ἀκροποταμιὰ νὰ τὴ λᾶσει ἢ μπόρα καὶ νὰ μὴν τὴν ξεροζώνει.

Ἔ! ἢ ἀν γενναία ψυχὴ ἢ Νόνα μας— το τὸ χῶμα τῆς—καὶ τᾶβγίε πέρα παλ- λουσία. Ἄντρας καὶ γυναίκα αὐτῆ. Πα- ρας καὶ μάνα αὐτῆ.

Στ' ἀλέτρι, στὸ σπίτι, στὸν ἀργαλειό. Τόσο πολὺ δούλεψαν τὰ χέρια τῆς, ποὺ θυμοῦμαι—μικρὴ δίπλα τῆς—ὅταν τὴν ἴρινε ὁ ὕπνος κοντὰ στὸ τζάκι τὰ χει- νιάτικα βράδια, νὰ κουνάει τὰ χέρια καὶ νὰ στρίβει τὰ δάχτυλα, σὰν νᾶλω- ὁ γιέμα στὴ ρόχα ἢ σὰ νὰ περοῦσε ἀκό- τη σαῖτα στὸ ὑφάδι. Καὶ στὸν ὕπνο τῆς ἄλεγε ἢ κρημαίνα μας.

Ἢ τὴν κύτταξι τότε καὶ γελοῦσα. Τώρα θυμοῦμαι καὶ στοχάζομαι.

Δούλεψε, βασανίστηκε, τὰ μεγάλωσε. Ἄ πρόκοψαν κι' ἔγιναν «ἄθρωποι». Ἦθε ἢ χαρὰ κι' ἢ εὐτυχία. Τὸ σπίτι γέ- με μὲ τοῦ Θεοῦ τὰ καλά. Οἱ μέρες γλύ- ναν. Τὸ κουμάντο πιά πέρασε στῶν ἄ- νων παιδιῶν τὴν ἔγνοια.

Ἢ ὅλα λησιμονήθησαν. Ἢ ὅλα ἄλλαξαν. Ἦτον ἓνα δὲν μπόρεσε νὰ ξεχάσει ἢ Λένη. Ἦτο ἔμενε σὰν καρφὶ πυρωμέ οὐ στὰ φυλ- ῖφδια τῆς. Ἦταν ὁ χάρος. Ἢ μαῦρος ἀβραχλος ποὺ ἄπλωσε κάποτε τὸ σκληρὸ τοῦ, καὶ τῆς πῆρε τὸ καλύτερο μερτι-

«Τὸν κάλλιον» ποὺ λέει καὶ τὸ τρα- ῖο. Τὸ Σταῦρο τῆς. Τὸν μικρότερον καὶ ὁμορφότερον γυιὸ τῆς. Λεβέντης, χο-

ρευτερᾶς, τραγουδιστῆς. Τοῦ χωριοῦ τὸ καμάρι, μὲ τὴ γαλιάντρι φωνή.

Μήπως γι' αὐτὸν δὲν τ' ἄλλαξαν τὸ τραγοῦδι τοῦ Δήμου καὶ τῶφεραν στ' ὀ- νομά του;

«Μπρ' αὐτὰ ν' τὰ μάτια σ' Δήμω μ' τᾶμορφα...» δὲν τῶκαναν ἔπειτα καὶ δὲν ἔλεγαν στίς χαρὲς καὶ στὰ πανηγύρια «Μισρ' αὐτὰ ν' τὰ μάτια σ' Σταῦρο μ' τᾶμορφα, τὰ φρύδια σ' τὰ γραμμένα, γειά σου ἀγά- πη μου»

Ἢ! δὲν μαῦρισε μόνο ἢ καρδιὰ τῆς μάνας μ' αὐτὸν τὸ χαμό, ἀλλὰ σκοτείνιασε κι' ὅλο τὸ χωριό.

Χάθηκε τὸ στολίδι του, βουβάθηκαν τὰ πανηγύρια, ὀρφάνεψαν τὰ χοροστάσια.

Γιὰ χρόνια τὸν θυμοῦνταν ἔεινον τὸ λεβέντη καὶ τὸν μολογῶσαν, καθὼς τὸν Τάκη Πλούμα (1) στὸ Μεσολόγγι, ποῦγι- νε τραγοῦδι καὶ θρούλος.

Νιόπαντρος πάνω στ' ἀνθισμένα του εἰκοσιπέντε χρόνια κατέβηκε στὸν μαῦρον Ἄδη. Ἔει ποὺ «ἀηδόνια δὲ λαλοῦν καὶ δὲν ἀχοῦν τραγοῦδια».

Κοιλάρφανε τὴν ἄφησε τὴν ἔγγονή, τὴ μικρομάνα τούτη, τοῦ νιογέννητου παι- διοῦ, ποὺ ξύπνησε μέσα τῆς σβυσμένα ὀ- νειρα κι' ἔφερε καινούργιες προσδοκίες.

Τῆς φάνηκε πὼς ξιναγεννήθηκε τὴν ἴσθια δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ Σταῦρος τῆς κι' ἦρθε στὸν ἀπάνω κόσμο νὰ ζήσει καὶ νὰ χαρεῖ.

Τὸ ἴδιο βράδυ κι' ὅλας πῆγε στὸ σπίτι τῆς κουμπάρας βαθειὰ συγκινημένη.

—Γεννήθηκε ἀγόρι τῆς εἶπε καὶ βιά- ζομαι νὰ τὸ βαπτίσουμε.

—Γιατί, θειὰ Λένη; Μήπως γεννήθηκε τίποτε ἄρρωστο τὸ παιδί καὶ φοβᾶστε;—

—Ὁχι, χριστιανὴ μου, σάλεψε ἀπὸ τὸν τόπο σου.

Παῖδαρος χαρὰ θεοῦ γεννήθηκε. Ἢ ὀ- μως βιάζομαι ν' ἀκούσω τὸνομα. Τὸ ξέρεις δά, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ λέμε. Τόσα χρό- νια, τὸ περίμενα. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν πάν- τρεψα μικρὴ τὴν ὀρφανή μου. Νὰ προ- φθάσω καλὴ μου, ν' ἀκούσω τὸνομα, νὰ μὴ φύγω μὲ τὸ μαράζι στὴν καρδιά.

Ἢ φωνὴ τῆς ραγισμένη καμπάνα ἀπὸ

1. Τάκης Πλοῦμας. Γνωστὸ ποίημα τοῦ Μ. Μαλαζάση.

τῆ συγκίνηση, ἀπλώθηκε σὶ τὸ σκοιάδι καὶ τρεμόπαιζε μὲ τὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ, ποὺ κρατοῦσε ἡ ἄλλη στὰ χέρια τῆς κι' ἔρριχνε τὴ λάμψη του, ἴσια καταπάνω στὰ ὑγρά μάτια τῆς γερόντισσας.

Ἡ κουμπάρα κατάλαβε, μὰ μαρμάρω σε, κόμπιαζε καὶ τὰ λόγια μπερδεύονταν ἀνάμεσα στὰ δόντια τῆς. Τῶνοιωσε ἡ Λένη.

—Γιατὶ κατάπιες τὴ γλῶσσα σου καὶ δὲν ἀπαντᾷς ξεκάθαρα; Πῶς—τῆς λέει μ' ἔξαψη—. Τὶ ἔχεις σὶ τὸ νοῦ σου νὰ κάνεις;

—Νά, θειά Λένη, ξέρεις ἐσύ, πῶς τὸ συνήθειο εἶναι τὸ πρῶτο παιδί, νὰ παίρνει τὸνομα ἀπὸ τὴ γενιά τοῦ πάτερα. Τὶ θὰ ποῦν ὕστερα ἂν ἐγὼ βγάλω ὄνομα ἀπὸ τὸ σόϊ τῆς νύφης; Ποτὲ δὲν ἔγινε τέτοιο περᾶμα;

Φούντωσε ἡ Λένη.—Τὶ πὰ νὰ πεῖ, δὲν ἔγινε; Θὰ γίνεϊ τώρα. Κανένας δὲν θὰ πεῖ τίποτε, γιατί ὅλοι ξέρουν τὸν καὺμό μου, κι' ἀκόμα, ὅλοι ξέρουν πῶς κανένας δὲν ἦταν καλύτερος ἀπὸ τὸ Σταῦρο καὶ κανένα ὄνομα δὲν ταιριάζει καλύτερα σὶ τὸ παιδί. Εἶπα καὶ θὰ γίνεϊ. Εἶδ' ἄλλοιῶς ἀλλὰ ζω τὸν κουμπάρο.

Μόνε πέστο ἀπὸ τώρα γιὰ νὰ τὸ ξέρω.

Πεισματικά καὶ ξεκομένα ἦταν τὰ λόγια τῆς.

Τὶ νὰ πεῖ τώρα ἡ ἄλλη; Νὰ τῆς πεῖ, πῶς τὸνομα τῆς τὸ εἶχαν ὀρίσει, πρὶν ἀκόμα γεννηθεῖ τὸ παιδί; Νὰ τῆς πεῖς, πῶς τὴ διάταξαν, ἂν γεννηθεῖ ἀρσενικὸ νὰ τὸ βγάλουν Δημήτρη, τοῦ πεθεροῦ τὸνομα; Ὅμως δὲν τῆς εἶπε τίποτε. Στριμώχτηκε στὴν πόρτα μουδιασμένη καὶ τὸ λυχνάρι ἀνεβοκατέβαινε στ' ἀμήχανα χέρια τῆς. Θέλεις γιατί τὴ λυπήθηκε, θέλεις γιατί τὴ φοβήθηκε, ψιθύρισε.

—Καλὰ θειά Λένη. Θὰ γίνεϊ τὸ θέλημα σου. Μεῖνε ἡσυχῆ.

* * *

Οἱ μέρες πέρασαν μὲ τὴ γλυκύτατη προσημονή, τῆς μεγάλῃς στιγμῆς. Ἡ Λένη γύριζε ὄνειροπαρμένη καὶ χαμογελαστή. Τὰ πουλιά γύρω τῆς κελαῖδοῦσαν σ' ὅλες τὶς νότες τ' ἀγαπημένο ὄνομα.

Τὰ λουλούδια τὸ κεντοῦσαν στὴ γλόη. Ὁ ἀέρας τὸ τραγουδοῦσε ἀνάμεσα στὰ φύλλα. Ὅλη ἡ ἀνοιξὴ εἶχε γεμίσει μ' αὐτό.

Ἡ κουμπάρα κατέβηκε στὰ Γιάννινα κι' ἔφερε τὰ βαφτιστικά, τὰ μαρτυρικά, τὶς ἄσπρες λαμπάδες μὲ τοὺς φλόγκους. Ὅλα ἐτοιμάστηκαν κατὰ πῶς ταίριαζε στὴ σειρά τους. Οἱ τηγανίτες, οἱ μπακλαβάδες, οἱ κουραμπιέδες, οἱ σουμάδες. Ὅλα πλούσια κι' ἀρχοντικά.

Ξημέρωσε κι' ἡ μέρα τῆς βάφτισης.

Κυριακὴ τ' ἀπολείτουργο.

Ἐβγαλε κι' ἡ Νόνα μας τὰ καλά τῆς ἀπὸ τὴν κασέλα, τὴ μεταξωτὴ μαντήλα μὲ τὰ κρόσια, τὰ γυαλιστερά κουντούρια, τὴν πολύπτυχη φούστα, τὴ φόρεσε καὶ ξεκίνησε καμαρωτὴ γιὰ τὴν ἐκκλησιά. Ἐκεῖ ὅλο τὸ χωριὸ εἶχε σύναξη.

Νέοι, γέροι, παιδιά, παιδόπουλα, μπαϊνόβγαιναν χαρούμενοι. Βουῖζε—γιομάτη κυψέλη—ὁ Ἀϊνικόλας καὶ λαμπαδοκοποῦσε μ' ὅλα τὰ καντήλια καὶ τὰ μανουάλια ἀνάμενα.

Καὶ τὸ μυστήριον ἄρχισε.

Ἡ Λένη σὶ τὸ στασίδι τῆς παρακολουθοῦσε μὲ γλυκεῖα ταραχή. Ὁρα τὴν ὥρὰ τὸ ποθητὸ ὄνομα θ' ἀντιβοοῦσε σὶ τὸ ὄλο τῆς ἐκκλησίας καὶ θ' ἀναδύονταν ἀπὸ τ' ἀγιασμένο νερὸ τῆς κολυμβύθρας τὸ ζωντανεμένο τῆς ὄνειρο.

Μὲ τὰ μάτια στηλωμένα στὰ χεῖλη τῆς Νουναῦς καὶ τ' αὐτιά τεντωμένα νὰ πιάσουν ὅλους τοὺς ἤχους, περίμενε μὲ μουμένη ἀνάσα.

Σὲ λίγο ἡ φωνὴ τοῦ παπᾶ, ἀκούστηκε ἠχηρὴ κι' ἐπίσημη.

—Τόξε Νουνα τ' ὄνομα.

Ὅλων ἡ προσοχὴ στράφηκε στῆς Νουναῦς τὴν ἀπάντηση. Εὐλαβικὴ σιγή, ψυχῶν ἀνίστασις, γιὰ τὸ χαρούμενο μήνυμα τοῦ νεοφώτιστου, ποὺ μπαίνει αὐτὴν τὴ ὥρα, μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Χριστοῦ, στῆς ζωῆς τὸ δρόμο.

Τὰ παιδιά ὑψωμένα στὶς ἄκρες τῶν ποδιῶν περίμεναν ἀνυπόμονα νὰ μεταφέρουν τ' ὄνομα στὴ μητέρα τοῦ μοροῦ σὶ τὸ σπῆτι, καὶ νὰ πάρουν τὰ συχαρήκια. Ποιὸ καὶ ποιὸ νὰ βάλει φτερά στὰ πόδια τοῦ καὶ νὰ τὸ προφτάσει πρῶτο.

—Τάξε Νουνα τ' ὄνομα.

—Δημήτριος!—ἀπάντησε μουδιασμένη Κλονίστηκε σύγκορη ἡ Λένη. Μαῖρος κεραυνὸς ἔπεσε πάνω τῆς ἐκείνη ἡ λέ-

ξη, ξαφνικά κι' απροσδόκητα, μέρα καλοκαιρινή, με τὸν ἥλιο τῆς χαρᾶς κατακόρυφα στὸν οὐρανὸ τῆς ζωῆς της.

—Μᾶς ὑποχρέωσες κυρὰ Νουνά—βόγγηξε κι' ἔφυγε με θόρυβο ἀπὸ τὴν ἐκκλησία.

Μαζί της κι' ἐμεῖς τὰ μικρότερα ἐγγόνια, κρατῶντας τὴ φούστα της.

* *

Πίσω μας θὰ ἐγίνε μεγάλη ἀναταραχή.

«... ἡ γῆ ἐσείσθη καὶ τὸ καταπέτασμα οὐ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο...»

Τὸ μυστήριο σταμάτησε καὶ κύριος οἶε τι ἄλλο μεσολάβησε μετὰ τὴ φυγὴ της. Ἰ' ὅλα θὰ ξετιλύχτηκαν μέσα σ' ἓνα σάο, γοργὰ καὶ γρήγορα, γιατί καταπίσω ἔρεξαν ἓνα κοπάδι, ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους, με πρώτη τὴ Νουνά ἀνασκουμπωμένη ἀκόμα, κρατῶντας τὴν πεσέτα στὰ χέρια.

Ἐκεῖ στὸν πλάτανο τοῦ Τρίμη μᾶς ρόφτισαν καὶ με παρικόλια, δάκρυα καὶ λαβήγρια α, τὴ γύρισαν πίσω.

Ἡ βάφτιση ἄρχισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ

τ' ὄνομα τοῦ παιδιοῦ δόθηκε καταπῶς τῶθελε ἢ προγιαγιά του.

Τᾶκουσε σιωπηλὴ καὶ συλλογισμένη. Ἐπειτα πλησίασε τὸ μωρό, τὸ ἀσήμωσε κι' εὐχήθηκε νὰ ζήσει.

—Νὰ ζήσης βλαστάρι μου εἶπε ὁποιο κι' ἂν ἔχεις ὄνομα.

Μὲ τὴν καρδιά της τὰ εἶπε αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ξέρεει, ἂν ἡ καρδιά της πῆγε στὸν τόπο της κι' ἂν ἡ χαρὰ πῆγε ὡς τὰ βάθη της. Ἡ πάλι κι' ἂν κατάλαβε ἐκείνη τὴν ὥρα πὸς ὁ καινούργιος ἄνθρωπος, ἔρχεται πάντα στὴ ζωὴ, μόνος του, ξεχωριστὰ καὶ γιὰ πρώτη φορά. Μπορεῖ σὰν συνέχεια, μὰ ποτὲ σὰν ἐπανάληψη καὶ πιστὴ ἀναβίωση μιᾶς ιερασμένης ζωῆς.

Ἡ ἱστορία λησμονήθηκε. Ὅμως ἐκεῖνος ὁ λόγος της ἔμεινε πειροϊμακός. Ἀπὸ τότε κι' ὑπερα στὸ χωριό, ὅταν ἤθελαν νὰ ἐκφράσουν μιὰ διαμαρτυρία γιὰ κάποιον γέλασμα, μιὰ πικρία σ' ἓνα φιλικὸ πρόσωπο, γιὰ κάποιον ἀπροσδόκητη συμπεριφορά του, ἔλεγαν.

—Μᾶς ὑποχρέωσες κυρὰ Νουνά.

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΒΑΛΙΟΥΛΗ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ*

3.

Τέλειωσα τὸ Δημοτικὸ, μῆκα στὸ Διδασκαλεῖο κ' ὕστερ' ἀπὸ φοίτηση ἕξ χρόνων, χωρὶς νάχω συμπληρώσει τὰ δεκαεφτά, ἔγινα δάσκαλος.

Τὶς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετώπισα σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα, φτωχὸ χωριό-τόπαιδο, ὀλομόναγο σχεδὸν σὲ μιὰ ξένη πόλη, πρέπει κάποια φορὰ νὰ τὶς ἱστορήσω, ἀξίζει ὁ κόπος. Ἐφτασαν μέρες ποὺ ξεγνοῦσα τὴν εἰκόνα τοῦ ψωμοῦ καὶ τότε ἔπεφτα στὸ παγωμένο κρεβατάκι μου, τραβοῦσα τὰ σκεπάσματα πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι κ' ἔχυνα πιερὰ δάκρυα. Ἄλλες πάλι φορὲς δὲν ἔτρωγα ἐξεπίτηδες γιὰ νὰ οἰκονομήσω τὰ χρήματα τοῦ εἰσιτηρίου στὸ «Μέγα Κινηματογράφο», ἐπειδὴ ἔπαιζε τὸ «ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ», τὸ «ΜΠΕΝ ΧΟΥΡ» ἢ τὸ «ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΡΟΓΓΩΦ» καὶ τὸ «ΒΑΡΚΑΡΗ ΤΟΥ ΒΟΛΓΑ».

Ἐφταιγαν καὶ κείνοι οἱ Ρῶσσοι πρόσφυγες ποὺ ἔπαιζαν πιάνο καὶ βιολὶ σ' ὄλη τὴ διάρκεια τῆς προβολῆς (βουβὸς εἶταν τότε ὁ κινηματογράφος) καὶ συνέπαιρναν τὴν παιδιάστικα ψυχὴ μου. Ἐμπαινα στὴν αἴθουσα στὶς πέντε τὸ ἀπόγευμα κὶ ἔβγαινα τὰ μεσάνυχτα, ὅταν ἔφευγαν οἱ δυὸ καλλιτέχνες καὶ σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα βρισκόμουνα ζωμένος στὸ ξύλινο κάθισμα τῆς πρώτης σειρᾶς γιὰ νὰ τοὺς ἀκούω.

Τότε εἶταν ποὺ ἔκανα τὸν ὀλόπρωτη γνωριμιά μου μὲ τοὺς Τσαϊκόφσκι, Σοῦμπερτ, Γκρικ, Λίστ, Μπετόβεν, Στράους, Σοπέν, Ρίμσκι—Κόρσακωφ, Μποροντίν, Ραχμανίνωφ κὶ ὄλους τοὺς κλασσικοὺς τοῦ περασμένου αἰῶνα.

Ἀὐτὴ θάλεγα ὄλη τὴν ἀλήθεια ἂν δὲν ἀνάφερνα πὼς στὴ Δράμα, στὴν πολιτεία δηλαδή ποὺ σπούδαξα, εἶχα μιὰ στενὴ συγγενικιά μου οἰκογένεια ποὺ μὲ κράτησαν στὸ σπίτι τους τὴν πρώτη χρονιά, ὄχι φυσικὰ χωρὶς κάποιο ἐπίδομα γιὰ τὴ συντήρησή μου. Θὰ τοὺς θυμᾶμαι ὡσπου νὰ κλείσω τὰ μάτια μου τοὺς καλοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους, μαρτύρησα κυριολεκτικὰ μαζί τους, ἐξαιτίας τοῦ Θαλῆ.

Ὁ Θαλῆς εἶταν ὁ μεγαλύτερος γιὸς τους κὶ ὅταν προπῆγα βράδιζε στὰ ἔφτια καὶ τὸν ἔστελναν στὴν πρώτη τάξη τοῦ Δημοτικοῦ. Τὸν βοηθοῦσα ὅσο εἶταν δυνατό, ὅμως τὸ ἄθλιο παιδί εἶταν τοῦβλο, ἀπ' τῶνα αὐτὶ ἔμπαιναν ὅ,τι τοῦλεγα κὶ ἀπ' τ' ἄλλο ἔβγαιναν δίχως ν' ἀφήσουν κανένα ἴχνος ἀπ' τὸ διάβα τους. Καί, τὸ χειρότερο, εἶχε μάθει νὰ ξαφρίζει ἀπὸ τὸ σπίτι ὅ,τι ἔβλεπε τὸ ἐρευνητικὸ μάτι του, ἀπὸ δεκάρα μέχρι τάλληρο κὶ ἀπὸ κάποτε δεκάριζο. Σ' αὐτὸ ἴσως ἔφταιγαν κ' οἱ γονεῖς του ποὺ δὲν τοῦδιναν ποτὲ χαρτζιλίκι κὶ ὡς εἶταν ἀπ' τὶς καλοστεκούμενες φαρμίλλιες τῆς πολιτείας. Κάθε φορὰ ὅμως ποὺ βουτοῦσε κάτι, ἐπαναλαμβάνόταν ἢ ἴδια σκηνὴ ποὺ μὲ σύντριβε. Μόλις, δηλαδή, γύριζα ἀπ' τὸ σχολεῖο, μὲ καλοῦσε ἢ μάνα του (θειά μου) καὶ χωρὶς νὰ στοχαστεῖ τὶς συνέπιες ποὺ εἶχε

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 867.

για μένα ή πράξη της, με ρωτούσε με ένα ύφος που δεν άφηνε καμμιάν αμφιβολία για τη σιγουριά της.

—Τὸ μεσημέρι εἶχα ἀφήσει στὸ τζάκι ἕνα δίφραγγο. Μήπως τὸ εἶδες, παιδάκι μου;

Ἡ κατηγορία βαρειά, με γονάτιζε. Ἄρνιόμουνα, μ' ἔπνιγε τὸ κλάμα, ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα εἶταν τὸ ἴδιο.

—Καλά, καλά, δὲν πειράζει. Τὴ ψυχὴ ἔχει ἕνα δίφραγγο; Μόνο, νά, πὸ δὲν πρέπει νὰ συνηθίζει κανεὶς ἀπὸ μικρὸς σὲ τέτοιες δουλειὲς γιατί, τὴ θὰ γίνεῖ δὲταν μεγαλώσει;

Τὸ εὐτύχημα εἶταν πὸς ὁ Θαλῆς ἤξερε νὰ κλέβει, δὲν ἤξερε ὅμως νὰ κρύβει, πρῶτα πὸς ἀπόδειχνε πὸς δὲν εἶχε συνείδηση τῆς πράξης του καὶ, φυσικά, ἀν πιστέψουμε στὴ λαϊκὴ παροιμία, δὲ θὰ γινόταν ποτὲ κλέφτης. Ὅ,τι ἀγόραζε με τὰ κλεμμένα, τῶφερνε χωρὶς δισταγμὸ στὸ σπίτι καὶ, φυσικά, τὸ ἔβλεπαν ἀμέσως οἱ δικοὶ του.

—Ποῦ τὰ βρήκες τὰ λεφτά, Θαλῆ;

—... στὸ δρόμο, εἶταν ἡ στερεότυπη δικαιολογία του.

Ἀκολουθοῦσε ἡ τιμωρία, ἕνα φριχτὸ δράμα πὸς χαράχτηκε με ἄβγαλτη μελάνη στὴν ψυχὴ μου καὶ με τοποθέτησε ὀριστικὰ με τὸ μέρος ἐκείνων πὸς μισοῦν τὸ ἔγκλημα καὶ τὴ χτηνώδεια βία. Τὸ βράδι, ὅταν γύριζε ὁ μπαμπᾶς, ἡ μάνα ἔδινε ἀναφορά, ὄχι δίχως κάποια δόση περηφάνειας γιὰ τὸ ἀστυνομικὸ της δαιμόνιο. Χωρὶς νὰ θυμώσει κείνος, ἄρπαξε τὸ ἑφτάχρονο παιδί, τὸ γύμνωνε ἤρεμα καὶ δίχως φωνές, τὸ ἔδενε στὴν ξύλινη κολῶνα τοῦ ἰσόγειου πὸς στήριζε τὸ πάνω πάτωμα, ἔβγαζε ἀπ' τὴ μέση του μιὰ φαρδειά, στρατιωτικὴ πέτσινη ζώνη κι' ἄρχιζε νὰ τὸ χτυπᾶ με συνείδηση ἐπαγγελματία δήμιου.

Τὴ σκηνὴ τῆς τιμωρίας ἔπρεπε νὰ τὴν παρακολουθήσουμε ὑποχρεωτικὰ ὁλοι ὅσοι μέναμε στὸ σπίτι, ἀπ' τὴ γριά θεῖα τοῦ μπαμπᾶ, ἴσα με τὴ μάνα, τὰ τρία ἄλλα παιδιά καὶ φυσικά καὶ μένα. Κ' ἔβλεπα τότε τὸ κοκκαλιάρικο κορμάκι τοῦ Θαλῆ νὰ χαράζεται συστηματικὰ με κόκκινες γραμμές, ὅσπου γινόταν ὀλόκληρο μιὰ αἵματοστάλαχτη πληγὴ.

Στρίγγλιζαν ἡ γριά θεῖα κα' ἡ μάνα, πὸς νὰ τολμήσουν ὅμως νὰ ζυγώσουν. Τὸ πέτσινο λουρὶ δὲ χωράτευε. Μιὰ — δυὸ φορὲς πὸς δὲ λογάριασαν τὴς ἀπειλὲς τοῦ μπαμπᾶ, χειροτέρεψαν τὴν κατάστασι τοῦ φτωχοῦ παιδιοῦ πὸς σπάρραζε δὲμένο στὴν κολῶνα.

Κεῖνες τὴς νύχτες δὲν ἔκλεινα μάτι. Χίλιες δυὸ ἰδέες περνοῦσαν ἀπ' τὸ μυαλό μου, ἀκόμα καὶ πὸς ἔπρεπε νὰ καταγγείλω στὴν Ἀστυνομία τὸ βασανιστὴ πατέρα ἢ νὰ τὸν σκοτώσω καθὼς κοιμόταν, με τὸ μαχαίρι τῆς κουζίνας.

Τὸ πρωὶ πῆγαινα στὸ σχολεῖο, ἄλλαξαν οἱ παραστάσεις κα' οἱ ἐντυπώσεις, ξεχνοῦσα τὴς ἀποφάσεις τῆς νύχτας. Καὶ τὰ πράματα ἔμνεισκαν ὡς ἐκεῖ.

Δὲν περνοῦσαν ὅμως δέκα, δεκαπέντε μέρες κα' ὁ Θαλῆς ἔκανε καινούργιο θάμα.

—Τὸ πρωὶ, παιδάκι μου, εἶχα ἀφήσει γιὰ λίγες στιγμὲς ἕνα τάλληρο. Ὅσπου νὰ τελειώσω τὴ δουλειά μου στὴν κουζίνα καὶ νὰ ξαναγυρίσω στὸ δωμάτιο, τὸ τάλληρο ἔκανε φτερά. Ἐσύ, θαρῶ, βρισκόσουνα ἐδῶ κείνη τὴν ὥρα. Μήπως τὸ εἶδες, παιδί μου; με ρωτούσε πάλι ἡ θεῖα μου ὅταν ἔφταναν πεινασμένος ἀπ' τὸ σχολεῖο.

Ξανάρχιζα τὴς ἀρνήσεις καὶ τὰ δάκρυα.

—Ὅχι, θεῖα, σ' ὀρκίζομαι, δὲν τὸ πῆρα ἐγώ, μήτε τὸ εἶδα...

—Καλά, καλά, δὲν πειράζει... Τὴ ψυχὴ ἔχει ἕνα τάλληρο; Ὅμως...

Κεῖνο τὸ βράδι ξημερωνόμουνα μουσκεύοντας τὸ μαξιλάρι μου. Ἡ θεῖα δὲν ἔλεγε τίποτα στὸν ἄντρα τῆς ἢ ἂν τοῦ τῶλεγε, κείνος δὲν τῶδειχνε. Ὅστούσοῦξε-

ρα πώς ή βαρειά κατηγόρια με τύλιγε σὰ σύννεφο και μ' ἀκολουθοῦσε δπου κι' ἄν πήγαινα, ὅ,τι κι' ἄν ἔφτιαχνα.

Τ' ἄλλο ἢ τὸ παράλλο μεσημέρι, ὁ Θαλῆς ἔφτανε στὸ σπῖτι κρατῶντας ἓνα μεγάλο κομμάτι «σάμαλι» ἢ ἓνα φακελλάκι γεμάτο ταινίες κινηματογράφου. Εἶχε ἓνα μεγενθυνητικὸ φακὸ και μᾶς καλοῦσε ἓναν — ἓναν ν' ἀπολάψουμε μαζί σκηνὲς ἀπ' τὸ τάδε ἔργο.

— Ἔλα, Παναγῆ, νὰ ἰδεῖς τὸ παλληκαράκι ποὺ κοπονάει κάτι συγυρισμένες γροθιὲς στοὺς συμμορῖτες...

Ἦ

— Αὐτὴ ἢ ταινία εἶναι ἀπ' τὸ ἔργο. «Ὁ Τάφος τοῦ Ἰνδοῦ». Ἐδῶ εἶναι ἢ μαχαρανή και τὸ παλληκαράκι...

Τ' ἄκουε ἢ μάνα, μπροστά της ἄλλωστε γινόντουσαν αὐτά.

— Ποῦ τίς βρῆκες τίς ταινίες, Θαλῆ;

— ... στὸ δρόμο.

Ἦ ἔρευνα ἀπόδειχνε πὼς τριάντα τόσες ταινίες δὲν βρέθηκαν στὸ δρόμο ἀλλὰ στὸ περίπτερο ποὺ βρισκονταν ἀντίκρου ἀπ' τὸν «Μέγα Κινηματογράφο». Καὶ τὸ βράδι ξαναπαιζόταν τὸ ἴδιο δράμα με τὸ γύμνωμα τοῦ παιδιοῦ, τὸ δέσιμό του στὴν κολῶνα, τὸ λουρί και τὰ βασανιστήρια τρίτου βαθμοῦ.

Τὸν ἄλλο χρόνο δὲ δέχτηκα νὰ μείνω στῆς θειᾶς κι' ὡς ἐπέμενε ὁ πατέρας.

— Μὴν εἶσαι κουτός, ἀπαντοῦσε στὶς δικαιολογίες μου. Εἶταν μικρὸς ὁ Θαλῆς κ' ἐξάλλου, κάθε φορὰ ποὺ ἔκανε κάτι, τὸν ἐπιαναν...

Στάθηκα ἀμετάπειστος. Κ' ἐτσι νοίκιασα ἓνα δωμάτιο μαζί με κάποιον ἄλλο συμμαθητῆ μου ἀπ' τὸ Δοξᾶτο κ' ἔζησα ἀπ' ἐκεῖ κ' ὕστερα μεκιάρης.

Δὲ μοῦφταναν ὅμως τὰ χρήματα, τί νὰ πρωτοπληρώσεις με κείνα ποῦστελνε με τόσον κόπο ὁ πατέρας; Φαγητό, ἐνοίκιο, πλυστικά, σόλες στὰ παπούτσια ἢ τετράδια και μολύβια;

Γιὰ κάποιο διάστημα ἀναγκάστηκα νὰ πιάσω δουλειὰ σ' ἓνα μικρὸ καφενεῖο, στὴ μιὰ ὄχτη τοῦ ρέματος ποὺ χωρίζει τὴ Δράμα στὰ δυό, τὸ «Τσαί», ὅπως τὸ λένε οἱ Δραμινοί. Εὐκόλη δουλειά, μόνο ποὺ εἶταν χειμῶνας. Στεκόμουν τυλιγμένος στὸ λυωμένο παλτὸ (μεταποίηση ξοφλημένου παλτοῦ κάποιου θείου, με ράφτρα τῆ μάνα μου), ἀπ' τίς ὄχτῶ τὸ βράδυ, ἔξω ἀπὸ τὸ καφενεῖο. Μισοκρυμμένος πίσω ἀπὸ κάτι ἀδειανὰ κασσόνια, παρακολουθοῦσα τὸ δρόμο μᾶς και φανεῖ κάποιος χωροφύλακας.

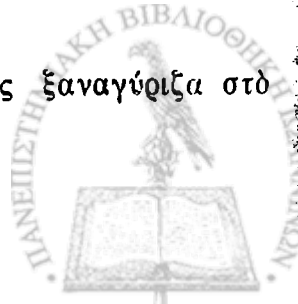
Τραβοῦσα τότε τὸ σχοινάκι ποὺ κρεμόταν δίπλα μου, στὸ καφενεῖο χτυποῦσε ἓνα καμπανάκι κι' ἄν λάχαινε νὰ μπεῖ ὁ χωροφύλακας γιὰ νὰ ζεστᾶνει τὰ χέρια ἢ νὰ βρέξει τὸ λαρύγκι του μ' ἓνα κονιάκ, δὲν ἔβλεπε τίποτ' ἀπὸ κείνα ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ ἰδεῖ. Τεκές εἶταν; Λέσχη χαρτοπαιχτικῆ; Δὲν ἔμαθα κι' οὔτε φρόντισα. Περίμενα ὡσότου φτάσουν μεσάνυχτα (κάπου κοντὰ εἶταν τὸ ρολοὶ τῆς πόλεως κι' ὅταν τ' ἄκουα νὰ χτυπᾶ δώδεκα) τραβοῦσα τὸ κορδόνι τρεῖς φορὲς. Τὸ καμπανάκι στὸ καφενεῖο εἰδοποιοῦσε τὸ μπαρμπα—Ἰπποκράτη και κείνος ἔβγαινε ροδοκόκκινος και χαμογελαστός, χτυποῦσε με τὴ φαρδεῖα παλάμη του τὴ ράχη μου:

— Ἔ, μοῦλεγε, πάει κ' ἢ σημερινὴ μέρα... κ' εἶχε μιὰ δόση μελαγχολίας ἢ φωνὴ του, μοῦδινε τὸ συμφωνημένο τάλληρο, ἔλεγα εὐχαριστῶ κ' ἔτρεχα πεθαμένος ἀπ' τὸ κρῶ και τὴ νύστα νὰ κοιμηθῶ.

Δυὸ μῆνες κράτησε ὅλους κι' ὅλους τοῦτο τὸ βιολλί, ἄξιζαν ὅμως γιὰ δώδεκα κα ἐξαιτίας τοῦ φοβεροῦ κρῶ ποῦκανε κείνον τὸ χειμῶνα.

Ἦς εἶναι...

Εἶταν ὅμως και μέρες πανηγυριοῦ, ὅταν με τίς διακοπὲς ξαναγύριζα στὸ χωριό:

Βοηθοῦσα τότε τὸν πατέρα στὶς δουλειές του, πότιζα τὰ λουλούδια τῆς μάνας τραβώντας δεκαριές κουβάδες νερὸ ἀπ' τὸ πηγάδι, ἔπαιζα μπάλλα στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ προκαλώντας τὸ θαυμασμὸ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν κοριτσιῶν γιὰ τὰ δυνατὰ σοῦτ καὶ τὶς τεχνικὲς τρίπλες μου, γόρενα, πηγαινα ἐκδρομές. Δὲ μοῦλειπαν καὶ κάμποσες παραδόσεις σὲ παιδιὰ ποὺ προορίζονταν γιὰ τὸ Γυμνάσιο κ' ἔτσι ἔβαζα στὴν ἄκρη μερικὲς οἰκονομίες γιὰ τὴν περίοδο τοῦ σχολειοῦ.

Εὐτυχῶς δὲ μὲ πῆρε εἶδηση ἡ... Ἐφορία.

Τὸν πρῶτο χρόνο διορίστηκα κοινοτικὸς δάσκαλος σὲ κάποιον καπνοχώρι. Οἱ πλείότεροι μαθητές μου εἴταν πιδ μεγάλοι ἀπὸ μένα κι' ὄχι σπάνια, γιὰ νὰ τοὺς ἔχω μὲ καλὸ μάτι, μοῦφερναν ἕναν ὑπέροχο φιλοκοιμμένον καπνὸ, ὀλόιδιο χρυσάφι.

—Δοκίμασε, κυρ—δάσκαλε, αὐτὸ τὸ χαρμάνι. Εἶναι ἀπ' τὴν περιοχὴ τοῦ Ἄι—Γιῶργη ποὺ βγάζει τὰ καλλίτερα καπνά μας.

Κ' ἔμαθα νὰ καπνίζω.

Ὁ γιατρός, ὁ φαρμακοποιὸς κι' ὁ διευθυντὴς τοῦ σχολείου εἴταν κατευθυσιασμένοι, μαζί μου γινόντουσαν τέσσερις γιὰ τὸ πόκερ. Εἴταν ἡ ἀποκλειστικὴ ψυχαγωγία τους, μὰ σὲ μένα, ὕστερ' ἀπὸ μερικὰ ἀνέλπιστα κέρδη τοῦ πρώτου καιροῦ, στοίχιζε τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ μισθοῦ μου ποὺ τὸν ἀκουμποῦσα κανονικὰ σ' ἕνα κουτσὸ τραπέζι, στὸ πίσω μέρος τοῦ φαρμακείου.

Στὸ χωριὸ αὐτὸ ἔμεινα κοντὰ ἑπτὰ μῆνες. Κεῖνα ποὺ ἔμαθα ὅμως εἴταν πολλά, πάρα πολλά. Τὸ ὅτι ἔφυγα μὲ μοναδικὴ ζημιὰ νὰ καπνίζω καὶ νὰ παίζω χαρτιά, τὸ χρωστῶ στὴν ἀνατροφή ποὺ πῆρα ἀπ' τὸ σπίτι μου ἀλλὰ καὶ στὸ χαρακτήρα ποὺ εἶχα διαμορφώσει στὸ σχολεῖο.

Ἐνα περιστατικὸ ποὺ θὰ ιστορήσω εὐθὺς ἀμέσως, θὰ κατατοπίσει τὸν ἀναγνώστη γιὰ τοὺς κινδύνους ποὺ ἀντιμετωπίζει κανεὶς ἀκόμα καὶ σ' ἕνα ἀσήμαντο χωριουδάκι.

Ἐνα σούρουπο καθόμουν στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ φαρμακείου περιμένοντας νὰ νυχτώσει καὶ νὰ στρωθοῦμε ὅπως κάθε βράδι στὰ χαρτιά. Δέκα βήματα ἀπ' τὴν πόρτα του εἴταν ἕνα στρογγυλὸ συντριβάνι ἀπ' ὅπου γέμιζαν τὶς στάμνες τους οἱ γυναῖκες τῆς γειτονιάς. Προνομιακὴ ἡ θέση καὶ, δὲν τὸ κρύβω, τὴν προτιμοῦσα. Κ' εἶχε πολὺ ὀμορφες κοπέλλες κεῖνο τὸ χωριὸ.

Γιὰ μιὰ στιγμή μπῆκε στὸ φαρμακεῖο μιὰ ζαρωμένη, διπλωμένη σχεδὸν στὰ δυό, γριά. Μοῦρριξε μιὰ γρήγορη ἐξεταστικὴ ματιὰ καὶ προχώρησε πρὸς τὸ χῶρισμα-πίσω ἀπ' τὸ ὁποῖο ὁ φαρμακοποιὸς πάλευε μὲ τὰ γουδιὰ καὶ τὰ σκονάκια του.

—Καλησπέρα, κυρ-Φανούρη μου...

—Βρέ, καλῶς τὴ γιαγιά—Μπαρντάκαινα, φώναξε κείνος εὐθυμα χωρὶς νὰ σταματήσει τὴ δουλειὰ του. Καὶ πρόσθεσε εἰρωνικά.

—Πῶς ἔτσι καὶ μᾶς θυμήθηκες;

Ἡ γριά ξανάρριξε μιὰ γρήγορη ματιὰ πρὸς τὸ μέρος μου, ζύγωσε μὲ μικρὰ βήματα τὸν πάγκο κι' ἄρχισε κάτι νὰ λέει ψιθυριστὰ στὸ φαρμακοποιό.

—Μίλα δυνατά, ἐδῶ δὲν ἔχουμε κανέναν ξένο, φώναξε στὸ ἴδιο εὐθυμο ὕφος ἐκεῖνος. Ὁ δάσκαλος εἶναι δικό μας παιδί.

—Δάσκαλους εἶνι; ρώτησε ἡ γριά καὶ μοῦδειξε τὰ δυὸ μπροστινὰ δόντια της καθὼς μοῦ χαμογελοῦσε.

—Πῶς; Δὲν ξέρεις λοιπὸν τ' ὀμορφόπαιδό μας; Καὶ παριστάνεις τὴν πολύξερη;

—Πρώτη βουλὰ τοῦ βλέπου τοῦ πιδί. Τὶ παράξινου βρῖσχεις; διαμαρτυρήθηκε ἐκεῖνη καθὼς ἤρθε πρὸς τὸ μέρος μου καὶ μοῦδωσε χαμογελαστὴ τὸ σουφρωμένο χέρι της.

— Αντώνης, χάρηκα πολύ... είπα αλλάζοντας, δὲ ξέρω γιατί, τ' ὄνομά μου καθὼς ἀνασηκώθηκα νὰ τὴ χαιρετήσω.

— Μπράβο, καλὸς εἶσαι, ἔβγαλε τὸ συμπέρασμα ἐκείνη, ἀφοῦ πρῶτα μ' ἐπιθεώρησε, ἀπ' τὴν κορφὴ ὡς τὰ νύχια. Ὑστερα ξαναζύγωσε τὸ φαρμακοποιό.

— Ἄντε, Φανούρη μου, δὸς μου ἀπὸ κείνο κι τριλάθ'κα...

Ἡ φωνὴ τῆς εἶταν γεμάτη ἰκεσία.

Ὁ φαρμακοπιὸς ἀνοίξε τὸ θυρόφυλλο ποὺ τὴν χωρίζε ἀπ' τοὺς πελάτες κι ἦρθε κοντὰ μου δίχως νὰ δώσει σημασία στὰ παρακάλια τῆς.

— Ποιὰ σ' ἀρέσει, μικρέ; Κ' ἔδειξε κατὰ τὸ συντριβάνι ποὺ τὸ τριγύριζαν κείνη τὴν ὥρα καμμιά δεκαριὰ νιὲς κοπέλλες καὶ κοριτσόπουλα.

Δὲν κατάλαβα τὸ σκοπὸ του, ὥστόσο ἔρριξα μιὰ βιαστικὴ ματιὰ στὰ γείαστὰ θηλυκὰ μὲ τὶς χρωματιστὲς μαντῆλες καὶ τὰ μακρὰ, ὡς τὸ γῶμα, φουστάνια. Τὸ βλέμμα μου στάθηκε σὲ μιὰ δεκαεφτάχρονη κυρά. Ὁ ἄντρας τῆς ὑπηρετοῦσε στρατιώτης στὰ ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα, κοντὰ στὴν Ὁρεσιτιάδα, τρεῖς μέρες μακρὰ γιὰ τὶς συγκοινωνίες κείνου τοῦ καιροῦ. Ψηλὴ γιὰ τὴν ἡλικία τῆς, λεπτὴ σὰν κυπαρίσσι, μὲ ὑπέροχα χαρακτηριστικὰ στὸ παιδιάστικο προσωπάκι τῆς, ἤξερε τὴν ἀξία τῆς κι' ὅταν διάβαινε μπροστὰ μας, τότε ποὺ ἡ ζεστὴ ὥρα ἀνάγκαζε νὰ καθόμαστε ἔξω ἀπὸ τὸ φαρμακεῖο, τὸ ὕφος τῆς εἶταν ἀγέρωχο.

— Ἡ Σουλτάνα, ψιθύρισα.

Ἐκείνος στηλώθηκε ὀρθὸς, χαμογέλασε μυστηριώδικα καὶ στράφηκε στὴ γοιὰ.

— Τ' ἀκουσες; φώναξε. Ὁ δασκαλάκος μας γουστάρει τὴ Σουλτάνα. Κανόνισέ τα μαζί του... Καὶ δίχως νὰ προσθέσει λέξη ξαναγύρισε στὰ γουδιὰ του.

Ἡ γοιὰ βαρυνάσανε στενοχωρημένη.

— Τοῦ ματ' σου κόβ' πλιὸ καλὰ κι' ἀπὸ ξουράφ', λεβέντη μ', εἶπε καθὼς ξανάρθε κοντὰ μου. Ἡ τύχη ὅμως δὲ σὶ βοηθάει... Διάλιξι καμμιὰν ἄλλη, ἡ Σουλτάνα δὲ ζγώντι...

Στράφηκα στὸ Φανούρη ποὺ μοῦκανε ἀπὸ μακρὰ νοήματα.

— Δὲ θέλω ἄλληνε, γιαγιά, ψιθύρισα ἐνῶ ἔνωθα κίβλας ντροπιασμένους καθὼς ἄρχισα νὰ μπαίνω στὸ νόημα.

Χτύπησε τότε ἐκείνη τὰ σκελετωμένα χέρια στὰ γόνατά τῆς κι' ἄρχισε τὰ μιξοκλάματα καὶ τὰ παρακάλια.

— Μὴν τοῦ κάν'ς αὐτό, παλλ'κὰρι μ', θὰ βρεῖ ἀφουρμὴ νὰ μοὶ βασανίσ' πολὺ τοῦτος οὐ ἄκαρδους... κ' ἔδειξε τὸ φαρμακοποιό. Τέτοις δικιολογίς βρίζει σὰν θέλ' νὰ μὴ μοῦ κάν' τ' χάρ' ἀπ' τοὺν γιρεῦου...

— Τὴ Σουλτάνα ἡ καμμιά, εἶπα ξέπνοα, ὑπακούοντας πάντα στὸς μακρὺν ἐντολὲς ποὺ μοῦδινε ὁ φαρμακοπιὸς.

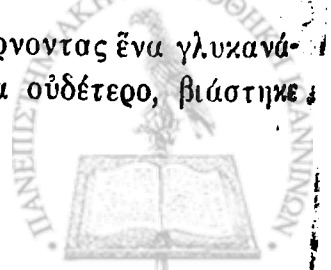
Στέναξε ἀπελπισμένα ἡ γοιὰ, μοιρολόγησε κάμποσην ὥρα, πῆγε κ' ἦρθε τρεῖς—τέσσερις φορὲς ἀπ' τὸ Φανούρη σὲ μένα κι' ἀπὸ μένα στὸ Φανούρη, στὰ στερνὰ ἀνοίξε τὴν πόρτα κ' ἔφυγε.

Τώρα τὸ σκοτάδι σκέπαζε γιὰ καλὰ τὴ μικρὴ πλατεῖα καὶ τὴ βρύση τῆς κ' οἱ λιγοστὲς κοπέλλες δὲν ξεχώριζαν παρὰ σὰν ἦσκιοι.

— Μὰ τί σοῦ ζήταε ἡ γοιὰ; ρώτησα μ' ἀδιάφορο τάχα ὕφος.

Δὲν ἀποκριθῆκε ἀμέσως. Καθάρισα τὸ μάρμαρο ἀπὸ τὰ μπουκαλάκια, τὶς σκόνες καὶ τὰ γουδιὰ, ταχτοποίησε τὰ ράφια καὶ τὰ συρτάρια του, ἔπλενε τὰ χέρια στὸ μικρὸ νεροχῦτη, στὸ βάθος τοῦ φαρμακείου κ' ὕστερα ἦρθε καὶ κάθησε ἀντίκρου μου, στὴ φαρδεῖα πολυθρόνα τοῦ γιατροῦ.

— Γιὰ νὰ ξέρεις πόσο σ' ἀγαπῶ, μπαγάσικο... εἶπε παίρνοντας ἓνα γλυκανάλατο ὕφος ποὺ δὲ μ' ἄρεσε. Κ' ἐπειδὴ τὸν κοίταξα μὲ βλέμμα οὐδέτερο, βιάστηκε νὰ δικαιολογήσει τὰ λόγια του.

—'Η γριά πού είδες, ή Μπαρντάκαινα όπως την ξέρουν στο χωριό, είναι μορφινομανής. Ξέρεις τι σημαίνει αυτό;

Κάτι είχα ακουστά, όμως ήταν τόσο ελάχιστο κι' αυτό μ' εμπόδισε να «πιάσω» έξαρχής το νόημα της βρώμικιας ιστορίας. Ντραπήκα ωστόσο να ομολογήσω την άγνοιά μου και κούνησα καταφατικά το κεφάλι.

—Κάθε δυο και τρεις, πού λές, μῆς κουβαλιέται στο φαρμακείο και γυρεύει την «πρέζα» της. Το Κράτος απαγορεύει τη διάθεση ενέσεων μορφίνης, ακριβώς για να εμποδίσει το ξάπλωμα του κακού. Δέ δίνουμε λοιπόν παρά σ' εξαίρετικές περιπτώσεις και μόνο με συνταγή γιατρού. Δυσκολευόμαστε, όπως καταλαβαίνεις, να της δίνουμε κάθε τόσο και για να της κόψουμε τη φόρα, αντί για χρήματα της γυρεύουμε διάφορες «έξυπηρετήσεις» κι' όσο γίνεται πιο δύσκολες για να μη μπορεί να τις τελειώνει. Να γιατί της γύρεψα σήμερα να «κανονίσει» την υπόθεση με σένα και τη Σουλτάνα.

Πάντα μου στάθηκα εύκολόπιστος και δεν έγινε αλλοιώς και τούτη τη φορά. Κουβεντιάσαμε λίγο ακόμα, ύστερα ήρθαν ο γιατρός κι' ο διευθυντής του σχολειού και περάσαμε πίσω απ' το χωρισμα, στο κουτσό τραπέζι.

Τ' άλλο πρωινό, στο σχολειό πήρα τον ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ και διάβασα κάθε σχετικό με τη φορβίνη, τους μορφινομανείς και τα παρόμοια. Κ' έφριξα.

Το βράδι νάτην πάλι ή γριά στο φαρμακείο, τρίτη φορά στο διάστημα της μέρας, όπως μου είπαν. Είταν νευρική, αγέλαστη, το πρόσωπό της είχε μιάν τραχιάν έκφραση που την έκανε να μοιάζει με την κακιά μάγισσα του παραμυθιού.

Δυο φορές έκανε να φύγει, έπιανε κόλας το πόμολο της πόρτας, άλλες τόσες όμως ξαναγύριζε στο Φανούρη. Εκείνος την άκουε αδιάφορος και ψυχρός, κουνούσε αρνητικά το κεφάλι και κάθε τόσο επαναλάβαινε στερεότυπα.

—Πρώτα τη Σουλτάνα στο δάσκαλο...

Καθώς έφευγε όριστικά πια ή γριά μούριξε ένα άγριο βλέμμα που μ' έκανε να ριγίσω. Πετάχτηκα έξω και της άρπαξα το λιγνό ώμο.

—Μην ακούς το φαρμακοποιό, γιαγάκα: Δέ θέλω μήτε τη Σουλτάνα, μήτε καμμιάν άλληνε. Είναι σά να μην γύρεψα τίποτα...

Κούνησε το κεφάλι της λυπημένη και ρίχνοντας φοβισμένες ματιές γύρω της, ψιθύρισε.

—Είσι καλό πιδί, όμως του κακό τώρα πια έγ'νι. Ου Φανούρ'ς είν' άγύριστου κιφάλ' κι' όταν πει κάτι δεν ξιλέει. Αν δεν τνε θέλ'ς συ τη Σουλτάνα, θα τνε γυρέψ' για λουγαριασμό τ'. Δεν είν' ή πρώτ' βουλά...

Έφυγε κ' εγώ δεν ξαναγύρισα στο φαρμακείο παρά ύστερ' από δυο ώρες κι' άφου περιπλανήθηκα στους δρόμους και τα χωράφια του χωριού, όλομόναχος μέσα στη χλιαρή νύχτα.

—Μη γίνεσαι βλάκας, ψιθύρισε πολυ κοντά στ' αυτί μου ο Φανούρης, όταν παίξαμε χαρτιά, το ίδιο βράδι. Σου έξηγησα πως της γυρεύουμε τ' αδύνατα για να της άρνηθοῦμε αυτό που με τόσην έπιμονή μῆς ζητά.

—Και γιατί δεν της το κόβεις μιὰ και καλή; φώναξα σχεδόν όργισμένος.

—Άφῆστε τους καυγάδες για ύστερα, είπε ο δάσκαλος που είχε μοιράσει χαρτιά στο μεταξύ. Τώρα παίζουμε...

Δεν ξανακουβεντιάσαμε κείνο το βράδι. Την άλλη μέρα προφασίστηκα κεφαλόπονο και κλείστηκα νωρίς στο δωμάτιό μου. Φαντάζεται κανείς την έκπληξή μου όταν, κατά τις έννιά, ήρθαν κ' οι τρεις τους να μου κάνουν επίσκεψη. Ο γιατρός μάλιστα προσφέρθηκε να μ' έξετάσει κι' άφου άκροάσθηκε τη ράχη και το στήθος μου είπε πως με μιάν επάλειψη ιώδιου θα γινόμουν ως το πρωι περδίκι. Καί...στρωθήκαμε στα χαρτιά. Τα είχαν φέρει μαζί τους.

Ο Φανούρης άπόφυγε σ' όλο το διάστημα να μου πει λέξη, φρόντισε μάλι-

στα να καθήσει αντίκρυ για να βρισκείται μακριά μου. Έφυγαν κατά τις δώδεκα χωρίς φυσικά να θυμηθούν να μου κάνουν επάλειψη.

Κατά το σούρουπο της άλλης μέρας σχεδόν σκουντούφλησα πάνω στη Σουλτάνα, στη γωνιά κάποιου στενοῦ, στη γειτονιά της. Ρίγησα όταν την είδα για πρώτη φορά να μου χαμογελά.

—Καλησπέρα, ψιθύρισα σαστισμένος.

—Καλησπέρα, αντιχαιρέτησε πρόσχαρα και διάβηκε απ' το πλάι μου όμορφη κι' αεράτη, κάνοντας την καρδιά μου να χτυπά σαν παλαβή.

Την άλλη εΐταν Σάββατο κι' όπως όλα τα Σαββατοκύριακα, έφυγα απ' το χωριό και ξαναγύρισα το πρωί της Δευτέρας.

Το βράδι πήγα στο φαρμακείο. Όμως ο Φανούρης κουβέντιαζε για όλα τα ζητήματα έχτος από κείνο της γριάς-Μπαρντάκαινας. Κ' εγώ δέν είχα κουράγιο να κάνω την αρχή. Το ίδιο έγινε και τις άλλες μέρες κι' όπως δέν ξαναφάνηκε η γριά, η υπόθεση άρχισε να ξεχνιέται σαν προεκλογική υπόσχεση.

Πέρασαν τρεις σχεδόν μήνες όταν ένα βράδι προσκλήθηκα απ' τους σπιτονοικοκύρηδες μου στους άρραβώνες του άνιψιού τους. Πήγα, όπως όμως δέν εΐταν μήτε ο δάσκαλος, μήτε κανείς άλλος απ' τη συντροφιά μου, κάθησα σε μια γωνιά άμίλητος και μελαγχολικός.

Ξάφνου ρίγησα σύγκορμος. Μπροστά μου, κρατώντας ένα δίσκο γεμάτον ποτηράκια του λικέρ και φοντάν, στεκόταν η Σουλτάνα. Φορούσε το γιορτινό φουστάνι της, ένα μακρύ, όλο από βελούδο φουστάνι, με τρεις σειρές πεντόλιρα στο πεταχτό στήθος της κι' εΐταν πολύ όμορφη. Ζαλίστηκα. Με κοίταξε μ' έναν παράξενο τρόπο κ' εγώ δέ μόδεσα να καταλάβω αν εΐταν θυμωμένη, λυπημένη ή και τα δυό μαζί.

—Στην ύγειά τους, καλά στέφανα, εύχήθηκα δυνατά κι' άδειασα το ποτηράκι ως τον πάτο.

—Και στα δικά σας...εύχήθηκαν τριγύρω.

Εύχαρίστησα, κατά πώς τόθελε η περίσταση, κι' όταν σιγουρεύτηκα πώς τα μάτια όλων ξαναστράφηκαν άλλου, άνασηκώθηκα ν' αφήσω το ποτηράκι στο δίσκο. Το πρόσωπό μου τότε ζύγωσε πολύ κοντά στο δικό της κι' αυτό μουδωσε το θάρρος να της ψιθυρίσω.

—Θέλω να σου μιλήσω...

Ή όψη της άπόμεινε άνέκφραστη, όμως πρόλαβα κ' είδα την άστραπή που έσκισε τα σκοτάδια των ματιών της.

Έφυγε εύθως άμέσως κ' εγώ βασάνιζα το μυαλό μου ναβρω μιάν όποια δικαιολογία να τη ζυγώσω την ίδια κιάλας βραδιά και να της πω όσα παιδεύαν την ψυχή μου. Άξαφνα ήρθε κοντά μου ένα γνωστό παλληκαράκι, συγγενής του γαμπρού.

Στο αντί του είχε ένα κόκκινο λουλούδι, θαρῶ γαρούφαλλο, το μαλλί του εΐταν χτενισμένο προς τα κάτω κ' εύθως έστριβε ζερβά δίνοντάς του μιάν άστεία έκφραση.

—Σήκω, δάσκαλε, να περπατήσουμε λιγάκι...φώναξε μόλις έφτασε κοντά μου και περνώντας το χέρι στο μπράτσο με παράσυρε ως ένα μακρινό δωμάτιο, γεμάτο καλεσμένους.

—Θα στεναχωρέθηκες δίχως συντροφιά, εΐπε, και στάθηκε μπροστά σ' ένα τραπέζι φορτωμένο πιάτα με μεγάλα κομμάτια κρέας, αυγά, κεφτέδες, σαλάτες, τυριά και κασέρια και μεγάλες φέτες σταρένιου ψωμιού.

—Πιάσε να πιούμε κανένα ποτήρι...συνέχισε και μουβαλε στο χέρι ένα μεγάλο ποτήρι γεμάτο ούζο.

—Στην ύγειά σου, λοιπόν, εΐπα.

— Στην ύγειά σου.

Κείνη τὴ στιγμή μῆκε στὸ δωμάτιο κ' ἡ Σουλτάνα. Τὸ κεφάλι τῆς τῶχε στραμμένο ἄλλου, τὸ κορμί τῆς ὄμως προχώρησε, τάχα τυχαία κ' ἦρθε νὰ σταθεῖ μισὸ βῆμα πλάι μου.

— Ναί, αὐτὸ λέω κ' ἐγώ... τὴν ἄκουσα νὰ λέει στὴ φιλενάδα τῆς.

Κάτι μου ἔλεγε πὼς ὅλα εἶταν συμφωνημένα. Ὁ φίλος μὲ τὸ λουλούδι στ' αὐτὴ ἔπιασε κουβέντα μὲ τὸ διπλανό του, ἡ κοπέλλα ποὺ συνόδευε τὴ Σουλτάνα, ἔσκυψε νὰ δέσει τὸ κορδόνι τοῦ σκαρπινιοῦ τῆς καὶ τὸ κεφάλι τῆς Σουλτάνας ἔγειρε πίσω, τόσο ποὺ θ' ἀκουμποῦσαν τὰ χεῖλη μου στὸ ροδαλὸ αὐτάκι τῆς.

— Κοιμᾶμαι καὶ ξυπνάω μὲ τὴ σκέψη σου... κατάφερα νὰ ψιθυρίσω ὀλομέθυστος.

Τραβήχτηκε ἀπότομα, ἄρπαξε τὴ φίλη τῆς ἀπ' τὸ μπράτσο καὶ κίνησε νὰ φύγει. Καθὼς ἔκανε στροφή, μὲ κοίταξε κατάματα καὶ εἶπε σιγανά, δίχως νὰ κουνήσει τὰ χεῖλη τῆς.

— Ὅ,τι θέλεις μπορεῖς νὰ τὸ εἰπεις στὴ γριά-Μπαρντάκαινα...

Λίγες μέρες ὕστερότερα κ' ἀφοῦ πέρασα τὸλάχιστο τριάντα φορὲς ἔξω ἀτὸ σπίτι τῆς, συνάντησα ἐπὶ τέλους τὴ ζαρωμένη γριά.

— Ἐφαγα τὰ σίδηρα νὰ σὲ γυρεύω... τῆς εἶπα ὅταν σιγουρεύτικα πὼς δὲ μᾶς ἔβλεπε κανεὶς.

— Ἀμ' ἰγώ; Ἐλα μέσα...

Τὴν ἀκολούθησα στὴν αὐλὴ ποὺ ξανοιγόταν πίσω ἀπ' τὴ μεγάλη αὐλόπορτα.

— Μὴ σκιάζισι, εἶμι οὐλουμόναχη, εἶπε καθὼς μπήκαμε σ' ἓνα μικρὸ ἰσόγειο δωμάτιο, μὲ ζωματένιο δάπεδο.

Ἐτρεμα, ἡ καρδιά μου χτυποῦσε δυνατὰ καὶ τὴν ἄκουα.

— Γιὰ τὴ Σουλτάνα θὰ μοὶ πεις; ρώτησε, σὰν κάθησα, καὶ τράβηξε μιὰ καρέκλα ἀντίκρου μου.

Κούνησα καταφατικὰ τὸ κεφάλι.

— Ἀμ' σὺ δὲν τὴν ἤθιλις, γιὰ... Σὶ παρακαλοῦσι οὐ Φανούρ'ς...

Ἀγανάκτησα.

— Τὴν ἤθελα καὶ τὴ θέλω πολὺ, γιὰ... Θαρῶ πὼς τὴν ἀγαπῶ. Ὅμως, πὼς νὰ σοῦ δώσω νὰ καταλάβεις, ὄχι ἔτσι...

Καὶ τῆς ξήγησα πὼς ὁ ἔρωτας εἶταν γιὰ μένα κάτι ἀλλοιώτικο, πολὺ ἀγνὸ κ' ὁμορφο καὶ δὲ μπορούσε ν'αἰεὶ καμμιά σχέση μὲ τοὺς ἐκβιασμοὺς καὶ τὶς μορφίνες τοῦ φαρμακοποιοῦ.

Μ' ἄκουε κατάπληκτη, δὲν καταλάβαινε λέξη.

— Τὴν θέλ'ς γιὰ δὲν τὴ θέλ'ς; ρώτησε σὰν τέλειωσα.

— Τὴν θέλω, σοῦ εἶπα, τὴν ἀγαπῶ, φώναξα γεμάτος δυστυχία καὶ πείσμα.

— Ἐμ' τότες τράβα στοῦ Φανούρ' κὶ πέστουν νὰ σοὶ δώκ' ἓνα κουτὶ ἀπὸ κείνις ποὺ ξέρ'... Ἡ Σουλτάνα θὰ γίν' ἀμέσους θικιά σ'...

Ἦθελα νὰ τῆς δώσω μιὰ σπρωξιά καὶ νὰ φύγω, ὄμως κάτι ἔλπιζα ἀκόμα. Κὶ ἔπρεπε νὰ μάθω.

— Καὶ πὼς τὴν κατάφερες καὶ δέχτηκε, γιὰ...;

Χαμογέλασε στραβά, σήκωσε τοὺς ὄμους κ' εἶπε σὰν ἀπὸ πολὺ μακριά.

— Οὐ καθέννας ἔχ' κὶ ἓνα μέρος ποὺ τὸν πουνάει. Ἄμα τοῦ ξέρ'ς, τὸν βάζεις ἀπὸν κάτουσ' κὶ τὸν πατᾶς ὅσου θέλ'ς. Τὸν κάν'ς σκλαβάκ'σ'...

— Κάτι νὰ σὲ ρωτήσω ἀκόμα γιὰ... Ὁ Φανούρης κ' ἡ Σουλτάνα...

Κατάλαβε καὶ δὲ μ' ἄφησε νὰ ὀλοκληρώσω.

— Οὐ οὔ οὔ... Μιὰ κὶ δυὸ βουλὲς μουναχά; Κὶ μόν' κείνους; Βάλι κὶ τὸ γιατρό, βάλι κὶ τὸ δάσκαλο, βάλι κὶ τὸ Χρήστου τὸν πρᾶματευτή...

— Ἐφυγα τρελλὸς ἀπὸ ζήλεια κὶ ἀηδία καὶ δὲν ξαναπάτησα μήτε στῆς γοιᾶς;

μήτε στο φαρμακείο. Σε λίγον καιρό έξλεισαν τὰ σχολεία κ' έφηνα.

Τὴ Σουλτάνα δὲν τὴν ξανάειδα, παρεχτός σι' ὄνειρό μου κ' ὄχι λιγιστὲς φορές.

Ὅμως...

Τὸ καλοκαίρι στὴν Ἑλλάδα εἶναι γὰρ θεοῦ, ἀνθίζουν τὰ δέντρα καὶ τὰ λουλούδια, κελαῖδοῦν τὰ πουλιά, πλημμυρίζει ἡ γῶρα τουρίστες καὶ κατασκόπους, ὅμως οἱ Κοινότητες δὲν πληρώνουν τοὺς δασζάλους, γιατί, λέει, οἱ μῆνες εἶναι «νεκροί».

Ἐμείνα πάλι ἀδέκαρος κ' ἡ μελαγχολία ποὺ μ' εὔριζε κάθε φορά ποὺ ἡ τσέπη μου δὲν εἶχε παρὰ τρίμματα καπνοῦ, μὲ ξανάραξε σὶά νύχια τῆς. Ἐψαχνα λοιπὸν γιὰ μαθητὲς ποὺ σκόπευαν νὰ δώσουν ἐξετάσεις σὶό Γυμνάσιο, ὅταν κάποιος γνωστός ποὺ πῆρε ἐργολαβικὰ τὴν εἰσπραξη τοῦ κοινοτικοῦ φόρου κάποιας Κοινότητας, δέχτηκε νὰ δουλέψω γιὰ λογαριασμό του.

Φόρεσα σὶό κεφάλι μιὰ μεγάλη ψάθα τῶν 5 δραγμῶν κ' ἐφοδιασμένος μ' ἓνα μιλὸν κ' ἓνα μολύβι ἔφερνα βόλτες κάθε πρωὶ σὶ ἄλιωνια καὶ σημείωνα κείνα ποὺ θὰ εἶχαν ἄλωνισμό.

Τὸ χωριὸ εἶταν κάμποσες δεκαριὲς χιλιόμετρα μακρὰ, τὰ ναῦλα πανάκριβα κ' ἔτσι δὲν ἀπομακρύνθηκα σ' ὄλο τὸ διάστημα τοῦ ἄλωνισμοῦ, ὡς τὰ μέσα σχεδὸν τοῦ Σεπτέμβρη. Πλήρωνα ἐνοίκιο, ἔτρωγα κονσέρβες κ' ἀγά, κάπνιζα τὰ βράδια, ἔπινα μὲ κάτι καινούργιους φίλους ἀπὸ κανένα οὐζάκι, τὰ κατάφερα νὰ φύγω δίχως δεκάρα.

Τὸν Ὀχτώβρη διορίστηκα κρατικὸς ὑπάλληλος. Πῆγα νὰ τρελλαθῶ, τὸ πρόβλημα τῆς μόνιμης δουλειᾶς, ὅπως θαροῦσα, εἶχε λυθεῖ ὀριστικά. Δὲν ἤξερα πὼς σὶή γῶρα μας δὲν ὑπάρχει τίποτε μόνιμο καὶ σταθερό, ἐξαιτίας τοῦ ἀκατάστατου τοῦ... κλίματος.

Τὸ σχολεῖό, ὅπου θὰ ἔπρεπε νὰ παρουσιασθῶ εὐθύς ὕστερ' ἀπ' τὴν ὀγκομωσία μου, εἶταν μονοτάξιο, θὰ εἶμουν δηλαδὴ διευθυντὴς τοῦ... ἑαυτοῦ μου. Κ' ἐπειδὴ ἡ μισθοδοσία εἶταν συνάρτηση τῆς μετάβασης σὶή θέση μου, δὲν περίμενα νὰ βραδιάσει καὶ νὰ φύγω τ' ἄλλο πρωὶ. Κίνησα μ' ἓνα ποδήλατο δανεικὸ μόλις ἔδωσα τὸ «νενομισμένον ὄγκο».

Τὰ ὄνειρα ποὺ ἔκανα σὶόν δρόμο εἶχαν χροῶμα τριανταφυλλί. Εἶμουν ἀποφασισμένος νὰ δουλέψω μ' ὄλες τὶς δυνάμεις μου κ' ἔταξα πὼς τὸ πέρασμά μου θ' ἀποτελοῦσε σταθμὸ σὶὴν ἱστορία τοῦ... ἀνύποπτου χωριοῦ.

Ἐφτασα νύχια.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα κούλας σπιτία ρίχτηκαν πάνω μου τρία φοβερὰ μαντρόσκυλα ἀποφασισμένα, ὅπως μοῦδωσαν νὰ καταλάβω, νὰ μὲ κομματιάσουν. Δοκίμασα νὰ ξεφύγω ἀξείκοντας ταχύτητα, τ' ἀναθεματισμένα ὅμως ἔτρεχαν πολὺ καὶ κανόνιζαν τοὺς βηματισμούς τους ἔτσι ὡστε τὰ δόντια τους νὰ βρίσκονται σὶὴν ἴδιαν εὐθεία μὲ τὶς γάμπες μου. Εἶταν καὶ κείνο τὸ παχὺ στρώμα σκόνης, βούλιαζαν οἱ ρόδες, τὰ χρειάστηκα. Ἄρχισα νὰ κλωτσῶ ζερβὰ - δεξιὰ κ' ὅταν διαπίστωσα πὼς δὲν ἔφερνα κανένα ἀποτέλεσμα κ' ὅτι τὰ σκυλιὰ εἶταν εἰδικευμένα ν' ἀρπάζουν τοὺς ποδηλάτες ἀπ' τὸ πόδι, ἔβγαλα κάτι σπαραχτικὰ ξεφωνητὰ ποὺ θὰ ῥάγιζαν κ' οἱ πέτρες, ἀν βρισκόταν καμμιὰ σὲ κείνο τὸ βαλτοχώρι. Κι' ὅμως δὲ συγκινήθηκε κανεὶς.

Εἶχα τὴν ἐντύπωση (καὶ δὲν ἔφερα ἔξω) πὼς οἱ χωρικοὶ μὲ βλέπανε πίσω ἀπὸ τὰ παραθυράκια τῶν σπιτιῶν τους, χαμογελοῦσαν σαδιστικά κ' ἔλεγαν ὁ ἓνας τ' ἄλλουνοῦ.

—Θὰ εἶναι ὁ καινούργιος δάσκαλος. Ἐν τάξει πάνε τὰ πράματα... Θὰ τὸν φᾶνε καὶ θὰ ἡσυχάσουμε.

Ἄρχιστηκα πὼς ἡ πρώτη ἐπιδίωξί μου θὰ εἶταν ν' ἀπελευθερώσω τὶς «γραμμές ἐπικοινωνίας μὲ τὸ ἐξωτερικὸ» ἀπ' τὰ σκυλιά. Πού νὰ φαντασθῶ πὼς καὶ μέσα στὸ χωριὸ ἡ κατάσταση δὲν εἶταν καλλίτερη.

Μὲ τὰ πολλὰ κι' ἀφοῦ κατέβηκα ἀπ' τὸ ποδήλατο πρὶν τῆς ὥρας μου, κατάφερα νὰ φτάσω ζωντανὸς στὴν πλατεία ὅπου ἔφεγγε παρήγορο ἓνα δυνατὸ φῶς. Εἶταν τὸ καφενεῖο, ψιλλικατζίδικο, σιδεροπωλεῖο, ὑφασματοπωλεῖο, χαρτοπωλεῖο, φαρμακεῖο, καπνοπωλεῖο κι' ὅλα τὰ σὲ «πωλεῖο», τοῦ Θανάση. Δὲν θὰ τὸν ξεχάσω τὸ μασκαρᾶ. Μὲ τὰ τηγανητὰ αὐτὰ πού μὲ τσίριζε πρῶι, μεσημέρι καὶ βράδι, μού σπαράλιασε τὸ σηκῶτι ἀπ' τὴν πρώτη κιόλας χρονιά.

Ὁ μόνος πελάτης, πού συνάντησα κείνη τὴ στιγμή στὸ καφενεῖο, εἶταν ἡ δασκάλα, κατατοπισμένη μ' ἐκπληκτικὴν ἀκρίβεια γιὰ τὸ πρόσωπο πού θὰ τὴν ἀντικαταστοῦσε καὶ τὶς κινήσεις του. Πρὶν προλάβω καλὰ—καλὰ νὰ συνέλθω καὶ νὰ συστηθῶ, μὲ ὑποχρέωσε νὰ ὑπογράψω κάτι πρωτόκολλα, ἐτοιμασμένα ἀπ' τὰ πρὶν κ' ὕστερα μού παράδωσε τὰ κλειδιά, τὸ ὑπόλοιπο τοῦ ταμείου (δεκαπέντε δραχμές), καβάλησε στὸ ἀλογόκαρρο πού τὴν περίμενε ζεμένο σὲ μιὰ γειτονικὴ αὐλή, κ' ἔγινε ἄφαντη.

Ἡ ψυχὴ τῆς εἶχε μαυρίσει τόσα χρόνια σὲ κείνο τὸ «βρωμοχώρι», μοναχὸ κορίτσι ἀνάμεσα σὲ τόσους «ὀττεντότους», ὅπως μού ἐξομολογήθηκε τὴν ὥρα πού μ' ἀποχαιρετοῦσε. Πῆρε μετάθεση γιὰ μιὰν κωμόπολη τοῦ Παγγείου ὅπου, ἐκτὸς ἀπ' τοὺς πολλοὺς συναδέλφους πού θύβρισκε ἐκεῖ, θὰ ἔκανε συντροφιά μὲ φαρμακοποιούς, γιατροὺς, καταστηματαρχες, ὑπαλλήλους ἄλλων κρατικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ προοδευτικώτερους κατοίκους.

—Κάθε Σαββατόβραδο ἔχουν χοροεσπερίδα... συμπλήρωσε δλόχαρη καὶ τὰ μάτια τῆς γυάλισαν στὸ σκοτάδι.

Μοῦκανε τὴ χάρη νὰ πάρει τὸ ποδήλατο μαζί τῆς. Ὁ ἀδερφὸς καὶ πληροφοριοδότης τῆς, ἤξερε ἀπὸ ποιὸν τόχα δανειστεῖ καὶ θὰ φρόντιζε νὰ τὸ ἐπιστρέψει τ' ἄλλο κιόλας πρῶι.

Ὅταν ὕστερότερα ἔκανα ἔλεγχο, διαπίστωσα πὼς τὰ πρωτόκολλα πού ὑπόγραψα «καλῆ τῆ πίστει», δὲν εἶταν καὶ τόσο ἐντάξει. Ἐλείπαν κάμποσα βιβλία καὶ εἶδη γραφείου, εὐτυχῶς χωρὶς μεγάλην ἀξία. Εἶχε κ' ἓνα ἀθροιστικὸ λάθος στὴ στήλη τῶν πληρωμῶν τοῦ ταμείου, πάει κ' ἐκεῖ ἓνα κατοστάρικο, χῶρια ἀπ' ὅσα ὑποχρεώθηκα νὰ ξοδέψω γιὰ νὰ συμπληρώσω τὶς ἄλλες ἐλλείψεις... Χαλάλι, τέσσερα χρόνια εἶχε ζήσει τὸ φουκαριάρικο κορίτσι σὲ κείνον τὸν ἐρημότοπο.

Ὁ Θανάσης ἀπαντοῦσε πρόθυμα στὶς χιλιάδες ἐρωτήσεις μου ὡς τὰ μεσάνυχτα κ' ὕστερα, ἀφοῦ μὲ φίλεψε τὴν πρώτη τηγανιὰ αὐτὰ (τὸ λάδι του εἶταν ταγκὸ καὶ μύριζε ἄσχημα), μ' ὀδήγησε στὸ γραφεῖο τοῦ σχολειοῦ ὅπου θὰ κοιμόμουνα. Μῆτε τυπικὰ δὲ μοῦκανε τὸ «ὄριστε» τουλάχιστο γιὰ κείνη τὴ βραδιά.

Στὴ σγάρα τοῦ ποδηλάτου, καλοῦ κακοῦ, εἶχα δέσει δυὸ κουβέρτες κ' ἓνα μαξιλάρι, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ μικρὴ βαλιτσούλα μὲ τ' ἀπαραίτητα. Πῆρα τὶς κουβέρτες καὶ τὸ μαξιλάρι κάτ' ἀπ' τὴ μασχάλη, ὁ Θανάσης τὴ βαλίτσα καὶ κινήσαμε.

Ἡ νύχτα εἶταν θεοσκότεινη, εἶμουν καὶ τυφλωμένος ἀπ' τὸ δυνατὸ φῶς τοῦ «λουξ» πού φώτιζε τὸ καφενεῖο, δὲν ἔβλεπα τὴ μύτη μου. Μ' ὅλα ταῦτα κι' ἀφοῦ προχωρήσαμε δυὸ—τρὶς δεκαριές βήματα, εἶδα πὼς ἡ γῆς λαμπύριζε ἀπὸ κάτι μικρὰ σπιθιστιὰ φωτάκια, σὰν ἀστέρια. Δὲν ὄργησα νὰ καταλάβω πὼς τὸ μέρος εἶταν πλημμυρισμένο κι' ὅτι τὰ μικρὰ φωτάκια εἶταν στ' ἀλήθεια τ' ἀστέρια πού καθρεφτίζονταν στὰ νερά.

—Πρόσεχε, δάσκαλε. Νὰ πηδᾶς ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα...

—Μὰ καλά, ἀπόρησα. Πού βρέθηκαν αὐτὰ τὰ νερά;

—Ἀπ' τὸ ἀρτεσιανό. Τ' ἀνοίξαμε στὴν αὐλὴ τοῦ σχολειοῦ γιὰ τὰ παιδιά κι' ἀκόμα δὲν ἀξιωθήκαμε νὰ κάνουμε ἓνα χαντάκι νὰ φεύγουν.

—Πότε τ' ανοίξατε;

—Θαρῶ περίσου. Ἄ, μπᾶ, πρόπερσιν, πᾶνε κοντὰ δυὸ χρόνιά...

Προχωρήσαμε πηδώντας πάντα ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα κ' ἐπὶ τέλους ἀνεβήκαμε τὰ τέσσερα σκαλιὰ τοῦ σχολειοῦ. Ἡ πόρτα εἶταν μισάνοιχτη. Ὁ Θανάσης ἀναψε ἓνα σπύρτο ὅσο νὰ μοῦ δείξει τὴν ἐσωτερικὴν πόρτα τοῦ γραφείου κ' ὕστερα μὲ καληνύχτησε βιαστικὰ μὲ τὴν πρόφαση πὼς εἶχε ἀφήσει τὸ μαγαζὶ ἀνοιχτό.

Νιώθοντας ἓνα παράξενο σφίξιμο στὴν καρδιά, δοκίμασα νὰ κλείσω τὴν ἐξώπορτα, στάθηκε ὁμως ἀδύνατο νὰ τὴ σαλέψω ἀπ' τὴ θέση της, λὲς καὶ τὴν εἶχαν καρφώσει στὸ σκεβρωμένο πάτωμα τοῦ στενοῦ διαδρόμου. Τὴν παράτησα, κι' ἀνάβοντας ὀλοένα σπύρτα, ξεκλείδωσα τὴν πόρτα τοῦ γραφείου, κατατοπίστηκα στὸ χῶρο, ἔστρωσα τὴ μιὰ κουβέρτα κατ'αἰχμῆς κ' ὅπως εἶμουν ντυμένος πλάγιασα καὶ σκεπάστηκα μὲ τὴν ἄλλη.

Ἡ κούραση, οἱ συγκινήσεις τῆς μέρας, οἱ χιλιάδες τὰ βατράγια ποὺ ξελαρυγκίζονταν ἔξω ἀπ' τὸ χτίριο, τὸ πάτωμα ποὺ εἶταν σκληρό, οἱ ἥσκιοι στοὺς τοίχους καὶ τὸ ταβάνι, κάτι παράξενοι θόρυβοι ἀπ' τὸ ὑπόγειο, τὰ πολλὰ σχέδια γιὰ τὸ μέλλον, ὅλα μαζί «κι' ἀπὸ κοινού συμφέροντος ὁρμώμενα» συνώμοσαν νὰ μὴ μ' ἀφήσουν νὰ κλείσω μάτι.

Δὲν εἶχα ρολόι, τὴν περαμένη χρονιά, τότε ποὺ εἶμουν κοινοτικός, τὸγα πρόγραμμα ν' ἀγοράσω, εἶχα πέσει ὁμως πάνω σὲ «καρρὲ» καὶ τὸ «χρῶμα» μὲ χαντάκωσε. Δὲν ἤξερα καὶ κανέναν πραγματικὸν τρόπο νὰ καταλαβαίνω τὴν ὥρα γι' αὐτὸ καὶ παραξενεύτηκα ὅταν ἄξαφνα εἶδα τὸ πρῶτο θάμπος τῆς μέρας νὰ γλυστρᾶ ἀπ' τὸ μοναδικὸ παράθυρο καὶ νὰ διώχνει τοὺς ἥσκιους. Ὑστερα ἀκούστηκαν θόρυβοι ἀπὸ τὰ κάρρα, πατησιὲς ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους ποὺ διάβαιναν στὶς ἀγροτικές τοὺς δουλειές, φωνὲς ἀπὸ ζῶα.

Αὐτὰ θὰ περίμενα, γιατί, βυθίστηκα σὲ μιὰ νάρκη ποὺ ἔμοιαζε μὲ ὕπνο, χωρὶς ὅστοςο νὰ πάψω ν' ἀκούω τίς φωνὲς καὶ τὴ φασαρία τοῦ χωριοῦ ποὺ εἶταν στὸ πόδι.

Ξύπνησα ἀπὸ κάτι δυνατὰ χτυπήματα στὴν πόρτα τοῦ γραφείου. Μαζί τους ἀκούστηκαν καὶ κάτι παράξενα λόγια:

—Δεσποινίς, νὰ βαρέσ'ρι τὴν καμπάνα;

Σηκώθηκα, δίπλωσα τίς κουβέρτες, τίς ἀκούμπησα στὴν καρέκλα τῆς γωνίας κι' ἀνοίξα. Δυὸ μαντάχαλοι ὡς ἐκεῖ πάνω μὲ κουρεμένα σύριζα κεφάλια, πάνινες τσάντες περασμένες «γιαστὶ» στοὺς ὄμους, στεκόντουσαν στὸ στενὸ διάδρομο, μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ γραφείου. Κάθε ἄλλον παρὰ μένα περίμεναν ν' ἀντικρύσουν, γιατί μόλις μὲ εἶδαν σάστισαν, πισωδρόμησαν μὲ μικρὰ κουτοπόνηρα βηματάκια, ἔκαναν ξαφνικὰ μεταβολή, σάλταραν τὴ σκάλα κι' ἀπ' ἐκεῖ, τσαλαβουτώντας στὰ νερά, ἔφτασαν τρέχοντας στὴν ἄλλην ἄκρη τῆς πλατείας. Οἱ φωνὲς τοὺς ἀκουγόντουσαν δέκα μίλλια μακριά:

—Ἡρθι ἢ κινούργιους δάσκαλους... Ἡρθι ἢ κινούργιους δάσκαλους...

Βγήκα στὸ πλατύσκαλο κι' ἔκανα μιὰ βιαστικὴ ἐπιθεώρηση τριγύρω. Παντοῦ νερά.

Πέρ' ἀπ' τὰ νερά μιὰ μικρὴ μαυρισμένη ἀπ' τὴ σκόνη στενόμακρη ἀποθήκη, μὲ δυὸ σταυροὺς στὶς δυὸ γωνιὲς τῆς στέγης—ἡ ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ, καὶ πενήντα μέτρα πίσω της καταπράσινες καλαμιές καὶ ψηλὰ φουντωμένα δέντρα. Πίσω ἀπ' τὰ δέντρα ξεχώριζαν οἱ στέγες ἀπ' τ' ἀνάρια σπίτια, ἄλλες μὲ παλιὰ ξεθωριασμένα ἀπ' τὴν πολυκαιρία κεραμίδια κι' ἄλλες μὲ «σάζια», θάμνα τοῦ βάλτου. Δεξιά μου τὸ καφενεῖο τοῦ Θανάση, καινουργιοχτισμένο μὲ σχέδιο κ' ὕστερα ἓνα μέρος τῆς πλατείας, δίχως πιά νερά. Μακρύτερα τὰ πρῶτα σπίτια, τὸ ἴδιο πνιγμένα στὶς λεῦκες καὶ τίς ἰτιές, περιτριγυρισμένα μὲ καλάμια. Στ' ἀριστερὸ χέρι μου ἡ πλημμυρισμένη ἔχταση προχωροῦσε μακρύτερα κ' ὕστερ' ἀπὸ κείνην ἓνα

ψηλό, δίπατο σπίτι, δίχως στέγη και πατώματα, δίχως κουφώματα κι' άσφάλτιστο. Πίσω του άλλα σπίτια, όλα ισόγεια, τὸ ἴδιο χωρὶς σοβάδες.

Στὴν αὐλὴ τῆς ἐκκλησιᾶς μαζεμένα καμμιὰ εἰκοσαριὰ ἀγόρια καὶ κορίτσια, κοίταζαν ἀμίλητα κι' ἀγέλαστα πρὸς μέρος μου. Εἴταν οἱ μαθητὲς καὶ μαθήτριές μου ποὺ ἀντίκρουζαν τὸν «ἄγνωστο θεό».

Ἐκανα σινιάλο κ' ἕνας ἀπ' τοὺς μεγάλους ἄρπαξε τὸ σχοινὶ τῆς καμπάνας κι' ἄρχισε νὰ τὴ χτυπᾷ δυνατὰ, ξετρελλαμένα.

Ἐπρεπε νὰ πληθῶ, χτὲς εἶχα γίνει γκριζὸς ἀπὸ τὴ σκόνη, γύρω ἀπ' τὰ μάτια μου ἔνιωθα τὶς τοίμπλες νᾶχουν κάνει κροῦστα. Πηδῶντας ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα ἔκανα τὸ γύρο τοῦ σχολείου καὶ προχώρησα πρὸς τὸ ἄρτεσιανό, μιὰ σωλῆνα ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ψήλωνε ὡς ἕνα μέτρο πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειά της, ἔσπαγε σὲ ὀρθὴ γωνιὰ καὶ τίναζε μὲ πίεση νερὸ ἀπ' τὸ στόμα της ποὺ εἶχε διάμετρο τουλάχιστο τρεῖς Ἴντσες. Τὸ νερὸ ἔπεφτε σὲ μιὰ στέρνα ἀπὸ τοῦβλα καὶ τοιμέντο, οἱ πραχτικοὶ χωριανοὶ πέτυχαν μ' ἕνα σμπάρο δυὸ τρυγόνια, νερὸ στὰ παιδιά καὶ ποτίστρα γιὰ τὰ ζῶα τους ποὺ γιὰ νὰ φτάσουν ὡς ἐκεῖ, ζύμωναν τὸ χῶμα σὲ φοβερὸ βουρκο. Βουρκοὶ καὶ νερὰ κυλοῦσαν σιγὰ—σιγὰ πρὸς τὸ χτίριο, μούσκευαν τὰ θεμέλια καὶ τὰ μαύριζαν, πρασίνιζαν τοὺς τοίχους μὲ λειχῆνες κι' ἄλλα «ὕδροχαρῆ» ἀναρριχητικὰ κ' ὕστερα λίμναζαν σ' ὄλον ἐκεῖνο τὸ ἀτέλειωτο φάρδος καὶ μάκρος τῆς πλατείας.

Πλύθηκα, σκουπίστηκα μὲ τὸ μαντῆλι καὶ ξαναγύρισα στὸ σχολεῖο. Στὸν ἀυλόγυρο τῆς ἐκκλησιᾶς εἴταν τώρα μαζεμένα πάνω ἀπὸ ἑκατὸ παιδιά καὶ κορίτσια ποὺ ἐξακολουθοῦσαν νὰ κοιτάζουν πρὸς τὸ μέρος μους ἀσάλευτα καὶ βουβά.

Στὴ μεγάλη σάλα ποὺ μύριζε ἄσχημα μ' ὄλο ποὺ τὰ παράθυρα εἴταν ὀλάνοιχτα, ἀνακάλυψα τὸ ρολόι τοῦ τοίχου. Ἐδειχνε ἕξ καὶ μισή. Δὲν εἶχα κανέναν τρόπο νὰ διαπιστώσω ἂν πῆγαινε καλὰ κι' ὥσπου ν' ἀγοράσω δικό μου, μὲ κείνην τὴν ὥρα ἄρχιζα καὶ μὲ κείνην τέλειωνα τὰ μαθήματα. Μόνο ποὺ τὸ μετάφερα στὸ γραφεῖο γιὰ νὰ μὴν ἔχουν νὰ κάνουν ὄλη τὴν ὥρα τὰ παιδιά μαζί του.

Εἴταν ἀκόμα στοὺς τοίχους κάμποσες ἔγχρωμες φωτογραφίες ἠρώων τοῦ 21, ὄλοι τους σκυθρωποὶ, σχεδὸν ἄγριοι, πρᾶμα ποὺ μοῦκανε ν' ἀπορῶ καὶ νὰ ντρέπουμε γιὰ λογαριασμό τους. Ὅλοι τους, ἔχτὸς ἀπ' τὰ μεγάλα μουστάκια, εἴταν φορτωμένοι μὲ φουσεκλίκια, τσαπράζια καὶ πολύχρωμα γιλεκάκια καὶ μπιχλιμπίδια, λὲς κι ἔτοιμάζονταν νὰ παίξουν σ' ἀμερικάνικο κινηματογράφο.

Δὲν ἔλειπαν ἀπ' τοὺς τοίχους καὶ κάμποσες ἔντυπες ἐπιγραφὲς μὲ γνωμικά:

ΧΡΟΝΟΥ ΦΕΙΔΟΥ

ΠΟΛΕΜΟΣ ΠΑΤΗΡ ΠΑΝΤΩΝ κλπ.

Στὶς ὀχτὼ παρὰ δέκα χτύπησα τὸ κουδοῦνι, βγαίνοντας στὸ πλατύσκαλο. Εὐτυχῶς δὲν ἤρθε καμμιὰ γυναίκα νὰ μὲ ρωτήσῃ πόσο πουλοῦσα τά... μασουράκια.

Γιὰ νὰ μὴ φοβίσω πλείοτε τὰ παιδιά κι' ὥσπου μποῦν στὴ μοναδικὴν αἶθουσα, κλείστηκα στὸ γραφεῖο κι' ἀπ' ἐκεῖ ἄκουα τὸ συγκρατημένο ποδοβολητὸ καὶ τὰ σιγανομουρμουρητὰ τους. Κι' ὅταν ὄλα ἠσύχασαν, μπῆκα στὴν αἶθουσα...

Ἀργότερα, στὸ στρατό, εἶδα παρόμοιες σκηνὲς ἀνθρώπων ποὺ πηδοῦσαν ἔξαλλοι καὶ στέκονταν προσοχῆ, ἂν ἔμπαινε στὸ θάλαμο ἄξαφνα κάποιος τρανὸς ἀξιωματικός. Μέχρι τότε ὅμως δὲν εἶχα ἰδέα κι' ἀπόρησα ὅταν εἶδα τὰ 150 ἐκεῖνα ἀνθρωπάκια νὰ πετάχονται ὀρθὰ καὶ νὰ κοκκαλώνουν.

Κοίταξα τὰ κουρεμένα κεφάλια, ψαλιδιές—ψαλιδιές ἀπὸ τὸ ἴδιο ψαλίδι ποὺ κούρευαν τὰ πρόβατα, τὶς κοριτσιίστικες μακρὲς κοτσίδες, τὰ χαμηλωμένα στὸ πάτωμα μάτια, ἠνάσαινα τὴν βιρεια μπόχα κ' ἡ καρδιά μου σφιχτήκε.

— Ποιὸς θὰ πεῖ τὴν προσευχή; ρώτησα.

Χωρίς νὰ γυρέψει τὴν ἄδεια ἓνα κορίτσι, συνομίλικό μου σχεδόν, ἄρχισε νὰ λέει μὲ τὴ σειρά τὸ «ἅγιος ὁ θεὸς» τρεῖς φορές, ὕστερα τὸ «πάτερ ἡμῶν» καὶ τέλειωσε μὲ τὸ «δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων». Θὰ εἶταν ἡ σειρά του.

Ὅταν εἶπε τὸ «ἅμην» κάθησαν ὄλα μαζί, δίχως ν' ἀκουστεῖ ἡ παραμικρὴ ὀμιλία. Εἶταν ὀλοφάνερο πὼς ἡ δασκάλα εἶχε σκαρώσει κάποιον φροναστικὸν παραμῦθον γιὰ κείνον ποὺ θὰ τὴν ἀντικαταστοῦσε. Τὸ βλεπα στὰ πεισματικὰ κλεισμένα στόματα, στὰ μεγαλωμένα μάτια, στὸ τρομαγμένο ὕφος τους. Καὶ πῆρα τὴν ἀπόφαση νὰ διαλύσω αὐτὴ τὴν ἀπαράδεχτην ἐντύπωση ἀφοῦ δὲ θὰ μ' ἄφηνε νὰ κάνω καμμιά δουλειά.

Χαμογέλασα, κι' ὅπως βασίλευε μιὰ μοναδική, σιωπὴ ἄρχισα νὰ μιλῶ ἥσυχα, γλυκά, φιλικά. Εἶπα πὼς χάρηκα ποὺ βρῆκα τόσο φρόνιμα καὶ καλὰ παιδιὰ κι' ὡς μοῦ εἶχαν πεῖ πὼς θὰ συναντοῦσα παλιόπαιδα. Ἦθελα πολὺ νὰ τοὺς βοηθήσω, γνώριζα χίλια δυὸ παιχνίδια, θὰ κάναμε συχνὰ ἐκδρομές, θὰ τοὺς μάθαινα νὰ παίξουν μπάλα καὶ εἶμουν αἰσίουρος πὼς μέσα σ' ἕξ μῆνες θὰ νικούσαμε τὶς ποδοσφαιρικὰς ὀμάδες τῶν γύρω χωριῶν.

Μιλοῦσα, μιλοῦσα, λίγο—λίγο τὰ σκιαγμένα μάτια ἄρχισαν νὰ φωτίζονται, τὰ μουτράκια ξεσοφρώναν, τὰ χεῖλη ξέσφιγγαν, κάπου—κάπου ἀκούοταν ἀπὸ κανένα γελᾶκι, ἓνας ψίθυρος, κάποιον πνεμόνι ποὺ ξεφούσκωνε μ' ἀνακούφιση. Ξεθάρρεψαν.

Κατέβηκα ἀπ' τὴν ἔδρα, πάντα χαμογελαστὸς καὶ προχώρησα μὲ σιγανὰ βήματα πρὸς τὴ σκοτεινὴ μάζα. Ἐνα στενόμακρο σὰ πεπὸν κεφάλι μὲ γαλανὰ μάτια τράβηξε τὴν προσοχή μου. Τὰ παλιὰ ροῦχα του εἶταν μέσα στὴ λάσπη καὶ τὴ βρωμιά, ἡ λέρα εἶχε πιάσει στὸ λαιμὸ καὶ τ' αὐτιά του ποῦρι, οἱ μῦξες ἔτρεχαν, στέγνωσαν, ξαναστέγνωσαν, ἔγιναν σταλαχτίτες. Δὲν εἶταν παραπάνου ἀπὸ ὀχτὼ χρονῶ.

—Πὼς σὲ λένε, μικρέ; ρώτησα χαϊδεύοντας τὸ κουρεμένο κεφάλι του ἐνῶ ἐνωθὰ ἀναγοῦλα.

—Γκόλιου, μούγκρισε δίχως ν' ἀλλάξει τὴν παγωμένη ἰκφρασή του.

—Τὸ ἄλλο ὄνομά σου; Ὅλο μαζί; ξαναρώτησα στὸ ἴδιο πάντα γλυκανάλατο ὕφος.

—Γκόλιου...

Ἐρριξα ἓνα βλέμμα ἀμηχανίας πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τῶν παιδιῶν καὶ συνέχισα τὶς ἐρωτήσεις.

—Τὸν πατέρα σου πὼς τονε λένε;

—Γκόλιου...

—Σὲ ποιά τάξη πᾶς;

—Γκόλιου.

Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ κοίταγε εἰρωνικὰ ἀπ' ἀκτίκρου, κάτω, ἀπ' τὴν ἀρχαϊκὴν περικεφαλαῖα του.

—Παιδάκι μου, πρόσεξε τὶ ρωτῶ... Σὲ ποιά τάξη πηγαίνεις; ἐπέμεινα γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά.

—Γκόλιου...

Δὲν κρατήθηκα, μοῦπιασε ἓνα δυνατὸ νευρικὸ γέλιο, κι' ὡ τοῦ θαύματος, ξέσπασε μαζί μου κι' ὄλη κείνη ἡ παιδιάστικα μάζα ποὺ ὡς τὰ τότε παρακολουθοῦσε κρατῶντας τὰ γέλια της, μὲ μεγάλη δυσκολία.

—Καλά, καλά, δὲν πειράζει, θὰ τὰ ξαναποῦμε ἄλλη φορά, εἶπα καὶ τὸν παρόρησα μὲ τὸ βαρὺ προαίσθημα πὼς μὲ περίμεναν πολλὰ.

Κι' ἄρχισα τὸ μάθημα...

Ὅταν βγήκαμε διάλειμμα, πῆγα ἔξω μαζί τους, πήδησα σχοινάκι; κλώτσησα ἓνα πᾶνινο τόπι κ' ὕστερα πῆρα τοὺς πιδὸ μεγάλους καὶ κάναμε ἓναν περίπατον

τριγύρω από το χτίριο του σχολείου. Δεν τους είπα τίποτε, δὲ ξεστόμισε λέξη κανείς τους. Παρακολουθοῦσαν τὸ βλέμμα μου, ἔμπαιναν στους συλλογισμούς μου, κατάλαβαν τὸ σκοπὸ τῆς ἐπιθεώρησης, ἄρχισαν νὰ μ' ὀρμηνεύουν:

— Ν' ἀνοίξουμε ἓνα χαντάκι ἀπ' ἐδῶ...

— Νὰ βουλῶσουμε τούτην τὴν τρύπα καὶ ν' ἀνοίξουμε ἀπ' ἐκεῖ μιὰν ἄλλη..

— Νὰ βάλουμε ἓνα «μπουρί» γιὰ νὰ φεύγει τὸ νερὸ στὴν αὐλὴ τοῦ παινοῦ σπιτιοῦ...

Συνεννοηθήκαμε θαυμάσια. Τὴν ὥρα ποὺ ξαναγυρίζαμε στὸ σχολεῖο γιὰ τὸ μάθημα, πρόσθεσα.

— Ἄν στεγνώσει ὅλο αὐτὸ τὸ μέρος, θάχουμε ποῦ νὰ γυμνάζεται ἡ ομάδα μας. Πότε ν' ἀρχίσουμε;

— Τὸ μεσημέρι, κύριε... φώναξαν ὅλοι μαζί.

Τὸ ἴδιο ἀπόγεμα βάλουμε μπρός. Οἱ χωριανοὶ περνοῦσαν ἀπὸ μακριὰ, στεκόντουσαν γιὰ λίγο, μᾶς κοίταγαν, ὕστερα κουνοῦσαν τὶς ἀξούριστες κεφαλές τους κ' ἔφευγαν.

Δὲν τοὺς δώσαμε σημασία.

Εἶταν Τετάρτη ὅταν πρωταρχίσαμε. Τὸ ἔργο μεγάλο, κουραστικό, τὰ παιδιά ποὺ μπορούσαν ν' ἀποδώσουν, λίγα. Ἀποφάσισα νὰ ζητήσω ἐνίσχυση ἀπ' τοὺς χωριανούς καὶ τὴν Κυριακὴ πῆγα στὴν ἐκκλησιά. Δὲ βρήκα παρὰ τὸν παπᾶ, τὸν καντηλανάφτη, τὸν ψάλτη καὶ τρεῖς γοιές ποὺ μὲ κοίταγαν κατάπληχτες καὶ, σὰ θυμωμένες ποὺ τόλμησα νὰ εἰσχωρέσω στὸ ἰδιόχτητο, ἀπαγορευμένο γιὰ ὅλον τὸν ἄλλο κόσμον τοιφλίκι τους.

Ὁ παπᾶς, ἴσως γιὰ τὴν παραξενεύτηκε, γιὰ νὰ τελειώσει τὴν ἀκολουθία τὴν τράβηξε σὲ μακρὸς ψάλλοντας καὶ κουνῶντας τὸ θυμιατὸ μ' ἓναν τρόπο σὰ νὰ λογάριζε νὰ μοῦ τὸ σβουρίξει στὸ κεφάλι.

Βγήκα πρὶν τελειώσει καὶ τράβηξα στὸ καφενεῖο. Ἀπαρτία. Μῆτε μιὰ καρέκλα ἀδειανή, μῆτε μιὰ θέση στους πάγκους ποὺ εἶταν ἀραδιασμένοι γύρω ἀπὸ τοὺς περιμετρικοὺς τοίχους, μέσα κι' ἔξω ἀπ' τὸ καφενεῖο.

Μόλις μὲ εἶδαν, κάθε συζήτηση σταμάτησε. Στὴν «καλημέρα» μου ἀπάντησαν μὲ μιὰ ἔκρηξη κραυγῶν κι' ὁ καθένας ἀξίωσε μὲ φορτικὸ τρόπο νὰ καθῆσθε στὸ δικό του τραπέζι, νὰ μὲ τρατάρει. Δὲν ἤξερα τί ν' ἀποφασίσω, τελικὰ βρέθηκα κάπου καθισμένος καὶ δέχτηκα νὰ πάρω ἓνα «οὐζάκι» γιὰ νὰ μὴν τοὺς προσβάλω.

Ὁ Θανάσης ταχύς, εὐγενικὸς καὶ γεμᾶτος κουτοπονηριά, πρόφτασε κιόλας μὲ τὸ δίσκο, φέρνοντας ἓνα κρασοπότηρο γεμᾶτο σπύρτο ποὺ τ' ὀνόμαζε «ρακί», δυὸ ἐλιές, μιὰ πιπεριά τουρσί κ' ἓνα ποτήρι νερό. Ἄν ἔπινα ὅλο ἐκείνο τὸ πρᾶμα, σίγουρα θὰ μεθοῦσα. Κι' ὡστόσο ὑποχρεώθηκα νὰ δεχθῶ ἄλλο ἓνα, ἴδια γεμᾶτο καὶ δυνατό. Δὲν ἄργησα φυσικὰ νὰ νιώσω τὶς συνέπειες, σβούριζε κιόλας τὸ ταβάνι, χόρευαν τριγύρω αἱ πονηρὲς χωριάτικες φάτσες, οἱ τραγιάσκες ἀνέβαιναν μὲ φόρα στὸ ταβάνι καὶ ξανακατεβαιναν σὰ μικρὰ ἀλεξίπτωτα. Δὲν ἤξερα τί μοῦ γινόταν.

Κάποιος μὲ συμπόνεσε, μὲ πῆρε ἀπ' τὸ μπράτσο καὶ μ' ὀδήγησε ἔξω.

— Ἀσχημὴ ἀρχὴ ἔκανα, μουρμούρησα μὲ παράπονο μόλις μὲ φύσηξε ὁ ἀέρας.

— Ἔ, δὲν εἶναι σπουδαῖο, εἶπε ὁ ὑποχρεωτικὸς σύνοδος μου. Μῆτε γίνεται γιὰ πρώτη φορὰ. Τὸ ἴδιο κάνουμε σ' ὅποιον ξένο πρωτοέρθει στὸ χωριό...

— Δηλαδή; ρώτησα ξεμέθυστος ἀπὸ ντροπῆς.

— Δηλαδή... Τὸ οὐζο ποὺ σὲ κέρασαν εἶταν 40 γράδων...

Θύμωσα, εἶπα πὼς αὐτὸ ποῦκαναν εἶταν ἐξευτελιστικό, μὲ ταπεινωναν πρὶν ἀκόμα γνωριστοῦμε. Κι' ἀποφάσισα νὰ πάω καὶ νὰ τοὺς σκυλοβρίσω, γιὰ νὰ μάθουν νὰ φέρονται.

Ὁ φίλος ὁμως εἶχε ἀντίθετη γνώμη καὶ ἐπέμενε πῶς δὲν ἔπρεπε νὰ δημιουργήσω ζήτημα γιὰ ἓνα ἀθῶο πείραγμα τῶν χωρικῶν πού, ἐξαλλου, τῶχαν ἔθιμο. Θὰ εἶταν φοβερὸ νὰ κατὰστρεφα γιὰ πάντα τὶς σχέσεις μου μαζί τους.

— Μωρὲ θὰ τοὺς δείξω ἐγώ... Δὲν ξέρουν μὲ ποιὸν ἔχουν μπλέξει, φώναξα καὶ μὲ μιὰν ἀπότομη ἐκτίναξη ἀπαλλάχτηκα ἀπ' τὴν τανάλια τῶν χειρῶν του καὶ ὄρμησα πρὸς τὸ καφενεῖο.

Οἱ χωριάτες πού παρακολουθοῦσαν ἀπὸ μακρὰ τὶς κινήσεις μου, κατάλαβαν καὶ τὰ πρόσωπά τους σούφρωσαν στενοχωρημένα. Ἡ ἐκπληξή τους ὁμως δὲν περιγράφεται ὅταν ἀντὶ ν' ἀκούσουν φωνές καὶ βρῖσιές, ἀντίκρουσαν τὸ γελαστὸ πρόσωπό μου.

— Μοῦ τὴ φέρατε μιὰ χαρὰ, μπράβο σας, εἶπα. Μὲ μεθύσατε. Τώρα ὁμως παρακαλῶ νὰ κάνετε καὶ τὸ δικό μου χατίρι...

Μὲ κοίταξαν σαστισμένοι.

— Ὅσοι ἀπὸ σᾶς ἀγαποῦν τὰ παιδιὰ τοῦ σχολειοῦ καὶ θέλουν τὴν ὑγεία καὶ τὴν προκοπή τους, νᾶρθουν μαζί μου...

Βγήκα στητός, πασχίζοντας νὰ κρύψω τὴν κατάντια μου καὶ τράβηξα ἐκεῖ πού δούλευαν οἱ μεγάλοι μαθητές μου, στὸ πίσω μέρος τῆς αὐλῆς. Τρίκλιξα, τὸ ἐνιωθα, πίσω μου ἀκούονταν εἰρωνικά γέλια καὶ καγχασμοί. Ὅμως προχώρησα δίχως νὰ δείξω τὴν παραμικρὴ στενοχώρια ἢ ὀργή, δίχως νὰ στρέψω μήτε μιὰ φερὰ τὸ κεφάλι.

Τὰ παιδιὰ ἔσκαβαν, τὸ χαντάκι εἶχε προχωρέσει κάμποσο.

Μιὰ συντροφιά παλληκαριῶν πού μ' εἶχαν ἀκολουθήσει ἀπὸ μακρὰ, ζύγωσαν δισταχτικοί, κοίταξαν γιὰ λίγο, ὕστερα πῆραν τὴν ἀπόφαση, παραμέρισαν τὰ σχολιαροῦδια, ἄρπαξαν τοὺς κασμάδες καὶ τὰ φτυάρια καὶ στρώθηκαν στὴ δουλειά. Ὑστερα ἦρθαν ἄλλοι καὶ ἄλλοι καὶ ἄλλοι, ἄδειασε τὸ καφενεῖο καὶ ὁ Θανάσης πῆγαινε νὰ κρεπάρει ἀπ' τὴν ὀργή. Μοιράστηκε ἡ δουλειά, ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους καινούργια καρροτσάκια, καινούργια φτυάρια καὶ κασμάδες, βούηξε ὁ τόπος ἀπὸ φωνές, παραγγελίες, καλαμπούρια.

Τὸ κεφάλι μου ὁμως πῆγαινε νὰ σπάσει, σφιγγόμουνα νὰ μὴν κάνω ἐμετό. Εἶδα καὶ παραεῖδα, ἔφυγα λοξὰ—λοξὰ καὶ κλειδώθηκα στὸ γραφεῖο. Ἐκεῖ ἔπεσα σ' ἓνα κάθισμα, ἀκούμπησα τὸ κεφάλι στὸ τραπέζι καὶ... κοιμήθηκα.

Ὅταν ξύπνησα εἶταν δειλινὸ. Τὸ κεφάλι μου πονοῦσε ἀκόμα, στὸ στομάχι μου ἐνιωθα φλόγες, διψοῦσα. Βγήκα στὸ πλατύσκαλο, Θεὲ καὶ Κύριε, τ' εἶταν κείνο πού ἀντίκρουσαν τὰ μάτια μου; Ὀλόκληρη κείνη ἡ πλῆμμυρισμένη ἔχταση εἶχε ἀδειάσει ἀπ' τὰ νερά, σὲ μερικὰ σημεῖα εἶχε κιάλας στεγνώσει. Δὼ καὶ κεῖ εἶχαν ἀπομείνει κάτι λιγοστὲς λιμνοῦλες ὅσο νὰ δείχνουν τὴν τεράστια δουλειά πού εἶχε γίνει.

Ἐνθουσιασμένος τράβηξα στὸ καφενεῖο, χαιρέτησα μ' ἐγκαρδιότητα ὅσους βρῆκα ἐκεῖ, τοὺς εὐχαρίστησα καὶ δήλωσα πῶς μεγάλη μου εὐχαρίστηση θὰ δεχόμουν νὰ ξαναμεθύσω ἂν εἶταν νὰ ξανακάνουν τὴν ἴδια παλληκαριά.

Ὡς καὶ ὁ Θανάσης ξέχασε τὸ θυμὸ του καὶ χαμογελοῦσε εὐχαριστημένος.

Τ' ἄλλο πρωὶ ρίξαμε χῶμα καὶ ἄμμο στὰ βαθουλώματα, ἰσοπεδώσαμε τὸ μέρος τῆς πρόσοψης καὶ χαράξαμε τὸ πίσω μέρος τῆς αὐλῆς γιὰ κῆπο.

Ὅταν ὕστερ' ἀπὸ τρία χρόνια ἔφευγα ἀπὸ τὸ χωριὸ γιὰ νὰ ὑπηρετήσω στὸ στρατὸ τῆ θητεία μου, τὸ σχολειὸς μας εἶχε στὸ ἐνεργητικὸ του δυὸ χρυσὰ μετάλλια ἀπὸ τὴ Διεθνή Ἐκθεση Θεσσαλονίκης γιὰ τὶς καλλιέργειες τοῦ σχολικοῦ κήπου μας: Κτηνοτροφικὰ παντζάρια καὶ μπαμπάκι.

Πεντακόσια καρποφόρα κάθε ποικιλίας, τρακόσιες λεῦκες καὶ ἄλλες τόσες

ERNEST HEMINGWAY

‘Ο κ. και ἡ κ. “Έλλιοτ

Μετάφρασις: ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΛΩΛΗ

‘Ο κ. και ἡ κ. Έλλιοτ δοκίμαζαν ἀπεγνωσμένα ν’ ἀποκτήσουν ἓνα παιδί. Δοκίμαζαν τόσο συχνά ὅσο ἡ κ. Έλλιοτ μπορούσε νὰ τὸ ἀντέξει. Δοκίμαζαν στὴ Βοστώνη μετὰ ἀπ’ τὸ γάμο τους καὶ δοκίμασαν καθὼς ταξίδευαν μετὰ τὸ πλοῖο. Δὲν δοκίμαζαν πολὺ συχνὰ στὸ πλοῖο γιατί ἡ κ. Έλλιοτ ἦταν σχεδὸν ἴρρωστη. Ἦταν ἄρρωστη καὶ ὅταν ἦταν ἴρρωστη ἦταν ἄρρωστη ὅπως οἱ γυναῖκες τοῦ Νότου ἄρρωσταίνουν. Αὐτὸ σημαίνει γυναῖκες ἀπὸ τὰ Νότια μέρη τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. “Ὅπως ὅλες οἱ γυναῖκες ἀπὸ τὸ Νότο ἡ κ. Έλλιοτ ἀπόκαμε πολὺ σύντομα ἀπὸ τὴ ναυτία, νὰ ἀξιδεῦει τὴ νύχτα καὶ νὰ σηκώνεται πολὺ ἔνωρις τὸ πρωῖ. Πολλοὶ ἄνθρωποι τὸ πλοῖο τὴν περνοῦσα γιὰ μητέρα τοῦ Έλλιοτ. Ἄλλοι πάλι, πού ἤξεραν ὅτι ἦταν παντρεμένοι, πίστευαν ὅτι ἐπρόκειτο ν’ ἀποκτήσει παιδί. Στὴν πραγματικότητα ἦταν σαράντα χρονῶν. Τὰ χρόνια τῆς μεγάλωσαν ξαφνικὰ ὅταν ξεκίνησε γιὰ τὸ ταξίδι.

Κάποτε φαίνονταν πολὺ νεώτερη, πραγματικὰ φαίνονταν σὰν νὰ μὴν ἔχει ἄμμιὰ ἡλικία, ὅταν τὴν παντρεύτηκε ὁ Έλλιοτ, ἔπειτα ἀπὸ μερικὲς ἑβδομάδες ῥωτα, ἀφοῦ τὴν γνώριζε ἀπὸ χρόνια στὸ μαφενέο τῆς προτοῦ τὴν φιλήσει μιὰ ὄχτα.

‘Ο Χοῦμπερτ Έλλιοτ ἔπαιρνε μετατυχιακὰ μαθήματα δικαίου στὸ Χάρ-

βαρντ ὅταν παντρεύτηκε. Ἦταν ποιητὴς μετὰ εἰσόδημα περίπου δέκα χιλιάδες δολάρια τὸ χρόνο. Ἐγραφε μακροσκελέστατα ποιήματα στὴ στιγμὴ. Ἦταν εἰκοσιπέντε χρονῶν καὶ ποτὲ δὲν εἶχε πάει στὸ κρεβάτι μετὰ γυναῖκα μέχρι πού παντρεύτηκε τὴν κ. Έλλιοτ. Ἦθελε νὰ κρατήσει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀγνὸν ὥστε νὰ μπορέσει νὰ δώσει στὴ γυναῖκα τοῦ τὴν ἴδια ἀγνότητα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος πού περίμενε ἀπ’ αὐτὴν. Αὐτὸ τὸ ἀποκαλοῦσε ζωὴ εὐθεία. Εἶχε κάνει ἀγάπη μετὰ διάφορα κορίτσια προτοῦ φιλήσει τὴν κ. Έλλιοτ καὶ πάντοτε τοὺς ἔλεγε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἢ ἀργότερα ὅτι εἶχε ζήσει μιὰ καθαρὴ ζωὴ. Περίπου ὄλα τὰ κορίτσια ἔχασαν τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ κείνον. Εἶχε σοκαρισθῆ καὶ πραγματικὰ τρομοκρατηθῆ μετὰ τὸν τρόπο πού τὰ κορίτσια θὰ συνδέονταν καὶ θὰ παντρεύονταν ἄντρες γιὰ τοὺς ὁποίους γνώριζαν ὅτι εἶχαν δηλητηριάσει τοὺς ἑαυτούς τους. Μιὰ φορὰ προσπάθησε νὰ προειδοποιήσῃ ἓνα κορίτσι πού γνώριζε γιὰ ἓνα ἀγόρι γιὰ τὸ ὅποιο εἶχε περίπου ἄπτές ἀποδείξεις ὅτι ἦταν πολὺ διεφθαρμένος στὸ κολλέγιο καὶ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα ἓνα πολὺ δυσάρεστο ἐπισόδιο.

Τὸ ὄνομα τῆς κ. Έλλιοτ ἦταν Κορνηλία. Τὸν εἶχε μάθει ὁμως νὰ τὴν φωνάζει Καλουτίνα, πού ἦταν τὸ ὑποκοριστικὸ τῆς στὴν οἰκογένειά τῆς στὸ Νό-

καλλωπιστικὲς ἀκακίαι εἶχαν καλλιεργηθεῖ μετὰ ἀγάπη στὸ ἴδιο μέρος πού, γιὰ νὰ τὸ διαβεβαιώσει κάποτε, ἔπρεπε νὰ ἔχει μαστοριὰ ἀκροβάτη.

Εἶχε κάνει ἄλλο ἓνα σιβερὸ βῆμα πρὸς τὸ δρόμο πού θὰ τοῦ ἐξασφάλιζε τὸν τίτλο τοῦ πολίτη δεύτερης κατηγορίας;

το. Ἡ μητέρα του ἔκλαψε ὅταν τῆς ἔφερε στὸ σπῖτι τὴν Κορνηλία μετὰ τὸ γάμο τους, ἀλλὰ ξαστέρωσε πολὺ γρήγορα ὅταν ἔμαθε ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ζήσουν στὸ ἐξωτερικό.

Ἡ Κορνηλία εἶχε πεῖ, «χρυσό, γλυκό μου ἀγόρι», καὶ τὸν κράτησε πιὸ σφιχτὰ ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ὅταν τῆς εἶπε πὼς εἶχε κρατήσει τὸν ἑαυτὸ του ἀγνὸν γιὰ κείνη. Ἡ Κορνηλία ἦταν ἐπίσης ἀγνή. «Ξαναφίλησέ με πάλι ἔτσι» τοῦ εἶπε.

Ὁ Χοῦμπερτ τῆς ἐξήγησε ὅτι εἶχε μάθει αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ φιλήματος ἀκούγοντας ἓνα φίλο νὰ διηγίεται μιὰ ἱστορία κάποτε. Αὐτὸς ἦταν κατενθουσιασμένος μὲ τὴ δοκιμὴ καὶ ἔτσι τὸ καλλιέργησαν ὅσο μπορούσαν πιὸ πολὺ. Μερικὲς φορές ἀφοῦ φιλιώνταν γιὰ ὧρες, ἡ Κορνηλία τοῦ ζητοῦσε νὰ τῆς ξαναπαεῖ ὅτι εἶχε κρατήσει τὸν ἑαυτὸ του πραγματικὰ ἀγνὸν γιὰ κείνη. Ἡ δῆλωση πάντοτε τὴν καθυσύχαζε.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Χοῦμπερτ δὲν σκεπτόταν νὰ παντρευτεῖ τὴν Κορνηλία. Ποτὲ δὲν σκεφτόταν γι' αὐτὴν ἔτσι. Αὐτὴ ἦταν τόσο καλὴ φίλη του, καὶ ξαφνικὰ μιὰ μέρα στὸ μικρὸ δωμάτιο στὸ πίσω τοῦ μαγαζιοῦ χόρευαν μὲ τὸ γρομμόφωνο, τὴν ὥρα ποὺ ἡ φιλενάδα τῆς βρισκόταν στὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ μαγαζιοῦ, καὶ αὐτὴ τὸν κοίταξε στὰ μάτια καὶ αὐτὸς τὴ φίλησε. Αὐτὸς ποτὲ δὲν μπορούσε νὰ θυμηθεῖ πότε ἀκριβῶς ἦταν ποὺ ἀποφάσισε ὅτι ἐπρόκειτο νὰ παντρευτοῦν. Ἀλλὰ τελικῶς παντρεύτηκαν.

Τὴ νύχτα ποὺ παντρεύτηκαν τὴν πέρασαν σ' ἓνα ξενοδοχεῖο τῆς Βοστώνης. Καὶ οἱ δυὸ ἦταν ἀπογοητευμένοι ἀλλὰ τελικὰ ἡ Κορνηλία πῆγε γιὰ ὕπνο. Τὸν Χοῦμπερτ δὲν τὸν ἐπιανε ὁ ὕπνος καὶ πολλὲς φορές βγήκε ἔξω καὶ περπάτησε πάνω καὶ κάτω στὸ διάδρομο τοῦ ξενοδοχείου ντυμένος τὴν καινούργια τζιέγκερ ρόμπα του, ποὺ τὴν εἶχε ἀγοράσει γιὰ τὸ γαμήλιο ταξίδι του. Καθὼς περπατοῦσε ἔβλεπε ὅλα τὰ ζευγάρια τῶν παπουτσιῶν, μικρὰ παπούτσια καὶ μεγάλα παπούτσια, ἔξω ἀπὸ τὶς πόρτες τῶν δωματίων τοῦ ξενοδοχείου. Αὐτὸ κομμάτιασε τὴν καρδιά του καὶ γι' αὐτὸ βιάστη-

κε νὰ ξαναγυρίσει στὸ δωμάτιό του, ἀλλὰ ἡ Κορνηλία κοιμόταν. Δὲν τοῦ ἔκανε ἡ καρδιά νὰ τὴν ξυπνήσει καὶ σύντομα τὰ πάντα ἦταν σχεδὸν ἑτακτοποιημένα καὶ αὐτὸς κοιμήθηκε εἰρηνικά.

Τὴν ἄλλη μέρα ἐπισκέφτηκαν τὴ μητέρα του καὶ τὴν ἄλλη ἀπέπλευσαν γιὰ τὴν Εὐρώπη. Ἦταν πιθανὸν νὰ δοκιμάσουν νὰ ἔχουν ἓνα παιδί, ἀλλὰ ἡ Κορνηλία δὲν μπορούσε νὰ κάνει ἀπόπειρες γι' αὐτὸ πολὺ συχνά, ἂν καὶ ἐπιθυμοῦσαν ἓνα παιδί περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο στὸν κόσμο. Ἀποβιβάστηκαν στὸ Χερβούργο καὶ ἦρθαν στὸ Παρίσι. Προσπάθησαν νὰ ἔχουν ἓνα παιδί στὸ Παρίσι. Μετὰ ἀποφάσισαν νὰ πᾶνε στὴν Ντιζόν, ὅπου ὑπῆρχε καὶ Θερινὸ Τμήμα στὸ Πανεπιστήμιο, καὶ ὅπου εἶχαν πάει ἀρκετοὶ συνταξιιδιώτες τους. Ἀνεκάλυψαν ὅτι δὲν ὑπῆρχε τίποτε νὰ κάνουν στὴ Ντιζόν. Παρὰ ταῦτα, ὁ Χοῦμπερτ ἔγραφε συνέχεια ποιήματα καὶ ἡ Κορνηλία τοῦ τὰ δακτυλογραφοῦσε. Ἦταν ὅλα μακροσκελῆ ποιήματα. Αὐτὸς ἦταν πολὺ αὐστηρὸς στὰ λάθη καὶ μπορούσε νὰ τὴν κάνει νὰ ξαναγράψει μιὰ ὀλόκληρη σελίδα ἀκόμα καὶ ἂν ὑπῆρχε ἓνα μόνον λάθος. Αὐτὴ ἔκλαψε ἀρκετὰ καὶ προσπάθησαν πολλὲς φορές νὰ ἔχουν ἓνα παιδί προτοῦ φύγουν ἀπὸ τὴν Ντιζόν.

Ἦρθαν στὸ Παρίσι καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φίλους τους τοῦ караβιοῦ ξαναγύρισαν ἐπίσης. Ἦταν κουρασμένοι ἀπὸ τὴν Ντιζόν, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε τώρα θὰ μπορούσαν νὰ ποῦν ὅτι, ἀφοῦ τέλειωσαν τὸ Χάρβαντ ἢ τὸ Κολούμπια ἢ τὸ Γουάμπας, εἶχαν σπουδάσει στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ντιζόν, ἐκεῖ κάτω στὴ Χρυσὴ Ἀκτὴ. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς θὰ προτιμοῦσαν νὰ πᾶνε στὸ Λαγκουεντόκ, στὸ Μοντπελιέρ ἢ στὸ Περπινιὰν ἂν ὑπῆρχαν πανεπιστήμια ἐκεῖ. Ἀλλὰ ὅλες αὐτὲς οἱ τοποθεσίες εἶναι πολὺ ἀπομακρυσμένες. Ἡ Ντιζὸν ἀπέχει τεσσερισήμισυ ὧρες ἀπὸ τὸ Παρίσι καὶ μπορεῖ νὰ δειπνήσει κανεὶς στὸ τραῖνο.

Ἔτσι ὅλοι κάθησαν γύρω ἀπὸ τὸ Καφέ-ντου-Ντόμ, ἀποφεύγοντες τὴ Ροτόντα ἀπέναντι ἀπὸ τὸ δρόμο, γιὰτὶ αὐτὴ εἶναι πάντοτε γεμάτη ἀπὸ ξένους, γιὰ

μερικές ημέρες και μετά τρεις Έλλιοτ ένοίκιασαν ένα πύργο στην Τουρραίνη μέσω μιας άγγελίας του Κήρυκος της Νέας Υόρκης. Ο Έλλιοτ είχε αποκτήσει αρκετούς φίλους μέχρι τώρα που όλοι τους έθαύμαζαν την ποιησή του, και η κ. Έλλιοτ τον είχε πείσει να γράψει στη Βοστώνη για τη φιλενάδα της που ήταν στο καφενείο. Η κ. Έλλιοτ έγινε πολύ πιο χαρούμενη μετά την άφιξη της φιλενάδας της και έχυσε πολλά δάκρυα και οι δυο μαζί. Η φιλενάδα ήταν αρκετά χρόνια μεγαλύτερη από την Κορνηλία και την φώναζε «Χάνυ». Και αυτή καταγόταν επίσης από μια πολύ παλιά οικογένεια του Νότου.

Οι τρεις τους, μαζί με μερικούς φίλους του Έλλιοτ, πού τον φώναζαν Χούμπυ, πήγαν κάτω στον πύργο στην Τουρραίνη. Βρήκαν ότι η Τουρραίνη ήταν μια πολύ πεδινή και θερμή περιοχή που έμοιαζε πάρα πολύ με το Κάνσας. Αυτή την εποχή ο Έλλιοτ είχε γράψει αρκετά ποιήματα για ένα βιβλίο. Επρόκειτο να το εμφανίσει στη Βοστώνη και ήδη είχε στείλει την επιταγή του, και είχε υπογράψει συμβόλαιο με ένα εκδότη.

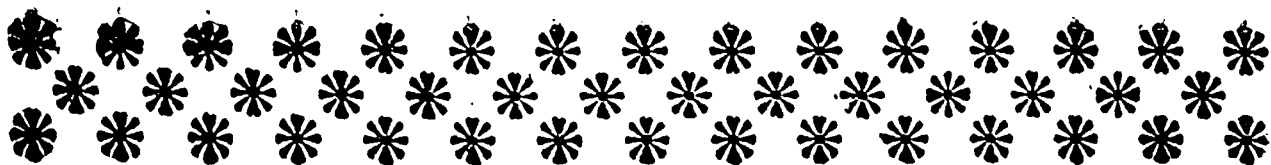
Υστερα από λίγο οι φίλοι άρχισαν να παρασύρονται προς το Παρίσι. Η Τουρραίνη δεν είχε βγει αυτό που έδειχνε στην αρχή. Σύντομα όλοι οι φίλοι είχαν φύγει μ' ένα πλούσιο νέο και ανύ-

παντρο ποιητή, για ένα παραθαλάσσιο κέντρο κοντά στην Τρουβίλλ. Εκεί ήταν όλοι ευτυχισμένοι.

Ο Έλλιοτ συνέχισε στον πύργο στην Τουρραίνη επειδή τον είχε πάρει για όλο το καλοκαίρι. Αυτός και η κ. Έλλιοτ προσπάθησαν απεγνωσμένα να έχουν ένα παιδί στη μεγάλη ζεστή κρεβατοκάβαρα πάνω στο μεγάλο σκληρό κρεβάτι. Η κ. Έλλιοτ μάθαινε το τυφλό σύστημα στη γραφομηχανή, αλλά είδε ότι όποτε έγραφε με μεγαλύτερη ταχύτητα έκανε περισσότερα λάθη. Η φιλενάδα της τώρα στην ουσία δακτυλογραφούσε όλα τα χειρόγραφα. Αυτή ήταν πιο επιτήδεια και πιο δραστήρια και φαινόταν να εχθορισιέται μ' αυτό.

Ο Έλλιοτ είχε αρχίσει να πίνει άσπρο κρασί και ζούσε χωριστά στο δωμάτιό του. Έγραφε ακατάπαυστα ποίηση τη νύχτα και το πρωί φαινόταν έξουθενωμένος. Η κ. Έλλιοτ και η φιλενάδα της τώρα κοιμόνταν μαζί στο μεγάλο μεσαιωνικό κρεβάτι. Έχυναν πολλά δάκρυα μαζί. Το βράδυ όλοι κάθονταν για το δείπνο μαζί στον κήπο κάτω από ένα απλό δέντρο, και ενώ ο ζεστός βραδυνός άνεμος φυσούσε, ο Έλλιοτ έπινε άσπρο κρασί και η κ. Έλλιοτ με τη φιλενάδα της συζητούσαν και όλοι ήταν παρά πολύ ευτυχείς.

ΒΑΣ. ΜΑΡΓΑΡΗ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

Ε Θ Ω Ρ

Τραγωδία—2 'Αποσπάσματα

Παρακάτω, δημοσιεύουμε απόσπασμα απ' τη νέα τραγωδία «'Εθωρ» του νέου 'Ηπειρώτη ποιητή κ. Βασ. Μάργαρη. Όπως θα ενθυμούνται οι αναγνώστες μας, στο 129ον τεύχος της «Η. Ε.», ξαναδημοσιεύσαμε απόσπασμα κι' απ' την άλλη τραγωδία του κ. Μάργαρη «'Ολυμπιάς».

α)

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ

· · · · ·
· · · · ·
Θρήνοι παντοῦ καὶ μοιρολόγια ἀκούγονται
σπαραχτικὰ μανάδων, πάνω ἀπ' τὰ νεκρὰ
κι' ἀσάλευτα κορμιὰ τῶν λατρεμένων τους
παιδιῶν. Ὀλημερίς θ' ἀκοῦς νὰ ἀντηχεῖ
ἀπὸ μητέρα, ἄντρα ἢ παιδί ὄρφανὸ
χαιρετιστήρι ἀπόστερνο τὸ μοιρολόι
γιὰ κάποιον λατρεμένο, ποῦ τοὺς ἄφησε
καὶ ἔφυγε, πηγαίνοντας πολὺ μακριά...
Ἡ δυστυχία ἀπὸ τοὺς πρώτους χτύπησε
καὶ μένα, ἀφήνοντας παντάδειο κι' ἔρημο
τὸ σπίτι μου, ποῦ μ' ἄρπαξε γιὰ πάντοτε
—πάει ἓνας χρόνος τώρα ἀπὸ τὴ μέρα αὐτὴ—
ὁ μαῦρος καβαλάρης τὸ παιδάκι μου.
Ὀλημερίς θρηνεῖ ἢ δόλια ἢ μάνα του.
Πασχίζω νὰ τὴν κάνω νὰ σωπάσει πιά
τὰ μοιρολόγια, μὰ στὸ τέλος ἀρχινῶ
καὶ γὼ νὰ κλαίω μαζί της, μὴ μπορῶντας πιά
νὰ κρατηθῶ, τί ὁ πόνος εἶναι ὄχι μικρός.
Κι' ὕστερα ἀντάμα κλαῖμε καὶ οἱ δυὸ μαζί...
Κι' ὄχι μονάχα κεῖ, μὰ ὀλοῦθε ἀπ' ὅπου ἐμεῖς
διαβήκαμε γιὰ νὰ ῥθοῦμε στὴν πόλη αὐτὴ,
ἢ ἴδια ἀπόγνωση, τὸ ἴδιο στέρημα
καὶ τοῦ θανάτου ἢ σκιά τριγύριζε.
Αὐτὸ τὸ δράμα μὲς στὴ χώρα ἀρχίνισε
γιατί; κανεὶς δὲν ξέρει, ὅπως κανεὶς ξανά
πότε θὰ σταματήσει δὲ γνωρίζει.

ΕΘΩΡΑΣ (χειρονομῶντας στὸν ὕπνο του)

—'Αλί, παιδί μου, ἀλλοίμονο, (ξυπνῶντας) ποῦ χάνεσαι;

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ.—Βοήθεια! ὦ Ἐθωρα!

ΕΘΩΡΑΣ.—Ποῦ βρίσκομαι;

- ΒΑΣΙΛ. —Μές στο παλάτι γιά, στον κήπο κάθεσαι.
Κοντά σου εγώ. Ήσυχασε. Τί έβλεπες;
- ΕΘΩΡΑΣ. —Όνειρο ήταν. Όμως ήταν φοβερό!..
- ΒΑΣΙΛ. —Τί πράμα; Μές τὸ Θέντορα βρισκόσουνα;
- ΕΘΩΡΑΣ. —Μές το παιδί μας, ναι.
- ΒΑΣΙΛ. —Και πῶς βρεθήκατε;
- ΕΘΩΡΑΣ. —Δέν τὸ θυμάμαι πιά... Μετὰ τὸν κράταγά
μικρὸ παιδάκι ἀπὸ τὸ χέρι, καὶ μ' ἄργὸ
τὸ βήμα περπατούσαμε σὲ κάποιο ἐκεῖ
κατάπυκνο κι' ἀνήλιο δάσος. Ὑστερα
κομμένος ἀπ' τὸ βάδισμα, σταμάτησα
σὲ κάποιο ἐκεῖ προσήλιο, ἐνῶ ὁ Θέντορας
ἀφήνοντας τὸ χέρι μου, ξεχύθηκε
στὸ δάσος νὰ μαζέψει ἀγριολούλουδα.
Ξάφνου ὡς τ' αὐτιά μου φτάνει κάποια μακρυνή
μὲ γόο κραυγή, καὶ τρέχοντας φτάνω μπροστὰ
στὴ θεά—ὦ φρίκη!—ἐτοῦτου δῶ τοῦ πράματος:
Γροικῶ τὸ Θέντορα στὰ νύχια ἀρπαχτὸ
ἐνοῦ μεγάλου μαυροπτέρουγου ἀετοῦ.
ποῦ ὑψώνουνταν, ὑψώνουνταν, ὑψώνουνταν,
ὄλο πιὸ πάνω μὲ τὸ θῶμα του ἀγκαλιά,
π' ἀσάλευτο ἐντελῶς οὐδὲ κουνιῶταν πιά!
Κι' ἐγὼ ἀπολιθωμένος ἀπ' τὸ θέαμα
ἀρχισα ν' ἀλαλάζω, ἀναδεύοντας
ψηλά τὰ χέρια καὶ καλῶντας μάταια
τὸ γιό μας, ποῦ ὅστίσο ἀπομακρύνονταν
καὶ χάνονταν μακριὰ στὰ οὐράνια πέλαγα!..
Κι' ἔτσι σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ φοβερὴ στιγμὴ
τέλειωσε ἡ ψεύτικη αὐτὴ ἀναποδιά.

β)

ΕΘΩΡΑΣ

- Ὡστε σι' ἀλήθεια εἶχατε ἀράξει μπρὸς στὴ χώρα του;

ΑΓΓΕΛΙΟΦ.

- Κάλλιο μᾶς εἶχε φέρει ἡ ἀνεμοθύελλα.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

- Κι' ὕστερα τί ἀπόγινε;

ΑΓΓΕΛ.

- 'Εδῶ ναι ποῦ τραβήξαμε τ' ἀτράβηχτα:
Γιατὶ σὰν ὄλη ἡ ἀντάρρα ξεκαθάρισε,
κι' ἐνῶ ἐμεῖς ἀκίνητοι εἶχαμε σταθεῖ,
ὁ γιός σου ἀγκυροβάλλοντας τὸ πλοῖο του
μές στὸ λιμάνι, βγαίνει ἔξω στὴ στεριά
μὲ τὴ φρουρά του μὲ σκοπὸ νὰ πάει νὰ βρεῖ
τὸν ἄθλιο βασιληᾶ μές στὸ παλάτι του.
Μετὰ ἀπὸ λίγο βλέπομε τὸ Θέντορα —

μπρός στο μουράγιο με τὸ Ρῆς νὰ στέκεται,
Μυρμήγκια οἱ στρατιῶτες γύρω βρίσκονταν!
Καὶ βάζοντας στὸ στόμα του ἓνα χωνί
αὐτὰ μᾶς εἶπε, ποῦ ἐμεῖς τὰ κάναμε:

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

—Αὐτὸς ὁ βασιληᾶς;

ΑΓΓΕΛ.

—Ὁ Θέντορας.

Τὰ πλοῖα ἀγκυροβάλλετε—μᾶς μῆνυσε—
καὶ βγῆτε ἐδῶ στὴν πόλι. Ὁ Ρῆς ὁ βασιληᾶς
σὰ θὰ μᾶς δώσει πρῶτα τὸ εἰκόνημα,
θὰ μᾶς φιλοξενήσει ὥσπου νὰ μαρκάρουμε.
Κι' ἐμεῖς, τί ἄλλο κάναμε; ὑπακούσαμε.
Ὁϊμέ! Μόλις πατήσαμε ἔξω στὴ στεριά

(ὁ Ἐθωρας κοιμᾶται)

διαβολικὴ παγίδα μᾶς περίμενε
μπρός σὲ τριπλάσια ἀπὸ μᾶς στρατεύματα:
Ἄλυσσοδεμένο βλέπουμε τὸ Θέντορα,

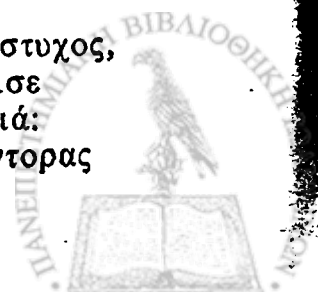
ΒΑΣΙΛ.

—(ἀτάκα) Ὁχου!

ΑΓΓΕΛ.

—καὶ ἄοπλο ἐντελῶς. Δίπλα του ὁ Ρῆς
μ' ἀπαίσιο χαμόγελο μᾶς κοίταζε
καὶ μ' εὐχαρίστησι ποῦ εἶχαμε παγιδευτεῖ.
Καὶ ἀπολιθωμένοι ἐμεῖς ἀπὸ τὸ πρᾶμα αὐτὸ
μὲ τὴ ματιὰ χαμένη ἐκυττούσαμε
τὸ Θέντορα, ποῦ μᾶς τηροῦσε καὶ αὐτὸς
μὲ θλίψη. Τότε, ἀλί μας, καταλάβαμε,
πὼς ἀναγκάστη ὁ Θέντορας στὰ λόγια αὐτὰ
ἀπὸ τὸ Ρῆς, γιὰ νὰ μᾶς μπλέξει καὶ ἐμᾶς στὰ βρό-
[χια του.

Κάτω τὰ ὄπλα, οὐρλιάζει τότε ὁ ἄθλιος
ὁ κλέφτης, γιὰτι ἄλλιῶς θὰ σᾶς τρυπήσουνε
οἱ ἄντρες μου ὅλοι αὐτοί. Τοὺς καλοβλέπετε;
Μυριάδες εἶναι πιότεροι ἀπὸ λόγου σας!
Στὴ χώρα μου θὲ νὰ καλοπεράσετε.
Εἶστε πιά δοῦλοι. Ἄπ' αὔριο τὸ πρωί
δουλειά· σκληρὴ δουλειά. Τὸ νέο παλάτι μου
σὲ ἓνα χρόνο θέλω νᾶναι ἔτοιμο.
Κατάλαβα πὼς θᾶρχονταν ξωπίσω μου
στρατὸς ἀπὸ τὴ χώρα σας. Ἄνόητοι!
στὴν πονηριά μου αὐτὴ παγιδευτήκατε.
Καὶ τώρα ἀφημένη δίχως πιά στρατὸ
πολύ, θὰ πέσει ἡ χώρα σας στὰ χέρια μου!
Τότε ἓνας ἀπὸ μᾶς τὰ νεῦρα χάνοντας:
«Εἶσαι ἓνας κούφιος ἄναντρος καὶ πρόστυχος,
τοῦ λέει μὲ μῖσος· μὰ ἀπὸ τότε τοῦκλεισε
τὸ φῶς γιὰ πάντα μιὰ τελειωτικὴ σπαθιά:
Κάποιος ἀπ' αὐτουνούς ποῦ εἶχε ὁ Θέντορας

στὰ πλαϊνά του, βγάζοντας τὸ ξίφος του
 μὲ λύσσα στὸ λαιμό του ἀμέσως τὸμπηξε!
 Ἄλλ' ἔτσι ἐτοῦτος γλύτωσε ἀπ' τὰ βάσανα.
 Κι' ἐμεῖς, ἀλί μας, τρία χρόνια ὀλάκερα
 δοῦλοι στὴ χώρα ἐκείνου τυραννιώμαστε
 σὰν τὰ σκυλλιά, χτίζοντας δρόμους, φρούρια
 καὶ μέγαρα. Μὰ οἱ ἄλλοι πόσο διάστημα
 ἀκόμα θὰ ὑποφέρουν εἶναι ἄγνωστο.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

—Κι' ὁ Θέντορας;

ΑΓΓΕΛ.

—Μὲς στὸ παλάτι ἐκείνου τώρα ψωμοζει
 σὰ δοῦλος μ' ἄλλους δούλους κι' ὄχι κύριος.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

—Ἄλλοίμονο! Ὁϊμένα, γιέ μου, τί νὰ πῶ;
 μ' ἔφερες, ἄχ, μὲ ἔφερες στὸ τέλος μου...
 Τ' ἦταν, αὐτιά μου, ἐτοῦτο ποὺ ἀκούσατε;
 Ὡ, ἡ ἔρμη, τί νὰ πῶ γιὰ σὲ παιδάκι μου...
 Βάσανα, θλίψη, θάνατος ὅλα μαζὶ
 μικρότερα ἀπ' τὸ ζωντανὸ ἔναι χωρισμό.
 Καὶ τί, ἀλί μου, χωρισμός! Παιδάκι μου
 ἄχ, θὰ θρηνηῶ τὴ μοῖρα σου ὀλημερίς
 ὥσπου νὰ σβύσω. Μὰ ἐσὺ δὲν πέθανες.
 Τάχα πιά ἐλπίδα θὰ μοῦ δώσει θάρρος πιά;
 Πότε θὲ νὰ γυρίσεις; Μὰ εἶναι δυνατό;
 Θεέ μου, ἄχ, Θεέ μου..... Ὅμως πῶς ἐσὺ
 κατῶρθωσες νὰ φύγεις ἀπ' τὰ κάτεργα;

ΑΓΓΕΛ.

—Μιὰ φασαρία στάθηκε ὁ σωτήρας μου:
 σὰ σκύλοι ἐνῶ δουλεύαμε ὅλοι, χτίζοντας
 νέο τῆς πόλης κάστρο, κάποιος ἀπ' αὐτούς,
 πῶβαλε ὁ Ρῆς νὰ μᾶς φυλᾶνε στὴ δουλειά,
 νὰ μαστιγώνει ἀρχίζει κάποιο δυστυχή
 χωρὶς καμιὰ σπουδαία ἀφορμή, γιὰτὶ
 στάθηκε λίγο παρακεῖ ν' ἀναπαυτεῖ.
 Στὴ θεά αὐτὴ δὲ μπόρεσα νὰ κρατηθῶ:
 Σκυλί νὰ ἦταν ἔτσι δὲ θὰ φέρνουςαν,
 τοῦ λέω, κι' ἀντὶ γι' ἀπάντηση ἀπ' τὸ στόμα του
 πᾶ στὸ κορμί μου τὸ μαστίγιο ἄρχισε
 νὰ γδέρνει τὸ πετσί μου. Τότε ἀφρίζοντας
 ἀπὸ θυμό, ρίχνομαι καταπάνω του,
 κι' ἀρπώνοντας τον ἀπ' τὸ λαιμὸ τὸν ἔπνιξα!
 Μετὰ ἀπ' τὴ σκάλα κατεβαίνοντας μ' ὄρμη,
 ποῦταν ριχτὴ στὸ τεῖχος πρὸς τὴ θάλασα,
 σὲ κάποια βάρκα ρίχνομαι ἀδέσποτη
 κι' ἴσια τραβάω μπρὸς κατὰ τὸ πέλαγος.

Ἦμαν ἐλεύτερος! Καί με μιά νέα ὁρμή
 χάνομαι ὀλοένα πρὸς τὰ πέλαγα,
 τῆ θάλασα ζεσκίζοντας με τὰ κουπιά!
 Ὡσου εἶχε σουρουπώσει. Πίσω μου ἄφησα
 νὰ δύσει ὁ ἥλιος καὶ μιά μέρα νὰ χαθεῖ...
 Μπροστά μου κάποια ἀνατολὴ σιγόσκαγε!
 Πίσω, ἐμπρὸς μου ὀλόγυρα ἢ θάλασα!
 Μὰ, ξάφνου, ἐκεῖ πέρα στὸν ὀρίζοντα,
 ἄσπρα πανιὰ θωρρῶ νὰ μεγαλώνουνε.
 Ἦταν καράβι. Κι' ἦταν ἀπ' τῆ χώρα μας
 ψαράδικο! Μὲ πήρε. Κι' ἔτσι ἔφτασα
 ξανά μες τὴν πατρίδα μου ἐλεύτερος!
 Τί ναι γραφτὸ οἱ ἄλλοι νὰ ποφέρουνε
 δὲν τὸ γνωρίζω πιά. Μονάχα ὁ βασιληᾶς
 τῆς χώρας μας ρυθμίζει κάθε πρόβλημα...

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

—'Αποκοιμήθη! Ἔθωρα, ὦ Ἔθωρα!

ΕΘΩΡΑΣ

—Ἔε!

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

—Κοιμήθηκες; Σήκω νὰ πᾶμε μέσα πιά.

(ὁ Ἔθωρας ξανακοιμάται)

(Τραγικὰ)

Ἦρθε καὶ πάει ἡ μέρα. Πέρασε, κι' ἀλί,
 τὸ σούρουπο, κι' ἡ νύχτα κατασκότεινη
 δὲ λέει νὰ πάψει. Τὰ σκοτάδια πιδ πυκνά!..

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕΝ

Ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία, κρατῶντας στὸ ὕψος τῆς ἀρχικῆς αἴγλης τὴν φιλόδοξη παράδοση πὸ κληροδοτήθηκε ἀπ' τοὺς Μεγάλους Εὐεργέτες τοῦ Γένους, ἀνταποκρίθηκε πρόθυμα στὴν αἴτηση τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» γιὰ τὴν οικονομικὴ ἐνίσχυσὴ τῆς. Ἔτσι, κατὰ τὸ 1963, ἐχορήγησεν ἕνα ποσὸν ἐξ εἴκοσι πέντε χιλιάδων (25.000) δραχμῶν (ποσὸν πὸ καλύπτει σχεδὸν τὴν δαπάνην γιὰ τὴν ἔκδοση δύο τευχῶν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας»), πρᾶγμα πὸ, πέραν τῆς οὐσιαστικῆς οικονομικῆς ὑποστηρίξεως, ἐνέχει καὶ τὴν ἐννοίαν τῆς ἠθικῆς δικαιοσύνης τῆς προσφορᾶς τοῦ περιοδικοῦ μας. Καί, ἀκόμη, ἡ πράξη αὐτὴ—ἐκτιμώμενη ἀπὸ γενικώτερης σκοπιᾶς—καρκτηρίζει ξεχωριστὰ τὸ πνεῦμα μιᾶς ὑψηλῆς συνειδήσεως εὐθύνης πὸ ἔχουν, στοὺς δύσκολους τοὺτους καιροὺς, τόσον ὁ Πρόεδρος Ἀκαδημαϊκός κ. Παν. Πουλίτσας, ὅσον καὶ τὰ ὑπόλοιπα Μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας.

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», λαμβάνουσα εὐγνωμόνως τὴν ἀρωγὴν αὐτὴν, εὐχαριστεῖ θερμότατα τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν Ἐταιρείαν καὶ δέχεται πῶς, ἡ ἀναγνώριση τούτης συνιστᾷ κι' ἕναν ἰδιαίτερο τίτλο τιμῆς ἀπόνα λαμπρὸ Κληροδοτήμα, πὸ τόσα προσέφερε καὶ πὸ τόσα προσφέρει γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη καὶ τὴν ἐθνικὴ φυσιογνωμία τῆς Ἑλλάδος.

ΑΠΩΛΕΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΟΝΤΙΟΥΣ

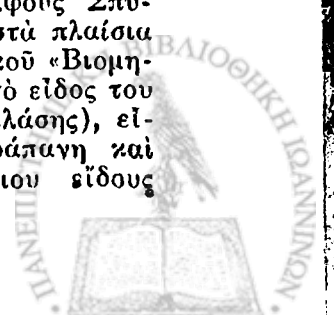
Τὸν περασμένο χρόνο (Ἰούλιος 1963), ὁ δημιουργὸς καὶ Διευτὴς τῆς «Ποντιακῆς Ἑστίας» (τοῦ μοναδικοῦ καὶ ὄντως ἐξαιρετοῦ περιοδικοῦ πὸ ἐκδίδεται ἀπὸ δεκατριετίας στὴ Θεσσαλονίκῃ) Φίλων Κτενίδης, ὁ ἰατρὸς αὐτὸς πὸ ἔφτιαξε μὲ πνευματικὴ παράδοση τῶν Ποντίων, ἀπεβίωσε στὸ Δημοτικὸ Νοσοκομεῖο Θεσσαλονίκης. Ἡ ἀπώλεια, ὄχι μονάχα γιὰ τοὺς Ποντίους, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, εἶναι πράγματι βαρῦτατη καὶ, δυστυχῶς, ἀφεύκτως δυναναπλήρωτη. Γιατί, ὁ αἰμίμητος λόγιος ἰατρὸς, νοσταλγὸς καὶ ζωντανὴ μνήμη ὁ ἴδιος τῆς χαμένης Μεγάλης Πατρίδας, ἔκαμε πάθος καὶ ζοὴ του τὴν δημιουργία μιᾶς ἰληθινῆς κιβωτοῦ τῶν Ποντίων, ὅπου συγκεντρώθηκε ὅ,τι ὠραῖο, ὑψηλὸ καὶ διαρκές ἔδωκε ἡ ὑπερχιλιόχρονη αὐτὴ ἑλληνικὴ Πατρίδα. Κι' ἐκεῖ, διαφυλάχθηκε καὶ ἀναθερμάνθηκε ἡ ψυχή κι' ἡ καρδιά τῶν Ποντίων, ἔτσι πὸ, σήμερα, χάρη σ' αὐτὴν τὴν «Ποντιακὴ Ἑστία», δὲν χάθηκε οὔτε ἡ ἱστορία, οὔτε ἡ φυσιογνωμία, οὔτε κι' ἡ παράδοσή τους. Κι' ὅλη αὐτὴ ἡ μεγάλη ἀγάπη, ὅλος αὐτὸς ὁ βαρὺς μὸχος ἔχουν τὸ φῶς καὶ τὴν πυράκτωση τῆς καρδιάς τοῦ Φ. Κτενίδη, πὸ μὲ τόση εὐλάβεια καὶ τοῦ μὲ τόσον ἄκρατο ἰδεαλισμὸ δόθηκαν γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ ἡ μνήμη τῆς Πατρίδας. Γι' αὐτὸ, τὸ ἔργο πὸ ἔφτιαξε ὁ αἰμίμητος γιαντρός πιπεύομε πῶς δὲν θὰ εἶναι εὐκολο νὰ μὴν σκονιάψει. Γιατί, δυστυχῶς, στὸν τόπο μας, εἶναι σχεδὸν παράδοση, τὰ μεγάλα ἔργα νὰ εἶναι δε-

μένα μὲ τὰ πρόσωπα. Ἔτσι, ἀν δὲν εὐρεθοῦν καινούργιοι σταυροφόροι πὸ νὰ δύνανται νὰ ἐπωμοιοῦν καὶ τὰ οικονομικὰ ἀκόμα βάρη γιὰ τὴν συνέχιση τῆς πορείας, ἡ τύχη τους εἶναι—τις πὸ πολλές φορὲς—νὰ μείνουν στὸ χῶρο τῶν μνημείων. Ἡ ἀπώλεια, συνεπῶς, εἶναι πολὺ μεγάλη, εἶναι ἐθνικὴ. Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», πὸ ξέρει καλὰ καὶ πὸ παρακολουθεῖ ἐπὶ τόσα χρόνια τὴν ἀδελφὴ «Ποντιακὴ Ἑστία», συλλυπεῖται βαρῦτατα γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Διευτοῦ τῆς Φίλων Κτενίδη κι' εὐχεται, στοὺς συνεχιστὲς του, νὰ προχωρήσουν κι' αὐτοὶ μὲ τὴν ἴδια πίστη, τὴν ἴδια θέρη καὶ στὴν ἴδια πορεία τῆς «Ποντιακῆς Ἑστίας», μὴ παρεκκλίνοντες οὔτ' ἐλάχιστον ἀπ' τὰ παραδιδόμενα. Ἔτσι, καὶ τὸ ἔργο τοῦ Φ. Κτενίδη θὰ δικαιωθεῖ κι' οἱ Πόντιοι ἀδελφοὶ δὲν θὰ ἔχουν χάσει, μαζί μὲ τὸ χῶμα τῆς πατρίδας, τὴν ἱστορία, τὴν μνήμη καὶ τὴν φωνὴ τῶν πατέρων τους.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΜΕΓΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ,

Τὸ «Μέγα Ἑλληνικὸν Βιογραφικὸν Λεξικόν», πὸ ἐκδίδεται ἀπ' τοὺς ἀδελφοὺς Σπύρον καὶ Κων)νον Βοβολίνην μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐγκύριου περιοδικοῦ «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις» (μοναδικὸ στὸ εἶδος τοῦ περιοδικοῦ σύγγραμμα εὐρωπαϊκῆς κλάσης), εἶναι ὄντως μὰ πολὺμοχθη, πολυδάπανη καὶ πολυσίμαντη ἐθνικὰ ἔκδοσι. Τέτοιου εἶδους

άθλοι, που στέζονται όπωσδήποτε έξω άπ' την τωρινή πραγματικότητα οικονομικής και οργανωτικής δυνατότητας στον τόπο μας, θά πρέπει να μίν περνούν άπαρατήρητοι και, πρό παντός, άβοήθητοι γενιζώτερα. Γιατί, άφου μονάχα ή ιδιωτική πρωτοβουλία υπάρχει στη χώρα μας (κι' όχι ή οργανωμένη ευθύνη ενός είδικοϋ ιδρύματος) για την πλατύτερη έπιστημονική και πνευματική σύνθεση της ιστορικής έθνικής μας φυσιογνωμίας, ζαταντάει να γίνεται—τις πιο πολλές φορές—μιά άσκητική ίεραποστολή. Μιά προσπάθεια, πέσαν της «στηριγμένης» εκ των πραγμάτων, ευγενικής (τουλάχιστον) πρόθεσης. Έτσι, ή άντιεπιχειρησιακή μορφή αυτού του τολμήματος, που άνάλαβαν οι άδελφοί Βοβολίνη, όχι μονάχα είναι εκ των προτέρων άφ' έαυτού της δικαιομένη, αλλά θέτει κι' ένα όρατά έπιτακτικό καθήκον: να μίν θεωρηθεί—και, συνεπώς, αντιμετωπισθεί—ώς μιά υπόθεση που βαρύνει μόνο τους εκδότες. Γιατί, άπ' την άξιολόγηση και την, γενιζώτερα, θεώρηση της έκτασης και της μορφής του μέχρι τώρα έργου (ή έκδοση βρίσκεται στον ΣΤ' τόμο), συμπεραίνεται άνετα, πώς πρόκειται για μιά πράγματι μνημειώδη προσφορά στην έθνική μας βιβλιογραφία, όπου παρουσιάζονται, περιγράφονται και άξιολογούνται οι πιο σημαντικές προσωποικότητες της οικονομικής και, γενιζώτερα, της κοινωνικής νεοαστικής ζωής της χώρας μας. Η θεμελίωση αυτής της νεοελληνικής οικονομικής βάσης για την έθνική ανάπτυξη της βιομηχανίας, της έξαστιστοποίησης της ζωής των εργατών και της άξιοποίησης—έν μέρει μονάχα, δυστυχώς—του εργατικού δυναμικού μας στα πρώτα δειλά βήματα λίγο πριν άπ' τον αιώνα μας και δώθε, αποτέλεσε την σπονδυλική στήλη αυτού του παρόντος (του άσθμαίνοντος, έστω, παρόντος) της σύγχρονης οικονομικής πραγματικότητας. Και, το πιο άξιόλογο, είναι ότι πώς, έν αντίθεση με αντίστοιχες έξβιομηχανίσεις άπ' την ιδιωτική πρωτοβουλία σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ή δική μας ιστορία δέν έγινε, και σ' αυτόν άκόμα τον τομέα, μόνο με κριτήρια κεφαλαιοκρατικά. Οι πιο πολλοί άπ' αυτούς, που διεδραμάτισαν κύριους ρόλους στην δημιουργία της νεοελληνικής βιομηχανικής και επιχειρηματικής συγκρότησης, κράτησαν τον έαυτό τους πρώτα Έλληνας με αγάπη και όνειρα για το Έθνος τους.

Αυτά όλα, καθώς άντιλαμβάνεται κι ο κοινός νοϋς, συντίθενται στο «Μέγα Έλλην. Βιογρ. Λεξικόν» σε μιά οργανική εύρύτατη ιστορία, γραμμένη με άνεση, σπινθηροβόλο πνεϋμα, άκονισμένη γλώσσα (προσόντα που τόσο πολύ ξεχωρίζουν και στην άρθρογραφία της «Βιομηχανικής Έπιθεωρήσεως»), και άψογη έμφάνιση, για να καλύψουν έτσι μιάν άνάγκη κεφαλαϊώδους σημασίας για τα βάρη της νέας οικονομικής—κοινωνικής διάρθρωσης στον τόπο μας. Κι' επειδή, ή παρατέρα πορεία μας, άνάμεσα στην Ε.Ο.Κ., θά έξαρτηθεί άκριβώς άπ' την ανάπτυξη αυτής της κληροδοσίας, το

έργο των άδελφών Βοβολίνη άποκτά παραζήτημα κι' ένα ιδιαίτερο βάρος, όπωσδήποτε υπεύθυνο.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΙΝΑΙ...ΑΓΑΠΗ

Στην έφημερίδα «Στρατιωτικά νέα» (ήμερομηνίας 11 Ν)βρίου 1963), διαβάσαμε μιά πρωτότυπη όσο κι' έξωφρενική φιλοσοφία για την ταύτιση των έννοιών πόλεμος και...άγάπη!!! Η...έμβροθία, βαρύγδουπος και, έν ταυτώ, ύψηπαιτής έν ούρανοίς—πρός παντός ή άποθέωση!—, προξενεί μιά έξοργιστική ζατάπληξη, γιατί, άπ' ό,τι ξέρομε, ή έφημερίδα τούτη δίδεται προς διαφώτιση Χριστιανών στρατιωτών.

Ίδου, λοιπόν, την πιο καιρία περιζοπή:

«Η αγάπη και ο πόλεμος είναι το ίδιο πράγμα...Και στη μιά και στην άλλη περίπτωση χρειάζεται στρατηγική και τακτική. Και τί σπουδαιότερο τους ένώνουν (ιδίητε άποάλυψη! κοινά αισθήματα. Η δόξα, ή χαρά, ή ντροπή τα βάσανα, οι ένθουσιασμοί, οι άπογοητεύσεις Είναι και οι δυο—'Αγάπη και Πόλεμος—δημιουργήματα της Τύχης. Όπως στην αγάπη, έτσι και στον πόλεμο βασιλεύουν εκ περιτροπής (άκουσον, άκουσον!) ή ειρήνη, ο θάνατος, μάχη, ή ζωή...Γι' αυτό, άκριβώς, είτε ότα αγάπης, είτε όταν πολέμης πρέπει να ζής μ την καρδιάν. Αυτή είναι ο οδηγός σου (σε φθίητε δώ τί καρδιά πρέπει να έχουν οι Χριστιανοί) ή πηγή της ευτυχίας σου. Μας δίνει όπως και ο πόλεμος—στη Γη, αυτό που προσμένουμε να νοιώσουμε στον ούρανο: Τον θρόνον του ψυχικού μεγαλείου μας!»

Αυτά, υπό την ύπογραφή των άρχισών Τ.Π., τυπώθηζαν, έν πλήρει είκοστώ αιώνα για να δοθούν προς φώτιση στους στρατιώτες του Ίησού Χριστού. Τι να προσθέσει κανείς; Μονάχα, έν προκειμένου, θά είχαμε ν' άπευθίσουμε μιά έρώτηση προς τον Υπουργό τών Στρατιωτικών και τó Γεν. Έπιτελείον Στρατού: Τις άκρως άντιχριστιανικές, άντιδημοκρατικές, άντιανθρωπιστικές και άνόητες άπ' θεωρητικές κατασκευές πώς τις είδαν και πέ έχουν άμείψει τους πλήρους πολεμολατρευτική φιλοσοφίας έγκεφάλους των;

ΤΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Το Ίνστιτούτον Ψυχολογίας και Ψυχικής Υγιεινής, που καλύπτει την πιο έξκεντρα διεθνές έπιστημονικό έπίπεδο—έλληνική βιβλιογραφία στον πρωταρχικά ζωτικό τομέα της ψυχικής υγιεινής και ψυχολογίας του παιδιού, νεγίζει άπρόσκοπτα τις πολύτιμες εκδόσεις ή υπό την βασική έπιστημονική ευθύνη του Δ. Ασιώτη. Έτσι, ευτύχησε να δώσει, μετ' άφ' τώρα, μιά όλόκληρη σχεδόν βιβλιοθήκη, π

καθιερώθηκε και πού αναγνωρίστηκε ως μοναδική στο είδος της. Ξέροντας πόσο είναι απαραίτητο (για έναν τόπο σαν τον δικό μας όπου η υπεύθυνη επιστημονική αγωγή της ψυχικής υγειονομολογίας δεν είναι και τόσο καλά θεμελιωμένη στην οικογενειακή ζωή) ή προσπάθεια αυτή να συνειδητοποιηθεί ευρύτερα, ξεχωρίζουμε δω την μόνη τούτη έκδοση σαν υπόθεση που πρέπει να τύχει ειδικής προσοχής κι' απ' την υπεύθυνη κρατική αντίληψη. Γιατί, όπως κάλλιστα αντιλαμβάνεται κανένας, μονάχα δι' υπάρχουσες, οι δημιουργημένες προσπάθειες μιας έγκυρης προσφοράς είναι τα μόνα εφάλλα για το διαθέσιμο για την παραπέρα ανάπτυξη—αφεύκτως αναγκαία—δράση της κοινωνικής μας ανάπτυξης.

Τέλος, για να δώσουμε ακόμα στους αναγνώστες μας μιαν ιδέα, προς τεκμηρίωση των σων υποστηρίξαμε παραπάνω, αναγράφουμε τα στοιχεία απ' τα περιεχόμενα του τελευταίου βιβλίου που εκκλιόφησησε το έν λόγω Ίστιτούτο έ τον τίτλο: «Το παιδί και μάθημα»:

«Οι παράγοντες της σχολικής αγωγής—Ο αθητής—Η τάξις—Η ανυψωτική ατμόσφαιρα της τάξεως—Οργάνωσις μιας τάξεως—Ο ιδάσκαλος—Πώς βλέπουν οι μαθηταί τον διδάσκαλον—Το μάθημα—Τρόπος παραδόσεως του μαθήματος—Η έτοιμασία του μαθήματος—Η γραπτή προπαρασκευή—Βοηθήματα διά την διδακτικήν πράξιν—Η έπιτυχία του μαθήματος—Η διδακτική πράξις έξ έπόψεως ψυχοπαιδαγωγικής—Η αφομοίωσις κατά την παιδικήν ηλικίαν—Η μαθητεία κατά την έφηβικήν ηλικίαν—Εφαρμογή της ψυχοπαιδαγωγικής εις τα έπι μέρους μαθήματα—Η ανάγνωσις—Η γραφή—Η αριθμητική—Το μάθημα της μηχανικής γλώσσης—Η ιστορία—Η γεωγραφία—Η φυσική επιστήμη—Η ηθική και πολιτική αγωγή—Η φυσική αγωγή—Η χειροτεχνία—Η οικοκυρική—Κατευθυνόμενα δραστηριότητες—Βιβλιογραφία.

ΠΙΤΙΚΗ
ΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Μαρίης 'Αρχαδίου: «Μακρυνή ὄχθη», (ποιήματα), 1962

Μνήμες από κάποια ευαίσθητη ποιητική βίωση, ή ποίηση της Μ. 'Αρχαδίου, είναι στον καιρὸ μας κάποια άκρατη αναπνοή της καρδιάς. Τόσο άνεγγυχτες, οι συγκινήσεις αυτές, που ο πολυφυβος χρόνος της έποχής μας δεν τις νοθεύει θόλου. Παρμένει, ή ποιήτρια, στον άξεπεραστό χώρο της ανθρώπινης αίσθησης εκείνου του γους κι' εκείνου του νόστου που αντικαθιστά, ή πληρώνει το κέρασμα των δυνατών χρόνων ή που μοιρίζει το παρελθόν με μακρυνές σκιές στον ίδιο τον έαυτό της. Κι' ή «ντελικάτη αυήφωνή της αναθύμησης, καθάρια στο φως και ήλιος χαμηλά έγγεφυαλή περιπαιητικότητα, γίνε-ε δω μιαν γνήσια λυρική έκφραση της βαθύτε-

ρης ζωής που, χρόνο το χρόνο, τ' αποκρυστάλλωσε σε μιαν καθαρή ποίηση, φτιαγμένη με την ζεστασιά, τα αισθήματα και το φως της πατρώας γής και της οικογενειακής της έστίας. Γι' αυτό, ή άπλότητα στην βιοθεωρία και στο πάθος, διάφανα και λυγερά, καθώς είναι τα ελληνικά δημοτικά τραγούδι.α, δίνουν μιαν αίσθηση απ' τον δικό μας χαμένο παράδεισο των ωραίων χρόνων της νεότης, αίσθηση που την συναντάς μονάχα στους παλιούς κλασσικούς του ελληνικού χωριού (Μαλακάση, Παπαντωνίου κ:λ.). Δηλαδή, ή Μαρία 'Αρχαδίου (καθιερωμένη και γνωστή στα γράμματά μας), με τη «Μακρυνή ὄχθη», προσφέρει μιαν άπείραχτη ζωή, που είναι πάντα άκοιμητη μέσα στη ζωβολη της ψυχής της. Κι' αυτό, όταν οι δξεις και τραβηγμένες πάνω στο γρανίτη φωνές των ημερών μας ματώνουν τα νεύρα. Πόσο μεγαλύτερη δικαίωση θα μπορούσε να ζητήσει κανείς;

Σκαλι-σκαλι τ' ανέβηκα
το πατρικό το σπίτι
και γένηκε ὄνειρο ή καυμός
και φως τ' άποσπερίτη.

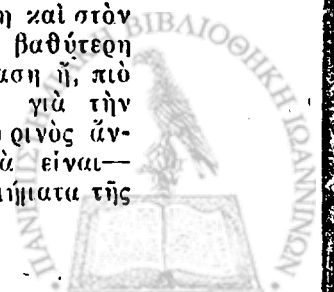
Κράταε τον ήλιο αναλυτό
μες στις πλεξούδες της τις δυό
κι' από το χάραμα ως το γίδα
ένα τριαντάφυλλο στο στόμα.

Φτάνει κι' ένα χαμόγελο το δρόμο να σου δείξει
κι' ένα παιδιάστικο ὄνειρο την πόρτα να σ' άνοίξει.

Τέλος, περιττό ν' αναφέρουμε, πως ή ποίηση της κ. Μαρίας 'Αρχαδίου δεν χωρεί πιο καλά στ' άγραία μέτρα των ελεύθερων στίχων. Έξωθηση έδω θα έπεφτε σ' έναν έγκεφαλισμό, πράγμα ὄχι τόσο άνεκτό, σ' όποιαδήποτε μικρή ποίησης.

Βασίλη Μαρσούκα: «Μεσημέρι» (ποιήματα), 1961

Το πρώτο—δεν έχω άλλο υπ' ὄψη μου—τουτο βιβλίο, λυρικό ειδυλλιακό και έλεγειακό άντροίχειο τραγούδιμα, είναι μιαν ξεχωριστή παρουσία του νέου ποιητή Βασίλη Μαρσούκα. Μάλιστα, το πρώτο ποίημα «Μεσημέρι»—που δίνει και τον τίτλο στη συλλογή—(το καλύτερο μέτρο για να κρίνουμε τις έπιτεύξεις και τις δυνατότητες του κ. Μαρσούκα), χαμομένο απ' την αίσθηση της άπουσίας του πατέρα, της φύσης, του ανθρώπινου μόχθου στον κάμπο με την ψημένη γής και με τα νοθηρά ὄνειρα της θέρμης, αποτελεί ὄραίο πίνακα που συντίθεται από μιαν άληθινά πυρακτωμένη βίωση της ζωής ὅξω απ' την αλγματοσσία της πόλης. Ύμνος απ, τα σακατεμένα κορμιά της δουλιās, έλεγεια στη θύμηση και στον ιδρωτία του γενάρχη και, όλα μαζί, ή βαθύτερη θρώρηση. Όμως, χωρίς πολυ έπανάσταση ή, πιο καλά, χωρίς την αναζήτηση της πάλης για την λύτρωση και για την δικαίωση 'Ο τορινός άνθρωπος δεν είναι—και δεν πρέπει να είναι—παθητική άποδοχή. Τ' άλλα τα έξη ποιήματα της

συλλογής τούτης, περίπου στην ίδια θεματογραφία, αλλά κάπως συγκολλημένα με κείνον τόν σύνδεσμο «καί», θά χρειάζονταν ίσως κάποια επεξεργασία τεχνική καί, ακόμα, περισσότερες εικόνες και νευρώσεις (με την ανατομική κι' όχι την ψυχιατρική έννοια), γιατί θά στοιχοῦσαν καλύτερα στην αρρενωπότητα του ποιητή. Έτσι, έξ' άλλου, θ' αποφεύγονταν κι' ένας παραλληλισμός από πυλαμική ανάμνηση, πού, όπως και νάναι, δέν αποφεύγεται τώρα. Καί, τέλος, επέκταση ε-ποπτείας στον έξιδεασμό των νύξεων, ώστε να ολοκληρωθῆ κι' από άπόψεως στοχασμού, θά είχαμε να ζητήσουμε άπ' την ώραία, την γνήσια ποίηση τῆς ἑλληνικῆς γῆς καί τῆς βαρειᾶς ἀνα-ποῆς τῆς τοῦ Β. Ματσούκα:

Ἡ γῆς καρτερίζει δουλεμένη,
μὲ τὰ δικά σου χέρια,

Δέν τὸ πατῆς τὸ γῶμα,
εἶσαι σὰν ἴσκιος στὰ κλαριά,
ὁ γῆλιος δέν σὲ βρῖσκει.

Δημήτρης Κων. Βακάλης: «Ἡ ἐνιαία συγκεντρο-
τική διδασκαλία», 1964

Στὰ προηγούμενα δυὸ βιβλία τοῦ κ. Βακάλη («Τζαβέλλας» καί «Ἑλληνικοὶ παλμοί», ἔμμετρο σχολικὸ θεατρικὸ δράμα τὸ πρῶτο καί ποιήματα καί ἔμμετροι διάλογοι τὸ δεύτερο, θά ἔπρεπε νὰ σταθοῦμε γιὰ νὰ κρίνουμε—ὡς ἐκ τῆς ειδικότη-
τάς μας—καλύτερη τὴν προσφορά τοῦ δασκά-
λου καί συγγραφέα αὐτοῦ. Καί στὰ δυὸ ἐκεῖνα βιβλία, ὁ κ. Δ. Βακάλης, συνέθεσεν ἕναν πάλ-
λοντα σχεδὸν ἐφηβικὸ ἔθνικὸ παλμὸ καί μιὰν ἀ-
πειραχτη—ἢ μᾶλλον ἐγγίζουσα κάπως τὴν ὑπερ-
βολή—πατριωτικὴ ἔξαρση, προορισμένο ειδικώ-
τερα γιὰ τὴ σκηνὴ καί τὶς γιορτὲς τῶν σχολείων. Τὸ τρίτο βιβλίο τοῦ κ. Βακάλη (ἀπ' τὸ ὅποιο ξε-
κινοῦμε ἐδῶ) εἶναι ἕνα καθαρῶς παιδαγω-
γικὸ πόνημα πού, ὡς εἶκόξ, οἱ ἀρμόδιοι νὰ τὸ κρίνουν εἶναι οἱ περὶ τὰ παιδαγωγικά. Τὴν πα-
ρουσίασή του ἐπιχειροῦμε, νοιώθοντας χρέος ἀπέ-
ναντι στον λόγιο αὐτὸν ἐκπαιδευτικὸ, πού, παρὰ
τὶς ἀντιξοότητες στίς ἐκδόσεις σήμερα, μᾶς δίνει
ὡς τώρα τρεῖς δικά του ἔργα. Κι' αὐτό, ὡς πο-
σὸ δῆποτε, ὀρίζει τὸ μέτρο τῆς πνευματικῆς προσφο-
ρᾶς καί τῶν μεγάλων δυνατοτήτων τοῦ κ. Βακά-
λη. Ὡς πρὸς τὴν μορφή καί, γενικώτερα, τὴν
δτάταξη τοῦ βιβλίου τούτου, ἔχομε τὴν γνώμη
πὸς κρατημένο σὲ πειθαρχημένη μεθοδικότητα
ἐρευνας καί ἐπιστημονικῆς διάρθρωσης τῆς ὕλης,
ἀποτελεῖ μιὰ συμβολὴ μὲ πληρότητα πρὸς τὸ
τῆς διδασκαλικῆς.

Λίνας Κάσδαγλη: «Οἱ δρόμοι τοῦ μεσημεριοῦ»
(ποιήματα), 1962

Ἀναπαλλοτριωτὴ καί προσωπικὴ, ἡ ποίη-
ση, ἡ τῆς κ. Λ. Κάσδαγλη, δίνει ἕναν σκληρὸ

λυρισμὸ καί μιὰ συγκεκριμένη «καθ' ἑαυτὴν»
βιοθεώρηση, πού ξεχωρίζει χωρὶς κόπο. Ἡ ζωὴ
ένὰς ἀνθρώπου, πού γίνεται στοχαζόμενος δέ-
κτης κι' ἡ ἱερότητα αὐτῆς τῆς ζωῆς στὴν ψυ-
χὴ μιᾶς μητέρας πού ἐκφράζει τὴν ὕψιστη αἰ-
σθησι τῆς δημιουργίας, ἀνοίγει ἕνα μοναδικὸ
βάθος, ὑπερπληρωμένο ἀπ' τὶς βιωμένες πιά
συγκινήσεις τῆς ἀνθρώπινης ἀναχώρησης. Ἐ-
τσι, ὅλα τὰ θέματα κι' οἱ νύξεις, πού προκα-
λοῦν τὴν ἔξαρση ἐδῶ, ὑπάρχουν μεταξὺ αὐτῶν
τῶν ἀξέπεραστον πόλων πού ὀρίζουν καί τὴν
καθαρὰ ἀνθρώπινη ζωὴ. Καί φτιάχνονται, λέ-
ξη πρὸς λέξη, μιὰ εὐχρημη πνευματικὰ ποίηση,
πού δείχνει, παράλληλα μὲ τὴν καθαρότητα
καί τὴν πύκνωσή της, μιὰν ἀποκρυστάλλωση
καλλιέργειας στὴν ἔκφραση. Μόνο πού, γιὰ λό-
γους ὑπερευθιξίας τῆς ἀντικειμενικότητας στίς
ἀπόψεις μας, θά είχαμε νὰ τονίσουμε πὸς,
στίς ἀκραίες τῶν περιπτώσεων αὐτῶν, παρ-
εισφύει πού καί πού ἕνας διανοητισμὸς, ἴσως.
Ἄλλὰ ἡ ἀναλογία τούτη, νομίζουμε, στὴν
ποίηση τέτοιας κατηγορίας, ἔρχεται κάποτε καί
σὰν ἀνοπόφευκτη συνέπεια. Ἡ ποίηση τῆς κ.
Λ. Κάσδαγλη, ἀναμφίεχτα, συνιστᾷ προώθηση
στὰ ἔνδον καί, γι' αὐτό, εἶναι πολύτιμη ἀνά-
ταση. Αὐτό, κυρίως, εἶναι τὸ μήνυμα πού φέ-
ρει ἡ ποιητριά. Ἐνα μῆνυμα γνήσιο καί κατο-
χυρωμένο ὅσο κι' ἡ ἀνάγκη τῶν ἀνθρώπων
τῆς ἐποχῆς μας γιὰ τὴν ἀνεύρεση τῆς οὐσίας
τῆς ζωῆς.

Τούτη ἡ σταγόνα τὸ αἷμα...
εἶναι ἡ φωνὴ τῆς ζωῆς, κι' ἐσὺ ἡ ἀπόκριση
ἡ ῥίζα ἡ σκοτεινὴ πού ξύπνησε βοδιά στὴ γῆ
καί σὲ ζητοῦσε γιὰ νὰ βγεῖ καί ν' ἀζιωθεῖ τὸ
ἦλιο.

...ἀέρινε σύντροφε τοῦ βιβλίου καί τοῦ χαρτιοῦ
ζωντανὴ μαρτυρία ἐκείνων πού ὑπάρχουν γιὰ
γεννιοῦνται καί πεθαίνουν

ἄγγελε τοῦ ὄριμου σταχυοῦ, τοῦ ὑγίνωτου καρ-
ποῦ...

ΕΥΡΙΠΙΔΗ: «Ἀντρομάχη»—Εἰσαγωγή—Με-
τάφραση: Γεωργ. Ι. Παπαγεωργίου, Γιάν-
νινα, 1963

Ἡ μετάφραση τῆς ἀρχαίας τραγῳδίας, ὅ-
πως εἶναι γνωστὸ γενικώτερα, συνιστᾷ ὄχι μι-
νάχα μιὰ πολὺμογθη φιλολογικὴ ἐργασία, ἀλ-
λά καί μιὰ δύσκολη—κυρίως—ποιητικὴ ἀνά-
συνθεση. Κι' ἐπειδὴ, ἐν προκειμένῳ, πρόκειται
γιὰ κείμενα ἀνεπανάληπτης βαρύτητας λόγου
καί ἀπόλυτα ἐγκυρῆς κληροδοσίας μιᾶς ἀπὸ
μακρυσμένης χρονικῆς ζωῆς, γίνεται ἀκόμα πῶ
βαρύτερο—καί συνεπὸς πῶ πολυτιμώτερο—τ
ἔργο τοῦτο. Ὁ κ. Γ. Παπαγεωργίου, γνωστὸ
λογοτέχνης, ποιητῆς καί ξεχωριστὸς φιλόλογος
πού ἡ ἀκαμπτη εὐσυνειδησία κι' ἡ ἀδαμάντιν
αὐστηρότητά του πάνω στίς μεταφράσεις τῶν
ἀρχαίων τὸν ἔχουν ξεχωρίσει τόσο τιμητικῶς

μάς δίνει τώρα (τὸ τρίτο βιβλίο μέσα στὰ δυὸ τελευταῖα χρόνια—ἕστερ' ἀπ' τὴν «Ἰφιγένεια στὴν Αὐλίδα» καὶ τὸν «Οἰδίποδα Τύραννο»), («Ἀντρομάχη»), μετάφραση πού κι' ἀπ' τὶς δυσκολώτερες κι' ἀπ' τὶς ἐλάχιστες εἶναι στὴν βιβλιογραφία μας. Ὅπως καὶ στὶς ἄλλες μεταφράσεις του, ὁ κ. Γ. Παπαγεωργίου, ἀφοῦ πρῶτα κάνει μιὰ συνοπτικὴ φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ εἰσαγωγή, τοποθετῶντας ἔτσι τὴν τραγωδίαν σὶά χρόνια τῆς γέννησός της καὶ στὴν τόσο ἐκτεταμένη παγκόσμια σχετικὴ βιβλιογραφία, δίνει τὴν μετάφραση τῆς «Ἀντρομάχης». Ἡ φιλολογικὴ ἀριότητα στὴν πιστὴ ἀπόδοση (τόσο τῆς μορφῆς ὅσο καὶ τῆς ἔγκυρης μεταφορᾶς στὴ νεοελληνικὴ) κι' ἡ ποιητικὴ ἀνασύνθεση, καμωμένη μέσα στὸ κλίμα μιᾶς γενικώτερα λογοτεχνικῆς θεώρησης τῆς τραγωδίας, εἶναι μιὰ σπάνιας ἐπιτυχίας οἰκοδόμηση, πού ὄχι μονάχα προσφέρει τὴν δυνατότητα τῆς ἐπικοινωνήσεως μὲ τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα καὶ πάθος στὸν τωρινὸ μας ἄνθρωπο, ἀλλὰ καὶ πού κρατεῖ, κατὰ τὴν μεταφορὰν αὐτὴ, καὶ τὴν αἰσθητικὴ του—ὅσο εἶναι δυνατόν, βέβαια—τοῦ ἀρχαίου τραγικοῦ λόγου. Ὁ κ. Γ. Παπαγεωργίου, ἐν προκειμένῳ, ἔχει τὴν προνομίαν τῆς σωτῆς χρήσεως καὶ τῆς ἀνόθευτης ἐπιλογῆς τῆς νεοελληνικῆς γλωσσικῆς πραγματικότητος, πράγμα πού, ἐκτὸς ἀπ' τὸ ἀναντίρρητο κῆρος, δίνει καὶ μιὰ ἐξωγραφεικὴ μεταγλώττιση. Λέξεις, παροιμιακῆς φράσεις, ἀντιστοιχίαι νοημάτων ἔξω ἀπ' τὴν γραμματολογικὴν δέσμευσιν—τράγματα πού λείπουν ἀπὸ πολλὰς καθιερωμένους μεταφράσεις—, φέρουν ἓνα μοναδικὸ ἰσοῦναμο στὴν ἀπόδοση τῆς μετάφρασης. Κατὰ τὴν γνώμη μας, οἱ τέτοιαις μεταφράσεις ἀποτεροῦν ἀληθινὰ μιὰ προσώθηση, μιὰ εὔρυνση τὸν κύκλο τῆς προσπάθειας γιὰ τὴν ἀναπίρσιον τῆς μεγάλης κληρονομίας στὴν ἐθνικὴν ἡσυχίαν καὶ ζωὴν. Γι' αὐτὸ, κατὰ συνέπειαν, ἀ ἔπρεπε νὰ τυγάνουν εἰδικῆς ὑποστήριξης αἱ, πρὸ παντός, νὰ μὴν ἀφήνονται στὴν οἰκομικὴ ἀνεπάρχεια τῶν συγγραφέων. Καί, μὲ τὴν ἀφορμὴν τούτη, θὰ εἶχαμε δῶ νὰ παρατηρήσουμε πῶς, ἡ «Ἀντρομάχη» τοῦ κ. Γ. Παπαγεωργίου θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθεῖ—γιὰ τοὺς λόγους πού ἀναφέραμε παραπάνω καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἡ παράστασις της πέρσι, στὸ ἀρχαῖο θέατρο τῆς Δωδώνης, θὰ δικαίωονε τὶς προθέσεις τοῦ ὑριπίδου καὶ θὰ ἐγίνονταν στὸν ἡπειρωτικὸν χώρον—στὶς γιορτῆς Δωδώνης τοῦ 1963. Κρίμα.

Δημ. Σαλαμάγκα: «Καθὼς χάραξε ἡ Λευτεριά»

Χωρὶς νὰ χάσει τίποτ' ἀπ' τὴν συγγραφικὴν θαλλερότητα καὶ τὴν καταπληκτικὴν ἀντοχὴν, ὁ πανελλήνιος καθιερωμένος συγγραφέας τῶν Ἰωαννίνων κ. Δ. Σαλαμάγκα, πρόσφερε πέρσι (1963) ἐπὶ τῆς ἑπετείῳ χρόνων ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἠπειροῦ, ἓνα καινούργιον ἱστορικο—λογοτεχνικὸν βιβλίον («Καθὼς χάραξε ἡ Λευτεριά») πού καλύπτει μιάν ἀπ' τὶς πιὸ κρίσιμες περιόδους () τῆς ἱστορίας τῆς Ἠπειροῦ. Ἰδιαιτέρα, στὸ βιβλίον τοῦτο, ὁ κ. Σαλαμάγκα πέτυχε νὰ κάμει μιὰ ὡραία σύνθεσιν τῶν πιὸ χαρακτηριστικῶν καὶ τῶν πιὸ ἔντονα χρονικῶν ἀπόνων πανεθνικῶν συναγεμῶν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος γῆς. Ἡ περίοδος πρὶν ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἀπείραχτη ὡραία ἐφηβεία μιᾶς παράτολμης καὶ συγκινητικῆς ἔξαρσης, εἶναι ὅτι ὡραιότερον θὰ δύνονταν νὰ ζῆσιν κανεὶς στὴν Ἠπειρὸν (ἰδιαιτέρα στὰ Γιάννινα μὲ τὴν αἰγλήσσαν παράδοσιν). Κι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν, τὰ μεγάλα χρόνια καὶ τοὺς ἥρωές τους, τὰ πυρέσσοντα κείμενα καὶ τὴν ζωντανὴν ἀφήγησιν, παίρνει ὁ κ. Σαλαμάγκα καὶ φτιάχνει ἐδῶ μιὰ ἰδιότυπην ἱστορικὴν μαρτυρίαν, πού τόσο πολύτιμη εἶναι στὴν ἐθνικὴν μας βιβλιογραφίαν. Ὅπως καὶ σ' ὅλα τὰ ἱστοριοδιδικὰ καὶ λαογραφικὰ ἔργα του, ὁ ἄοκνος πνευματικὸς προσβύτης τῆς πόλης μας, ἔτσι κι' ἐδῶ ποτίζει τὰ περιστατικὰ, τοὺς διαλόγους τῶν προσώπων καὶ τὴν ὅλη πορεία τῆς ἀφήγησεως μὲ τὴν ἴδιαν του τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν συγκίνησιν πού κράτησε, πού βίωσε ἀπ' τούτην τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν πόλιν. Καὶ τὸ ἱστορικὸν ντοκουμέντον, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολυτιμότητα, ἀποκτάει καὶ τὴν δύναμιν νὰ συνομιλεῖ μαζί μὲ τὸν ἀναγνώστην, νὰ κρατᾶει κάτω πολὺν ἀπ' τὸ σφυγμὸν κι' ἀπ' τὸ πατριωτικὸν ῥίγος ἐκείνων πού δημιούργησαν καὶ πού ἔζησαν αὐτὴν τὴν ἐποχὴν. Ἐτσι, ὄχι μονάχα τὴν συλλογὴν καὶ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πρώτων ἱστορικῶν πηγῶν ἔχομε, ἀλλὰ καὶ τὸ ζέον αἰσθημὰ τους στὶς πιὸ κρίσιμες ὥρες. Γι' αὐτὸ, μποροῦμε, νὰ ποῦμε, πῶς ἡ προσφορὰ τούτη τοῦ κ. Σαλαμάγκα εἶναι ἀπ' τὶς πιὸ πολυσήμαντες στὸν τόπον του.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Π Ε Π Ρ Α Γ Μ Ε Ν Α ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ Κ Α Τ Α Τ Ο Ε Τ Ο Σ 1963

ΥΠΟ
Δρος ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΕΞΑΡΧΟΥ
Δ/ΝΤΟΥ Υ.Π.Α.Η.

Κατά τὸ λήξαν ἔτος 1963 ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῆς Υ.Π.Α.Η. τὰ κάτωθι:

I.— Ἐκπόνησις Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν Μελετῶν

1) Συνειργάσθη στενῶς ἡ Υ.Π.Α.Η. καὶ παρέσχε τὰ ἀπαραίτητα στοιχεία εἰς τὴν Ἑταιρίαν ΤΕCHNECON διὰ τὴν κατάρτισιν τῆς ὑποβληθείσης ἤδη μελέτης «Η ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΗ ΟΔΟΣ ΜΕΣΩ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» καὶ προέβη εἰς ὑποδείξεις διὰ τὴν τελικὴν διαμόρφωσιν τῆς μελέτης ταύτης.

2) Συνειργάσθη μετὰ τῆς BEDAUX διὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ δευτέρου μέρους τῆς μελέτης βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου.

«ETUDE DE DEVELOPPEMENT ECONOMIQUE DE LA PROVINCE
DE L' EPIRE

1e PHASE

2e PHASE

VOLUME II AVANT—PROJETS

VOLUME III. COMPLEMENT INDUSTRIES NON
LOCATION FIXED ET DIVERSES

«ETUDE D' INDUSTRIALISATION DE LA REGION DE L' EPIRE»
2e PHASE

VOLUME II

COMPLEMENT INDUSTRIES NON LOCATION
FIXED ET DIVERSES

3) Συνειργάσθη μετὰ τῶν ἀρμοδίων τοῦ Κ.Ο.Ε. διὰ τὴν ἐνημέρωσιν τούτων ἐπὶ τῶν προβλημάτων τοῦ χώρου τῆς Υ.Π.Α.Η. προκειμένου τὸ Κέντρον Οἰκονομικῶν Ἐρευνῶν νὰ προβῆ εἰς τὴν ἐκπόνησιν μελέτης τῶν πληθυσμιακῶν προβλημάτων τοῦ χώρου τῆς Υ.Π.Α.Η.

4) Συνειργάσθη μετὰ τοῦ μελετητοῦ κ. Λουκάκου διὰ τὴν ἐκπόνησιν τῆς μελέτης ὁδοῦ ἀπ' εὐθείας συνδέσεως τῆς Ἡπείρου μετὰ τῆς Μακεδονίας διὰ Κορίνθου—Νεαπόλεως καὶ τὴν βαρομετρικὴν ἀναγνώρισιν τῆς ὁδοῦ Πρεβέζης—Παραμυθίας—Φιλιατῶν.

5) Συνειργάσθη μετὰ τῆς Γενικῆς Δ/νσεως Πολεοδομίας διὰ τὴν ἐκπόνησιν παρὰ ταύτης πολεοδομικῶν σχεδίων πόλεων Ἰωαννίνων—Ἀρτης—Πρεβέζης—Πάργης—Ψευμενίτης.

6) Προέβη εις την παραλαβήν τῆς παρὰ τοῦ Τεχνικοῦ Γραφείου Δοξιάδη ἐκπονηθείσης μελέτης «ΜΕΛΕΤΗ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΑΚΤΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ».

7) Συνεργασία τῆς Υ.Π.Α.Η. μετὰ τῆς ἑδρας Πολεοδομίας τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβείου Πολυτεχνείου, ἀναπροσηρόσθη, πρὸς τὰ πραγματικὰ δεδομένα τοῦ χώρου τῆς Υ.Π.Α.Η., ἡ μελέτη Παραστατικῆς Παρουσιάσεως τῆς Οἰκονομίας τῆς Ἡπείρου καὶ ἀπεφασίσθη ἡ λιθογράφισις τῶν πινάκων τῆς μελέτης ταύτης.

8) Συνειργάσθη μετὰ τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ καὶ τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Ἀρχιτεκτόνων διὰ τὸν καλλίτερον τρόπον ἐκπονήσεως ρυθμιστικῶν σχεδίων τῶν ἀκτῶν Νικοπόλεως—Πάργας καὶ Γαίου.

Παρὰ τῶν διαφόρων Γραφείων τῆς Υ.Π.Α.Η. ἐξεπονήθησαν κατὰ τὸ 1963 αἱ κάτωθι μελέται καὶ ἐπετελέσθησαν αἱ ἀναφερθησόμεναι ἐργασίαι.

I. Γραφεῖον Προγραμματισμοῦ καὶ Κοινωνικοοικονομικῶν Μελετῶν

1. Διαίρεσις τοῦ χώρου τῆς Υ.Π.Α.Η. εἰς Ζώνας (15 ἐν συνόλῳ).

2. Μελέτη τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς κατὰ Κοινότητα.

3. Ἐκτίμησις τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως κατὰ ζώνας, βάσει τῶν στοιχείων τῶν Κοινοτήτων.

4. Πληθυσμιακὰ τῶν ζωνῶν.

5. Ἀπασχόλησις εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν κατὰ ζώνας.

6. Προβολὴ τῶν ἀνωτέρω 2—5 διὰ τὸ τέλος τῆς 10ετίας.

7. Προσδιορισμὸς τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν βάσει τοῦ μεγέθους τοῦ ὑπ' αὐτῶν κατεχομένου γεωργικοῦ κλήρου εἰς Ἡπείρου.

8. Ἐξακρίβωσις τῆς ὑφισταμένης κατὰ Κοινότητα μεταναστεύσεως μέχρι Ἰουνίου 1963 καὶ κατάταξις εἰς ομάδας, βάσει ποσοστοῦ ἐπὶ τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστης Κοινότητος. Προσδιορισμὸς ἐσωτερικῆς μεταναστεύσεως.

9. Καθορισμὸς τῶν Κέντρων ἀναπτύξεως διὰ τὴν δημιουργίαν κινήτρων συγκρατήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ὑπὸ ἐκάστου Κέντρου ἐξυπηρετουμένων Κοινοτήτων.

10. Συγκέντρωσις στοιχείων ἐπὶ τῆς ὑφισταμένης παιδείας εἰς τὸν χώρον τῆς Υ.Π.Α.Η.

11. Βιομηχανικὴ καὶ βιοτεχνικὴ ἀπογραφή διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ὑφισταμένης δευτερογενοῦς παραγωγῆς τῆς Υ.Π.Α.Η.

12. Ἐναρξίς συνθέσεως τοῦ 10ετοῦς προγράμματος Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως εἰς τὸν χώρον τῆς Υ.Π.Α.Η. διὰ τὴν πρωτογενῆ καὶ δευτερογενῆ παραγωγὴν.

II. Γραφεῖον Τεχνικῶν Μελετῶν καὶ Ἐρευνῶν

A. Ἐκπονηθεῖσαι μελέται

1. Ἐκθεσις σκοπιμότητος ἐκπονήσεως ὀριστικῆς μελέτης ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Κονίτισης—Νεαπόλεως.

2. Προμελέτη καὶ ὀριστικὴ μελέτη περιφερειακῆς ὁδοῦ κωμόλεως Πάργας, Νομοῦ Πρεβέζης, χιλιόμετρα περίπου 1+000.

3. Χάραξις καὶ ὀριστικὴ μελέτη ὑδραγωγείων Κοινοτήτων Καλεντζίου—Πηγαδίων—Πλαίσιας, χιλιόμετρα περίπου 4+500.

4. Τοπογραφικαὶ ἀποτυπώσεις καὶ μελέτη ὑδροαρδευτικοῦ ἔργου Ἀνηλίου Μετσόβου, στρέμματα περίπου 1.200.

5. Κτηματολογικὴν διάγραμμα καὶ ὀριστικὴ μελέτη ὁδοῦ προσπελάσεως εἰς

Ίχθυογεννητικὸν Σταθμὸν Λούρου, χιλιόμετρα περίπου 0+900.

6. Κτηματολογικὸν διάγραμμα τοῦ τμήματος ἀπὸ Χάνι Δολιανῶν μέχρι γεφύρας Γορμού πρὸ τοῦ χωρίου Παρακαλάμου χλμ. 5+000 τῆς ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ Χανίου Δολιανῶν—Παρακαλάμου—Κουκλιῶν—Γεφύρας Σουλοπούλου.

7. Τοπογραφικαὶ ἀποτυπώσεις περιοχῆς χωρίου Ριζῶν, Νομοῦ Πρεβέζης, με σκοπὸν τὴν ἀναδάσωσιν τῆς ἐν λόγῳ περιοχῆς, στρέμματα περίπου 500.

8. Τοπογραφικαὶ ἀποτυπώσεις περιοχῆς Νικοπόλεως, Νομοῦ Πρεβέζης, στρέμματα περίπου 2.500.

9. Μελέτη ὑδροαρδευτικοῦ ἔργου περιοχῆς Νικοπόλεως, ὡς καὶ μελέτη ὑδατοπύργου, με σκοπὸν τὴν ἄρδευσιν τῆς ἀναδασωθείσης ἐκτάσεως τῆς ἐν λόγῳ περιοχῆς.

10. Συμπλήρωσις κτηματολογικοῦ διαγράμματος τμήματος ἀπὸ χωρίου Παρακαλάμου μέχρι Κουκλιῶν τῆς ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ Χάνι Δολιανῶν—Κουκλιοῖ—Γεφύρας Σουλοπούλου χλμ. 8+000.

11. Μελέτη Τουριστικοῦ Περιπτέρου Πηγῶν Λούρου.

12. Μελέτη Γυμνασίου Κοινοτήτων Καλεντζίου—Πλαίσιας κλπ.

13. Μελέτη κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων Σταθμοῦ Προώρων Βρεφῶν Ἄρτης.

B. Παρακολούθησις καὶ ἐπίβλεψις ἔργων

1. Ἐπίβλεψις Μαιευτικοῦ Σταθμοῦ Κοινόνητος Κουκλιῶν, περιοχῆς Πωγωνίου.

2. Ἐπίβλεψις Τυροκομείου Καλπακίου.

3. Ἐπίβλεψις Ἐπιμορφωτικοῦ Κέντρου Παρακαλάμου.

4. Ἐπίβλεψις Τουριστικοῦ Περιπτέρου Πηγῶν Λούρου.

5. Παρακολούθησις ἐργασιῶν κατασκευῆς ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ 25 καὶ 45 Ζαγοροχωρίων, χλμ. περίπου 20+000.

6. Παρακολούθησις ἐργασιῶν κατασκευῆς ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ Χανίου Δολιανῶν Παρακαλάμου—Κουκλιῶν—Ἱερομνήμης Νομοῦ Ἰωαννίνων, χλμ. περίπου 20+000.

7. Παρακολούθησις ἐργασιῶν ἀνακαινίσεως ὑπ' ἀριθ. 2 ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ Ἄρτης—Κεραματῶν—Νεοχωρίου Ν. Ἄρτης, χιλιόμετρα περίπου 13+000.

8. Παρακολούθησις ἐργασιῶν κατασκευῆς ὑπὸ τῆς 1ης Μ.Ο.Μ.Α. ἐπαρχιακῆς ὁδοῦ Γεφύρας Λασκαρίδου—Γεφύρας Σπηλιωτοπούλου—Πυρσογιάννης—Βούρμπιανης—Πληκατίου, χλμ. 23+000 περίπου καὶ Πυρσογιάννης—Πλαγιᾶς περίπου 7+000.

9. Παρακολούθησις ἐργασιῶν κατασκευῆς Ἰχθυογεννητικοῦ Σταθμοῦ Πηγῶν Λούρου.

III. Γραφεῖον Ἐφαρμογῆς Προγραμμάτων

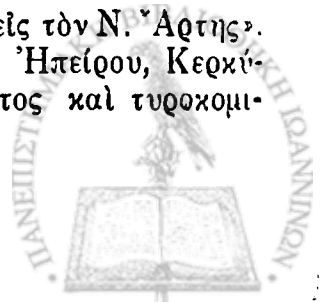
1. Ἐνεργήθησαν αἱ σχετικαὶ μελέται καὶ ἐπερατώθησαν ὑπὸ τοῦ Γραφείου τούτου αἱ ἐργασίαι ἀναδασώσεως τῆς περιοχῆς Νικοπόλεως ἐκτάσεως 800 στρεμ.

Ἐφυτεύθησαν ἐν συνόλῳ 163.750 δενδρύλλια δασικά, 2.350 δενδρύλλια ἐλαίας, 300 συκείαι καὶ 300 μωρέαι. Ἐπερατώθη ἤδη καὶ ἡ ἐργασία ἐγκαταστάσεως ἀντλιοστασίου τοῦ ὑδρευτικοῦ δικτύου καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν ἀναδασώσεως τῶν χώρων Δωδώνης—Ἰχθυογεννητικοῦ Σταθμοῦ καὶ Νεκρομαντείου Ἀχέροντος.

2. Ἐξεπονήθη μελέτη ἀξιοποιήσεως ἀγελαδινοῦ γάλακτος Κοινοτήτος Βίγλας Ἄρτης.

3. Ἐξεπονήθη μελέτη με τίτλον «Ἡ βαμβακοκαλλιέργεια εἰς τὸν Ν. Ἄρτης».

4. Ἐξεπονήθη μελέτη με τίτλον «Ζωϊκὸς πληθυσμὸς τῆς Ἠπείρου, Κερκύρας καὶ Λευκάδος καὶ προσδιορισμὸς τοῦ παραγομένου γάλακτος καὶ τυροκομικῶν προϊόντων κατὰ περιφερείας».

5. Έξεπονήθη μελέτη αξιοποίησεως ἀγγλαδινού γάλακτος Ἐργαζομένων Κερκύρας.
6. Μελέτη μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ Τυροκομείου Ἀνθοχωρίου Μετσόβου.
7. Μελέτη ἀναδασώσεως περιοχῆς Πλαταριάς—Συβότων—Πάργης—Ριζῶν—Καστροσυκιᾶς—Καναλίου ἐκτάσεως 6.500 στρεμμάτων.
8. Ἐπερατώθη ἡ ἐδαφολογικὴ μελέτη τῶν περιοχῶν—Μετσόβου—Λάκκα Σουλίου παρὰ τοῦ Ἐδαφολογικοῦ Ἰνστιτούτου.
9. Κατηρτίσθη ἰσοζύγιον διαθέσιμων πρώτων ὑλῶν πρωτογενοῦς παραγωγῆς καὶ προγραμματισμὸς νέων γεωργικῶν βιομηχανιῶν καὶ ἀναδιάρθρωσις ὑφισταμένων.

IV. Γραφεῖον Ἐκπαιδεύσεως καὶ Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως

1. Εἰς τὸν τομέα τῆς Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως καὶ Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως:

α) Τὸ Γραφεῖον διησφάλισε τὴν ἐφαρμογὴν εὐρέως μορφωτικοῦ προγράμματος διὰ τοὺς κατοικοὺς τῆς ὑπαίθρου, μέσω τῶν καθιδρυθέντων διὰ τὴν περίοδον 1962—63 32 Κέντρων Ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων εἰς ἰσαριθμοὺς Κοινότητας τοῦ Ν. Ἰωαννίνων, πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ ἔργου τῆς δημιουργίας πνευματικῆς ὑποδομῆς εἰς τὸν χώρον τῆς Υ.Π.Α.Η. Συγκεκριμένως, βάσει τῶν καταρτισθέντων ὑπὸ τοῦ Γραφείου προγραμμάτων διδασκαλίας καὶ φροντίδι τούτου, ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς μορφωτικοὶ παράγοντες καὶ ἐδίδαξαν εἰς τὰ Κέντρα 50 περίπου ἐπιστήμονες διαφόρων εἰδικοτήτων, ἐπιλεγέντες κυρίως ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ τῆς Υ.Π.Α.Η. καὶ τῶν ἐπιτελικῶν ὑπαλλήλων τῶν Δημ. Ὑπηρεσιῶν. Πρὸς τούτοις, τὸ ἐπιμορφωτικὸν ἔργον συνέτρεξαν καὶ ἐξωὑπηρεσιακοὶ μορφωτικοὶ παράγοντες εὐγενῶς προσφερθέντες, ὡς ἐπιστήμονες στάθμης ἐξ Ἰωαννίνων, καθηγηταὶ Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας καὶ τινες τῶν διατεθέντων εἰς τὴν Υ.Π.Α.Η. ὑπὸ τοῦ Ο. Ο. Σ. Α. ξένων ἐμπειρογνομόνων π. χ. DUCRUET—WURTH καὶ ἄλλοι.

β) Κατ' ἐπέκτασιν τοῦ ἀνωτέρω προγράμματος καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν τοπικῶν συντονιστικῶν ἐπιτροπῶν διδασκάλων διὰ τὴν πνευματικὴν ἐξύψωσιν τῆς ὑπαίθρου, ὀργανώθησαν εἰς διαφόρους Κοινότητας τῶν Νομῶν Ἰωαννίνων καὶ Θεσπρωτίας, μορφωτικαὶ διαλέξεις, ἐκθέσεις Λαϊκῆς Τέχνης καὶ ψυχαγωγικαὶ ἐκδηλώσεις.

2. Εἰς τὸν τομέα τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως.

Τὸ Γραφεῖον, κατόπιν ἐπιτοπίου δραστηριότητος τοῦ ὑπηρετήσαντος εἰς αὐτὸ μέχρις Ἰουνίου ἐ. ἔ. βιοτεχνικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῆ συνδρομῆ τῶν τεχνικῶν ὑπαλλήλων τῆς ὑπαίθρου, ἐβοήθησαν ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν ἀνάληψιν οὐσιαστικῆς κοινοτικῆς δράσεως ὑπὸ τῶν κατοίκων ὀρισμένων χωρίων (π.χ. Κόνιτσα—Παρακάλαμος—Πρωτόπαππα—Δωδώνη κ. ἄ.). Αἱ σχετικαὶ πρωτοβουλία ἐξεδηλώθησαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν δενδροφυτεύσεων καὶ λοιπῶν ἔργων ἐξωραϊσμοῦ, εἰς τὴν ὀργανώσιν θεατρικῶν παραστάσεων, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκοτεχνίας, οἰκοσίτου πτηνοτροφίας κλπ.

3. Εἰς τὸν τομέα τῆς Κοινωνικῆς βοήθειας,

Κατόπιν τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Γραφείου διησφαλίσθησαν τὰ μέσσι (προπαρασκευηθῆσαν ὀργανώσεως—τρόφιμα—πιστώσεις) διὰ τὴν συνέχισιν καὶ ἐπέκτασιν τοῦ προγράμματος μαθητικῶν συσσιτίων εἰς ὀλόκληρον τὴν περιφέρειαν δικαιοδοσίας τῆς Υ.Π.Α.Η.

Οὕτω, μὲ φορεῖς πάντοτε τοὺς κατὰ τὸπους ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς, ἐλειτούργησαν ἀπὸ ἀρχῶν Ἀπριλίου ἐ. ἔ. μέχρι πέρας τοῦ σχολικοῦ ἔτους, εἰς Κοινότητας τῶν Νομῶν Ἠπείρου, Κερκύρας καὶ Λευκάδος, μαθητικὰ συσσίτια

διὰ 40.000 μαθητάς, ἐξ ὧν 35.000 δημοτικῶν σχολείων καὶ 5.000 Γυμνασίων.

4. Εἰς τὸν τομέα τῆς συνεταιριστικῆς δράσεως τῶν παραγωγῶν.

Τὸ Γραφεῖον, πέραν τῆς θετικῆς συμβολῆς του εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ Πτηνοτροφικοῦ Συνεταιρισμοῦ Ἰωαννίνων, ἐσυνέχισε στενῶς τὴν συνεργασίαν του μετὰ τῆς Διεκκλησιαστικῆς Ὑπηρεσίας, ἣτις ἐνισχύει τεχνικῶς καὶ οἰκονομικῶς τὸν Συνεταιρισμὸν, ὡς καὶ μετὰ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ, διὰ τὴν καλλιτέραν ὁργάνωσιν καὶ περαιτέρω ἐπέκτασιν τῶν δραστηριοτήτων τούτου.

Ἐπίσης συνειργάσθη μὲ ἐκπρόσωπον τῆς Ἐνώσεως Συνεταιρισμῶν Σουηδίας καὶ διηυκόλυνεν ἢ προήγαγε πάσας τὰς σχετικὰς ἐργασίας τῆς ἀναμενομένης νὰ ἐκδηλωθῇ εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον παροχῆς σημαντικῆς τεχνικῆς καὶ οἰκονομικῆς βοήθειας εἰς τὸν Συνεταιρισμὸν ἐκ μέρους τῆς ἀνωτέρω Ἐνώσεως.

5. Εἰς τὸν τομέα τῶν Δημοσίων σχέσεων.

Συμμετέσχε (διὰ τὴν ἐκπροσώπησιν καὶ διατύπωσιν τῶν ἀπόψεων τῆς Υ.Π.Α.Η.) εἰς τὰ ὁργανωθέντα Σεμινάρια ἢ Συνέδρια γεωργικῶν—κτηνιατρικῶν ἐφαρμογῶν.

V. Γραφεῖον Διοικητικοῦ—Λογιστικοῦ—Ἐπιλεληθείας

1. Ἐλειτούργησε καλῶς τὸ Γραφεῖον τοῦτο, διαχειρισθὲν δαπάνας τοῦ ἔτους, αἰτινες ἀνῆλθον εἰς τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν 32 ἑκατομμυρίων δραγμῶν.

VI. Χειροτεχνικὸν Κέντρον Ἰωαννίνων

1. Ἐκπαίδευσις

Λειτουργοῦν σχολεῖα Ἀσημουργικῆς, Ξυλογλυπτικῆς καὶ ὕφαντικῆς, εἰς ἃ φοιτοῦν 67 μαθηταὶ καὶ μαθήτριά.

Συνεπληρώθη ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν ἐργαστηρίων διὰ τῶν καταλλήλων μηχανημάτων.

2. Παροχὴ ὑπηρεσιῶν εἰς βιοτέχνας.

Μέσω τοῦ Χ.Κ.Ι. συνεχίζεται ἡ ἐξαγωγή εἰδῶν χειροτεχνίας εἰς ἀγορὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἦρξατο λειτουργοῦν ἐν Ἰωαννίνοις τὸ Πρότυπον Ἐργαστήριον Μεταλλουργίας τοῦ κ. Ἀνδρέα Χατζῆ.

Μερίμνη τοῦ Κέντρον συμμετέσχον εἰς διεθνεῖς ἐκθέσεις οἱ χειροτέχναι τῆς Ἡπείρου.

